

Oscar WILDE
Slika Doriana Graya

UVODNA RIJEČ

Umjetnik je stvaralac lijepoga.

Umjetnosti je svrha da otkriva sebe, a pritaji umjetnika.

Kritik je čovjek kojemu uspijeva da utisak što ga je primio od nečega lijepog, izrazi u nekom drugom obliku ili oblikuje s pomoću neke nove materije.

Najviši i najniži oblik kritike jest neka vrsta autobiografije.

Tko u lijepome iznalazi ružan smisao, poročan je i bez ljupkosti, a to je mana.

Tko u lijepome iznalazi lijep smisao, kulturan je, i za takva čovjeka još ima nade.

Među izabrane spadaju oni, koji u lijepim stvarima vide samo Ljepotu.

Nema moralnih ili nemoralnih knjiga. Ima samo dobro ili loše pisanih knjiga, i to je sve.

Nevoljkost, što je devetnaesto stoljeće osjeća prema realizmu, jest bijes kojim

kipiti Caliban¹ kad gleda svoj nakazni lik u ogledalu.

Nevoljkost, što je devetnaesto stoljeće osjeća prema romantici, jest bijes što ga osjeća Caliban kad u ogledalu ne vidi svoga lika.

Moralni život čovjekov pruža umjetniku glavnu građu, ali moral umjetnosti u biti je savršena primjena nesavršenih sredstava.

Umjetnik nikada ne želi da išta dokazuje. A čak se i istine mogu dokazivati.

Umjetnik nema nikakvih etičkih naklonosti. Etička naklonost u umjetnika znači neoprostiv manirizam.²

U umjetnika nema morbidnosti. Umjetnik je kadar sve izraziti.

Misao i jezik umjetnikovo su oruđe.

Poroci i vrline umjetnikova su građa.

S obzirom na oblik, glazba je praoblik umjetnosti. S obzirom na osjećaj, gluma je najsavršenija umjetnost.

Sva je umjetnost površina i simbol u isti mah.

Umjetnik, koji ruje ispod površine, čini to na vlastitu pogibao.

¹ Caliban — zlobna nakaza u Shakespeareovoj »Buri«. (Prev.)

² Manirizam — stil u likovnoj 'umjetnosti (1530—1600); u prenesenom smislu: umjetničko stvaranje bez osobne invencije; pretjerivanje, ukočenost. (Prev.)

Tko između redaka pronalazi simbole, čini to na vlastitu pogibao.

U umjetnosti se ogleda zapravo promatrač, a ne život.

Suprotna mišljenja o nekom umjetničkom djelu dokazuju njegovu novost, raznolikost i životnu sposobnost.

Kada su kritici nesuglasni, evo dokaza da je umjetnik u suglasnosti sa samim sobom.

Možemo oprostiti čovjeku kada stvara nešto korisno, sve dok se sam ne počne diviti svome djelu. Jedino opravdanje za čovjeka koji stvara nešto beskorisno, jest u tome što se neizmjereno divi svome djelu.

Sva je umjetnost sasvim beskorisna.

OSCAR WILDE

I POGLAVLJE

Atelijer bijaše sav prožet teškim mirisom ruža, a kad bi ljetni povjetarac pokrenuo drveće u vrtu, kroz vrata bi se širio mir jorgovana ili još nježniji miomir ružičasto rascvala trnova gloga.

Ležeći na divanu od perzijskih bisaga i pušeći kao obično bezbroj cigareta, lord Henry Wotton mogao je iz svoga kuta upravo još nazreti treperavi sjaj medenožutih i medenoslatkih cvjetova zanovijeti, kojoj uzdrhtale grane kao da

su jedva nosile teret svoje rasplamsane ljepote; a na mahove prhnule bi po dugim zastorima od sirove svile, kojima su veliki prozori bili zastrti, fantastične sjenke pticâ u letu, i to bi lepetanje za trenutak ostvarilo neki japanski ugođaj, pa bi ga podsjetilo na one blijede poput jantara žute slikare u Tokiju, koji posredstvom neke izvještačeno ukočene umjetnosti nastoje da u čovjeku pobude osjećaj brzine i pokretljivosti. Uslijed prigušena zuja pčela, promičući kroz visoku nepokošenu travu ili kružeći jednolično uporno oko oprашenih zlatnih čašćica nasumce izrasla kozinca, tišina kao da je bivala još tjeskobnijom. Potmulo brujanje Londona biješe nalik na daleko orguljanje u dubokom basu.

Nasred sobe, na uspravno namještenu slikarskom stalku, stajale slika neobično lijepa mladića, u naravnoj veličini, a malo podalje, sučelice slici, sjedio slikar Basil Hallward, koji je prije nekoliko godina naprečac bio nestao, te je njegovo iščeznuće silno odjeknulo i izazvalo kojekakva nagađanja.

Slikar promatraše dražesni i umilni lik, što se tako divno odražavao u njegovoj umjetnosti, pa mu radostan smiješak zatitra na licu i kao da se tamo ugnijezdi. No onda se ovaj mahom trže i, stišćući oči, uze pritiskati očne kapke, kao da se boji da se ne prene iz toga čudnog sna; bijaše da ga želi zadržati u svojoj svijesti.

— To vam je najbolje djelo, Basile, najbolje što ste ga ikad stvorili — reče lord Henry lagano i odmjereno. — Morate sliku dogodne bezuvjetno poslati u Grosvenor.³ Akademija je suviše velika i vulgarna. Kad bih god pošao onamo, ili je bilo toliko ljudi te nisam vidio slika, a to je strašno, ili je bilo toliko slika te nisam vidio ljudi, a to je još strašnije. Doista je Grosvenor jedino pravo mjesto za vas.

³ Grosvenor — Grosvenor Gallery, izložbena dvorana na Grosvenor Squareu u Londonu. (Prev.)

— Ne vjerujem da ću je uopće izložiti — odvрати slikar i zabaci glavu na onaj čudan način, zbog čega su mu se već njegovi prijatelji u Oxfordu smijali. — Ne, tu sliku neću nikamo poslati.

Lord Henry nabra obrve i pogleda subesjednika kroz prozirane plavkaste oblake dima, što su se u čudnovatim kolutima sukali iz njegove cigarete, veoma prožete opijumom.

— Uopće je nećete nikamo poslati? Ali zašto, dragoviću? Imate li nekih razloga? Vi ste slikari doista pravi čudaci! Činite sve i sva da dođete na glas. A tek što se proslavite, a vi slavu pod noge. To što namjeravate, vrlo je smiješno, jer na svijetu postoji samo jedna stvar koja je gora od popularnosti, kada svatko o vama govori, a to je kada nitko o vama ne govori. Tom biste se slikom izdigli iznad svih mladih u Engleskoj, a svi stari slikari naprosto bi pomahnitali od zavisti, ukoliko su stari uopće još sposobni da bilo što osjete.

— Znam da ćete mi se smijati — otpovrnu — no ja je zaista ne mogu izložiti. U njoj ima i suviše moje osobnosti.

Lord Henry protegnu se na divanu i zasmija.

— Da, znao sam da ćete tako reagirati; ali ipak, što rekoh, živa je istina.

— U njoj ima i suviše vaše osobnosti! Dajem vam riječ, Basile, da nikada nisam ni slutio da u vas ima toliko taštine; i ja doista ne vidim nikakve sličnosti između vas, onako mrka lica snažnih crta, a kose mrke poput uglja, i ovoga mladog Adonisa koji kao da je sav stvoren od bjelokosti i ružina lišća. Ta dragi Basile, to je pravi Narcis, a vi — tja, vi, dabome, imate produhovljeno lice i sve što k tome spada. Ali ljepota — istinska ljepota — prestaje gdje produhovljena izraz

počinje. Duh je sam po sebi neka vrsta prekomjernosti te uništava sklad svačijeg lica. U času kada čovjek sjeda da razmišlja, on vam se sav preobrazi u nos ili čelo ili u kakvu drugu grdobu. Ta pogledajte samo intelektualce koji su imali uspjeha u svojoj profesiji. Oni su izrazito ružni! Dakako, izuzevši crkvu. No svećenici, dabome, ne misle. Kad je biskupu osamdeset godina, on i dalje govori ono isto što je govorio kao osamnaestogodišnji mladić i, razumije se, uslijed toga uvijek izgleda upravo dražesno. Vaš tajnoviti mladi prijatelj, čije mi ime niste odali, ali me njegova slika ipak očarala, taj vam nikad ne razmišlja. U to sam uvjeren. On vam je nekakvo tupoumno lijepo biće, koje bi moralo biti vazda u vašoj blizini, zimi, kada nema svijeća da u nj gledamo, a ljeti, kada želimo da nečim osvježimo duh. Ne obmanjujte se, Basile: Vi niste nimalo nalik na nj.

— Niste me pravo razumjeli, Harry⁴ — otpovrže umjetnik. — Naravno da nisam nalik na nj. To mi je savršeno jasno. I doista, da sam nalik na nj, to mi baš nikako ne bi bilo drago. Zašto sliježete ramenima? Istinu vam govorim. Postoji neka tragična sudbina svih onih koji u tjelesnom ili duševnom pogledu nisu poput drugih ljudi, nalik na tragičnu sudbinu kraljeva, na čija lutanja i na čije zablude neprestano nailazimo proučavajući povijest svijeta. Mnogo je bolje kada se ne razlikujemo od svojih bližnjih. Samo rugobe i tupoglavci uživaju život po miloj volji. Oni mirno samo sjede i dokono promatraju raspomamljenu igru života. Ne znajući za pobjede, ne znaju ni za poraze. Oni naprosto žive kao što bismo svi mi morali živjeti: nesmetano, ravnodušno i bez trzavica. Ne donose nesreću drugima, ali ni drugi njih nikada ne guraju u nesreću. Mi teško plaćamo i ispaštamo za sve ono što nam bogovi daju: vi, Harry, za svoj položaj i bogatstvo, ja za svoje znanje, za svoju umjetnost — ukoliko ona uopće što

⁴ Harry — umanjenica od Henry. (Prev.)

vrijedi — a Dorian Gray za svoju ljepotu.

— Dorian Gray? Tako li se zove? — upita lord Henry prolazeći atelijerom prema Basilu Hallwardu.

— Da, tako se zove. Nisam namjeravao da vam odam njegovo ime.

— Ali zašto ne?

— O, to vam ne bih mogao točno objasniti. Kada nekoga jako, jako volim, nikad nikome ne odajem njegova imena. Osjetio bih to, kao da izručujem dio njega samoga. S vremenom sve više volim tajnovitost. Čini se da je to jedini način, na koji uspijevamo da nam se moderni život pričinja misterioznim i zamamnim. I najobičnija stvar ima svoju draž, ako je krijemo pred drugima. Kada otputujem iz grada, nikada ne velim svojim kamo odlazim. Jer kada bih to učinio, propade mi sve veselje toga putovanja. Možda je to luda navika, ali ona u neku ruku unosi mnogo romantike u naš život. Bit će da me zbog toga smatrate luckastim?

— Ni najmanje — odgovori lord Henry. — Ne, doista ne, dragi Basile. Vi kao da zaboravljate da sam oženjen, i da je jedna od mnogih bračnih draži u tome što su i muž i žena primorani da žive životom uzajamne pretvornosti i licemjerja. Ja nikada ne znam gdje mi je žena, a ona opet nikada ne zna što ja radim. Kada se gdje susretnemo — a i to se ponekad dešava — kada smo oboje pozvani na kakav objed ili se sastanemo na Vojvodinu imanju, onda pričamo jedno drugom najnevjerojatnije stvari, a lice nam ozbiljno, da ne može biti ozbiljnije. Moja žena to sjajno umije, kudikamo bolje od mene. Nema toga da se ona zareče u pogledu svojih sastanaka, a meni se to uvijek dešava. No ako me ulovi u laži, bože sačuvaj da plane. A ja kadikad upravo zaželim da plane; ali ona tek prsne u smijeh, i to je sve.

— Mrsko mi je slušati vas, Harry, kako vi to govorite o braku — nato će Basil Hallward prilazeći vratima što vode u vrt. — Uvjeren sam da ste zapravo vrlo dobar muž, te se samo stidite svojih bračnih vrlina. Doista ste čudan svat. Nikada od vas nije čuti ni riječi o nečemu moralnom, a ipak, nikada da počinite što loše. Sav taj vaš cinizam naprosto je nešto namješteno.

— A za me je opet prostodušna prirodnost — namještenost, i to namještenost koja me može najviše razdražiti — uskliknu lord Henry smijući se. I obojica mladih ljudi pođoše zajedno u vrt te sjedoše na dugu klupu od bambusove trstike, u sjeni visoka lovorikova džbuna. Po glatkom je lišću šarala sunčeva svjetlost. U travi podrhtavahu bijele tratinčice.

Uneke lord Henry izvuče sat, te će tiho:

— Na žalost, sada mi valja poći, Basile; ali prije nego pođem, morate mi bezuvjetno odgovoriti na pitanje što sam vam ga maločas postavio.

— I to? — javi se slikar gledajući uporno u zemlju.

— Ta znate vi vrlo dobro.

— Ne znam, Harry.

— Pa dobro, ponovit ću ga. Želim da mi objasnite zašto nećete izložiti sliku Doriana Graya. Želim da čujem od vas pravi razlog.

— Već vam rekoh pravi razlog.

— Ne, niste ga iznijeli. Rekoste da u toj slici ima i suviše od vaše osobe. Ali to je djetinjarija.

— Harry — prihvati Basil Hallward gledajući svoga subesjednika u lice — svaki portret što je slikan s osjećajem, jest slika samog umjetnika, a ne njegova modela. Osoba koju slika prikazuje, samo je — povod i zgodna prilika. Slikar ne otkriva u šarenilu boja tu osobu nego — sebe. Evo, dakle, zašto ne želim izložiti ovu sliku: bojim se da sam u njoj razotkrio tajnu svoje duše.

Lord Henry se zasmija.

— A kakva je to tajna? — upita on.

— Reći ću vam — odgovori Hallward, ali mu se na licu vidje da je zbunjen.

— Sav gorim od radoznalosti, Basile — proslijedi prijatelj gledajući u nj.

— O, nije to bogzna što, Harry — povrnu slikar — i sve se bojim da me nećete razumjeti. Možda mi čak nećete ni povjerovati.

Lord Henry se smiješio; sagnuvši se, ubra u travu tratinčicu ružičastih latica, te je stade pažljivo motriti.

— Znam posigurno da ću vas razumjeti — pripomenu razmatrajući vrlo pomnjivo malo okruglo zlaćano cvjetište, okićeno pršljenom bijelih latica — i u sve mogu povjerovati, samo ako je — sasvim nevjerojatno.

Povjetarac strže s drveća pokoji cvijet, a teški grozdovi jorgovana prenačičkani bezbrojnim zvjezdicama, zibahu se amo-tamo u zaparnom zraku. Negdje udnu

vrtnog zida zrikavac stade zrikati, i poput plave niti proleprša velika tanašna libela zagasitih prozračnih krila. Lord Henry kao da je čuo otkucaje srca Basila Hallwarda, i u čudu se pitao što li će mu ovaj ispričati.

— Evo, u čemu je cijela stvar — otpoče slikar nakon kratke šutnje. — Prije dva mjeseca pođoh na jedan od onih velikih prijema što ih priređuje lady Brandon. Ta znate da se mi jadni umjetnici moramo od vremena do vremena pokazivati u društvu, naprosto s razloga da podsjetimo općinstvo kako mi nismo nikakvi divljaci. U fraku i s bijelom kravatom, kako mi jednom sami rekoste, može i burzovni mešetar izgledati kao uljuđen čovjek. Elem, pošto sam tako desetak minuta ćaskao s nekim razmetljivo nakindurenim udovicama i dozlaboga dosadnim članovima Akademije, naprečac osjetih kako me netko gleda. Okrenuh se napola i tada prvi put ugledah Doriana Graya. Kad nam se pogledi sukobiše, osjetih kako blijedim. Spopade me neka čudna tjeskobnost. I tada znadoh da stojim licem u lice s čovjekom čija je sama ličnost tako snažno na me utjecala da će me, ako joj se ne oduprem, svega prožeti, ovladati cijelim mojim bićem, mojom dušom, pa čak i mojom umjetnošću. Nikad nisam želio da bilo kakvi vanjski utjecaji zadiru u moj život. Vi, Harry, i sami znate da sam uvijek, već po naravi svojoj bio neovisan. Uvijek sam bio svoj gospodar; barem sam to bio dok se ne nađoh s Dorianom Grayom. A onda... ali ni sâm ne znam kako da vam to objasnim. Nešto mi je kanda govorilo da sam se opasno približio nekoj strašnoj prekretnici u svom životu. Spopalo me neko čudno čuvstvo, da mi Usud sprema divna radovanja i divne slatkobolne patnje. I obuze me neki strah, okrenuh se i htjedoh otići iz dvorane. Ali me na to nije nagnala savjest: bijaše to kukavština. Ne dičim se nimalo što sam pokušao pobjeći.

— Uistinu, Basile, savjest i kukavština zapravo su jedno te isto. Savjest je samo ime pod kojim je ta tvrtka ubilježena u trgovački registar. I ništa drugo.

— To vam ne vjerujem, Harry, a ni vi sami u to ne vjerujete. Međutim, svejedno s kojeg razloga — možda me na to natjerao ponos, jer nekoć sam bio vrlo ponosan! — ja brže-bolje na vrata. I, razumije se, tu se spotakoh o lady Brandon. 'Ta valjda ne kanite da nas već napustite, gospodine Hallwarde?' zakriješti. Znate već onaj njezin neobični, cikavi glas?

— Da, paunica je ona po svemu, samo ne po ljepoti — dočeka lord Henry čupkajući tratinčicu dugim nervoznim prstima.

— Nikako da je se otremem. Vodila me do neakvih kraljevskih visosti, do nekih ljudi s najvišim odličjima,⁵ pa do nekih vremešnih dama s golemim dijademima i papagajskim nosinama. Nazivala me svojim prvim i najmilijim prijateljem. Prije toga svega sam je jedanput vidio, ali je ona sebi utvila u glavu da me učini salonskim junakom dana. Čini mi se da sam upravo tada imao uspjeha s nekom slikom, barem su se bulvarske novine raspisale o njoj, a po takvim se naklapanjima u devetnaestom stoljeću sudi da li će nekog čovjeka proglasiti besmrtnim. Odjednom se našoh licem u lice s onim mladićem, čija me vanjšina tako čudno potresla. Bijasmo sasvim blizu jedan drugome, te se malne ne dodirnuhmo. Pogledi nam se ponovo ukrstiše. Znam, bijaše to lakomisleno, ali ja zamolih lady Brandon da me njemu prikaže. A možda to i nije bilo baš tako lakomisleno. Naprosto se nije moglo izbjeći. I da se nismo upoznali, nas dvojica bismo ipak zametnuli razgovor. O tome sam uvjeren. To mi poslije reče i Dorian. I on je osjetio kako je sudbina htjela da se upoznamo.

— A kako je lady Brandon prikazala toga čudesnog mladića? — upita ga prijatelj. — Znam, kako ona upravo gori od želje da o svakom svome gostu dade sažet slikovit prikaz. Sjećam se kako me jedanput dovela do nekoga divljačnog

⁵ U originalu: Stars and Garters: star-zvijezda (viteškog) reda; Garter (Order of the Garter) — najviše englesko odličje, orden Podvezice (osnovao ga 1530. Eduard III). (Prev.)

starkelje sasvim crvena lica, čije su prsi bile načičkane ordenjem i napirlitane vrpčama, te uzela da mi uz tragično siktanje, savršeno čujno svima koji su bili nazočni u salonu, šapuće u uho najčudnovatije pojedinosti o tom čovjeku. Morao sam naprosto pobjeći. Ja naime volim da sâm otkrivam kod ljudi sve ono što me zanima. Ali lady Brandon postupa sa svojim gostima baš tako kao što izvršitelj postupa s predmetima izloženim na dražbi. Ona tako dugo tumači i objašnjava sve o njima, da od njih uopće više ništa ne preostaje, ili vam veli ama sve, samo ne ono što čovjek želi o njima znati.

— Jadna lady Brandon! Vi, Harry, baš nemilo sudite o njoj! — izusti Hallward bezvoljno.

— Dragi prijatelju, ona je pokušala da u svojoj kući stvori književni salon, a uspjelo joj da otvori tek restauraciju. Pa kako onda da joj se divim? Ali recite mi, šta vam je ispričala o gospodinu Grayu?

— O, spomenula je nešto nalik na: 'Dražestan mladić — njegova majka i ja bijasmo nerazdružive. — Nikako da se sjetim čime se bavi — sve se bojim — da se ničim ne bavi — o, pa naravno! — svira klavir, ili — da nije violina, dragi gospodine Gray?' Ni jedan od nas dvojice nije mogao a da se ne nasmije, te se učas sprijateljismo.

— Smijeh i nije baš tako loš početak prijateljstva, a svakako je njegov najbolji svršetak — odslovi mladi lord te ubra još jednu tratinčicu.

Hallward zavrtje glavom:

— Vi i ne znate što je prijateljstvo, Harry — promrmlja — kao što ne znate ni što je neprijateljstvo. Vi svakoga volite, a to drugim riječima znači da su vam svi

ljudi jednako ravnodušni.

— Vaš sud o meni strašno je nepravedan! — usklikne lord Henry i zabaci šešir gledajući gore u oblačiće, što su poput smršenih povjesmâ blistavobijele svile sukali tirkiznomodrom polutkom ljetnoga neba. — Da, strašno nepravedan. Ja i još kako umijem praviti razlike između ljudi! Za prijatelje biram lijepe ljude, za znance — dobronamjerne, a za neprijatelje — mudre. Čovjek mora biti oprezan i preoprezan kada bira svoje prijatelje. Ja nemam ni jednoga koji je lud. Svi su moji prijatelji ljudi na izvjesnom intelektualnom nivou, i svi me cijene. Jesam li jako uobražen? Sve mi se čini da jesam.

— To se i meni čini, Harry. No prema vašoj kategorizaciji bit će da me ubrajate samo u svoje znance?

— O Basile, stari druže, vi ste za me mnogo više nego znanac.

— A mnogo manje nego prijatelj. Dolazim vam, dakle, kao neki brat?

— Kakav brat! Ne spominjite mi braću! U mom starijem bratu zapekla se duša pa nikako da umre, a mlađa mi braća kao da i ne rade ništa drugo nego samo umiru.

— Harry! — prekori ga Hallward namrštena čela.

— Dragi prijatelju, ja sam se, dakako, malo našalio. Ali ne mogu na ino; prezirem svoje srodnike. Bit će da to dolazi otud što nitko od nas ne trpi ljude koji imaju slične pogreške kao mi sami. Potpuno se suglašujem s engleskim demokratima, koji se bune protiv takozvanih opaćina vladajućih klasa. Mase osjećaju da bi pijanstvo, zatucanost i nemoralnost zapravo morali biti njihove

specifične osobine, te smatraju za povredu svojih isključivih prava ako se tko od nas blamira. Kada je jadni Southwark imao svoju brakorazvodnu parnicu, njihova je srdžba bila upravo veličanstvena. Ali ja ipak držim da ni deseti dio proletarijata ne živi besprijekornim životom.

— Ne bih se mogao složiti ni s jednom vašom riječi, a čak bih rekao da ni vi u to ne vjerujete, Harry.

Gladeći svoju mrku bradicu, lord Henry tuckaše po vršku lakovane cipele svojim štapom od ebanovine, ukrašenim malom kićankom:

— Vi ste, Basile, Englez, Englez skroz naskroz! Već ste me za to danas drugi put prekorili. Ako pravom Englezu priopćimo neku misao — a to je uvijek preuranjeno i opasno — njemu ni u snu ne pada na um da razmišlja je li ta ideja dobra ili loša. Za nj je samo to važno da li sâm subesjednik vjeruje ili ne vjeruje u to što je rekao. Međutim, vrijednost neke misli nema ama baš nikakve veze s poštenjem onoga koji je izrazio. I doista, sva je prilika da će ta ideja biti duhovitija što je neiskreniji čovjek koji je izrekao, jer u tom slučaju ona neće poprimiti ništa od njegovih potreba, želja i predrasuda. No ja ne namjeravam da s vama raspravljam o politici, sociologiji i metafizici. Meni su ljudi uvijek miliji od načelâ, a najmiliji mi na svijetu jesu ljudi bez ikakvih načelâ. Pričajte mi još nešto o Dorianu Grayu. Kako se često sastajete s njim?

— Svakog dana. Bio bih nesretan alko ga na jedan dan ne bih vidio. Ja naprosto ne mogu bez njega.

— Kako je to čudno! Uvijek sam mislio da je vama stalo samo do vaše umjetnosti.

— Moja umjetnost i on — za me su sad jedno — uozbilji se slikar. — Ponekad mislim, Harry, da u svjetskoj povijesti postoje samo dvije važne epohe. Prva je uvođenje neke nove tehnike u umjetnosti, a druga je epoha za me pojava neke nove osobe u umjetnosti: ono isto što je pronalazak slikanja uljenom bojom značio za Mlečane, što je Antinoosovo lice⁶ značilo za poznije grčko kiparstvo, i što će jednoga dana lice Doriana Graya značiti za mene. Ne radi se tu samo o tome da slikam, crtam i skiciram njegov lik. Naravno, sve sam to činio. No on je za me mnogo više od modela, od čovjeka koji sjedi kao model. Ja doduše ne tvrdim da sam nezadovoljan s onim što sam po njemu stvorio, ili da je njegova ljepota takva te Umjetnost ne raspolaže sredstvima da je izrazi. Ničega nema što Umjetnost ne bi mogla izraziti, i ja znam kako je sve ono što sam radio, otkako sam se upoznao s Dorianom Grayom, dobro, čak najbolje što sam ikad u životu stvorio. Ali na neki čudan način — ne znam da li ćete me shvatiti? — njegova mi je osobnost otkrila neku novu vrstu umjetnosti, neki posve nov stil. Sada vidim stvari posve drugačije, sasvim ih drukčije osjećam, i ja mogu stvarati život na način koji mi je dosad bio neznan i nedokučiv. 'Sanjani oblik u danima našim prepunim misli' — tko li to reče? Ne sjećam se više; ali baš je to što za me znači Dorian Gray. Sumnjam da li uopće možete pojmiti što za me znači već sama nazočnost toga dječaka — jer za me je on jedva više od dječaka, mada je već prevalio dvadesetu — o, već sama njegova nazočnost! A da ni sam nije toga svjestan, on mi razotkriva linije jedne nove škole, u kojoj je sažet sav žar romantike i sva savršenost grčkog duha. O, taj sklad između tijela i duše! Mi smo to u svojoj ludosti sami rastavili, te izmislili neki realizam, koji je tako prost, i idealizam, koji je tako isprazan. O Harry, kada biste samo znali što je za me Dorian Gray! Sjećate li se onoga mog krajolika, za koji mi je Agnew nudio silne pare, a ja tu sliku nisam nikako htio dati iz ruke? To je jedna od mojih najboljih stvari. A zašto? Zato što je dok sam je radio, Dorian Gray sjedio pored

⁶ Antinoos — A. iz Bitinije, ljubimac cara Hadrijana, mladić savršene ljepote; prikazan na mnogim antičkim reljefima, gemama, novcima, statuama itd. (Prev.)

mene. Neka neobična produhovljenost strujala je iz njega i ja sam prvi put u tom svakidašnjem obrežju, što sam ga slikao, otkrio ono čudo za kojim sam uvijek tragao, ali ga nikad nisam sagledao.

— Basile, to je nešto neobično! Moram se upoznati s Dorianom Grayom.

Hallward skoči sa svog sjedišta te se ushoda po vrtu. Prođe neko vrijeme, kadli se vrati i reče:

— Harry, za me je Dorian Gray naprosto neka umjetnička pobuda. Može biti te vi u njemu nećete baš ništa vidjeti. Ali ja u njemu vidim sve. On nikada ne dolazi tako vidno do izražaja u mojim djelima kao baš onda kada ga uopće nema u njima. On je meni poticaj za neki novi stil. Nalazim ga u oblicima nekih linija, u ljupkosti i nježnosti nekih boja. I to je sve.

— Pa zašto onda ne izlažete njegovu sliku? — upita lord Henry.

— Jer sam je, i ne hoteći, prožeo izrazom svega onog umjetničkog obožavanja, o čemu, dakako, nikada nisam mario da s njim govorim. On o svemu tome nema ni pojma. I on to nikada neće saznati. Ali bi se ljudi mogli tome dosjetiti; a ja neću da razgolim svoju dušu pred njihovim plitkournim, radoznalim očima. Nikad im neće biti dopušteno da moje srce stave pod mikroskop. U toj slici ima i suviše mene samoga, Harry — i suviše mene samoga!

— Pjesnici to ne uzimaju tako savjesno kao vi. Oni znaju da strast pogoduje proći njihovih knjiga. Slomljeno srce dan-danas samo pomaže da neka knjiga doživi po nekoliko izdanja.

— Stoga i mrzim te vaše pjesnike — ražesti se Hallward. — Umjetnik treba da

stvara lijepa djela, ali u njih ne bi smio staviti ništa od svoje osobe. Živimo u vremenu gdje se ljudi odnose prema umjetnosti kao da je ona sredstvo za iznošenje nekakvih životopisa. Čovjek je naprosto izgubio jasne pojmove o ljepoti. No doći će dan, i ja ću pokazati svijetu što je ljepota; i baš s toga razloga neću da ljudi ikada ugledaju moju sliku Doriana Graya.

— Mislim da nemate pravo, Basile, ali se ne želim s vama prepirati. A uopće se prepiru samo duševni ništavci. Recite mi da li vas Dorian Gray jako voli?

Slikar je razmišljao nekoliko časaka. A zatim će poslije kratke šutnje:

— Pa, drag sam mu; znam da sam mu drag. Dakako, ja mu uvelike laskam. Osjećam neko čudnovato zadovoljstvo u tome da mu govorim štošta, zbog čega se poslije kajem. On je prema meni, uglavnom, dražestan, i mi sjedimo u atelijeru razgovarajući o svemu i svačemu. Kadikad je, dabome, strahovito bezobziran, i kao da upravo uživa u tome da mi zadaje boli. I tada, Harry, osjećam kao da sam svu svoju dušu izručio na milost i nemilost čovjeku koji s njome postupa kao s cvijetom, što ga zadjeneš u zapućak, da se zakitiš i udovoljiš svojoj taštini — kao s ukrasom što brzo uvene nekoga ljetnog dana.

— Ljetni dani, dragi Basile, čestoput teku vrlo polagano — smrmlja lord Henry.

— Možda će vam on još prije dojaditi nego li vi njemu. Tužno je kad čovjek na to misli, ali Genij nadživljuje Ljepotu. To objašnjava i naše uporno upijanje za pretjeranom kultiviranošću. U svojoj divljoj borbi za opstanak, mi hlepimo za nečim trajnim, pretrpavajući mozak tricama i činjenicama, a sve u ludoj nadi da ćemo tako sačuvati svoje mjesto u životu. Savršeno naobražen muškarac — to je ideal naših dana. Ali mozak toga savršeno naobraženog muškarca nešto je strašno. Taj je mozak nalik na staretinarnicu, nagruvanu prašnjavim čudovišnim stvarima, kojima je svima vrijednost preuveličana, a cijena pretjerana. Bilo kako

bilo, sve mi se čini da će on vama najprije dojaditi. Doći se dan i vi ćete gledajući svoga prijatelja primijetiti kako obrisi njegova lica i nisu baš tako savršeni, ili vam se neće svidati boja njegove puti ili što drugo. Onda će vam u srcu buknuti gorke zamjerke, i bit ćete zbiljski uvjereni da se on prema vama ponio vrlo ružno. A kad vam opet dođe, bit ćete prema njemu posve hladni i ravnodušni. I to će biti zaista tužno, jer ćete i vi sami biti stubokom izmijenjeni. To što mi sad ispričaste, pravi je roman, roman o umjetnosti, da tako kažemo, i samo je velika šteta što čovjek nakon proživljavanja bilo kakva romana postaje potpuno neromantičan.

— Harry, ne govorite tako. Dok god živim, mnome će gospodariti osobnost Doriana Graya. Vi niste kadri osjetiti to što ja osjećam, jer ste i suviše promjenljive ćudi.

— O, dragi Basile, baš to i jest razlog da to mogu osjetiti. Čovjek vjeran i postojan osjeća tek običnu, otrcanu stranu ljubavi, dok samo nevjerni promjenljivci mogu proosjetiti svu tragediju ljubavi. — I rekavši to, lord Henry ukreše plamičak na krasnu srebrnu upaljaču, te uzme pušiti cigaretu, samosvjesno i zadovoljno, kao da je u jednoj jedinoj rečenici sažeo sav smisao života. Nešto šušnu u zelenoblistavu lišću bršljana i oču se živkanje vrabaca, dok su se sjenke oblaka natjerivale poput lastavica na zelenoj travi. Koje li miline plandovati u vrtu! Koliko draži nalazimo u osjećajima drugih ljudi! — o, mnogo veće nego u njihovim mislima — umovaše lord Henry. Vlastita duša i strast nekog prijatelja — to je upravo ono što čovjeka najviše očarava u životu. Potajno se radovao zamišljajući kako je izbjegao dosadnu doručku, jer se tako dugo zadržao kod Basila Hallwarda. Da je pošao svojoj tetki, ondje bi posigurno zatekao lorda Goodbodyja, a neminovno bi se raspredalo o ishrani pučanstva i o prijekopotrebnom građenju uzoritih nastambâ. Pripadnici bilo koje društvene klase vole pričati i pripovijedati o važnosti baš onih vrlina kojih izvršavanje

nema nikakve veze s njihovim životom. Bogat čovjek rado će se raspričati o potrebi štednje, dok dokonjaci padaju u vatru brbljajući rječito o dostojanstvu ljudskoga rada. Da, divno je što je sve to izbjegao! Misleći na tetku, kao da se nečemu dosjetio, pa se okrenu Hallwardu i reče:

— Upravo sam se sjetio.

— A čega, Harry?

— Gdje sam čuo ime Doriana Graya.

— A gdje je to bilo? — upita Hallward i malko se namršti.

— Ne gledajte me tako mrko, Basile. Bješe to kod moje tetke, lady Agathe. Pričala mi kako se upoznala s nekim divnim mladićem, koji je voljan da joj pomaže u East Endu,⁷ a zove se Dorian Gray. Moram priznati, nikada mi nije ništa spominjala da je tako dražestan. Žene nemaju smisla za pristalu vanjštinu; svakako ne poštene žene. Rekla je da je vrlo ozbiljan i vrijedan te da ima sjajan značaj. I ja prema tome učas zamislih nekog stvora s naooarima, prorijeđene kose, lica strašno pjegava, kako se nespretno kreće teškim koracima svojih nezgrapnih nožurina. O, da sam samo onda znao da je to vaš prijatelj.

— A meni je vrlo drago, Harry, što niste znali.

— Zašto?

— Ne bih volio da se s njim upoznate.

⁷ East End — istočni dio Londona, gdje obitavaju mnogi siromasi i jadnici; dame iz otmjenog društva običavale su odlaziti onamo da »ublaže bijedu« tih nevoljnika. (Prev.)

— Ne biste htjeli da se s njim upoznam?

— Ne.

Uto sluga uđe u vrt i reče:

— Gospodin je Dorian Gray u atelijeru, milostivi gospodine.

— Sada me morate predstaviti — živo će lord Henry smijući se.

Slikar se obrati svome slugi koji je trepćući stajao na suncu.

— Zamolite gospodina Graya neka pričeka, Parker. Evo me odmah. — Čovjek se nakloni te pođe vrtnim puteljkom u kuću.

Slikar pogleda lorda Henryja u lice te reče:

— Dorian Gray moj je najprisniji prijatelj. Blage je i poštene ćudi. Vaša je tetka potpuno u pravu sa svojim sudom o njemu. Nemojte ga kvariti. Ne kušajte da ovladate njime svojim utjecajem. Vi biste pogubno utjecali na nj. Svijet je velik i prepun zanimljivih i zabavnih stvorenja. Nemojte mi ugrabiti tu jedinu osobu koja daje svu draž mojoj umjetnosti: imajte na umu, Harry, da u vas imam povjerenja. — Govorio je vrlo polagano te se činilo da mu se riječi otkidaju gotovo protiv njegove volje.

— Kakve su to besmislice! — odvrati lord Henry smiješeći se, pa uhvativši Hallwarda pod ruku, gotovo ga odvuče u kuću.

II POGLAVLJE

Ulazeći ugledaše Doriana Graya. Sjedio je za glasovirom leđima okrenut njima, prelistavajući album Schumannovih 'Prizora iz šume'.

— Morate mi posuditi ove note, Basile — usklikne. — Moram uvježbati ove arije. Doista su dražesne.

— Doriane, to ovisi jedino o tome kako ćete mi danas sjediti kao model.

— O, meni je već dotužilo da vam vječito sjedim kao model, i meni uopće nije ni stalo do moje slike u naravnoj veličini — odvratila mladić obrnuvši se naprečac na klavirskoj stolici, nekako prkosno i prpošno u isti mah. No, kad je ugledao lorda Henryja, obrazi mu se lako zarumenješe, on se trže te skoči. — Oprostite, Basile, ali nisam znao da ste u društvu.

— To je lord Henry Wotton, Doriane, prijatelj još iz Oxforda.⁸ Upravo sam mu govorio kako sjajno umijete sjediti kao model, a sada ste sve pokvarili.

— No meni niste pokvarili radost što sam vas upoznao, gospodine Gray — ubaci lord Henry prilazeći mu ispružene ruke. — Tetka mi je često o vama govorila. Vi ste jedan od njenih miljenika, i sve se bojim da ste i jedna od njenih žrtava.

— Sada sam na lady Agathinoj crnoj listi — otpovrnu Dorian šaljivopokajničkim pogledom. — Obećao sam joj da ću je koliko prošlog utorka

⁸ Prijatelj s oxfordskog sveučilišta. (Prev.)

pratiti u neki klub u Whitechapelu,⁹ a onda sam na to sasvim zaboravio.

Trebalo je da sviramo četveroruko — tri dueta, ako se ne varam. I sada ne znam kako će me dočekati. I suviše me strah da joj pođem u pohode.

— O, ja ću vas izmiriti s mojom tetkom. Vi ste joj vrlo dragi. A osim toga, mislim da nije baš nimalo šteta što niste pošli onamo. Općinstvo je valjda ionako mislilo da se sviralo četveroruko. Kada tetka Agatha sjeda za klavir, ona diže toliku buku, da to dostaje za dvoje.

— Sudite vrlo okrutno o njoj, a ni meni niste baš polaskali — sa smijehom će Dorian.

Lord ga Henry pogleda. Da, on je uistinu prekrasan sa svojim tanko rezanim purpurnim usnama, prostodušnim modrim očima i kovrčastom zlaćanoplavom kosom. U izrazu njegova lica bijaše nešto što mahom izaziva povjerenje. Na njemu se odražavala sva mladenačka iskrenost i gorljiva čistoća mladenaštva. Osjećalo se da ga pokvarenost svijeta još nije takla. Nikakvo čudo, dakle, što ga je Basil Hallward obožavao.

— Odveć ste dražesni da se bavite djelima čovjekoljublja, gospodine Gray — da, suviše dražesni. — I lord se Henry baci na divan te izvadi dozu za cigarete.

Slikar je za to vrijeme miješao boje i čistio kistove. Izgledao je natušten, i čuvši posljednju primjedbku lorda Henryja, pogleda ga, pa oklijevajući časak reče:

— Harry, htio bih danas dovršiti tu sliku. Hoćete li me smatrati za velika prostaka ako vas sada zamolim da odete?

⁹ Whitechapel — četvrt u East Endu, poznata sa svojih siromašnih i neukih stanovnika. (Prev.)

Lord Henry smiješeći se pogleda Doriana Graya te ga upita:

— Da odem, gospodine Gray?

— O, molim vas, nemojte, lorde Henry. Vidim da je Basil danas opet jednom loše volje, a ja ga ne podnosim kada se duri. A osim toga bih volio da mi objasnite, zašto da se ne bavim djelima čovjekoljublja.

— Sve mi se čini, gospodine Gray, da vam to neću reći, To je tako dosadan predmet, te bi trebalo da se o njemu ozbiljno razgovaramo. No sada nipošto ne odlazim, jer ste me zamolili da ostanem. Ta valjda mi to nećete zbilja zamjeriti, Basile? Često mi i sami rekoste da vam je drago kada vaši modeli imaju s kime ćaskati.

Hallward se ugrize za usne:

— Ako to Dorian želi, morate dakako ostati. Dorianovi su hirovi i mušice zakon za svakoga osim za nj samoga.

Lord Henry dohvati šešir i rukavice:

— Baš me tjerate, Basile, ali nažalost moram sada doista poći. Urekao sam sastanak s nekim gospodinom u Orleans-klubu. Zbogom, gospodine Gray. Kad vam se ukaže prilika a vi svratite k meni u Curzon-Street. U pet sam gotovo svakog dana kod kuće. Pišite mi kada kanite doći, jer bi mi bilo vrlo žao kad me ne biste našli kod kuće.

— Basile — usklikne Dorian Gray — ako lord Henry Wotton ode, idem i ja.

Dok slikate, nikad ni riječ jednu da progovorite, i doista je strašno dosadno stajati na nekom podiju i truditi se da izgledaš prijazno. Zamolite ga da ostane, ja to zahtijevam.

— Ostanite, Harry, učinite Dorianu to veselje, a i meni — reče Hallward gledajući uporno u svoju sliku. — Istina je, nikada ne govorim kada radim, niti slušam što drugi govore, pa doista mora da je strašno dosadno mojim jadnim modelima. Molim vas, ostanite.

— A moj sastanak u Orleans-klubu?

Slikar se nasmija:

— Ne vjerujem da biste zbog toga mogli imati kakvih neugodnosti. Samo vi opet sjednite, Harry. A sada, Doriane, pođite na podij i nemojte se odveć micati, i ne slušajte što vam lord Henry govori. On vrlo loše utječe na sve svoje prijatelje osim na mene.

S licem kao u mlada grčkog mučenika, Dorian Gray stupi na podij prćeći se malo na lorda Henryja, koji mu mahom postade nekako drag, jer bijaše tako oprečan Basilu. Oprečnost između te dvojice bijaše tako zabavna. A osim toga u njega bijaše tako ugodan glas. Zakratko, te će on njemu:

— Zar vi doista tako loše utječete na druge, lorde Henry? Tako loše kako to Basil tvrdi?

— Nema dobrog utjecaja, gospodine Gray. Svaki je utjecaj nemoralan — nemoralan sa znanstvenog stanovišta.

— A zašto?

— Jer utjecati na nekoga isto je što i udahnuti svoju dušu nekom drugom čovjeku. Taj onda više nema svojih misli, ne izgara više od svojih urođenih strasti. Njegove vrline prestaju biti njegove vrline. Njegovi su grijesi — ukoliko grijesi uopće postoje — samo neka vrsta pozajmicâ. On postaje odjekom neke tuđe svirke, glumi ulogu koja nije pisana za nj. Svrha je života samorazvoj. Izraziti savršeno svoju osobnost — to je životni zadatak svakoga od nas. A danas svatko se boji samoga sebe. Ljudi ismetnuše s uma svoju najsvjetiju dužnost, dužnost prema samima sebi. Naravno, oni su milosrdni. Nahranit će gladna i odjenuti prosjaka. No pri tom su im vlastite duše razgolićene i skapaju od gladi. Našoj je rasi ponestalo hrabrosti. Možda je nikada nismo ni imali. Strah od društva, koji je temelj morala, i strah od boga što je tajna svake religije — ta dva straha ovladaše nama. Pa ipak...

— Budite tako dobri, Doriane pa okrenite glavu malčice nadesno — javi se slikar, koji se bješe sav udubio u svoj rad, primijetivši samo neki novi izraz u mladićevu licu, izraz što ga dotada nikada nije zapažao.

— Pa ipak — proslijedi lord Henry dubokim muzikalnim glasom, učinivši uobičajenu dražesnoprijatnu kretnju, tako karakterističnu za nj još iz etonskih dana¹⁰ — kad bi ljudi mogli da život iživljuju dodna i dokraja, uobličujući svaki svoj osjećaj, izražavajući svaku svoju misao, ostvarujući svaki svoj san — onda bi, po mome dubokom uvjerenju, svijet bio tako snažno prožet novim radostima, te bismo zaboravili sve srednjovjekovne bolesti i vratili se helenskom idealu, a možda i nečemu još ljepšemu i bogatijemu od helenske kulture. Ali i najodvažniji među nama strepi od straha pred samim sobom. Samoodricanje,

¹⁰ Eton — čuveni koledž, što ga je 1440. osnovao Henrik VI kao pripremnu školu za sveučilište u Cambridgeu. (Prev.)

koje rastače naš život, tragičan je preostatak onog samoosakaćenja u divljakâ. Stiže nas kazna i mi ispaštamo za svoja odricanja. Svaki poriv što ga prigušujemo, klija i dalje u nama, klija i truže nas. Tijelo griješi, i u sagrešenju se oslobađa, jer svako je djelo već po sebi neko prečišćavanje. I tada zaostaje u nama samo sjećanje na neko zadovoljstvo ili slast kajanja. Samo ako se podajemo nekom iskušenju, mi ćemo ga i savladati. Odupreš li se iskušenju, duša ti se razboli od čežnje za ispunjenjem koje je ona sama sebi uskratila, hlepeći za onim što su čudovišni zakoni izopačili i učinili protuzakornim. Netko reče da se velika svjetska zbivanja odvijaju u mozgu. U mozgu, i samo u mozgu, događaju se i sva velika sagrešenja svijeta. I vi, gospodine Gray, sa svojom ružičastom mladošću i poput ruže bijelim mladenaštvom, i vi ste već osjećali strasti od kojih vas je spopadala jeziva tjeskoba, i vi ste se već bavili mislima što su vas prožimale grozom, i vi ste sanjali u snu i na javi snove od kojih bi vam od samog sjećanja na licu mogao buknući plamen stida ...

— Prestanite! — promuca Dorian Gray. — Prestanite, vi me zbunjujete. Ne razumijem što vi tu govorite. Ne znam što da vam kažem. Ima neki odgovor na sve to, samo ne mogu da ga nađem. Ne govorite dalje. Pomozite mi da razmislim. Odnosno, pomozite mi da ni o čemu ne mislim.

Nekih deset minuta stajao je nepomičan, napol rastvorenih usana, a u očima mu plamsao čudan sjaj. Iako mutno, ipak bijaše svjestan da su u njemu proradili neki sasvim novi utjecaji, premda mu se činilo da zapravo izvire iz njega samoga. Od onih nekoliko riječi što mu ih je Basilov prijatelj uputio — riječi bez sumnje tek nasumce nabačenih, punih jogunastih paradoksa — zatitrala je u njegovoj duši neka skrivena žica, dotad nederuta, a koju je sada slušao kako jeca i bruji, čudno ustreptala.

Dosad ga je samo glazba znala tako uzbuditi. Glazba ga je već često puta

ispunjala nemirom. No glazba se ne da razložiti razumom. Ona ne stvara u nama neki novi svijet, prije bi rekao neki novi kaos. Riječi! Puste riječi! Kako li su strašne te riječi! Kako su strašne, zbiljske i okrutne! Od njih nitko ne pobježe! Pa ipak, kolike li magične moći u njima! Kao da su prožete snagom koja uobličuje bezoblično; i kao da imaju svoju glazbu, slatku poput zvukova gusala ili lutnje (Riječi, samo riječi! Ima li nešto, što je zbiljskije od samih riječi?)

Da, u danima njegova dječastva bilo je stvari onda njemu neshvatljivih, koje mu tek sada postadoše jasne. Život mu je sada mahom planuo bojama rasplamsane vatre. I bi mu kao da je dosad kročio kroza život koji bijaše sam plamen i žar. Kako to da sve dosada toga nije znao?

Lord Henry promatraše ga svojim pronicljivim smiješkom. Dobro je znao onaj psihološki tačno određeni trenutak, kada treba mučati mukom, ne reći ni riječi. Osjećao je kako ga je taj mladić svega zaokupio. U čudu se sav zapanjio što su njegove riječi tako brzo djelovale; sjetivši se knjige koju je sa šesnaest godina čitao, a koja mu je otkrila mnogo štošta njemu dotad nepoznato — i sada se pitao ne osjeća li Dorian Gray nešto slično u tom času. Ta on je tek nasumce odapeo jednu strelicu. Da li je zgodio metu? Koje li zamamljive dražesti u toga mladića!

Hallward je za sve to vrijeme samo slikao i slikao, onim svojim smjelim potezima što su osobina istinske istančanosti i savršene produhovljenosti, koje se — barem u umjetnosti — postižu jedino snagom. Ni primijetio nije tišinu bez riječi, bez glasa.

— Basile, stajanje me umara — odjednom će Dorian. — Moram u vrt, da malo posjedim. Ovdje je tako zagušljivo.

— Dragi prijatelju, zbilja mi vas žao. Kada slikam, ni na što drugo ne mislim. Ali nikada mi niste bolje pozirali. Bili ste savršeno mirni. I danas mi je uspjelo da postignem pravi učin što sam ga tražio — napol rastvorene usne i onaj sjaj u očima. Ne znam što vam je Harry govorio, ali je svojim riječima izazvao divan izražaj na vašem lieu. Bit će da vam — laskao. Ali mu ne vjerujte ni cigle riječi od svega toga što vam je kazao.

— O ne, nije mi nimalo laskao. Možda mu baš stoga i ne vjerujem ništa od svega toga što mi je govorio.

— Ta i sami znate da ste povjerovali u svaku moju riječ — odvrati lord Henry gledajući ga sanjivim izgubljenim pogledom. — Idem s vama u vrt. Ovdje je u atelijeru strašno vruće. Basile, dajte da nam donesu neki napitak s ledom, nešto s jagodama.

— Odmah, Harry, Pritisnite samo na zvonce, i kad Parker dođe, reći ću mu što želite. Moram dovršiti tu pozadinu, pa ću poslije za vama. Samo mi nemojte Dorianu odveć dugo zadržati. Nikada nisam bio bolje raspoložen za slikanje nego danas. Ta će slika biti moje remek-djelo. Već sada, ovakva kakva je, ona je moje remek-djelo.

Lord Henry izađe u vrt te ondje nađe Dorianu Graya, koji je lice razgaljivao u prohladnom valu rascvjetala jorgovana, grozničavo srčuci njihov miris kao da se zapaja vinom. Priđe mu sasvim blizu i stavi mu ruku na rame. — Dobro je tako — reče mu tiho. — Ništa ne razgaljuje dušu bolje od čulâ, kao što našim čulima može samo duša pomoći.

Mladić se prenue i ustuknu. Bijaše gologlav, a lišće mu bješe raščupalo jogunaste čuperke kose i pomrsilo zlačano-plave vlasi. Oči mu bijahu nekako uplašene,

kao u čovjeka kojega iznebuha trgnu iz sna. Fino mu izdjeljane nosnice podrhtavahu, a pritajen živac potresaše mu lakim srhom napol rastvorene grimizne usne.

— Da — produži lord Henry — to je jedna od velikih tajna našeg bivstvovanja: ništa ne razgaljuje dušu bolje od čulâ, kao što našim čulima može samo duša pomoći. Vi ste divan stvor. Niste ni svjesni koliko toga znate, no ipak je to manje nego biste htjeli znati.

Dorian Gray uzvi obrvama i okrenu glavu. I protiv svoje volje osjećao je neku lagodnost stojeći pored toga visokoga dražesnog mladića. Privlačio ga sumorni izraz toga romantičnog lica maslinaste boje. Taj glas, dubok i nekako čeznutljiv, morao je svakoga očarati. Pa i te hladne bijele, na cvijet nalik ruke imale su za nj neku osobitu draž. Dok je govorio, one nisu ni načas mirovale, kao da svirkom prate njegove riječi, kao da govore nekim svojim jezikom. No, on ga se bojao, i u isti mah stidio se te svoje bojazni. Zar je stranac mogao doći da mu razotkrije njegovu dušu? Basila Hallwarda poznavao je već nekoliko mjeseci, no to ga prijateljstvo nije niukoliko izmijenilo. I sada, naprečac, netko je stao u njegov život, te kao da mu otkriva sve tajne života. Pa ipak — čega se boji? Nije ni đaćić ni djevojčica. Lud je i djetinjast taj strah.

— Hodite, sjednimo u hladovinu — pozva ga lord Henry. — Parker je već donio napitke, a ako još dulje ostanete na toj pripeci, preplanut ćete od sunca, i onda vas Basil više nikada neće htjeti slikati. Sunce vas doista ne bi smjelo opaliti. To vam ne bi pristajalo.

— Pa što to smeta? — uskliknu Dorian i zasmija se sjedajući na klupu udnu vrta.

— Smetalo bi i još kako, gospodine Gray.

— Zašto?

— Jer ste tako čudesno mladi. A mladost je najvrednije što imamo od života.

— Ja to ne osjećam, lorde Henry.

— Da, sada to ne osjećate. No poslije jednom, kada budete stari, smežurani i ružni, sa žigom teških misli na čelu, s usnama oprženim strahovitim plamom strasti, onda ćete to još kako strašno osjetiti. Sada, na svakom koraku, očaravate svijet oko sebe. No, hoće li to zavazda biti tako? ... Lice vam je divno, gospodine Gray. Ne mrštite se. Doista je divno. A ljepota je samo drugi oblik Genijalnosti — savršenija, svakako, od Genijalnosti, jer joj ne treba nikakva objašnjenja. Ona je jedna od velikih životnih vrednota, kao sunčana svjetlost ili proljet ili odsjaj srebrn-lire, kojoj nadjenusmo ime mjesec, na površju tamnih voda. O tome nema zborâ. Ljepota ima božansko pravo, koje je iznad svega. Koga ona obasjava, nalik je na mlada kralja. Osmijeh vam lebdi oko usana? O, kad se vaša ljepota jednom raspline, smiješak će se taj ugasiti... Ljudi ponekad kažu da je Ljepota površna. Možda. No ipak nije tako površna kao Misao. Za me je ona čudo nad čudesima. Samo lude ne sude po vanjštini. (Istinska tajna svijeta jest ono vidljivo, a ne nevidljivo...) Da, gospodine Gray, bogovi vam bijahu naklonjeni. Ali što nam bogovi daju, brzo opet oduzimaju. Pred vama je samo nekoliko godina, kad možete uživati život, zbiljski, usrdno i dokraja. Ode li mladost, napustit će vas i ljepota, i onda ćete mahom osjetiti da je kraj vašim pobjedonosnim slavljinama, ili da se morate zadovoljiti s onim beznačajnim pobjedama, što će u vašem sjećanju na prošlost biti gorče od porazâ. Svaki mjesec što se tâče u nepovrat, dovodi vas bliže nečemu strašnom. Vrijeme je ljubomorno na vas i zameće borbu za borbom s krinovima i ružama vaše ljepote.

Malo pomalo postat ćete sve blijedi i blijedi, upalih obraza gledat ćete otupjelim pogledom u prazno. Skolit će vas patnje, neizrecive patnje ... Ah, uživajte dok ste mladi. Ne trajte uludo zlato svoje mladosti slušajući uskogrudna zanovijetala, ne kinjite se tražeći ustuk beznadnim sudbinskim nedaćama, trošeći život i životne snage na neuku i prostačku svjetinu. To su bolećive mete, lažni ideali našega vremena. Živite! Živite taj divni život koji je u vama! Ne uskraćujte sebi ništa. Bez predaha tragajte za novim osjećajima. Nemojte strahovati ni od čega... Nov hedonizam¹¹ — to je što svima nama treba. A vi biste mogli postati njegovim utjelovljenim simbolom. Sa svojom sposobnošću, na sve biste se mogli odvažiti. Tijekom jednog života — svijet je vaš! Čim sam vas prvi put ugledao, primijetio sam da nemate ni pojma što biste mogli biti. No, u vama bješe toliko toga što me očaralo, te sam osjetio kako vam moram reći nešto o vašoj prirodi. Pomislio sam kako bi bilo tragično kada biste uludo tratili svoj život. Vaša je mladost tako kratka vijeka — tako neizrecivo kratka vijeka. Cvijeće u polju vene, ali će opet cvjetati. Dogodine u lipnju zanovijet će se opet osuti zlatom, žutjet će se baš kao i danas. Još samo mjesec dana i zarudjet će zvijezde pavitine, iz godine u godinu na tamnom svodu njena lišća blistat će grimizne zvijezde. Ali naša mladost odlazi u nepovrat. Zanos koji snažno biju u žilama dvadesetogodišnjaka, gube se i tihnu. Udovi nam oteščaju, čula otupe. Ljudi se između u nakazne lutke, muče ih sjećanja na strasti pred kojima su nekoć ustrašeno ustuknjivali, sjećanje na divna iskušenja davno prošlih dana, kada nisu imali odvažnosti da im se prepuste. Mladosti, o mladosti! Nema ničeg ljepšeg na svijetu od mladosti!

Širom otvorenih očiju i sav ukipljen od čuda Dorian je Gray slušao i samo slušao. Grančica jorgovana pade mu iz ruke na šljunak. Časom neka pčela u zlaćanoj bundici zujnu oko nje, a zatim se žustro stade penjati po zvjezdicama

¹¹ Hedonizam — etička nauka, koja u (prolaznoj) nasladi vidi najveće dobro, cilj djelovanja i mjerilo moralnog ocjenjivanja. (Prev.)

sitnih cvjetića. On je promatrao s onim čudnim zanimanjem za beznačajne stvari, na koje se prisiljavamo kada nas zaokupi strah od nečega mnogo važnijeg ili nas potrese neki nov osjećaj, kojega još nismo sasvim svjesni a da bismo ga zaodjenuli riječju, ili nam neka strašna misao mahom nasrće na mozak uporno navaljujući da je primimo. Čas zatim pčela otprhnu. I on vidje kako ona puznu u trubu hladoleža. Cvijet kao da drhtnu, strese se i blago zanjihla.

Iznenada se slikar pojavi na vratima atelijera pozivajući ih odsječnim i brzo ponavljanim znakovima da uđu. Naglase zgledaše osmjehujući se.

— Čekam vas! — doviknu im. — Ta dođite. Rasvjeta je upravo savršena. Možete ponijeti i čaše.

Ustadoše te se polako i kao u dokonici uputiše puteljkom prema kući. Dva bijelozelena leptira lepršahu za njima, a s kruške udnu vrta oču se drozdov pjev.

— Vama je drago što ste se sa mnom upoznali, gospodine Gray — reče lord Henry i pogleda ga.

— Da, sad mi je drago. Bogzna da li će mi uvijek biti drago?

— Uvijek! Strašne li riječi. Trnem sav kad je čujem. A žene je tako vole. One ubijaju svaku romantičnost, nastojeći da ona vječno potraje. A osim toga, ta je riječ tako beznačajna. Jedina je razlika između ljubavnog hira i ljubavi do groba što ljubavni hir traje malo duže.

Ulazeći u atelijer, Dorian Gray stavi ruku na mišku lorda Henryja:

— Kad je tako, onda neka naše prijateljstvo bude hir — promrmlja rumeneći se

zbog smionosti svojih riječi, te se uspe na podij i ponovo zauze prijašnju pozu.

Lord Henry zavalj se u veliki naslonjač od trske, te ga stade promatrati.

Potezanje i struganje kista po platnu bijaše jedini šum koji je parao tišinu, osim kad bi Hallward ponekad stupio korak-dva unazad da poizdaleka promatra svoj rad. U snopu sunčanih zraka što su iskosa prodirale na otvorena vrata, treperila je prašina, pozlačena suncem. Sve kao da je odisalo teškim mirisom ruža.

Nakon četvrt sata Hallward prestade slikati, te je dugo gledao u Doriana Graya, a zatim dugo u sliku, griskajući vršak jednog od svojih velikih kistova i mršteći se.

— Slika je sada sasvim dovršena — usklikne najposlije, pa se sagnu i napisa svoje ime dugim crvenim slovima u lijevom kutu platna.

Lord Henry priđe te uze vrlo pomno razgledati sliku. Bijaše to doista prekrasno umjetničko djelo, slika čudesno slična modelu. Naposljetku će lord Henry:

— Dragi prijatelju, čestitam vam od svega srca. To je najbolji portret modernog vremena. Gospodine Gray, dođite pa sami pogledajte.

Mladić se trže, kao da se prenuo iza sna.

— Je li zbilja dovršena? — promrmlja silazeći s podija.

— Sasvim dovršena — ponovi slikar. — I danas ste mi sjajno pozirali. Neobično sam vam zahvalan.

— To se ima samo meni zahvaliti — unese se u riječ lord Henry. — Nije li

tako, gospodine Gray?

Dorian ne odgovori, nego nehajno pođe pred svoju sliku te se okrenu prema njoj. Ugledavši je, ustuknu, a obrazi mu se načas zarumenješe od zadovoljstva. Neka radost sinu mu u očima, kao da prvi put sam sebe prepoznaje. Stajao je nepomično i zadivljeno, s nejasnom sviješću da mu Hallward nešto govori, ne shvaćajući smisla njegovih riječi. Spoznaja vlastite ljepote sinu mu kao neko otkrovenje. Nikad prije nije toga osjećao. Hallwardove laskave riječi smatrao je tek za ljubazno preuveličano uvjeravanje o njegovim prijateljskim osjećajima. Slušao ih je, smijao im se, i zaboravljao ih. One nisu imale nikakva utjecaja na njegovu prirodu. No onda je došao lord Henry Wotton sa svojom čudnom slavopojkom, veličajući mladost i podsjećajući ga onim strašnim riječima na njenu kratkotrajnost. To kao da ga je prodrmalo, i sada stojeći pred tim odrazom svoje vlastite ljupkosti, njega prože osjećaj kako je sve to istina što mu je on prije govorio. Da, doći će dan kada će njegovo lice biti smežurano i izbrazdano borama, oči mutne i bezbojne, a dražesni njegov lik pogružen i grdoban. Grimiza će nestati s njegovim usana, zlato iščeznuti s njegove glave. Život kolji bi imao da uobličuje njegovu dušu, iznakaziti će mu tijelo. Postat će gadan, odvratn i nezgrapan.

Misleći na sve to, oštar ga bol štreću kao udar noža, i svaki pa i najmanji živac zadrhta u njemu. Oči mu se stušitiše poput dvaju ametista, zamagljene suzama. I bi mu kao da ga neka ledena ruka hvata za srce.

— Zar vam se ne sviđa? — naposljetku kliknu Hallward, pomalo razdražen mladićevom šutnjom, ne znajući joj uzroka.

— Pa naravno da mu se sviđa — prihvati lord Henry. — Zar može kome da se ne sviđa? To je jedno od najvećih djela moderne umjetnosti. Ja ću vam za tu

sliku platiti koju god svotu zatražite. Ja je moram imati.

— Ona ne pripada meni, Harry.

— Da kome?

— Naravno, Dorianu — odslovi slikar.

— Sretna li čovjeka!

— Kako li je to tužno! — prousti Dorian Gray uporno gledajući u svoj portret.

— O, tako tužno! Ja ću ostarjeti, postati ružan i oduran. Ali ta će slika vazda ostati mlada. Nikada starija od ovoga današnjeg lipanjskoga dana... O, kad bi moglo da bude obratno! Da ja ostanem vječno mlad, a slika da stari! Sve, sve bih dao za to! Da, na svem svijetu nema toga blaga koje ja ne bih za to dao! Pa i dušu svoju !

— Vama, Basile, zacijelo ne bi bila po čudi takva razmjena — zasmija se lord Henry. — Vaša bi slika pri tom vrlo loše prošla.

— Ja bih se protiv toga borio iz petnih žila, Harry — priklopi Hallward.

Dorian se Gray okrenu i zagleda u nj.

— Uvjeren sam, Basile, da biste se borili protiv toga. Vi više volite svoju umjetnost od svojih prijatelja. Ja sam za vas tek brončana figurica sa zelenom patinom. Možda čak ni to.

Sav zapanjen od čuda, slikar je ukočena pogleda zurio u nj. Nikad dotada Dorian

nije tako govorio. Što se dogodilo? Činilo se kao da je sav plamtio od ibijesa. U lice mu navrla rumen, obrazi mu gorjeli.

— Da, da — proslijedi — ja sam za vas manje od vašeg bjelokosnog Hermesa ili srebrnog Fauna. Oni će vam uvijek biti dragi. A ja? Do prvih bora, koje mi naruže lice, zar ne? O sada dobro znam: tek što čovjek izgubi ljepotu, ma koje vrste bila, mahom gubi sve. I upravo ta vaša slika učila me toj istini, i ja sam se izmudrio. Lord Henry ima potpuno pravo. Na svijetu nema ničeg vrednijeg od mladosti. Čim budem osjetio da starim, ubit ću se.

Hallward problijedi i uhvati ga za ruku.

— Doriane, Doriane! — uzbuđivao se — ne govorite tako. Nikada nisam imao prijatelja kao što ste vi, niti ću ga ikad imati. Ta niste valjda ljubomorni na mrtve stvari — vi koji ste vredniji i plemenitiji od bilo čega!

— Ljubomoran sam na svaku stvar kojoj ljepota umire. Ljubomoran sam na svoj portret što ste ga vi slikali. Zašto da slika zadrži sve ono što ja neminovno moram izgubiti? Svaki časak koji mine, meni nešto oduzima, a slici nešto daje. O, da je samo obratno! Da slika mijenja, a ja da ostanem neizmijenjen, kakav sam sada! Zašto ste je naslikali? Ona će mi se jednog dana izrugivati — strašno se kesiti! — Vrele mu suze navriješe na oči, on istrže ruku i, opruživši se na divan, zarije lice u dušeke, kao da se dao na molitvu.

— To je vaše djelo, Harry — okosnu se slikar gorko.

Lord Henry slegne ramenima.

— To je istinski Dorian Gray — i ništa više.

— Ne, nije to on.

— Ako nije, u čemu je onda moja krivnja?

— Trebalo je da odete kada sam vas molio — smrsi slikar.

— Ostadoh, jer ste vi to od mene tražili — glasio je odgovor lorda Henryja.

— Harry, ne mogu se prepirati s dva najbolja svoja prijatelja u isti mah, ali je vama dvojici uspjelo te mi je omrznilo najbolje djelo što sam ga ikad stvorio, i ja ću ga uništiti. Ta konačno, to su samo boje i komad platna! Neću da ta slika zadre u život nas trojice i da ga uništi.

Dorian Gray popridiže zlaćanu glavu s jastuka, i blijeda lica i očiju umrljanih od suza gledaše u prijatelja dok je ovaj prilazio jelovu slikarskom stočiću, što stajaše do visokog, zastorima zastrtog prozora. Šta li to radi? Njegovi prsti kopkahu po zbrci porazbacanih limenih tuba i ukrućenih kistova, kao da nešto traže. Da, ti su prsti tražili slikarski nož s tankom oštricom od gipka čelika. Evo — sad ga nađe! Htio je rasparati platno.

Kriknuvši prigušeno mladić sune s divana, skoči do Hallwarda, istrže mu nož iz ruke, baci ga u najudaljeniji kut atelijera.

— Nemojte, Basile, nemojte! — povika. — To bi bilo umorstvo!

— Drago mi je, Doriane, da konačno ipak cijenite moje djelo — slikar će hladno, pošto se pribrao. — Nisam vjerovao da ćete ga ikad cijeniti.

— Da ću cijeniti vaše djelo? Ta ja sam upravo zaljubljen u tu sliku, Basile. Ona je dio mene samoga. Ja to osjećam.

— Pa lijepo, čim budete suhi, mi ćemo vas lakirati, uokviriti i poslati kući. Onda činite što vas je volja sa samim sobom. — I on prođe sobom te pozvoni da im se donese čaj. — Valjda ćete popiti šalicu čaja, Doriane? A i vi, Harry? Ili ste možda protiv takvih priprostih užitaka?

— Ta ja upravo obožavam priproste užitke — prihvati lord Henry. — Oni su vam posljednje utočište složenih ljudi. Ali burne prizore baš nimalo ne volim, osim na pozornici. E, obojica ste mi baš nemogući tipovi! Tko li ono reče da je čovjek razumna životinja? To je najnesmotrenija definicija koja je ikad bila izrečena. Svašta je čovjek, samo ne razuman. Uostalom, hvala bogu, da je to tako, premda bi mi bilo milije da se vas dvojica ne svađate zbog ove slike. Bilo bi kudikamo bolje kad biste je dali meni, Basile. Ovaj ludi dječak zapravo je i ne želi, dok je meni toliko stalo do nje.

— Ako je date bilo kome, a ne meni, nikad vam to neću oprostiti, Basile — povika Dorian Gray. — I nikome neću dopustiti da me naziva ludim dječakom.

— Pa znate i sami, Doriane, da je slika vaša. Dao sam je vama još prije nego sam je naslikao.

— A znate i to, gospodine Gray, da ste se maločas benavili, jer zapravo i niste protiv toga da vas podsjećamo kako ste još tako mladi.

— Jutros bih se još i te kako bunio protiv toga, lorde Henry.

— O, jutros! Ali odonda ste živjeli!

Netko pokuca na vrata; uđe sluga s punim poslužavnikom te ga stavi na japanski stočić. Zazveckaše šalice i žlice, oču se šištanje georgijanskih čajnika s izljebinama. Mlad sluga unese dvije okruglaste porculanske zdjele. Dorian Gray priđe stolu te uze ulijevati čaj. Oba muškarca polako pristupiše stolu da zavire ispod poklopaca zdjelâ.

— Pođimo večeras u kazalište — predloži lord Henry. — Ta negdje valjda ima kakav zgodan komad. Ja sam, doduše, obećao da ću večerati u Whiteu,¹² no to je samo sastanak s nekim starim prijateljem; mogu mu, dakle, poslati brzojav da sam bolestan ili da sam spriječen jer sam naknadno urekao neki drugi sastanak. To bi bilo dražesno opravdanje, istinski uvjerljivo i bezazleno.

— Dosadno je oblačiti frak — promrmlja Hallward — a kada si ga obukao, izgledaš strašno.

— Istina — odgovori lord Henry sanjarski — ljudi devetnaestoga stoljeća odvratno se odijevaju. Naša je odjeća tako sumorna i tjeskobna. Modernom životu samo grijeh daje neku šarolikost.

— Harry, pred Dorianom ne biste smjeli govoriti takve stvari.

— Pred kojim Dorianom? Pred ovim koji nam toči čaj, ili pred onim na slici?

— Ni pred kojim.

— Rado bih s vama u kazalište, lorde Henry — izjavi mladić.

¹² White's Club — čuveni londonski klub u St. James Streetu. (Prev.)

— Pa i hoćete, a i vi, Basile, zar ne?

— Ja uistinu ne mogu. Meni se nikako ne ide. Imam toliko posla.

— E, onda moramo nas dvojica sami, gospodine Gray.

— To mi je veoma drago.

Slikar se ugrize za usne i pođe sa šalicom čaja u ruci do slike, te će tužno:

— Ostat ću ovdje kod pravoga Doriana.

— Je li to pravi Dorian? — povika original slike te pođe k svom portretu. — Zar doista tako izgledam?

— Da, upravo tako.

— Kako je to divno, Basile!

— Barem ste zasad takvi. Ali slika ostaje nepromijenljiva — uzdahnu Hallward. — I to je već nešto.

— Ljudi dan-danas prave toliko vike nizašta, a sve u ime nekakve vjernosti! — osu lord Henry. — A zapravo je ta toliko provikana vjernost i u samoj ljubavi tek pitanje fiziološke naravi. Ona nema nikakve veze s našom voljom. Mladi bi ljudi voljeli biti vjerni, a ne mogu, dok bi stariji rado varali svoje žene, a ne mogu: i to je sve što bi se moglo reći o vjernosti.

— Doriane, nemojte večeras u kazalište — reče Hallward. — Ostanite ovdje i

večeraite sa mnom.

— Ne mogu, Basile.

— Zašto ne?

— Jer sam obećao lordu Henryju Wottonu da ću poći s njim.

— Nećete nimalo porasti u njegovim očima ako održite zadanu riječ. On će svoju vazda prekršiti. Ja vas molim da ne odete.

Dorian Gray zavrtje glavom smijući se.

— Zaklinjem vas!

Mladić oklijevaše te pogleda u lorda Henryja, koji ih je, zasmijan, promatrao sa svoga mjesta za čajnim stolićem.

— Moram da idem, Basile — odvrati mladić.

— Pa lijepo — na to će Hallward te ode do čajnog stolića i ondje ostavi svoju šalicu. — Već je prilično kasno, pa budući da se morate još preobući, ne smijete više gubiti vremena. Zbogom Harry, zbogom Doriane. Dođite skoro. Dođite sutra.

— Zasigurno.

— Nećete zaboraviti?

— Ne, zacijelo neću — uskliknu Dorian.

— A vi... Harry ...

— Molim, Basile?

— Sjetite se što sam vas zamolio kada smo prijepodne bili u vrtu.

— To sam već zaboravio.

— Imam povjerenja u vas.

— Volio bih da imam povjerenja u samoga sebe — odsiječe lord Henry smijući se. — Hajdemo, gospodine Gray, moj hansom¹³ čeka, pa vas mogu povesti do vašega stana. Zbogom, Basile. Proveo sam vrlo zanimljivo poslijepodne.

Pošto se vrata za njima zatvoriše, slikar se baci na divan, a lice mu poprimi bolan izraz.

III POGLAVLJE

Sutradan u dvanaest i po lord Henry Wotton odšeta se niz Curzon Street do Albanyja, u pohode svome ujaku, lordu Fermoru, veselom iako malo grubom neženji, koga svijet nazvaše sebičnjakom, jer nikome nije polazilo za rukom da izvuče kakve koristi iz njega, ali ga u društvu smatrahu za darežljiva, jer je častio ljude koji su ga zabavljali. Otac mu bijaše naš ambasador u Madridu kada

¹³ Hansom — pokrivena kočija na dva točka. (Prev.)

je Isabela bila još mlada, a Prim¹⁴ se još nije pročuo. Ali se Fermor iz prkosa povukao iz diplomatske službe, naljutivši se što mu nisu ponudili mjesto ambasadora u Parizu, na koje je smatrao da ima puno pravo i po svome porijeklu i po svojoj nemarnosti, kao i po dobroj engleštini kojom su bili pisani njegovi izvještaji, i konačno po svojoj prekomjernoj pomami za uživanjem. Sin, koji bijaše očevoj tajnik, podnio je zajedno s njim ostavku, što se u ono vrijeme smatralo za priličnu ludost, a nekoliko mjeseci zatim on se, nastupivši nasljedstvo po pravu prvorodstva,¹⁵ dušom i tijelom odao aristokratskom umijeću, to jest savršenom dokonjaštvu i neradu. Imao je dvije kuće u gradu,¹⁶ ali je radije stanovao u nekoj garsonijeri, jer je to bilo mnogo jednostavnije, ručavajući obično u svom klubu. Pomalo se bavio iskorišćivanjem isvojih ugljenokopa u midlandskoj oblasti, navodeći kao ispriku za to svoje bavljenje industrijskim poslovima, da je jedina prednost koju ugljenokopi pružaju vlasniku-gentlemanu što svoj kamin loži drvima, a ne ugljem. U politici bio je pristalica torijevaca,¹⁷ osim kada bi torijevci bili na vladi, grdeći ih u tom slučaju sve osjekom kao radikalnu bagru. Bijaše junak i mučenik u odnosu prema svom osobnom slugi, koji ga je mučio i kinjio, a strah i trepet za većinu svojih rođaka, koje je on mučio i kinjio. Samo se u Engleskoj mogao razviti takav tip čovjeka, a on bi uvijek govorio kako ta zemlja iz dana u dan sve više propada. Njegova su načela bila zastarjela, no zato njegove predrasude nisu bile baš bez osnova.

Kada je lord Henry stupio u sobu, nađe svoga ujaka kako sjedi, odjeven u priprost lovački kaput, pušeći manilu¹⁸ i, dureći se, čita 'The Times'.

¹⁴ Juan Prim, marques de los Castillejos (1814—1870) — španjolski državnik, kao protivnik diktature Esparterove osuđen na šest godina progonstva; živio u Engleskoj i Francuskoj; ubijen u Madridu, u parlamentu. (Prev.)

¹⁵ Tj. kao najstariji sin naslijedio je glavni dio očeva imutka. (Prev.)

¹⁶ Tj. Londonu. (Prev.)

¹⁷ Torijevci (Tory) — porugljiv nadimak pristalica Stuartove dinastije i katolicizma u 17. stoljeću; poslije: konzervativci, za razliku od Whigovaca, koji su pristalice parlamentarizma i liberalizma. (Prev.)

¹⁸ Manila — vrsta proste cigare. (Prev.)

— No, Harry — prousti stari gospodin — ti kao da si nešto uranio? A ja mislio da dandy¹⁹ ne ustaju prije dva i ne pokazuju se prije pet.

— Uvjeravam te, ujače George, da dolazim iz čiste obiteljske ljubavi. Nešto mi treba od tebe.

— Valjda novaca — namrgođeno će lord Fermor. — Pa de, ispričaj mi sve po redu. Današnja mladarija zamišlja da je novac sve.

— Da — smrsi lord Henry namještajući cvijet u zapučku, — a kada zađemo u godine, onda to više ne zamišljamo nego znamo. No meni nije do novaca. Samo oni koji plaćaju svoje račune, traže novaca, ujače George, a ja nikad ne plaćam svojih računa. Vjeresija je glavnica mlađeg sina, i od toga možeš sjajno živjeti. Ja ti uvijek kupujem kod Dartmoorovih dobavljača i prema tome nemarni nikada neprilika. Meni, međutim, treba jedna obavijest; razumije se, nikakva obavijest od bilo kakve praktične vrijednosti, tek neka sasvim beznačajna obavijest.

— Pa, mogao bih ti reći malne sve, o čemu bijaše riječ u kakvoj engleskoj Plavoj knjizi,²⁰ Harry, iako ta čeljad dan-danas lupa sve koješta u svojim izvještajima. Kada sam ja bio u diplomatskoj službi, drukčije su te stvari izgledale. No sada, vele, u diplomaciju primaju samo ljude koji polažu neke ispite. Pa što možeš očekivati od takvih ljudi? Ispiti, moj gospodine, to su skroz naskroz puke budalaštine. Ako je čovjek pravi gentleman, onda mu dostaje njegovo znanje; ako to pak nije, sve njegovo znanje ne vrijedi ni pišljiva boba.

¹⁹ Dandy — kicoš; pomodar. (Prev.)

²⁰ Plave knjige (Blue Books) — svesci (u modrim koricama) u kojima su prikupljeni diplomatski izvještaji (osobito o nekoj naročitoj aferi ili o nekom važnom političkom problemu) itd., što ih vlada podnosi parlamentu. (Prev.)

— Gospodin Dorian Gray nema ti nikakve veze s Plavim knjigama — otpovrnu lord Henry polako.

— Gospodin Dorian Gray? A tko je to? — preuze lord Fermor mršteći svoje bijele obrve.

— Stoga i dolazim k tebi da mi to kažeš, ujače George. Ili točnije rekavši, tko je, to mi je poznato. On je unuk posljednjeg lorda Kelsoa. Majka mu bijaše jedna od Devereuxovih — lady Margaret Devereux. Htio bih da mi kažeš nešto o njegovoj majci. Kakva li je ona bila? Za koga se udala? Pa ti si u svoje doba poznavao gotovo svakoga, pa si zacijelo i nju poznavao. Ja se upravo sada mnogo zanimam za gospodina Graya, a upoznao sam se s njome tek nedavno.

— Kelsoov unuk! — kao jeka se oglasi stari gentlemen — Kelsoov unuk!... Pa naravno... Bio sam u prisnom prijateljstvu s njegovom majkom. Ako se ne varam, prisustvovao sam čak i njezinu krštenju. Bijaše prekrasno djevojče, ta Margaret Devereux, a poslije svi mladići da polude za njom, jer pobježe s nekim mladcem koji nije imao ni prebijene pare, s nekim nikogovićem, gospodine moj, s nekim pješačkim podčasnikom, što li. Pa naravno. Sve mi je ostalo živo u pameti, kao da se tek jučer desilo. Sirotana ubiše u nekom dvoboju u Spau,²¹ dva mjeseca nakon vjenčanja. U ono vrijeme kolale su o tome strašne priče. Govorkalo se, da je stari Kelso potplatio neku hulju, nekog Belgijanca, pustolova i okrutna zlikovca, da bi javno napao i uvrijedio njegova zeta — da, potplatio, moj gospodine, da to učini — i taj je tip svoju žrtvu učas proburazio, kao što bi goluba nataknuo na ražanj. Sve se to zataškalo i zabašurilo, ali je Kelso bogme dosta dugo morao posve sam za stolom griskati svoj kotlet. Doveo je kćerku opet kući, rekoše mi, ali ona nije nikad više s njim progovorila ni riječi. Da, da, bijaše to gadna stvar. Ne prođe ni godinu dana te i djevojčice

²¹ Spa(a) — na glasu kupalište u Belgiji. (Prev.)

umrije.

Ostavila je dakle iza sebe sina? To sam sasvim smetnuo s uma. A kakvo je to momče? Ako je na svoju majku, mora da je baš lijepo čeljade.

— Vrlo je lijep — potvrdi lord Henry.

— Nadam se da će dospjeti u prave ruke — primijeti staračac. — Mora da ga čekaju pare na gomili, ukoliko je Kelso izvršio svoju dužnost. I majka mu je imala novaca, jer po djedu joj je pripao čitav imutak Selbyjevih. Njen je djed mrzio Kelsoa i smatrao ga je za podla psa. A to je ovaj i bio. Došao čovjek jednom u Madrid, dok sam ja ondje boravio. Živ se izjedoh od stida, a sve zbog njega. Već me i kraljica pitaše da tko je onaj engleski plemić što se uvijek cjenjka s kočijašima oko vozarine. O tom se pričalo na sva usta. Mjesec dana ne usudih se pojaviti na dvoru. Nadam se da je s unukom bolje postupao nego s fijakeristima.

— Ne znam — odgovori lord Henry. — Čini mi se da mladić ima dosta novaca. Još nije punoljetan. Selby pripada njemu, to znadem. Sam mi je to rekao. Dakle... majka mu bijaše vrlo lijepa?

— Margaret Devereux bijaše jedna od najljepših žena što sam ih ikada vidio, Harry. Što je nagnalo da učini ono što je učinila, to nisam nikada mogao shvatiti. Mogla se udati za svakog muškarca kojeg bi joj srce zaželjelo. Carlington je ludovao za njom. No ona bijaše romantična, kao sve žene iz te obitelji. Muškarci im bijahu svi odreda kukavci i veselnici, ali ženama — svaka čast, sve same ljepotice. Carlington je puzio pred njom na koljenima. Sam mi je to rekao. A ona — u brk mu se smijala, dok u to vrijeme nije bilo u Londonu djevojke koja ne bi trčala za njim da ga upeca. A uzgred, Harry, kad već raspredamo o

mezalijansama,²² kakve su to smiješne ludorije, da Dartmoor, kako mi tvoj otac reče, hoće da uzme Američanku? Zar engleske djevojke nisu dosta dobre za nj?

— Upravo su sada brakovi s Američankama u modi, ujače George.

— Za me je englesko ženskinje kao favorit²³ u konjskim trkama, na kojeg bi se kladio protiv čitava svijeta, Harry — ražesti se lord Fenmor i lupi šakom o stol.

— Neka Američani drže tu okladu.

— Ljudi mi rekoše da nisu nimalo izdržljive — zamuckivaše njegov ujak.

— Dugo trčanje zamara ih, ali im u steeple-chaseu²⁴ nema premca. One naprosto prelete preko svake prepone. Sumnjam da Dartmoor ima kakvu šansu.

— Ali od kakva je roda? — promrmlja stari gentleman. — Ima li uopće kakvu obitelj?

Lord Henry zaniječe glavom, ustade te će na polasku:

— Američke će djevojke isto tako vješto zatajiti svoje roditelje, kao što engleske žene umiju prikrivati svoju prošlost.

— Bit će da njezini imaju tvornicu za konzerviranje svinjetine?

— Nadam se da imaju, ujače George — jer je to u Dartmoorovu interesu. Čuo

²² Mezalijansa — brak između dvoje ljudi nejednaka staleža.

²³ Favorit — ljubimac; konj-trkač, koji ima najviše izgleda na pobjedu i na kojega se najviše klade. (Prev.)

²⁴ Steeple-chase (stipl-čez) — konjska trka s preponama. (Prev.)

sam da je proizvodnja svinjskih konzerva jedan od najunosnijih poslova u Americi: politika, pa svinjske konzerve.

— Je li ljepušna?

— Ponaša se kao da je lijepa. To čine gotovo sve Američanke. To je tajna njihova šarma.

— Zašto te američke žene ne ostaju u svojoj zemlji? Ta uvijek nam govore da je tamo pravi raj za žene.

— Pa i jest. I baš je to razlog što one poput Eve jedva čekaju da iz njega odu — prihvati lord Henry. — Zbogom ujače George. Okasnit ću na lunch²⁵ ako se još dulje zadržim. Uvijek mi je stalo do toga da saznam sve o svojim novim prijateljima, a ništa o svojim starim.

— Kamo ćeš na lunch, Harry?

— Idem tetki Agathi. Sâm sam se pozvao, sebe i gospodina Graya. On je njezin najnoviji proteže.²⁶

— Hm! Reci svojoj tetki Agathi, Harry, neka mi više ne dosađuje za nekakve, dobrotvorne svrhe. Toga mi je već do grla. Pa ta dobra žena misli da nemam nikakva drugog posla nego da potpisujem čekove za njene humanitarne hirove.

— U redu, ujače George; reći su joj, ali od toga nikakve koristi. Ljudi koji se bave filantropijom, gube svaki smisao za humanost. To im je najznačajnija

²⁵ Lunch (lanč) — drugi doručak (u podne). (Prev.)

²⁶ Protégé (proteže) — štićenik, miljenik. (Prev.)

osobina.

Gundajući stari mu gentleman povladi i zvoncem dozva slugu. Lord Henry uputi se ispod niskih arkada u Burlington Street, pa zakorača u pravcu Berkeley Squarea.

To je, dakle, povijest Dorianova porijekla. Premda mu sve to bilo ispričano naprečac i nespretno, ipak ga je potreslo sugestivnošću neke čudne, gotovo moderne romantike. Lijepa žena, ikoja žrtvuje sve svojoj ljubavnoj strasti. Nekoliko tjedana lude sreće, jednim mahom prekinute odvratnim, podmuklim zločinstvom, a zatim dugi mjeseci samrtne muke i patnje bez riječi, pa dijete, rođeno u bolovima. Majka pokošena smrću, a dijete prepušteno na milost i nemilost tiraniji sebična starca. Da, da; pozadina bez sumnje zanimljiva, koja je mladića, tako rekavši, stavljala u prvo plan i činila ga savršenijim. Iza svega odabranog na tom svijetu krije se neka tragedija; svjetovi su morali da se odvoje iz kaosa e da bi niknuo i najmanji cvijetak... A kako li dražestan bješe sinoć za večerom u klubu, kada je prestrašena pogleda i usana rastvorenih od neke plahe očaranosti sjedio sučelice njemu, dok su mu crvena sjenila nad svijećama još jačim rumenilom obasjavala lice na kojem je nicalo zadivljeno uzbuđenje. Govoriti s njim bješe prava milina, kao da sviraš na predivnim guslama. Odgovarao je na svaki potez, na svaki srh gusala... Neka opojna draž leži u utjecaju kojim djelujemo na nekoga drugog, neka draž koja se ni s čim ne da usporediti. Udahnjivati svoju dušu u neko tuđe, savršeno lijepo obličje, i pustiti je časak da u njemu odahne; slušati odjek vlastitih misli, obogaćenih melodijom strasti i mladenaštva, prožeti svojom ćudi nečiju drugu ćud, kao da je prozračan fluid ili miomiriis iz neznanih krajeva: to je istinska slast — možda najveća slast i zadovoljstvo, što nam je preostalo u vremenu tako ograničenom i vulgarnom, u vremenu ogrezlu u grubim tjelesnim uživanjima, u vremenu niskih žudnja i težnja... Taj mladić, s kojim se čudnim slučajem upoznao u Basilovu atelijeru,

bijaše divan stvor, ili bi se barem dao preobraziti u divno stvorenje. Sve sama dražest, ljiljanska čistoća dječastva i ljepota klasičnih grčkih kipova... Od njega bi mogao sve načiniti: i Titana i igračku. Avaj, što i ljepota gine i mrê!... A Basil? I on bijaše — sa psihološkog stanovišta — i još kako zanimljiv! Taj sasvim novi stil u njegovoj umjetnosti, pa njegovi novi, zdravi pogledi na svijet, sve je to u njemu izazvala puka nazočnost čovjeka, koji nije bio ni svjestan svega toga; čovjeka, koji za nj bješe onaj nijemi duh što obitava po zamagljenoj šumskoj krajini i — nevidljiv — šeta po otvorenim poljima, te se najedanput pojavi — vidljiv i bez straha — kao Drijada,²⁷ jer se u duši onoga koji je tražio taj duh, sada budi ono divno priviđenje, u kojemu se jedino otkrivaju čudesne ljepote; i tada se najedanput sam oblik i izgled stvari oplemenjuju dobivajući neku simboličnu vrijednost, kao da su tek sjenke nekih drugih, savršenijih oblika, kojima su oni samo znaci i znamenje: — o, kako li je sve to čudnovato! Sjeti se kako i u povijesti ima nešto slično. Nije li Platon, taj virtuozni mislilac, prvi analizirao taj osjećaj? Nije li Buonarroti uklesao tu misao u šareni mramor svojih soneta? Ali u našem stoljeću bješe to nešto čudnovato... Da, on će pokušati da Dorianu Grayu bude ono što je mladić, nesvjesno, bio slikaru koji je stvorio onu prekrasnu sliku. Pokušat će da ovlada njime, u čemu je, uostalom, napol već uspio. Ovladat će tim divnim duhom. U tom čedu Ljubavi i Smrti bilo je nešto što ga je neodoljivo privlačilo.

Odjednom zastade i pogleda više sebe u kuće. Primijeti da je već prošao pored tetkine kuće, pa se osmjehnu i vrati. Kad je ušao u ponešto mračan trijem, sluga mu reče da već serviraju lunch. Dade jednom lakaju šešir i štap, te uđe u blagovaonicu.

— Okasnio si kao obično, Harry — usklikne tetka i pozdravi ga klimajući

²⁷ Drijade — po grčkom mitu: šumske vile. (Prev.)

glavom.

Vješto i olako nađe neku ispriku, i pošto je sjeo na praznu stolicu pored tetke, zaokruži pogledom da vidi koga tu sve ima. Dorian ga s drugog kraja stola pozdravi zbunjeno kimnuvši glavom, a obrazi mu se zarumenješe od zadovoljstva. Nasuprot njemu sjedila je vojvotkinja od Harleya, dama nevjerojatno dobroćudna i uvijek dobro raspoložena, koju su svi njeni poznanici voljeli; tijelo joj imaše sva arhitektonska obilježja po kojima bi suvremeni povjesničari svaku takvu ženu, ukoliko nije vojvotkinja, nazvali mèknom. Zdesna od nje sjedio je sir Thomas Burdon, radikalski poslanik u parlamentu, koji je u javnom životu bio sljedbenik šefa svoje stranke, a u privatnom životu sljedbenik najboljih šefova kuhinje, i koji je, držeći se onog mudrog i dobro znanog životnog pravila, ručavao s torijevcima, a mislio kao liberalci. S lijeve joj sjedio gospodin Erskine od Treadleya, postariji gentleman, veoma drag i naobražen, koji je međutim poprimio lošu naviku da šuti, pošto je, kako je to jednom objasnio lady Agathi, još prije svoje tridesete godine rekao sve što je imao reći. Do njega je sjedila jedna old najboljih tetkinih prijateljica, gospođa Vandeleur, savršena svetica, ali tako staromodno i neukusno odjevena te je podsjećala na neukusno uvezani molitvenik. No na svu sreću po njega, s druge joj je strane sjedio lord Faudel, oličenje inteligentne osrednjosti, u najboljim godinama, glave štire i ćelave, kao što je štura izjava kakva ministra u Donjem domu; s njim se ona zabavljala ustrajnom ozbiljnošću, koja je, po riječima samoga lorda, jedina neoprostiva greška, zajednička svim doista dobrim ljudima, a koju nitko od njih ne može izbjeći.

— Razgovaramo o jadnom Dartmooru, lorde Henry — povika njegova tetka klimajući mu veselo glavom s druge strane stola. — Mislite li da će se on uistinu oženiti onim divnim djevojčedom?

— Vjerujem, draga vojvotkinjo ako je ona čvrsto odlučila da ga isprosi.

— Kako je to strašno! — usplahiri se lady Agatha. — Netko bi zbilja morao da to pokuša spriječiti.

— Saznao sam iz vjerodostojna izvora da njen otac ima u Americi trgovinu mješovitom robom — odčepi sir Thomas Burdom naduta lica.

— Sir Thomas, ujak mi je maločas izjavio kako misli da se njezin otac bavi svinječim konzervama.

— Mješovitom robom! A što je u Americi mješovita roba? — priupita vojvotkinja uzdižući svoje glomazne ruke i naglašavajući svaku pojedinu riječ.

— Američki romani — otpovrnu lord Henry uzimajući sa zdjele komad prepelice.

Vojvotkinja se zabezeknu.

— Ne slušajte ga, draga moja — prišapnu joj lady Agatha. — On vam nikada ne misli ozbiljno to što kaže.

— Nakon otkrića Amerike... — preuze radikalski član parlamenta i stade nizati dosadne činjenice. I kao svi oni, koji se upinju da iscrpu neku temu, on je dokraja iscrpio strpljivost svojih slušalaca. Vojvotkinja uzdahnu i posluži se svojim isključivim pravom da, prekida svakog besjednika, te glasno dobaci:

— Kamo sreće da je nikada nisu ni otkrili! Naše djevojke kao da danas uopće više nemaju nikakvih šansa. To je doista velika nepravda.

— Tko zna, možda Amerika nije ni otkrivena — uteče se u riječ gospodin Erskine — prije bih rekao da su je samo pronašli.

— O! Ipak moram priznati da sam vidjela žive živcate Američanke, a istinu da vam kažem, većinom su vrlo dražesne. I vrlo se lijepo oblače. Sve svoje toalete naručuju iz Pariza. Voljela bih da imam toliko novaca pa da to isto činim.

— Vele da dobri Američani poslije smrti odlaze u — Pariz — udari u prigušen hihot sir Thomas, koji raspolagaše velikom garderobom otrcanih šala.

— Doista? A kamo odlaze poslije smrti američki grešnici? upita vojvotkinja.

— U Ameriku — smrsi lord Henry.

Sir Thomas se naroguši.

— Sve se bojim da vaš nećak ima neke predrasude protiv te velike zemlje — primijeti on lady Agathi. — Proputovao sam cijelu Ameriku uzduž i poprijeko i to u kolima što su mi ih stavili na raspolaganje sami direktori željezničkih kompanija, i ti su ljudi u takvim slučajevima vanredno predusretljivi. Uvjeravam vas da je takvo putovanje neobično poučno.

— No moramo li doista posjetiti Chicago u tu svrhu? — upita ga gospodin Erskine glasom kao da se jada. — Meni se, naime, baš nikako ne putuje onamo.

Sir Thomas samo odmahne rukom.

— Gospodin Erskine od Teadleya sav je svijet sažeo u sveske što ih čuva u

svojoj knjižnici. Mi, ljudi praktični, volimo da sve gledamo na svoje oči, a ne da o tome čitamo. Američani su vrlo zanimljiv narod. Oni su savršeno razumni. I ja mislim da je to njihovo glavno obilježje. Kako rekoh, gospodin Erskine, savršeno razumni. Uvjeravam vas da Amerikanci nikada ne prave gluposti.

— Kako je to jezovito! — istisnu lord Henry. — Ja mogu podnijeti grubu silu, ali mi je gruba pamet nepodnošljiva. Uvijek mi se čini kao da je nekako nepošteno kada se čovjek njome služi. Kao da time potcjenjuje duh.

— Ja vas ne razumijem — reče sir Thomas i sav se zacrvni.

— Ali ja vas vrlo dobro razumijem, lorde Henry — promrmlja gospodin Erskine nasmjehnuvši se.

— Paradoksi su po sebi dobri i krasni... — ponovo prihvati baronet.²⁸

— Zar je to bio paradoks? — upita gospodin Erskine. — Nisam znao. Možda jest. Međutim, put do istine vodi preko paradoksâ. Da bismo upoznali Zbilju, moramo je vidjeti kako pleše po pelivanskom konopcu. Kada Istine postanu akrobati, onda tek možemo suditi o njima.

— O bože moj! — uzvrpolji se lady Agatha. — Kako vi muškarci diskutirate! Mogu vam reći da nikada ne znam o čemu zapravo govorite. O, Harry, baš se ljutim na te. Zašto pokušavaš da našega dragog gospodina Doriana Graya odvратиš od East Enda? Uvjeravam te da bi on tamo bio od neprocjenjive vrijednosti za nas. Svijet bi s užitkom slušao njegovo sviranje.

— Meni je milije da svira samo za me — živo će lord Henry smijući se, te

²⁸ Baronet — titula najnižeg ranga engleskog plemstva (od 1611). (Prev.)

pogleda na drugi kraj stola, gdje ga mjesto odgovora dočeka Dorianov radosni smiješak.

— Ali svijet je tako nesretan u Whitechapelu — zaintači lady Agatha.

— Mogu suosjećati sa svim i svakim, samo ne s ljudskim patnjama — odsiječe lord Henry i sažme ramenima. — Tu nisam kadar suosjećati. To je suviše ružno, strašno i bolno. U simpatiji što je moderni ljudi osjećaju prema patnjama drugih, ima nešto nevjerojatno boležljivo. Trebalo bi da suosjećamo s bojama, s ljepotom i sa životnom radošću. Što manje govorimo o bijedi, to je bolje.

— Pa ipak, East End je vrlo važan problem — primijeti sir Thomas značajno tresući glavom.

— Dabome da jest — otpovrnu mladi lord. — To je problem ropstva, i mi nastojimo da ga riješimo zabavljajući robove.

Političar ga nato pogleda s najvećom radoznalošću.

— Pa kakve izmjene, dakle, vi predlažete?

Lord se Henry zasmije pa odvrati:

— Ja ne želim ništa izmijeniti u Engleskoj, samo — vrijeme. Ja se zadovoljavam filozofskim promatranjem činjenica.

No, budući da je devetnaesto stoljeće bankrotiralo uslijed prevelike potrošnje simpatije, predložio bih da se držimo Nauke, pa neka ona ponovo uspostavi red i sklad u našem životu. Petnaest stoljeća u tome je što nas vode na stranputicu,

dok Nauka ima prednost da nema nikakve veze s osjećajnošću.

— Ali naša je odgovornost vrlo velika — odvaži se bojažljivo gospoda Vandeleur.

— Strahovito velika — kao jeka priklopi lady Agatha.

Lord Henry pogleda prijeko u gospodina Erskina.

— Samo što čovječanstvo shvaća sebe suviše ozbiljno. To je istočni grijeh, naslijeđen od Adama i Eve. Da su praljudi umjeli da se smiju, povijest svijeta drukčije bi izgledala.

— Vaše su riječi doista vrlo utješne — zacvrkuta vojvotkinja. — Kad sam god dolazila vašoj dragoj tetki, uvijek me pekla savjest što nemam baš nikakva smisla za East End. Ubuduće moći ću da je gledam u oči a da se pri tom ne rumenim od stida.

— Rumenilo je sredstvo za poljepšavanje, vojvotkinjo — na to će lord Henry.

— Ali samo za mlade dame — odvrati ona. — Kada se stara žena kao ja, rumeni, to je loš znak. Ali, lorde Henry, kad biste mi mogli reći kako da se podmladim.

Časak razmišljaše, a onda upita gledajući u nju preko stola:

— Vojvotkinjo, sjećate li se kakve veće greške iz vaših mladih dana?

— Nažalost ih se sjećam vrlo mnogo — povika vojvotkinja.

— A vi ponovo griješite — reče ozbiljno. — Treba samo ponoviti ludosti iz mladih dama, i mladost nam se opet vraća.

— Divna teorija! — usklikne vojvotkinja. — Moram je primijeniti.

— Opasna teorija! — procijedi sir Thomas. Lady Agatha zavrtje glavom, ali je to ipak zabavljalo. Gospodin je Erskine samo ćulio uši.

— Da — proslijedi lord Henry — to je jedna od najvećih životnih tajna. Danas gotovo svi ljudi umiru od neke vrste latentnog zdravog razuma, pa tek kad je već prekasno, otkriju da se jedino zbog svojih grijeha nikada ne kaju.

Svi za stolom prasnuše u smijeh.

On se poigravaše s tom svojom dosjetkom i postade obijestan. Žonglirao je njome kao loptom, prevrtao je i mijenjao, bacao je od sebe i hvatao; blistala se u sjaju njegove mašte, dobivala krila snagom njegovih paradoksa. I nastavljaajući tako, njegova himna u slavu ludosti poprimi dimenzije cijele jedne filozofije; a sama se Filozofija pomladi i zavrtje u plesu, uz pratnju raspomamljene svirke strasti i nasladâ, prometnu se u bakanticu, ovjenčanu bršljanom, lelujavu u velima vinom poprskanim, mahnito poskakujući po brežuljcima života, bockajući suklatu-Silena što se vina napi. Ispred nje prstahu u bijeg sve Činjenice poput ustrašenih šumskih bića. Bijele joj noške tupkahu po golemom muljalu, uz koje mudri Omar²⁹ sjedi, dok ne zavri pjenom rujna lozovina te joj zapljusnu bijele gležnje, ili pjenušavi grimiz poteče niz vinom upljuskane dužice trbušaste bačve. — Lord je Henry sjajno improvizirao. Osjećao je kako oči

²⁹ Omar — Omar Khayyam (11 stoljeće) veliki perzijski matematičar, astronom, slobodni mislilac i pjesnik. — (Prev.)

Doriana Graya počivaju na njemu, i spoznaja da među slušaocima ima nekoga čijom je dušom htio ovladati, davala je još više oštine njegovoj domišljatosti, a njegovoj mašti više poleta. Bio je duhovit, i fantastičan, i neobuzdan. Očarao je slušaoce svojim zvucima, kao što krotilac zmija omamljuje guje svojom svirkom, i sve ih stade smijeh i vrisak. Dorian Gray ne skida pogleda s njega; sjedio je kao učaran dok su mu osmijesi neprekidno titrali oko usana, a divljenje raslo i širilo se u njegovim tamnim očima.

Naposljetku uđe u sobu Stvarnost, u livreji sadašnjice, u vidu lakaja, te javi vojvotkinji da je kola čekaju. Vojvotkinja, tobože očajna, počne lomiti ruke.

— Baš mi je žao! — uspijevči se — ali mi valja ići. Moram u klub po svoga muža, da ga odvezem u Willisovu palaču gdje će predsjedati nekakvoj glupoj sjednici. Ako okasnim, sigurno će biti bijesan, a šešir što ga danas nosim, ne podnosi burnih prizora. Suviše je lagašan i nježan. Jedna jedina ružna riječ, i bio bi upropašten. Ne, ne, draga Agatha, ja doista moram otići. Zbogom, lorde Henry, neobično ste duhoviti, i demoralizirate čovjeka. Doista ne znam što bih kazala o vašim nazorima. Morate ovih dana k nama na večeru. U utorak? Jeste li slobodni u utorak?

— Radi vas, vojvotkinjo, otkazao bih svaki urečeni sastanak — odslovi lord Henry naklonivši se.

— O, to je baš lijepo od vas, ali ujedno i vrlo ružno — nastavi vojvotkinja čavrljati. — Dakle, ne zaboravite! — Rekavši to, sva šuštava u svili, odleprša iz sobe, u pratnji lady Agathe i ostalih dama.

Kada je lord Henry ponovo sjeo, pride mu gospodin Erskine; povukavši stolicu tik do njegove, stavi mu ruku na rame te reče:

— Iz vas pršti duhovitost kao iz stotine knjiga! Zašto sami ne pišete koju?

— Ja toliko volim čitati knjige, te ih ne marim pisati, gospodine Erskine. Istina, ponekad mi dođe želja da napišem roman, koji bi bio tako čaroban kao perzijski sag, a ujedno isto tako nestvaran. No, u Engleskoj nema čitalačke publike osim za novine, molitvenike i leksikone. Od svih naroda svijeta, Englezi imaju najmanje smisla za sve ono lijepo u književnosti.

— Bojim se, da ste u pravu — složi se gospodin Erskine. — I ja sâm sam nekoć imao književnih ambicija, ali sam se već davno toga okanio. A sada, mladi prijatelju, ako dopuštate da vas tako nazovem, smijem li vas upitati da li doista u sve to vjerujete što ste nam za stolom govorili?

— Već sam zaboravio što sam govorio — sa smiješkom će lord Henry. — Zar je bilo tako strašno?

— Da, strašno uistinu. I ja zaista mislim da ste vrlo opasni, pa ako se našoj dragoj vojvotkinji što desi, svi ćemo u prvom redu vas učiniti odgovornim. Ali ipak bih vrlo rado s vama malo popričao o životu. Ljudi moga naraštaja bili su dosadni. Kada vam dotuži u Londonu, a vi skoknite jednog dana do mene u Treadley, da mi uz čašicu izvrsnog burgundskog vina, kojim se ponosim, objasnite tu svoju hedonističku filozofiju.

— Bit će mi osobito drago. Poći u Treadley u pohode smatra se za veliku čast. Tamo dočekuje goste savršen domaćin sa savršenom knjižnicom.

— Ali tek s vama kao gostom Treadley bi dostigao pravo savršenstvo — odslovi stari gentleman naklonivši se uljudno. — No sada se moram oprostiti s

vašom divnom tetkom. Moram u Ateneum.³⁰ U to doba dana tamo malo odspavamo.

— Zar svi vi, gospodine Erskine?

— Četrdeset nas u četrdeset naslonjača! Vježbamo se za neku buduću englesku Akademiju znanosti.

Lord Henry se zasmija, ustade i klimnu:

— A ja ću u Park.³¹

Dok je izlazio iz kuće, Dorian Gray se dotače njegove ruke i promrmlja:

— Dopustite mi da pođem s vama.

— A ja mislio da ste obećali Basileu Hallwardu da ćete ga posjetiti — odgovori lord Henry.

— Radije bih sada s vama; da osjećam kako mi je poći s vama. Molim vas, dopustite mi da idem s vama i obećajte mi da ćete cijelim putem pričati. Nitko ne govori tako divno kao vi.

— Ah, za danas sam već dosta govorio — uzvрати mu lord Henry smješkajući se. — Sada jedino želim promatrati život. Ako vam je stalo do toga, možete sa mnom da ga zajednički promatramo.

³⁰ Ateneum — Athenaeum, klub književnika i umjetnika u Londonu. (Prev.)

³¹ Park — Hyde Park; veliki park u zapadnom dijelu Londona. (Prev.)

IV POGLAVLJE

Mjesec dana nakon toga, Dorian Gray se jednog poslijepodneva zavalio u raskošnom naslonjaču, u maloj biblioteci u kući lorda Henryja u Mayfairu.³² Soba je imala neku draž svoje vrste: zidovi obloženi visokom oplatom od hrastovine maslinaste boje; pod stropom blijedožuti fris, a sam strop ukrašen štukaturom; pod presvučen pustenim sagom, zagasitim kao prašina od opeka, a po njemu razastrti svileni perzijski ćilimi s dugim resama. Na stočiću od atlasovine stajaše statueta od Clodiona,³³ a do nje ležaše primjerak 'Le Cent Nouvelles',³⁴ što ga je za Margaretu od Valoisa uvezao Clovis Eve³⁵ i ukrasio zlatnim tratinčicama, koje je ova kraljica izabrala za svoj amblem. Na gornjoj polici kamina stajaše nekoliko vrčeva od plava porculana s egzotičnim tulipanima, a kroz prozor, načinjen od malih, olovom optočenih, okanaca, strujala je svjetlost londonskog ljeta, zlačana poput maška sazrelih kajsija.

Lord Henry nije se bio još vratio kući. On je iz principa uvijek kasnio, držeći se načela da nam točnost samo krade vrijeme. I stoga se činilo da se mladić duri i dosađuje, dok je bezvoljno prelistavao stranice raskošno ilustriranog romana 'Manon Lescaut', što ga je našao u jednom ormaru za knjige. Jednolično ga je tiktaikanje sata u stilu Louisa četrnaestog činilo razdražljivim. U dva-tri maha htio je da ode.

Napokon oču bat koraka, i vrata se otvoriše.

³² Mayfair — otmena četvrt u Londonu, središte mondenog života. (Prev.)

³³ Clodion — Claude Michel (1738—1814), francuski kipar. (Prev.)

³⁴ Le Cent Nouvelles — zbirka pripovijedaka, koja se dugo vremena pripisivala francuskom kralju Luju XI; autor joj je Antoine La Salle (francuski pisac, 1398—1470). Većina tih pripovijedaka obrađuje bokačovske motive žena koje varaju svoje muževe, dobroćudne malograđane. (Prev.)

³⁵ Clovis Eve — francuski knjigovezac (radio oko 1584—1635) (Prev.)

— Dolazite tako kasno, Harry — ogласi se tiho.

— Žalim, ali to nije Harry — začuje se rezak glas.

On se brzo okrenu i poskoči.

— Oprostite nisam znao ...

— Mislili ste da je moj muž. No to je samo njegova žena. Morate mi dopustiti da vam se sama predstavim. Poznajem vas vrlo dobro po vašim fotografijama. Ako se ne varam, moj muž ima nekih sedamnaest.

— Zar baš sedamnaest, lady Henry?

— Pa, recimo, osamnaest. A onomad vas vidjeh s njim u Operi. — Nervozno se smijala dok je govorila, gledajući ga svojim zamagljenim očima, plavim kao sponienak. Bijaše to čudnovata žena, kojoj su haljine vazda izgledale da ih krojač zamislio i skrojio u nastupu bjesnila, a ona oblačila uvijek u vihru razgoropađene oluje. Uvijek u nekog zaljubljena, a da joj nitko nije uzvrćao tu strast, ona je sačuvala sve svoje iluzije. Upinjala se da izgleda upadljivo-slikovito, a izgledala je samo neuredno. Zvala se Victoria, a болоvala je od manije da gotovo danomice ide u crkvu.

— To je bilo za predstave 'Lohengrina' lady Henry, zar ne?

— Da, na dragom, 'Lohengrinu'. Wagnerova mi je glazba milija od svake druge. Tako je bučna, pa mirne duše možemo razgovarati a da nas drugi ine čuju. To je velika prednost; ne mislite li i vi tako, gospodine Gray?

I na usnama joj zatrza onaj isti nervozni isprekidani smijeh od maločas, dok joj se prsti stadoše poigravati dugim nožem za rezanje papira, načinjenim od kornjačevine.

Dorian se osmjehnu i zanijeka glavom:

— Žalim, lady Henry, ali ja nisam toga mišljenja. Kad slušam glazbu — a pogotovo dobru glazbu — nikada ne govorim. Razumije se, kada slušamo lošu glazbu, dužnost nam je da je ugušimo bukom razgovora.

— O, pa to je jedno od Harryjevih stanovišta, zar ne, gospodine Gray? Od njegovih prijatelja uvijek saznajem za njegova mišljenja. To je jedini način na koji ih uopće i saznajem. Međutim ne smijete misliti da ja ne volim dobru glazbu. Obožavam je, ali je se u isti mah bojim, jer me čini suviše romantičnom. Ta ja sam naprosto obožavala pijaniste — ponekad i dvojicu najedanput, kako mi Harry reče. Ni sama ne znam što me toliko privlači k njima. Možda to dolazi otud što su stranci. Svi su pijanisti stranci, zar ne? Pa čak i oni koji su se rodili u Engleskoj, s vremenom postaju stranci, zar ne? Pametno od njih, zar ne, i vrlo laskavo za samu glazbu? Postaju pravi kozmopoliti, zar ne? Vi još nikada niste prisustvovali kakvom društvu kod mene, zar ne, gospodine Gray? Ali morat ćete jednom doći. Ja doduše ne mogu kupovati skupih orhideja, ali za strance — ništa mi nije preskupo. Oni su tako slikovita dekoracija u salonima.

— Ali, evo Harryja! Harry, došla sam k tebi da te nešto pitam — sada više ne znam što je to bilo — pa sam našla gospodina Graya. Bilo nam je vrlo prijatno da proćaskamo malo o glazbi. U svemu se potpunoma slažemo. To jest — ne! Nikako se nismo mogli složiti. Ali je gospodin Gray bio vrlo ljubazan. Neobično mi je drago što smo se tu našli.

— To mi je drago, ljubavi moja, doista drago — reče lord Henry i nabra obrve, nalik na dva tamna polumjeseca, promatrajući oboje i smiješeći se malo porugljivo. — Tako mi je žao, što sam okasnio Doriane. Pošao sam u Wardour Street da ogledam komad staroga brokata, te sam se sate i sate, morao cjenjkati. Dan-danas ljudi znaju cijenu svakoj stvari, samo što ne znaju njenu pravu vrijednost.

— Na žalost vas moram ostaviti — uskliknu lady Henry prekinuvši naprečac nelagodnu šutnju svojim nesuvislim smijehom. Obećala sam vojvotkinji da ćemo se zajedno izvesti na šetnju. Zbogom, gospodine Gray, zbogom Harry. Zacijelo nećeš kod kuće večerati? Ni ja. Možda ćemo se vidjeti kod lady Thornbury?

— Po svoj prilici, draga — na to će lord Henry zatvorivši vrata za ženom, koja je kao ptica rajčica što je svu noć provela na kiši, izlepršala iz odaje, ostavivši za sobom lak miris fangipana.³⁶ Zatim pripali cigaretu i baci se na divan.

— Nemojte se nikada, Doriane, oženiti djevojkom slamnatožute kose — reče, pošto je otpuhnuo nekoliko dimova.

— Zašto ne, Harry?

— Jer su tako sentimentalne.

— Ali ja volim sentimentalna stvorenja.

³⁶ Frangipani (frangipanni) — vrsta miomirisa (talijanskog porijekla), kojim se nekoć parfimirala koža za rukavice. (Prev.)

— Doriane, nemojte se uopće ženiti. Muškarci se žene, jer su umorni; a djevojke se udavaju, jer su radoznale: ali oboje se razočaraju.

— Ne vjerujem, Harry, da ću se ikada oženiti. Ja sam suviše zaljubljen. To je jedan od vaših aforizama. Ja ga sada primjenjujem u životu, kao i sve ostalo što mi vi govorite.

— U koga ste zaljubljeni? — upita ga lord Henry nakon kratke šutnje.

— U neku glumicu — izusti Dorian, i rumen mu se rasu po licu.

Lord Henry sleže ramenima.

— To je vrlo banalan debut.³⁷

— Ne biste tako govorili kad biste je vidjeli, Harry.

— A koja je to?

— Zove se Sibyla Vane.

— Meni je sasvim nepoznata.

— I drugima. Ali jednog će je dana sav svijet upoznati. Ona je genijalna.

— O, dragi dječaće, genijalnih žena nema. Žene su samo za dekoraciju. One nemaju što da kažu, ali što kažu dražesno je. Žene predstavljaju pobjedu materije nad duhom, baš kao što muškarci predstavljaju pobjedu duha nad

³⁷ Début — početak: prvi nastup (u kazalištu, u društvu, itd.) (Prev.)

moralom.

— Harry, kako možete ...!

— Dragi Doriane, to je živa istina. Upravo se sada bavim analiziranjem žena, pa to najbolje znam. Problem i nije tako zakučast, kao što sam isprva mislio.

Naposljetku sam došao do zaključka da ima samo dvije vrste žena:

nenašminkanih i šminkanih. Nenašminkane su žene od velike koristi. Ako želite da svijet o vama govori kao o mladiću koji ulijeva povjerenje, a vi ih vodite na večeru. Žene one druge vrste vrlo su dražesne. Samo imaju jednu grešku.

Šminkaju se da bi izgledale mlade. A naše su se bake šminkale da bi zatim u društvu briljirale duhovitošću. Rouge i esprit³⁸ bili su povezani nekom uzajamnošću. Danas toga više nema. Dokle god nekoj ženi uspijeva da izgleda deset godina mlađa od svoje kćerke, ona je savršeno sretna. A što se tiče duhovite konverzacije, u Londonu ima svega pet žena s kojima čovjek može razgovarati, od kojih međutim dvije ne možete povesti u pristojno društvo. Pa sad bilo kako bilo, pričajte mi štogod o toj svojoj genijalnoj djevojci. Otkad je poznajete?

— O Harry, vaši su nazori zaprepašćujući.

— Neka vas to nimalo ne smeta. Otkada je poznajete?

— Pa, bit će valjda tri tjedna.

— A gdje li je samo nadoste?

³⁸ Rouge (ruž) — šminka (za lice i usta); esprit — duh, duhovitost. (Prev.)

— Sve ću vam ispričati, Harry; samo nemojte govoriti o tome u tako prezirnom tonu. To se uostalom nikada ne bi ni desilo da se nisam s vama upoznao. Vi ste u meni rasplamtjeli pomamnu želju da upoznam život. Još dane i dane nakon što sam vas upoznao, u mojim žilama kao da je nešto vrilo. Dok sam lunjao po Parku i šetajući skretao u Piccadilly,³⁹ zagledao bih svakog prolaznika, mučen živom radoznalošću da saznam kakvim životom, bogzna, svi ti ljudi žive. Poneki me privlačili, drugi me užasavali. Zrak kao da bijaše prožet nekim slatkim otrovom. Sav sam treptio od žudnje za doživljajima... Elem, jedne večeri oko sedam sati odlučim da krenem u potragu za kakvom pustolovinom. Osjećao sam da taj naš suri čudovišni London sa svojim milijunskim stanovništvom, sa svojim prljavim grešnicima i blistavim grijesima, kako ga vi jednom nazvaste, mora i za me da krije neka iznenađenja. Zamišljao sam već tisuću stvari i događaja. Već sâm osjećaj opasnosti prožimao me nekom nasladom. Sjetih se što mi rekoste one divne večeri, kada smo prvi put zajedno večerali, kako se u traženju ljepote krije prava tajna života. Ne znam što sam zapravo očekivao, ali se dadoh na to traženje te pođoh u pravcu istočnih četvrti, gdje sam se brzo izgubio u labirintu čađavih ulica i crnih čistina, bez grmka, bez travke. Oko sedam i po pođoh pored nekog upravo smiješnoga malenog kazališta, gdje je gorjelo i nemirno se povijalo nekoliko plinskih plamenova, a na zidu se šarenili nekakvi kričavi plakati. Neki odvratni Židov s prsnikom, kakva smješnijeg nikad ne vidjeh, stajaše na ulazu pušeci smrdljivu cigaru. Kosa mu se mrsila u masnim kovrčama, a nasred prsiju prljave košulje blistao mu se golem dijamant. 'Izvolte ložu, milostivi gospodine?' reče kad me ugleda, te ropski ponizno, ali ipak veličanstvenom gestom, skide šešir. Nešto me na njemu zabavljalo, Harry. Bio je takvo čudovište. Znam da ćete mi se smijati, no ja sam doista ušao i platio čitavu gvineju za ložu tik do pozornice. Ni danas još ne znam zašto sam to učinio; pa ipak, da to nisam učinio, dragi Harry — da to nisam učinio —

³⁹ Piccadilly — jedna od glavnih ulica u Londonu. (Prev.)

promašio bih najromantičniji doživljaj u svom životu. Vidim da se smijete. To je vrlo ružno od vas!

— Ne smijem se, Doriane; barem ne vama. Ali ne biste smjeli reći da je to bio najromantičniji doživljaj u vašem životu. Trebalo bi da kažete da je to prvi romantični doživljaj u vašem životu. Uvijek će vas ljubiti, i vi ćete uvijek biti zaljubljen u ljubav. La grande passion⁴⁰ povlastica je dokonih ljudi. To je jedino za što je besposličarska klasa neke zemlje sposobna. Ne bojte se. Vas čekaju divna iznenađenja. To je tek početak.

— Zar moju narav smatrate za toliko plitku i površnu? — uskliknu Dorian Gray srdito.

— Ne, ja naprotiv mislim da je vaša narav tako duboka.

— Kako to mislite?

— Dragi dječace, ljudi koji ljube svega jedanput u životu, zapravo su baš plitki i površni. To što oni nazivaju svojim poštenjem i svojom vjernošću, za me je učmalost uslijed navike ili pomanjkanja mašte. U osjećajnom životu vjernost je ono isto što i dosljednost u duhovnom životu — naprosto priznanje neuspjeha. O ta vjernost! Moram je jedanput analizirati. Strast za posjedovanjem jedan je od njenih sastavnih dijelova. Ima mnogo toga što bismo odbacili, kada se ne bismo bojali da to drugi ne pokupe. Ali neću vas prekidati. Nastavite svoju priču.

— I tako se, dakle, nađoh u nekakvoj maloj strašnoj loži i zurio sam ravno u traljavi kazališni zastor. Virnuh iza male ukrasne zavjese na loži da bacim

⁴⁰ La grande passion — velika strast (ljubav). (Prev.)

pogled na gledalište, koje bijaše bijedno i kričavo načičkano sve samim amoretima i rogovima obilja nalik na trećerazrednu svadbenu tortu. Na balkonu i na jeftinim mjestima u parteru bilo je poprilično ljudi, no ostali redovi gledališta bijahu sasvim prazni, a na sjedištima, što ih, čini se, zovu cercele, ni žive duše. Neke su žene raznosile naranče i pivo od đumbira, a publika je krckajući tamanila nevjerojatne količine oraha.

— Zacijelo je to bilo kao u one slavne dane kada je engleska drama bila u punom jeku.

— Baš tako, rekao bih, i vrlo jadno. Stadoh se pitati što da radim, kadli ugledah kazališni program. A što mislite, Harry, koji se to komad prikazivao?

— Pa valjda 'Dječak idiot' ili 'Nijem ali nevin'. Čini mi se da su naši očevi voljeli takve komade. Što duže živim, Doriane, to jače osjećam kako preziremo sve ono čemu su se naši očevi divili. U umjetnosti kao i u politici les grand-pères ont toujours tort.⁴¹

— Komadu koji su prikazivali, mi se i dan-danas divimo, Harry. Prikazivali su 'Romea i Juliju'. Moram priznati da me hvatala jeza pri samoj pomisli da ću gledati izvedbu jednoga Shakespearova djela u takvoj rupčagi. Pa ipak, nekako me to zanimalo. U svakom slučaju, odlučio sam da sačekam prvi čin. Orkestrom, koji bijaše strašan, upravljao je neki mladi Židov, sjedeći za nekakvim razgruvanim klavirom, te malne pobjegoh — kadli se najposlije diže zastor i igra otpoče. Romeo bijaše zadrigao stariji gentleman, jako ogarenih obrva, promukla glasa tragičara, nalik na pivsko bure. Merkucije nimalo bolji. Tu je ulogu glumio komičar koji je u tekst ubacivao dosjetke što ih je sam

⁴¹ Les grand-pères ont toujours tort — u svakom slučaju, stari nikada nisu u pravu. (Prev.)

izmišljao, a sa publikom u parteru podržavao je prijateljske odnose. Obojica su bili isto tako upadljivo smiješni kao i kulise, za koje bih rekao da su ih dovukli iz kakva seoskog cirkusa. Ali Julija! Harry, zamislite djevojku koja je jedva navršila sedamnaestu, mala lišca kao cvijet; u nje grčka glavica, ovjenčana ugasitomrkim pletenicama; oči kao ljubice, dva vrutka strasti; usne kao dvije ružine latice. Najdražesnije stvorenje što ga ikad vidjeli u životu. Jednom mi rekoste da vas patos ne dira, ali da bi vam ljepota, sušta ljepota, mogla natjerati suze na oči. I ja vam sada velim, Harry, da sam jedva što vidio od suza što mi zamagliše oči. A njen glas — nikad ljepšeg nisam čuo. Isprva bješe sasvim tih, dubok i s blagim tonovima, koji kao da jedan po jedan uviru u naše uho. Zatim ojača poprimajući zvuk frule ili roga što doziva iz daljine. U prizoru gdje se ona pojavljuje u vrtu, glas joj je imao onaj zanosni drhtaj kojim nas u osvit zore mami slavujev pjev. Zatim nadodaše trenuci kad bi joj glas gudio strašću pomamnih gusala. Ta vi znate kako glas može potresti. Vaš glas i glas Sibyle Vane neću nikada zaboraviti. Kada oči sklapam, ja čujem ta dva glasa, a svaki od njih govori misvojim jezikom. I ja tad ne znam kojemu da se odazovem. Zašto da je ne ljubim? Harry, ja je ljubim. Ona mi je sve u životu. Svake večeri idem da je gledam kako glumi. Jedne je večeri Rozalinda,⁴² a druge Imogen.⁴³ Gledao sam je gdje u mračnoj talijanskoj grobnici umire od srka otrova što ga poljupcem pije s usana svoga dragog. Pratio sam je pogledom kada je lutala kroz ardenske šume,⁴⁴ prerusena u ljupko momče, u hlačicama, haljetku, s gizdavom kapicom na glavi. Vidjeh je kako, luda, stade pred grešnoga kralja te mu dade da nosi rutvice i gorke trave da okusi.⁴⁵ Nevina je bila kad je zadaviše crne ruke ljubomore, smrtonosnom snagom stežući njen poput trske nježan vrat.⁴⁶ Vidio sam je kako živi u svakom stoljeću, vidio u svakoj nošnji. Obične žene neće

⁴² Rozalinda — lice iz Shakespeareove »Kako vam drago«. (Prev.)

⁴³ Imogen — lice iz Shakespeareove »Cymbeline«. (Prev.)

⁴⁴ U ardenskoj šumi odigrava se prizor iz Shakespeareove »Kako vam drago«. (Prev.)

⁴⁵ Aluzija na Ofeliju Shakespeareove tragedije »Hamlet«. (Prev.)

⁴⁶ Aluzija na Dezdemonu Shakespeareove tragedije »Otelo«. (Prev.)

nikad rasplamtjeti našu maštu. Njihov život ostaje sapet u stoljeću u kojem žive. Nema činà, nema basme⁴⁷ da ih preobrazi. Lako ih prepoznaješ po šeširu; lako ćeš upoznati i njihov soj i način. I put do njih lako je naći. U njih nema tajnovitosti. Jutrom jašu po Hyde Parku, popodne ćaskaju na čajankama. Imaju svoj stereotipni smiješak, imaju svoje elegantne manire. Prozirne su, o tako prozirne. Ali glumica! Kolike li razlike između njih i jedne glumice! Harry, zašto ste mi zatajili da su samo glumice vrijedne da ih volimo?

— Zato, Doriane, jer sam sâm toliko njih već volio.

— Dakako! Odvratne ženske, obojene kose i namazana lica.

— Ne grдите obojenu kosu i namazana lica. Ponekad ima u njima mnogo draži
— upadne mu u riječ Harry.

— Volio bih da vam nisam pričao o Sibyli Vane.

— Tome nikada ne biste mogli odoljeti, Doriane. Cijeloga ćete se života meni povjeravati.

— Da, Harry, i meni se čini da je tako. Ne mogu a da vam sve ne kažem. Čudan je vaš utjecaj na me. Budem li ikad izvršio zločin, doći ću k vama da sve priznam. Vi biste me shvatili.

— Ljudi poput vas — prkosni, sunčani traci — ne vrše zločinstva, Doriane. Ali ipak, hvala vam na laski. Ali mi recite — molim vas, budite tako dobri i dodajte mi žigice! — Hvala! — u kakvim ste odnosima sada sa Sibylom Vane?

⁴⁷ Basma — riječi što ih bajalica ili bajač govore kada baje. (Prev.)

Dorian Gray skoči sa svoga mjesta usijanih obraza i užarenih očiju:

— Harry, Sibyla Vane za me je svetinja!

— Jedino su svetinje toliko vrijedne da čovjek za njima posegne, Doriane — odvratila lord Henry s nekim čudnim patosom u glasu. — Zašto vas vrijeđa moje pitanje? Ta jedanput će vam ona ipak pripasti. Čovjek zaljubljen isprva obmanjuje sebe, a kada priči dođe konac i kraj, onda on obmanjuje druge. I to onda ljudi zovu ljubavnim romanom. No vi ste se zacijelo već upoznali s njom?

— Pa naravski. Još iste večeri kada sam bio u kazalištu, onaj gadni stari Židov dođe mi poslije predstave u ložu te mi predloži da me odvede iza kulisa i predstavi djevojci. Razbjesnih se te mu rekoh kako je Julija već nekoliko stotina godina mrtva, i da joj tijelo počiva u nekoj mramornoj grobnici u Veroni. Sudeći po njegovu zaprepaštenom pogledu, starkelji se činilo da sam se napio šampanjca, ili tako nešto.

— Tome se nimalo ne čudim.

— Zatim me upita da li surađujem u kojim novinama. Rekoh mu da ih uopće ne čitam. To ga je kanda uvelike razočaralo, te mi u povjerenju ispriповjedi kako su se svi kazališni kritičari urotili protiv njega, i da se svi odreda mogu podmititi.

— Ne bih se ni najmanje čudio kada bi čovjek u tome bio u pravu. No s druge strane, sudeći barem po njihovoj vanjštini, većina njih kao da i nije tako skupa.

— Pa sad, on je mislio da mu nedostaju sredstva da ih potkupi — zasmija se

Dorian. — Za to su vrijeme već pogasili svjetiljke u gledalištu, i morao sam otići. Ponudi mi još nekakve cigare, koje mi je najtoplije preporučio. Rekoh mu hvala, jer da mi se ne puši. Slijedeće večeri, naravno, evo mene opet u kazalištu. Ugledavši me, ponizno se pokloni, te me uvjeravaše da sam plemenit mecena umjetnosti. Strašan je to tip, koji te može natjerati u bjesnilo, no upravo je lud za Shakespeareom. Jednom mi je s očitim ponosom ispričao kako je već pet puta pao pod stečaj, a sve zbog 'našeg barda'⁴⁸ kako je uporno nazivao Shakespearea. Čini se da on to smatra za svoju veliku zaslugu.

— Pa to i jest zasluga, dragi Doriane, i to velika zasluga. Većina ljudi pada pod stečaj jer suviše investiraju u životnu prozu. No upropastiti se zbog poezije, to je doista velika čast. Ali recite mi kada ste prvi put razgovarali s gospođicom Syblom Vane?

— Treće večeri. Glumila je ulogu Rozalinde. Nisam mogao a da ne odem na pozornicu. Bio sam joj dobacio malo cvijeća, i ona me pogledala; barem sam sebi to zamišljao. Stari Židov bijaše uporan. Bio je sebi uvratio u glavu da me odvede iza kulisa, pa sam popustio. Zar nije čudnovato što se nikada nisam htio s njom upoznati?

— Ne, po mom mišljenju to nije bilo nimalo čudnovato.

— Kako to, Harry.

— To ću vam drugom zgodom objasniti. A sada bih htio da saznam nešto o toj djevojci.

⁴⁸ Bard — narodni pjesnik i pjevač; najugledniji predstavnik (u umjetnosti i književnosti). (Prev.)

— O Sybili? O, bila je tako plaha i mila. Ona kao da je još dijete. Sva u čudu gledala me raširenih očiju kada joj rekoh što mislim o njezinoj glumi, i kao da uopće nije bila svjesna svoje čarobne moći. Uostalom, čini mi se da smo oboje bili ponešto nervozni. Matori Židov stajao uz prašnjavu vrata garderobe i sve se nešto smijuljio, te kitio i nitio o nama oboma, dok smo se nas dvoje gledali kao prava djeca. Svejednako me zvao 'mylorde',⁴⁹ te sam morao uvjeravati Sibylu, kako nisam nikakav plemenitaš. Ona mi sasvim priprosto reče: »Više ste mi nalik na kraljevića. I stoga ću vas zvati Kraljević Bajni.«

— Časne mi riječi, Doriane, gospođica Sibyla zna da laska.

— Vi je ne shvaćate, Harry. Ona je u meni vidjela samo lice iz nekog kazališnog komada. Ona i ne poznaje život. Stanuje kod svoje majke, neke sparušene, izmorene žene, koja je prve večeri glumila ulogu lady Capulet u nekakvoj kućnoj haljini jarkocrvene boje, a po svemu se čini da je prije živjela u boljim prilikama.

— Znam ja te žene koje tako izgledaju; kad ih gledam, postajem neraspoložen i potišten — promrmlja lord Henry zagledavši se u svoje prstenje.

— Židov htjede da mi priča o njenu životu, no ja mu rekoh da me to ne zanima.

— Dobro ste učinili. Tuđe su tragedije uvijek neobično banalne.

— Meni je stalo samo do Sibyle. Ta što se mene tiče njeno porijeklo? Od njene dražesne glavice do malih joj nožica, ona je savršeno božanstvena. Svalke večeri idem da je gledam na pozornici, i ona je svaki puta sve divnija.

⁴⁹ Mylord — milostivi gospodine; titula lorda, grofa, barona, itd. (Prev.)

— Bit će da je to razlog što u posljednje vrijeme nikad ne objedujete sa mnom? I sâm sam već pomislio da se u vašem životu nešto čudno zbiva. I doista je tako, samo što sam ja to nekako drukčije zamišljao.

— Dragi Harry, mi svakog dana doručujemo ili večeramo zajedno, a već nekoliko puta bio sam s vama u Operi — odgovori Dorian, a plave mu oči dođoše velike i začuđene.

— Ali uvijek dolazite vrlo kasno.

— Ta ja moram vidjeti Sibylu — uskliknu Dorian. — Barem u jednom činu. Upravo žudim za njenom blizinom; i kada samo pomislim na onu čudesnu dušu koja se krije u tom dražesnom malom bjelokosnom tijelu svega me prožme osjećaj nekoga dubokog strahopoštovanja.

— Možete li danas večerati sa mnom, Doriane?

Dorian zaniječe glavom i odvrati:

— Večeras je ona Imogen, a sutra će biti Julija.

— A kada je Sibyla Vane?

— Nikada.

— Čestitam!

— Kako ste strašni! U njoj se utjelovljuju sve velike heroine cijeloga svijeta. Ona je mnogo više od običnoga ljudskoga stvora. Smijte se samo, no ja vam

velim da je genijalna. Volim je, i ja hoću da i ona mene voli. Vi, koji znate sve tajne života — vi mi morate reći kako da očaram Sibylu Vane, da steknem njenu ljubav. Hoću da Romea učinim ljubomornim, hoću da mrtvi ljubavnici minulih vjekova čuju naš smijeh, i neka se rastuže. Hoću da strasni dah naše ljubavi uskrisi na nov život njihov prah i pepeo, pa da oni opet osjete svu ljubavnu bol. O bože, Harry, kako je obožavam. — I dok je tako govorio, Dorian se ušetao po sobi, a na obrazima planuše mu dvije crvene ruže od grozničave vatre u kojoj je izgarao. Bio je silno uzbuđen.

Lord Henry promatraše ga s pravim uživanjem. Kako li sada bješe sasvim drukčiji od onog zbunjenog i zastrašenog dječaka, s kojim se upoznao u Hallwardovu atelijeru! Priroda se njegova bješe razvila kao cvijet, u koga latice buknuše grimiznom jarom. Iz njezina se tajnog skrovišta bješe iščahurila Duša, kojoj se Žudnja isprijecila na putu.

— A što sad? — naposljetku će lord Henry.

— Htio bih da vi i Basil pođete jedne večeri sa mnom da je vidite kako glumi. I ja ne osjećam nikakve bojazni da bi vas mogla razočarati. Onda ćete mi, htjeli ne htjeli, i sami priznati da je genijalna. A zatim je moramo pošto-poto izbaviti od onoga Židova. Vezana je za nj još tri godine, točnije rekavši dvije godine i osam mjeseci. Razumije se da ću mu morati štogod platiti. Kada sve to bude uređeno, pobrinut ću se da nastupi u nekom kazalištu u West Endu. I kao što je mene zaludila, ona će tada zaludjeti cijeli svijet.

— Dragi dječake, to vam neće uspjeti.

— Hoće, hoće! Sve će ona zaludjeti. Jer ona ne samo da ima umjetničkog dara, najsavršenijeg umjetničkog instinkta; u nje ima i ličnosti, a vi ste mi često

govorili da dan-danas ličnosti vladaju svijetom, a ne pusta načela!

— Neka bude. Kada želite da pođemo?

— Da vidimo. Danas je utorak. Recimo: sutra. Sutra igra Juliju.

— Dobro. Sutra u osam u Bristolu. A ja ću povesti Basila.

— Molim vas, Harry, ne u osam. Radije u šest i po. Moramo stići prije početka predstave. Morate je vidjeti u prvom činu, kada prvi put ugleda Romea.

— U šest i po! Tko će tako rano! Pa to vam je kao da čovjek večerava poslijepodne ili uzme čitati kakav engleski roman. Prije sedam — nikako! Hoćete li se u međuvremenu naći s Basilom? Ili da ga ja obavijestim s nekoliko redaka?

— Dragi Basil! Već je tjedan dana otkako ga ne vidjeh. Moram priznati da je to vrlo ružno od mene, pogotovo kad pomislim da mi je poslao moju sliku u prekrasnom okviru, što ga je dao izraditi po vlastitom nacrtu, i — premda sam ljubomoran na nju, jer je za čitav mjesec mlađa od mene — da vam kažem po duši, ona me ushićuje. Ne bih htio da se nasamu s njim sastanem. Priča mi stvari koje ne volim slušati: daje mi dobre savjete.

Lord se Henry osmjehnu.

— Ljudi vole da daju ono što je njima samima prijeko potrebno. Za me je to — bezdan darežljivosti.

— O, Basil je duša od čovjeka, samo — u njemu ipak ima nešto filistarsko.

Postao sam svjestan toga otkako sam vas upoznao, Harry.

— Dragi prijatelju, Basil sav čar kojim se odlikuje, udahnuje u svoja djela. I prema tome njemu za život preostaju samo predrasude, neka pusta načela i njegov zdrav razum. Od svih umjetnika što sam ih ikada poznao, samo su loši umjetnici bili osobno zanimljivi i privlačljivi. Dobri umjetnici žive samo u svojim djelima, te su prema tome kao ljudi savršeno nezanimljivi. Velik pjesnik, istinski velik pjesnik, u običnom životu nema ni trunka poetičnosti. Ali loši pjesnici očaravaju čovjeka svojom osobom. Što slabiji stihovi, to šarmantniji pjesnici. Sama činjenica da je netko izdao zbirku osrednjih soneta, čini ga neodoljivim. On svagdašnjicu pretvara u pjesme, koje ne umije napisati. Drugi opet pišu pjesme što ih u životu ne mogu ostvariti.

— Da mi je znati, Harry, je li to zbilja tako? — reče Dorian Gray, pa uze sa stola velik flakon sa zlatnim grljkom i zapušačem, odčepi ga i poškropi rupčić s nekoliko kapi parfema. — Pa bit će da je tako kad vi to kažete. A sada bježim! Imogen me čeka. Ne zaboravite sutrašnji sastanak. Zbogom.

Kada je njegov prijatelj otišao, lord Henry uzme razmišljati, a umorne mu se oči zaklopiše. Istina, on se malokad za bilo koga tako zanimao kao za Dorianu Graya. Pa ipak ljudi zanos kojim je taj mladić obožavao neku drugu osobu, nije u njemu izazivao nimalo bola, nevoljkosti ili ljubomore. Čak se tome radovao. Mladić je postao još zanimljiviji za nj. Oduvijek se lord Henry oduševljavao za metode prirodnih znanosti, samo što mu se analizirani objekt činio i suviše beznačajnim i nevažnim. I tako je počeo rasuđivati sebe, a najposlije — i druge. Njemu se činilo da je jedino ljudski život vrijedan da bude analiziran. Ta što je sve drugo prema ljudskom životu! Istina, kada ljudski život promatramo kao neki alkemistički sud, u kojem se, nad vatrom, isprepleću svi ljudski bolovi i burkaju sve ljudske radosti, ne možemo na lice staviti staklenu obrazinu niti se

zaštititi od sumpornih plinova što smućuju mozak i uznemiruju maštu nakaznim čudovištima i jezovitim morama. Ima tako suptilnih otrova, da bismo se morali najprije razboljeti od njih da bismo ih mogli upoznati. I čudnih bolesti ima, što ih najprije sami moramo prekužiti da bismo shvatili njihovu bit. Ali ipak, kako li je velika nagrada što nam onda pada u dio! A svijet nam se onda čini tako divnim! Kako li je divno promatrati čudesnu i nepobitnu logiku strasti i naš uzbudljivo šareni osjećajni život — uočiti njihovu podudarnost i njihovo razmimoilaženje, sagledati njihov sklad i nesklad! Ne mari što ta saznanja skupo plaćamo! Nijedan osjećajni doživljaj nije preskupo plaćen!

Bio je svjestan — i od same pomisli na to radosno bljesnuše njegove tamne oči ahatne boje! — da su neke riječi što ih je izgovorio, riječi pune melodije i ritma, bile uzrokom te se duša Doriana Graya obratila toj bijeloj djevojci, pa je mladić pred tim likom pao na koljena i predano ga obožavao. U mnogo čemu taj je mladić bio njegovo djelo. Njegovo je djelo što je mladić prije vremena sazreo. I to znači mnogo, vrlo mnogo. Obični smrtnici moraju čekati da im život razotkrije svoje tajne, i samo je malobrojnim izabranicima suđeno da ugledaju misterije života još prije nego što se veo diže. Ponekad to biva pod utjecajem umjetnosti, a osobito one vrste književnosti koja neposredno opisuje strasti i duševna zbivanja. Ali kadikad preuzima tu ulogu neka složena ličnost, pa vrši to funkciju umjetnosti, postaje pravo umjetničko djelo, jer i Život ima svoja remek-djela baš kao i pjesništvo ili kiparstvo ili slikarstvo.

Da, taj mladić bješe sazreo prije vremena. Pribrao je ljetinu još u jeku proljeća. U njegovim je žilama bila strasna krv mladosti, ali je već postajao svjestan svoje ličnosti. Kojeg li uživanja promatrati toga mladića. Čovjek se morao diviti njegovu lijepom liku, njegovoj lijepoj duši. Svejedno kako će svršiti, kakav mu je svršetak sudba dosudila. Bijaše nalik na ljupke likove u raskošnom pozorju ili na pozornici, čije nam se radosti čine nedosežno daleke, no čiji bolovi u nama

bude osjećaj za ljepotu, a čije se rane rumene kao crvene ruže.

Duša i tijelo, tijelo i duša — koje li tajne! Njegova duša bijaše prožeta nekom čulnošću, ali bijaše časova kada bi mu se tijelo uzvinulo do produhovljenosti. Čula su mogla postići neko produhovljeno savršenstvo, a duh se dao uniziti. Tko bi mogao reći gdje prestaju tjelesni nagoni a počinju duševni porivi? Kako li su isprazne sve one proizvoljne definicije školskih psihologa! Pa ipak, koje li muke naći se u vrtlogu različitih filozofskih grupa! Da li je duša sjenka koja živi u kući grijeha? Ili je tijelo samo stanovnik duše, kako je to mislio Giordano Bruno?⁵⁰ Odvajanje duha od materije jest misterija, kao što je i sjedinjenje duha s materijom misterija.

I on stade razmišljati o tome da li bismo od psihologije ikada mogli stvoriti egzaktnu znanost, tako usavršenu da nam otkrije svaki i najmanji izvor života. Jer kod današnjeg stanja filozofije, sami sebe ne razumijemo nikada, a druge tek sasvim izrijetka. Iskustvo nema nikakve eitičke vrijednosti. Ono je puko ime što ga ljudi nadijevaju svojim zabludama. Moralisti zapravo smatraju iskustvo za neku vrstu opomene, tražeći da mu se prizna neka etička moć u oblikovanju karaktera, i slave ga kao neko sredstvo koje nas uči čega se treba držati a čega kloniti. Ali u iskustvu nema nikakve pokretne sile. Kao ni savjest, tako ni iskustvo nije nikakav aktivni uzročnik. Ono nam samo uistinu dokazuje da će nam budućnost biti isto što i prošlost, te da ćemo grijeh što smo ga jednom počinili s odvratnošću, poslije opet počiniti, i to često i s uživanjem.

Bilo mu je jasno da se samo eksperimentalnom metodom, može postići neko znanstveno objašnjenje strasti, a nesumnjivo je Dorian Gray bio sjajan objekt za njegove eksperimente, obećavajući bogate i plodonosne rezultate. Njegova je

⁵⁰ Giordano Bruno (rođen 1548) — spaljen na lomači kao bezvjerac 1600; talijanski filozof renesanse; panteist. (Prev.)

naglo usplamtjela ljubav prema Sibyli Vane bila vrlo značajna psihološka pojava. Bez sumnje je radoznalost pri tom igrala veliku ulogu, radoznalost i žudnja za novim životnim iskustvima; ali usprkos tome, ta njegova ljubav bijaše vrlo zamršen osjećaj strasti. Ono što je u njoj bilo od dječачke senzualnosti, mašta je preobrazila i prometnula u nešto drugo, što se mladiću činilo da je daleko od svake čulnosti, pa je upravo stoga bilo mnogo opasnije. Jer upravo one strasti o porijeklu kojih se obmanjujemo, imaju najveću vlast nad nama, kao što su u nama najslabiji baš oni porivi u prirodu kojih nam se čini da smo potpuno upućeni. Nerijetko se dešava da sami na sebi vršimo neke eksperimente, a sve misleći kako te pokuse vršimo na nekoj drugoj osobi.

I dok je lord Henry tu sjedio sanjareći o tim problemima, netko pokuca na vrata, te uđe njegov sluga i podsjeti ga kako je vrijeme da se preobuče za večeru. On ustade i pogleda na ulicu. Gornji prozori na kućama na suprotnoj strani bliještali su grimiznozlaćanim sjajem, jer sunce bijaše već na smiraju.

Okna se na njima žarila kao usijane metalne ploče. A nebo se gasilo i bilo nalik na ružu koja vene. Razmišljao je o svom prijatelju, o njegovoj razbuktaloj mladosti, u čudu se pitajući kako li će se sve to svršiti.

Vrativši se kući u dvanaest i po, lord Henry nađe na stolu u predsoblju brzojav. Otvori ga i vidje da je od Doriana Graya. Javljao mu je o svojim zarukama sa Sibylom Vane.

V POGLAVLJE

— Majko, majko, ja sam tako sretna! — šapnu djevojka i zarije lice u krilo

precvale iznurene žene, koja je, okrenuvši leđa jarkoj svjetlosti, sjedila u jedinom naslonjaču u toj njihovoj jadnoj dnevnoj sobi. — Tako sam sretna! — opet će ona — a i ti moraš biti sretna!

Gospođa se Vane legnu i položi svoje kao bizmut bijele ruke na kćerinu glavu.

— Sretna! — odslovi kao jeka. — Ja sam samo onda sretna kada te gledam na pozornici. Ti ne bi smjela ni na što drugo misliti doli na svoju glumu. Gospodin je Isaac uvijek bio tako dobar prema nama; mi mu dugujemo i novaca.

Djevojka diže glavu, napući usne i uskliknu:

— Novaca, majko? Pa što je već novac? Ljubav je više od novca.

— Ne smiješ zaboraviti, Sibyla, da nam je gospodin Isaac dao predujam od pedeset funta da poplaćamo dugove i da pristojno opremimo Jamesa. Pedeset funta vrlo je velika svota. Gospodin je Isaac bio vrlo uviđavan prema nama.

— On nije gentleman, majko, i ja mrzim njegov način kako on to sa mnom razgovara — odvrati djevojka ustajući i prilazeći prozoru.

— Ne mogu ni zamisliti kako bismo bez njega — uznestripi se starica.

Sibyla Vane zabaci glavu i zasmija se.

— Nama on više nije potreban, majko. Odsad će Kraljević Bajni upravljati našim životom. — I ušutje. Krv joj uzavri u žilama i ozari obraze lakim rumenilom. Kao dvije ružine latice usne joj se rastaviše i zadrhtaše. Kao da je zahvatio žarki vihor strasti, nježni se nabori njezine haljine zalelujaše i ona

prousti tiho i Skromno: »Volim ga!«

— Ludo dijete, ludo dijete! — dopirao do nje majčin odgovor, nalik na kričanje papige. I dok su koščati prsti, načičkani lažnim draguljima, grčevito grebli po zraku, grotesknost njenih riječi bivala je još veća.

Djevojka ponovo pršte u smijeh. U njenu glasu klikkala je prigušena radost ptičice u kavezu. Njene oči kao da su upijale tu melodiju, koja se u njima odražavala kao neka jeka uhvaćena očima; zatim se oči načas zaklopiše, kao da pohranjuju tu svoju tajnu. Kada se opet otvoriše, bile su zamagljene, zastrte nekim snom.

S otrcana naslonjača dopirahu do nje mudre riječi s uvelih usana, riječi opomene da se smiri i umudri, dozivajući joj u pamet neka mjesta iz one (knjige Kukavičluka, kojoj je pisac dao lažni naslov Zdrav Razum. Nije slušala. Bila je slobodna u svojoj tamnici strasti. Njen kraljević, Kraljević Bajni, bio je s njom. Zazvala je pamćenje da joj uskrisi njegov lik. Dušu je svoju poslala u potragu za njim, i ona joj ga je dovela. Na njenim su usnama opet gorjeli njegovi cjelovi. Kapci njenih očiju ponovo oćutješe vrelinu njegova daha.

I tada Mudrost okrene drugi list i poče joj govoriti nešto o uhođenju i propitkivanju. Možda je mladić doista bogat. Ako jest, onda treba misliti na brak. Školjku njena uha zapljuskivahu valovi svjetovnog mudričenja. Mimo nju zujnuše strelice himne i lukavstva. Vidje kako one tanke usne melju i mrmore, pa se nasmiješi.

I tada odjednom osjeti potrebu da govori; mučila je ta rječita šutnja.

— Majko, majko! — povika — zašto me tako silno voli? Ja znam zašto ga

volim. Volim ga jer je tako nalik na to što bi Ljubav morala biti. Ali što nalazi on u meni? Nisam dostojna njega. I gle, ni samoj mi nije jasno — premda znam da me on u svemu nadvisuje, ja ipak ne osjećam bojažljive poniznosti. Osjećam ponos, ponos neiskazan. Majko, jesi li ti voljela oca kao što ja volim Kraljevića Bajnog?

Ma da su joj obrazi bili naprašeni jeftinim bjelilom, žena poodmakle dobi još jače poblijedje, a sasušene joj se usne skvrčiše u bolnom grču. Sibyla poletje k njoj, objesi joj se oko vrata i poljubi je.

— Oprosti, majko! Znam, boli te kad govorimo o ocu. No tvoj je bol odatle što si ga toliko voljela. Ne budi tako tužna.

Sretna sam danas kao ti sto si bila prije dvadeset godina. Ah! pusti me da budem sretna zauvijek!

— Odveć si mlada, dijete moje, a da te ljubav mori. A zatim, što znaš o tom mladiću? Ni imena mu ne znaš. Sve je to vrlo nezgodno i, duše mi, sada kad James odlazi u Australiju, te mi glava hoće da prsne od pustih briga, morala bi biti obazrivija. Nu, kako rekoh, ako je bogat...

— Ah! majko, majko, pusti me da budem sretna!

Gospođa je Vane pogleda i raširivši ruke s glumljenom srdačnošću, koja je mnogim glumcima već postala navikom, zagrlj svoju kćer. U taj se čas rastvoriše vrata i u sobu uđe momče tamne, kudrave kose. Bio je bucmašt, a ruke mu bile velike i nezgrapne. Nije bio tako uglađena ponašanja kao njegova sestra. Jedva da bi tko pomislio da su brat i sestra. Gospođa Vane upre oči u nj i njen smiješak postade još vedriji. U mislima ga je uzdizala do dostojanstva,

vrijedna udivljenja općinstva. Bila je čvrsto uvjerena da bi takva 'živa slika' morala biti zanimljiva.

— Zar ne bi mogla i za me ostaviti nešto od svojih poljubaca, Sibyla? — smrsi šiparac dobrodušno.

— O, pa tebi, Jime, nije stalo do poljubaca — živnu djevojka. — Ti si staro gundalo. — I ona poletje kroza sobu i stade ga grliti i maziti.

James Vane pogleda sestru s puno nježnosti.

— Htio bih da se malo prošetaš sa mnom, Sibyla. Ne mislim da ću ikada više vidjeti taj strašni London. A bogme ne vjerujem da ću bilo kad osjetiti čežnju da se vratim.

— Sinko, ne govori takve strahote — promrmlja gospođa Vaine te s uzdahom dohvati nekakav kričav kazališni kostim i stade ga krpiti. Osjeti se donekle razočaranom što se on nije pridružio grupi, što bi bez sumnje uvećalo teatralni učin prizora.

— Zašto ne, majko? Ja to zbiljski mislim.

— Zadaješ mi toliko boli, sinko. Čvrsto se nadam da ćeš se vratiti iz Australije vrlo bogat. Mislim da u kolonijama nema pravoga društva, odnosno nema ničega od onog što se po mom mišljenju može smatrati za društvo; i stoga nema druge nego da se vratiš u London čim stekneš imutak, pa da ovdje nastojiš zauzeti kakav položaj.

— Društvo! — smrsi mladić. — Ne marim ni da čujem za nj. Htio bih samo da

se domognem nekih para pa da tebe i Sibylu maknem iz kazališta, koje mi je tako mrsko.

— O, Jime! — prihvati Sibyla smijući se — to nije nimalo lijepo od tebe! Ali, jesi li doista nakanio sa mnom na šetnju? Baš divno! Već sam se bojala da ćeš poći iz kuće da se oprostiš s nekim svojim prijateljima, kao s Tomom Hardyjem koji ti je dao tu strašnu lulu ili s Nedom Langtonom, koji ti se ruga kad je god pušiš. Doista je vrlo lijepo od tebe što si nakanio da svoje posljednje popodne provedeš sa mnom. Kamo ćemo? Hajdemo u Park.

— Ta sav sam otrcan — namrgodi se mladić. — U Park ide samo elegantan svijet.

— Koješta, Jime — šapnu ona i pomilova ga po rukavu.

Časak je oklijevao, a napokon reče:

— Pa dobro, samo nemoj da čitavu vječnost čekam da dovršiš toaletu.

Ona plešući odskakuta na vrata. Sa stepenica kojima se uspinjala, razlijevala se njena pjesma. Zatim je odozgo dopiralo pocupkivanje njenih nožica.

Jim dva-tri puta pođe sobom. Onda se okrenu nijemom liku u naslonjaču pa upita:

— Majko, jesu li sve moje stvari spremljene?

— Sve ti je spremljeno, Jamese - odvrati žena ne dižući pogleda sa svoga šića. Već od nekoliko mjeseci osjećala se nelagodno, kad bi god ostajala nasamu sa

svojim pomalo grubim i tako uozbiljenim sinom. Kad bi im se pogledi sreli, njena bi plitka, površna narav sva zadrhtala. U čudu bi se pitala da li već nije u što posumnjao. Kaiko više nije nadovezao ni riječi, tajac joj postade nepodnošljiv te ona udari u jadikovke. Žene se brane napadajući, baš kao što napadaju neočekivanim popuštanjem. I ona reče:

— Nadam se, Jamese, da ćeš biti zadovoljan svojim pomorskim životom. Ne zaboravi nikad da si sâm tako izabrao. Mogao si naći namještenje i kod kakva odvjetnika. Odvjetnički je stalež vrlo ugledan, a na ladanju ih često najotmjerenije obitelji pozivaju u goste.

— Mrzim svaku kancelariju i sve činovnike — odvrati šiparac. — Uostalom, pravo si rekla: sâm sam odabrao svoj životni put. Samo jedno ti velim: pripazi na Sibylu. Nemoj da je snađe bilo kakvo zlo. Majko, moraš je dobro čuvati.

— Jamese, doista govoriš nekako čudno. Pa razumije se da bdijem nad Sibylom.

— Načuo sam kako neki mladi gospodin dolazi svaku večer u kazalište te ide iza kulisa da s njom razgovara. Je li to istina? U čemu je stvar?

— Govoriš o stvarima, James, kojih ne razumiješ. Mi glumci navikli smo da nam svijet iskazuje svoju blagonaklonu pažnju. Ta i ja sam u svoje vrijeme primala bezbroj buketa. Bilo je to u vrijeme kada su se ljudi još razumijevali u umjetnost. A što se tiče Sibyle, zasad još ne mogu reći da li je ta njena simpatija ozbiljna ili ne. No izvan svake je sumnje da je onaj mladi gospodin, o kome je riječ, savršen gentleman. Prema meni je vazda vrlo uljudan. Osim toga izgleda bogat, a cvijeće što ga šalje, prekrasno je.

— No pored svega toga ne znaš mu ni imena — dobaci joj mladić oštro.

— Ne znam — prizna mati sasvim spokojno. — Nije nam još rekao svoga pravog imena. Mislim da je to vrlo romantično od njega. Bit će da pripada aristokratskom društvu.

James Vane ugrize se za usnu.

— Čuvaj Sibylu, majko, čuvaj je — opomenu je uzbuđenim glasom.

— Ti mi, sine, nanosiš velike boli. Ja neprestano bdijem nad Sibylom. Dakako, ako je taj gospodin bogat, ne vidim nikakva razloga da među njima dvoma ne dođe do kakve veze. Ja čvrsto vjerujem da pripada aristokratskom društvu. Iskreno da ti kažem, vidi se to po cijeloj njegovoj vanjštini. To bi za Sibylu mogao biti sjajan brak. Njih bi dvoje bio dražestan par. Neobično je lijep, i svak to opaža.

Mladić promumlja nešto i stade bubnjati svojim grubim prstima po prozorskom staklu. I baš kad se okrenuo da nešto kaže, kadli se vrata otvoriše, i Sibyla utrča u sobu te povika:

— Kako ste se samo uozbiljili! Ta što vam je?

— Ništa — odgovori brat. — Mislim da katkad čovjek mora biti ozbiljan. Zbogom, majko. U pet bih htio da večeram. Sve je zapakovano osim mojih košulja, pa ne treba ni o čemu da vodiš brigu.

— Zbogom, sinko — odgovori mu majka kimnuvši glavom usiljenom dostojanstvenošću.

Bila je veoma uvrijeđena zbog tona kojim je on s njom razgovarao, a bilo je nečega i u njegovu pogledu, te je sada bila sva uplašena.

— Poljubi me, majko — reče djevojka. Njene se rascvjetane usne dotakoše smežuranih obraza, i kao da topli dašak razgali njihovu mraznu okorjelost.

— Čedo moje, čedo jedino! — kliknu gospođa Vane, gledajući u strop, kao da upućuje svoje riječi nekoj imaginarnoj publici na kazališnoj galeriji.

— Hajdemo, Sibyla — uznestrpi se brat, koji je mrzio majčina prenemaganja.

Iziđoše na sunčanu svjetlost, ustreptalu od povjetarca, te se polako odšetaše niz pusti Euston Road. Prolaznici zagledahu začuđeno u tog natmurenog, nezgrapnog mladića, koji je, obučen u grubo odijelo što mu nije pristajalo, pratio tako dražesnu i po izgledu tako ljupko dotjeranu djevojku. Bijaše nalik na priprosta vrtlara koji se zakitio ružom.

Kad god bi se Jimove oči sukobile s radoznalim pogledom kakva stranca, on bi se od vremena do vremena mrštio. Kada bi se tko zablenuo u nj, osjećao je neku nelagodnost, koju osjećaju genijalni ljudi u svojim poznim godinama, a koje se običan čovjek nikada ne otarasi. Sibyla, naprotiv, nije bila ni svjesna dojma što ga je ostavljala na ljudima. U smiješku na njenim usnama podrhtavala je ljubav. Mislila je na Kraljevića Bajnog, i da bi što više mogla misliti na nj, ni jednom ga riječju nije spominjala, ćaskajući bez prestanka o brodu kojim je Jim imao otploviti, o zlatu što će ga onkraj mora zasigurno zgrnuti, o bajnoj nasljednici velikog bogatstva koju mu je sudba dosudila da je izbavi od opakih šumskih razbojnika u crvenim razdrljenim košuljama. Jer on ne smije ostati običan mornar ili brodski skladištar, ili što je sada već imao postati. O ne! Mornarski je život tako strašan. Teško je i zamisliti samo da čovjeka utrpaju u nekakvu

strašnu brodinu, na koju odasvud nadiru valovi nalik na div-grbavce, pomamne da je raznesu i progutaju, dok joj olujne vjetrine čupaju jarbole i uz fijuk paraju jedra i zviždave trake! Neka se u Melbourneu iskrca s broda, pa lijepo 'zbogom kapetane!' i put pod noge — u potragu za zlatom. Neće sastaviti ni sedmicu dana, kadli će naći golemu grudu čista zlata, kakvu svijet još ne vidje, pa da je odvuče do obale u kolima, što će ih pratiti šestorica stražara na konjima. Triput će ih napadati šumski razbojnici, i triput će biti odbijeni u krvavu pokolju. Ne, ne tako. On neće ni krenuti do nalazišta zlata. Strašna su to mjesta, gdje se ljudi izopijaju, gdje po barovima ubijaju jedan drugoga, gdje se govori jezikom psovke i kletve. Bolje neka postane miroljubiv farmer koji zapaća ovce, pa da jednom uveče, jašući kući, ugleda lijepu kćerku bogata rančera⁵¹ kako se otima haramiji koji juri na vrancu sa svojim plijenom; a on će za njim uzagrepce, te osloboditi djevojku. I razumije se, djevojka će se zaljubiti u nj, a on u nju, pa će se uzesti, vratiti se kući i živjet će u velikoj palači u Londonu. O da, život će za nj biti pun divnih iznenađenja, tek — dobar i valjan mora biti, ustrpljiv, i da ne plane u svakoj prilici, da ne trati novac uludo. Istina, ona je samo godinu dana starija od njega, ali je kudikamo bolje upoznala život. A i pisati joj mora, pisati svakom poštom i svake se večeri prije spavanja pomoliti bogu. Dobar je bog i on će ga čuvati. A i ona će se moliti za nj, a za nekoliko godina evo ga natrag kući, bogata i sretna.

Natmuren i mrk slušao je mladić i ni riječi da joj odgovori. Morila ga je tuga što ostavlja zavičaj.

No nije samo to bio uzrok njegovoj mrzovolji i potištenosti. Ma koliko neiskusno bio, jasno je osjećao opasnost koja je prijetila Sibyli. Od onoga mladog kicoša nije joj se nadati ničem dobrom. Bio je gentleman, i zato ga je

⁵¹ Rančer — vlasnik ranča (stočarske farme). (Prev.)

mrzio, mrzio onim čudnim instinktom rase, bezrazložno zapravo i nesvjesno, te je mržnja baš s tog razloga bila to jača. Poznavao je i svu plitkost i taštinu svoje majke, te je baš u tome vidio bezbrojne opasnosti što su ugrožavale Sibylinu sreću. Djeca isprva vole svoje roditelje; kada porastu, ona im sude; a ponekad im i praštaju.

Njegova majka! Mučilo ga nešto, o čemu je nju morao pitati o čemu je mjesece i mjesece šutke mislio i razmišljao. Jedne večeri, dok je čekao pred vratima što vode na pozornicu, slučajno mu doprije do uha neka riječ, jedva čujno dobačena uvreda, te zakovitla u njemu čitav roj strašnih misli. Pri samoj pomisli na to bilo mu je kao da ga je netko šinuo bičem po licu. Obrve mu se skupiše i zarezaše duboku brazdu, i kao pridavljen bolnim grčem, ugrize se za donju usnu.

— Pa ti me uopće i ne slušaš, Jime — povika Sibyla — dok ja tu stvaram najdivnije osnove za tvoju budućnost. De, gukni bar.

— A što da ti kažem?

— Pa da ćeš uvijek biti dobar i da nas nećeš zaboraviti — nasmiješi mu se sestra.

Mladić slegne ramenima.

— Prije ćeš ti mene zaboraviti nego ja tebe, Sibyla.

Djevojka porumenje, pa ga upita:

— Kako to misliš, Jime?

— Čujem da imaš prijatelja. Tko je taj čovjek? Zašto mi nisi o njemu govorila? Taj ti me misli dobro.

— Šuti, Jime! — ražesti se djevojka. — Da nisi o njemu rekao lošu riječ! Ja ga volim.

— Gle, a ni imena mu ne znaš — otpovrnu mladić. — Tko je taj čovjek? Imam prava da to znam.

— Ime mu je Kraljević Bajni. Zar ti se ne sviđa to ime? O, ti ludi dječaće! Nikad ga ne bi smio zaboraviti. Kada bi ga samo jedanput vidio, znao bi da je to najdivniji čovjek na svijetu. Doći će dan kada se vratiš iz Australije, i ti ćeš ga upoznati. I zavoljet ćeš ga. Svi ga vole, a ja ga ... ljubim. O, kad bi večeras i ti mogao biti u kazalištu. On će biti tamo, a ja ću igrati Juliju. O, kako ću je igrati! Zamisli, Jime — ljubiti i igrati Juliju! A on sjedi preda mnom pa me sluša! Igrati, da bi on uživao! Sve me strah da ću sve glumce zastrašiti, zastrašiti ili oduševiti do zanosa. Ljubiti znači nadmašiti sama sebe. Jadni strašni gospodin Isaac doviknut će svojoj besposličarskoj bratiji u baru da sam genije. Proglasio me za dogmu; večeras će o meni propovijedati kao o nekom otkrovenju. Osjećam to. I sve to pripada njemu, Kraljeviću Bajnom, mom ljubljenom, koji je moj bog, moje sve. No pored njega ja sam tako mala i uboga. Uboga? Ne mari! Kada se bijeda ušulja kroz vrata, kroz prozor ulijeće ljubav. Trebalo bi izmijeniti naše stare poslovice. One nastadoše zimi, a sada caruje ljeto, ples cvjetova pod plavetnim nebom.

— On je gentleman — turobno će mladić.

— Kraljević je on! — zapjeva njen glas. — Zar može biti više?

— Učinit će te svojom ropkinjom.

— Jeza me hvata pri pomisli da budem slobodna.

— Htio bih da ga se čuvaš.

— Gledati ga znači obožavati ga, poznavati ga znači vjerovati mu.

— Sibyla, obmanuo te pa luduješ za njim.

Ona se zasmija i primi ga pod ruku.

— Dobri moj, stari Jime, govoriš, kao da ti je sto godina. Jednoga ćeš dana i ti biti zaljubljen. Onda ćeš tek znati što je ljubav. Ne budi tako mrk i zlovoljan. Trebalo bi da se raduješ što me, premda odlaziš, ostavljaš sretniju nego što sam ikada bila. Život nam je oboma bio gorak dosada, gorak i pretežak. No odsada će se sve izmijeniti. Ti polaziš u nov svijet, a ja sam već našla svoj novi svijet.

— Evo dvije stolice. Sjednimo da promatramo elegantni svijet što tuda prolazi.

Posjedaše usred mnoštva drugih promatrača. Lijehe tulipana na stjecištu stazâ treptahu žarom usplamtjelih prstenova. Trepti jara, i u bjeličastoj sumaglici kao da titra pelud perunike. Šareni suncobrani zalepršaju tu i tamo i nestaju poput golemih leptira.

Natjerala je brata da konačno progovori o sebi, o svojim nadama i izgledima za budućnost. Govorio je polako i s nategom. Izmjenjivali su riječi kao što kartaši objavljuju svoje poene. Sibyla bješe potištena. Nije bila kadra iskazati svu radost što je nosila u sebi. Umjesto odgovora, oko njegovih bi zagorčenih usana zatitrao samo lak osmijeh. Nakon nekog vremena ona sasvim ušutje. I tada u

trenu ugleda zlaćanoplavu kosu i nasmijana usta, i u otvorenoj kočiji proveze se Dorian Gray u društvu dviju dama.

Ona skoči i povika:

— Evo ga!

A Jim samo istisnu:

— Koga?

— Kraljevića Bajnog — odvrati ona gledajući za viktorijom.⁵²

Nato i on skoči i uhvati je grubo za mišku.

— Pokaži mi ga. Koji je? Pokaži prstom. Moram ga vidjeti! — vikao je mladić; no istog se časa pred njima proveze četveropreg vojvode od Berwicka, a kada kola zamakoše, više ne vidješe ništa: otvorene kočije bješe nestalo iz Parka.

— Ode — promrmlja Sibyla tužno. — A voljela bih da si ga vidio.

— I ja; jer tako mi boga, ako ti ikada učini što našao, ubit ću ga.

Sva prestravljena ona ga pogleda. A on ponovi svoje riječi, što poput bodeža proparaše zrak. Svijet ih u čudu stade promatrati. Neka dama, što stajale tik do nje, prsnu u hihot.

⁵² Viktorija — vrsta kočije na dva ili četiri kotača. (Prev.)

— Pođimo, Jime, pođimo — došapnu bratu. Mrk i uporan pođe za njom kroz gomilu. Bilo mu je drago što joj je to rekao.

Stigavši do Ahilova kipa, ona se obazre na nj. U njenim se očima iskrila samllost, koja se na njenim usnama pretvarala u osmijeh. Gledajući ga zatrese glavom.

— Lud si, Jime, savršeno lud; nevaljalo derište, i to je sve. Kako si se usudio izgovoriti takve strahote? Pa ti i ne znaš što govoriš. Ljubomoran si i neprijazan. O, kad bi se samo ti jedanput zaljubio. Ljubav nas oplemenjuje, a to što si ti rekao, bilo je ružno.

— Meni je šesnaest — nato će mladić — i ja znam što hoću. Majka ti nije ni od kakve koristi. Ona te ne umije čuvati. Sada žalim što odlazim u Australiju. Najradije bih se odrekao i puta i Australije. I ja bih to doista učinio da mi isprave nisu već potpisane.

— O Jime, ne budi tako ozbiljan. Nalik si na junaka iz onih smiješnih melodrama, u kojima je majka nekoć tako rado nastupala. Neću da se sada svađamo. Vidjela sam ga, a za me je najveća sreća kada njega vidim. Nećemo se prepirati. Znam da nećeš nikada učiniti što našao čovjeku kojega ja volim. Nije li tako?

— Pa, mislim da ne bih, barem dokle ga budeš voljela — glasio je mrzovoljni odgovor.

— Uvijek ću ga voljeti! — uskliknu ona.

— A on?

— Uvijek! I on će me uvijek voljeti!

— To bolje za nj.

Ona ustuknu od njega. Zatim se zasmija i stavi mu ruku na podlakticu. Ta on je još pravo dijete.

Kod Marble Archa sjedoše u omnibus, kojim se odvezoše do u neposrednu blizinu svoga bijednog stana u Euston Roadu. Pet je bilo prošlo, a Sibyla je prije svake predstave morala da se odmara nekoliko sati. Jim je na svaki način htio da se ona malo odmori. Reče joj kako će mu biti mnogo lakše da se s njom oprašta ako majka ne bude nazočna. Sigurno bi došlo do kakve scene, a njemu se gadi od scenâ bilo koje vrste.

U Sibylinoj sobi rekoše jedno drugom zbogom. Mladićevo je srce plantjelo od ljubomore i grčilo se od jarosne ubilačke mržnje na stranca, koji je, kako se njemu činilo, stao između njih. No kada mu se njene ruke oviše oko vrata, a njeni ga prsti milovahu po kosi, njega to dirnu u srce i on je poljubi s iskrenom nježnošću. Dok je silazio niza stube, oči mu bijahu orošene suzama.

Majka ga je dolje već čekala. Tek što je ušao, ona se stala tužiti kako je netočan. Nije ništa odgovorio, već se odmah prihvati svoje mršave večere. Muhe su zujale oko stola i gmizale po isprljanom stolnjaku. Kroz zaglušnu buku omnibusa i kloparanje kočija, do njega je dopirao potmuli bruj koji je ubijao ono nekoliko posljednjih minuta što mu je još preostalo.

Nakon nekog vremena odmače tanjur i uhvati se za glavu obim rukama. Osjećao je kako ima pravo da mu se sve kaže. Ako je sve bilo onako kako je on to

zamišljao, već su mu prije morali sve reći. Majku je tištao strah olovnom težinom. Riječi su se nesvjesno kidale s njenih usana. Prsti su joj gužvali poderanu čipkastu maramicu. Kada je na satu otkucalo šest, on se diže i pođe prema vratima. Tu se osvrnu i pogleda je. Pogledi im se sukobiše. Vidio je kako ga njene oči očajnički zaklinju da joj se smiluje. I to ga razjari.

— Majko, moram te nešto pitati — reče, dok su njene oči bludile po sobi. Ona i ne zausti da mu odgovori. — Reci mi istinu! Imam pravo da doznam sve. Jesi li bila vjenčana s mojim ocem?

Ona duboko uzdahnu. Biješe to uzdah olakšanja. Napokon je kucnuo onaj strašni trenutak, čas pred kojim je trnula od straha danju i noću, tjedne i mjeseca, pa ipak — sada je iščezla ona jezovita strepnja. Zapravo je u neku ruku bila i razočarana. Gruba izravnost njegova pitanja tražila je da se isto tako bez okolišanja odgovori. Situacija se do toga odlučnog momenta nije postupno razvijala. Bijaše to vrlo mučna situacija, a nju je podsjećala na neuspjelu kazališnu probu.

— Nisam — odgovori žena, i sama osupnuta surovom nekomplikiranošću života.

— Moj je otac, dakle, bio hulja! — povika dječak stežući pesnice.

Ona zatrese glavom.

— Znala sam da nije slobodan. A mi smo se jako voljeli. Da je poživio, pobrinuo bi se za nas. Ne osuđuj ga, sine. Bio je tvoj otac, i gentleman. Imao je mnogo veza u otmjenom društvu.

Na njegovim usnama pršte kletva.

— Ne radi se tu o meni — ipovika — ali nemoj da Sibyla .. A zar nije gentleman i onaj stranac koji je zaljubljen u Sibylu, ili barem veli da je zaljubljen? Bit će da i on ima mnogo veza u otmjenom društvu.

Ženu obuze načas osjećaj strašne poniženosti. Glava joj klonu. Ubrisa oči uzdrhtalim rukama.

— Sibyla ima majku — šapnu jedva čujno — a ja je nisam imala.

To ga potrese. Priđe joj i sagnuvši se poljubi je te reče:

— Žao mi je ako sam ti zadao bol pitajući te za oca, ali nisam mogao na ino. A sad mi je poći. Zbogom majko. Ne zaboravi da će ti odsada ostati samo jedno dijete nad kojim moraš bdjeti i vjeruj mi, ako taj čovjek unesreći moju sestru, naći ću ga, ma gdje on bio, i ubit ću ga kao psa. Kunem ti se, majko.

Pretjerana i mahnita prijetnja, razjarena gesta kojom bijaše praćena, i sva bezumnost tih melodramatskih riječi djelovale su na ženu: život joj se u tom trenutku činio opet uzbudljivim. To je bila ona atmosfera na koju bijaše vikla. Disala je slobodnije, i prvi put se divila svome sinu. Voljela bi da je mogla produžiti u toj istoj teatralnosti, ali je on mahom prekide. Trebalo je odnijeti dolje kovčege i pobrinuti se za šalove i pokrivače. Kućni se sluga vrzao amotamo i trčkarao na sve strane. A zatim se trebalo cjenjkati s kočijašem. I tako ovi posljednji časovi rastanka i minuše u izvršavanju banalnih sitnica. I ponovo je svlada razočaranost dok je s prozora mahala svojim poderanim čipkastim rupčićem, a kola s njenim sinom krenula. I bi joj kao da je opet promašila divnu priliku za teatralno izživljavanje. Tješila se time što je Sibyli govorila kako će joj

odsele život biti pust, jer joj sada preostalo samo još jedno dijete, nad kojim mora da bdi. Dobro je upamtila riječi svoga sina, riječi koje su joj se sviđale. A o onoj prijetnji ne reče ni riječi. On ih je izrekao uzbuđljivo i dramatski. Znala je da će se jednoga dana svi zajedno tome smijati.

VI POGLAVLJE

— Zacijelo ste već čuli novost, Basile? — reče lord Henry te večeri, kad su Hallwarda uveli u mali rezervirani salon u Bristolu, gdje je stol bio prostrt za tri osobe.

— Nisam, Harry — odvrati umjetnik dodajući šešir i ogrtač konobaru koji se pred njim naklonio. — A što je? Nadam se, da nije ništa u vezi s politikom? Politika me ne zanima. U cijelom Donjem domu jedva da bi koga našao koji bi zavrijedio da bude slikan; iako ih ima podosta koje bi trebalo temeljito oprati.

— Dorian se Gray zaručio — nato će lord Henry gledajući, dok je govorio, subesjednika u lice.

Hallward se trže, pa se namršti.

— Dorian se zaručio! — povika — To nije moguće!

— Živa je istina.

— A s kojom?

— S nekakvom malom glumicom.

— To ne mogu vjerovati. Dorian je odveć razborit.

— Dragi Basile, Dorian je i suviše razborit, da ponekad ne čini kakve ludorije.

— Harry, tà brak nije nešto što se čini — ponekad!

— Osim u Americi — priklopi lord Henry nehajno. — No ja nisam rekao da se vjenčao. Rekoh tek toliko da se zaručio. U tome je velika razlika. Meni je uvijek na pameti da sam oženjen, ali se jedva sjećam da sam ikada bio zaručen.

— Ta pomislite samo na Dorianovo porijeklo, na njegov položaj i na njegovo bogatstvo. Bilo bi upravo ludo da se oženi djevojkom koja je toliko ispod njegove društvene razine.

— Basile, ako hoćete da se on doista oženi tom djevojkom, samo mu recite to. Onda će to zacijelo učiniti. Muškarci čine gluposti svagda iz najplemenitijih pobuda.

— Samo se nadam, Harry, da je to neka dobra djevojka, jer nikako ne bih htio da se Dorian veže za neko podlo stvorenje, koje bi mu uprljalo karakter i izopačilo duh.

— O, ona je još više nego dobra — ona je lijepa — progunda lord Henry srkućuci vermut s narančom. — Dorian veli da je lijepa, a on se u tome rijetko kad vara. Njegov portret, što ste ga vi naslikali, učinio ga je pronicavim promatračem vanjštine drugih ljudi. To je samo jedan od mnogih rezultata što ih je ta slika postigla. Uostalom, večeras bismo morali vidjeti djevojku, ako mladić

nije zaboravio na urečeni sastanak.

— Govorite li ozbiljno?

— Najozbiljnije, Basile. Zlo i naopako, da bih ikada u životu mogao govoriti ozbiljnije nego što sada govorim.

— A da li vi to odobravate, Harry? — preuze slikar ushodavši se po sobi i griskajući usne. — Ta nije moguće da to odobravate. Sve je to u njega tek neka djetinjasta zaslijepljenost.

— Sada nikad više ništa ne odobravam niti kudim. To bi značilo zauzeti pogrešan i smiješan stav prema životu. Nismo mi zato na svijetu da se šepurimo sa svojim moralnim predrasudama. Ne osvrćem se na ono što običan svijet govori, ali se također ne pačam u ono što šarmanтни ljudi čine. Kada me neka osoba privlači, ona me savršeno očarava izražajem svoje ličnosti, ma kakav taj izražaj bio. Dorian Gray zaljubljuje se u neku lijepu djevojku, koja igra Juliju. Zašto ne? A kada bi uzeo za ženu Mesalinu,⁵³ bio bi isto tako zanimljiv. Kako znate, ja nisam nikakav pobornik braka. Najbitniji je nedostatak braka što postajemo nesebični. A nesebični su ljudi uvijek bezbojni. Nedostaje im individualnosti. Pa ipak, ima i takvih naravi koje u braku postaju kompliciranije. Sačuvavši svoju sebičnost oni će joj dodati još mnogo drugih egoizama. Primorani su da imaju više životâ. Oni postižu neku vrstu više organizacije, a ja mislim da je svrha ljudskoga življenja da se postigne što viša organizacija. Osim toga, svako iskustvo nešto vrijedi i, ma što se reklo protiv braka, ipak je brak neko iskustvo. Nadam se da će se Dorian Gray oženiti tom djevojkom, da će je šest mjeseci ludo obožavati, pa odjednom biti očaran nekom drugom. To bi bio

⁵³ Mesalina — razvratna žena (rimskog cara Klaudija). (Prev.)

sjajan psihološki problem.

— Pa vi ni sami ne vjerujete u sve to, Harry; a ujedno i znate da u to ne vjerujete. Ako bi život Doriana Graya bio uništen, nitko ne bi bio nesretniji od vas. Vi ste mnogo bolji nego što biste htjeli da izgledate.

Lord se Henry nasmija.

— Razlog, što svi mi rado zamišljamo o drugima samo najbolje jest taj što se svak boji samoga sebe. Podloga svakom optimizmu jest puki strah. Smatramo da smo plemeniti, jer pripisujemo svojim bližnjima one vrline od kojih bismo mogli imati neke koristi. Hvalimo bankara da bismo mogli prekoračiti svoj konto, a u drumskog razbojnika pronalazimo neke dobre osobine, sve u nadi da nam ne će iskrenuti džepove. Vjerujem u sve ono što vam rekoh. Prezirem svaki optimizam iz dna duše. A što se tiče uništena života, da vam rečem; samo je onaj život uništen kojemu ne daju da se razvija i iživljuje. Želite li razoriti nečiju ličnost, a vi tog čovjeka samo popravljajte. U pogledu braka, bila bi to prava ludost; ali između muškaraca i žena ima i drugih, mnogo zanimljivijih veza. Razumije se da takve veze mogu samo preporučiti. One imaju draž suvremene mondenosti. Ali, evo vam Doriana. On vam može reći više negoli ja.

— Dragi Harry, dragi Basile, obojica mi morate čestitati! — prozbori mladić skidajući večernji ogrtač, skutovi kojega bijahu postavljeni svilom, i stežući ruke prijateljima. — Nikada nisam bio toliko sretan. Istina, došlo je tako neočekivano, kao što se sve što je lijepo, dešava uvijek iznenada. No ipak mi se čini kao da sam sav svoj život samo to očekivao i tražio. — Sav se rumenio od uzbuđenja i radosti, te bijaše prava milina pogledati ga.

— Nadam se da ćete uvijek biti vrlo sretni, Doriane, — dočeka ga Hallward —

samo vam ne mogu oprostiti što me niste obavijestili da ste se zaručili. A Harryja ste obavijestili.

— A ja vam neću oprostiti što ste okasnili na večeru — unese im se u riječ lord Henry i stavi ruku na mladićevo rame, sve smješkajući se dok je govorio. — Hajde da sjednemo i da vidimo što umije novi šef kuhinje, a onda ćete nam ispričati kako se sve to dogodilo.

— Nema tu bogzna što da se priča — uskliknu Dorian, dok su posjedali za okrugli stolić. — Eto, malo pa ništa. Kad sam sinoć odlazio od vas, Harry, ja se preobukoh da večeram u nekom talijanskom restoranu u Rupert Streetu, koji ste mi vi pokazali, pa u osam odoh u kazalište. Sibyla je igrala Rozalindu. Inscenacija je, dakako, bila strašna, a Orlando smiješan. Ali Sibyla! O, da ste je vidjeli! Kad se pojavila na pozornici u dječaćkim haljinama, bila je naprosto divna. Imala je mahovinasto zelen haljetak od baršuna, s rukavima cimetne boje, kratke zagasite hlače, vezane oko koljena vrpcama, dražesnu zelenu kapicu sa sokolovim perom što bijaše pričvršćeno draguljem, a zaogrнула se ogrtačem s tamnocrvenom postavom. Nikada dotad nije mi izgledala tako dražesna. Sva je odisala čarobnom nježnošću one figurine iz Tanagre,⁵⁴ koju imate u atelijeru, Basile. Kovrčava kosa rubila joj čelo i lice kao tamno lišće oko blijede ruže. A njena gluma — tà večeras ćete imati prilike da joj se divite. Ona je naprosto rođena umjetnica. Sjedio sam posve sâm i kao očaran u onoj otrcanoj loži. Zaboravio sam da sam u Londonu i da živim u devetnaestom stoljeću. Bijah daleko negdje sa svojom dragom, u nekoj šumi koju nitko živ dotada ne vidje. Poslije predstave pođoh iza kulisa, gdje smo razgovarali. I dok smo tako sjedili, odjednom osjetih u njenim očima pogled što ga prije nikad nisam vidio. Moje se usne približiše njenim ustima i mi se poljubismo. Ne mogu vam objasniti što

⁵⁴ U Tanagri nađeno je mnogo figurina i vaza iz svih epoha, a najljepše su iz 4. stoljeća prije naše ere, na kojima se ogleda Praksitelov utjecaj. (Prev.)

sam toga časa osjetio. Kao da se sav moj život suzio i sažeo u nešto jedino i jedinstveno, u ružičastu radost tih usana. Svekoliko njeno tijelo zadrhta od slatke jeze i bijaše nalik na ustreptalu bijelu narcisu. A tada ona kleče preda mnom i uze mi cjelivati ruke. Znam da vam ne bih smio sve to pričati, ali eto moradoh. Razumije se da su naše zaruke, zasad, najveća tajna. Ni majci nije ni riječi rekla. Ne znam što će moj skrbnik na to. Lord Radley bit će sigurno bijesan. Ali, ništa to. Još prije nego mine ova godina, bit ću punoljetan i onda mogu raditi što me volja. Zar nisam imao pravo, Basile, što sam svoju dragu tražio u carstvu poezije i našao svoju životnu družicu u Shakespeareovim djelima? Usta, koja je Shakespeare naučio govoriti, došapnuše mi na uho svoju slatku tajnu. Rozalindine me ruke zagrlīše, a na mojim usnama govorio cjelov Julije.

— Da, Doriane, mislim da ste imali pravo — poistiha će Hallward.

— Jeste li je danas vidjeli? — priupita lord Henry.

Dorian Gray zaniječe glavom.

— Ostavio sam je u anđeoskoj šumi, a sastat ou se s njom u nekom vrtu u Veroni.⁵⁵

Lord je Henry ovda-onda zamišljeno srknuo gutljaj šampanjca.

— A u kojoj ste joj prilici zapravo spomenuli nešto o braku? I što vam je odgovorila? Možda ste to već i zaboravili?

— Dragi Henry, ja o tome nisam s njom razgovarao kao o kakvoj poslovnoj stvari, niti sam je fonmalno zaprosio. Rekoh joj da je volim, a ona mi je

⁵⁵ U Veroni se odigrava Shakespeareova »Romeo i Julija«. (Prev.)

odgovorila da nije dostojna da bude moja žena. Ona da nije dostojna! Ta za nju bih dao cio svijet.

— Žene su divne u svojoj praktičnosti — smrsi lord Henry — one su mnogo praktičnije od nas muškaraca. Mi u takvim prilikama često zaboravljamo da spomenemo brak, dok će nas one vazda na to podsjetiti.

Hallward mu položi ruku na mišku.

— Nemojte tako, Harry. Rasrdiste Doriana. On nije poput drugih muškaraca. Nikada ne bi bio kadar da bilo kome učini što našao. Suviše je plemenit da bi koga unesrećio.

Lord Henry dohvati ga pogledom preko stola te mu dobaci:

— Dorian se nikada ne srdi na me. Na to me pitanje nagnao samo osjećaj radoznalosti, a to je zapravo jedini osjećaj koji će opravdati bilo kakvo pitanje. Evo moje teorije: uvijek žene prilaze muškarcima s bračnom ponudom, a ne muškarci ženama, izuzevši, dakako, srednji stalež. No srednji stalež nikada ne živi suvremenim, modernim životom.

Dorian se Gray nasmija i zavrtje glavom.

— Harry, vi ste nepopravljivi; no meni je to svejedno. Čovjek se ne može srditi na vas. Kad vidite Sibylu Vane, osjetit ćete da bi onaj koji bi bio kadar da joj učini što našao, doista morao biti zvijer, zvijer bez osjećaja, bez duše. Ne shvaćam kako netko može oskvrnuti biće koje voli. Ja volim Sibylu Vane. Moja je želja da je uzdignem na zlatno postolje, da vidim kako sav svijet obožava ženu koja je moja. Što je brak? Neopozivan zavjet. I baš stoga vi ismijavate

brak. O, ne rugajte se! Jer i ja ću učiniti takav neopozivan zavjet. Njeno me povjerenje čini vjernim zbog njene sam vjere postao dobar. Kada sam s njom, kajem se i odričem svega onoga čemu ste me vi učili. Postajem sasvim drugi čovjek, kojega vi uopće i ne poznajete. Ja sam se preobrazio, i tek što me takne ruka Sibyle Vane, već zaboravljam sve one vaše izopačene, zamamljive, otrovne i prekrasne teorije.

— A to su...? zapita lord Henry, te se posluži s malo salate.

— O, to su one vaše teorije o životu, vaše teorije o ljubavi, vaše teorije o uživanju; ukratko — sve vaše teorije, Harry.

— Jedino na svijetu radi čega se isplati imati neku teoriju, jest uživanje — nato će lord Henry svojim tihim, melodičnim glasom — Samo se bojim, da to i nije moja teorija. Ona pripada Prirodi, a ne meni. Uživanje je kamen kušnje Prirode, njen znak odobravanja. Kada smo sretni, svagda smo dobri, ali kada smo dobri, nismo uvijek sretni.

— Gle! Ali što vi smatrate za 'dobro'? — ozva se Basil Hallward.

— Da, da — prihvati kao jeka Dorian naslanjajući se unatrag i gledajući u lorda Henryja preko bokora crveno-cvjetnih perunika, postavljenih nasred stola — ali što vi smatrate za 'dobro', Harry...

— Biti dobar znači biti u skladu sa samim sobom — prihvati lord Henry, dotičući se tankog drška stolne čaše svojim blijedim tankim prstima — nesklad vlada tamo gdje je čovjek prisiljen da bude u skladu s drugima. Glavno je — vlastiti život. Što se pak tiče života naših bližnjih, čovjek se može, ako mu je baš do toga da bude hvastavac ili puritanac, gorditi i razmetati svojim moralnim

nazorima, ali ga se ti nazori zapravo ne tiču. Osim toga, Individualnost stremlji za nečim višim. Moderna se moralnost sastoji u tome da čovjek prihvati poglede svoga vremena, no po mome je mišljenju svaki kultivirani čovjek do krajnosti nemoralan, koji to čini.

— Ali, Harry, ako čovjek živi samo za se, morat će to bez sumnje platiti strahovito skupo? — nabaci slikar.

— Istina, dan-danas za sve plaćamo strahovitu cijenu. Ja bih rekao da je najveća tragedija sirotinje u tome što nema ničega osim odricanja. Lijepi su grijesi, poput svih lijepih stvari, povlastica bogatih.

— Ne plaća se samo novcem.

— A da čime, Basile?

— O, pa recimo grižnjom savjesti, patnjama i... pa eto, spoznajom vlastita poniženja.

Lord Henry slegne ramenima.

— Dragi prijatelju, srednjovjekovna je umjetnost doista lijepa, no srednjovjekovna osjećanja nisu više suvremena. Istina, možemo ih upotrijebiti u lijepoj književnosti. No, treba znati da je sve ono što se može upotrijebiti u lijepoj književnosti, u stvarnom životu neupotrebljivo. Vjerujte mi da se nijedan kultiviran čovjek ne kaje za bilo koji užitek, dok nekultivirani ljudi ne znaju što znači uživati.

— Ja znam što je uživanje — povika Dorian Gray. — Uživati znači nekoga

obožavati.

— To je na svaki način bolje nego biti obožavan — odvrnu lord Henry. — Kada te drugi obožavaju, to je prava muka. Žene postupaju s nama kao što Čovječanstvo postupa sa svojim bogovima. One nas obožavaju, a usto nam neprestance dodijavaju s nekim molbama.

— Prije bih rekao da su sve što od nas traže, već prije toga same nama dale — priklopi mladić tiho i ozbiljnim glasom. — One u našim dušama ostvaruju Ljubav, te imaju pravo da im to uzvratimo.

— To je živa istina, Doriane — uskliknu Hallward.

— Nikada ništa nije živa istina — odreza lord Henry.

— Ali ovo jest — prekide ga Dorian. — Morate priznati, Harry, da nam žene poklanjaju istinsko blago života

— Možda — uzdahnu lord Henry — ali neminovno od nas traže da im ga vratimo, promijenjeno u sitniž. U tome baš i jest sva neprilika. Žene — što rekao neki duhoviti Francuz — oduševljavaju nas e da bismo stvarali remek-djela, a zatim nas sprečavaju da ih doista stvorimo.

— Harry, vi ste strašni! Ne znam, zašto ste mi tako dragi.

— Uvijek ću vam biti drag, Doriane — reče lord Henry.

— De, da popijemo po kavu? — Konobaru, donesite nam kave, fine-

champagne⁵⁶ i cigarete. — Ne, cigarete ne treba, imam još nekoliko. — Basile, ne mogu dopustiti da pušite cigare. Morate pripaliti jednu cigaretu. Cigareta nam pruža savršen užitek u savršenu obliku. Ide vam u slast, ali vas neće zasititi. Pa što biste još htjeli? — Da, Doriane, bit ću vam uvijek drag. Ja sam za vas utjelovljenje svih onih grijeha što ih vi nemate hrabrosti počinuti.

— Kakve su to besmislice, Harry! — provali mladić pripaljujući cigaretu na plamenu, koji sukljaše iz ždrijela srebrnog zmaja, što ga je konobar postavio na stol. — Pođimo sad u kazalište. Kada Sibyla stupi na pozornicu, imat ćete nov životni ideal. Ona će vam biti kao neko otkrivenje i pokazat će vam mnogo toga što dosada niste znali.

— Meni je već sve poznato — odvrati lord Henry s umornim pogledom u očima. — No, uvijek sam spreman da osjetim neka nova uzbuđenja. Samo se bojim da takva uzbuđenja za me više ne postoje. No ipak, možda će me ono vaše bajno djevojčice ganuti i potresti. Volim kazališnu glumu. Ona je mnogo stvarnija od života. Hajdemo, Doriane, vi ćete sa mnom. Žao mi je, Basile, no u onom broughamu⁵⁷ ima mjesta samo za dvojicu. Morat ćete za nama u hansomu.⁵⁸

Ustadoše, navukoše ogrtače i s nogu popiše kavu. Slikar bijaše šutljiv i zaokupljen nekom brigom. Kao da ga je tištala neka sumorna misao. Bijaše nesretan zbog toga braka, no ipak mu se činilo da je to možda bolje od bogzna čega što se moglo desiti. Poslije nekog vremena svi zajedno sidoše niza stepenice. Vozio se sâm, kako se bijahu dogovorili, zagledajući jarku svjetlost fenjera na malom broughamu pred sobom. Obuze ga čudan osjećaj da je izgubio nešto drago i lijepo. Kao da Dorian Gray za nj neće nikad više biti ono što mu je

⁵⁶ Fine-champagne — vrsta konjaka. (Prev.)

⁵⁷ Brougham (bruem) — vrsta zatvorene kočije. (Prev.)

⁵⁸ Hansom — vrsta jednoprežne kočije, s kočijašem straga. (Prev.)

dosada bio. Sam ih je život razdvojio... Mračilo mu se pred očima: ulice, po kojima je vreva vrela u sjaju bezbrojnih svjetala, plinuše u njegovu pogledu. Kada kola stadoše pred kazalištem, prože ga osjećaj da je odjednom ostario.

VII POGLAVLJE

Kazalište je te večeri iz bilo kojega razloga bilo dupkom puno, a lice debeloga Židova direktora, koji ih je dočekaao na vratima, razvuklo se od uha do uha u smiješak prepun poniznosti. Pratio ih je do lože s nekom gordom poniznošću, mašući svojim dežmekastim i draguljima pretrpanim rukama i govoreći što je jače mogao. Dorian Gray mrzio ga je u tom času više nego ikada prije. Bilo mu je pri duši kao da je došao da posjeti Mirandu, a kad tamo — dočekaao ga Caliban. No lordu Henryju, naprotiv, taj se Židov malne svidio. Barem je izjavio da mu se sviđa, te mu je uporno stezao ruku i uvjeravao ga kako se ponosi što se upoznao s čovjekom koji je otkrio doista genijalnu glumicu, i koji je — zbog jednoga pjesnika — pao pod stečaj. Hallward se zabavljao promatrajući lica u parteru. U gledalištu bijaše nenasno vruće, a golemi luster nasred stropa plamsao je jarkom svjetlošću, nalik na gorostasnu daliju kojoj je lišće gorjelo žutom vatrom. Mladarija na galeriji bješe poskidala kapute i prsluke prebacivši ih preko ograde. Razgovarali su se u sav glas uzduž i poprijeko cijelog gledališta, časteći pri tom narančama svoje napirlitane drugarice. Neke su žene u parteru hihotale: kreštanje tih glasova neskladno je paralo zrak. Iz kazališnog buffeta čulo se praskanje odčepjenih boca.

— Mjesto kao stvoreno — ote se lordu Henryju — gdje da nađeš svoju obožavanu!

— Da! — odvrati Dorian Gray. — Upravo tu sam je našao, i ja je obožavam iznad svega. A kada ona bude igrala, zaboravit ćete na sve drugo. Ti obični, grubi ljudi sa svojim okorjelim licima i brutalnim kretnjama, mahom se preobraze tek što ona stupi na pozornicu. Sjede nijemo i gledaju samo u nju. Smiju se i plaču kada i kako se njoj prohtije. Ona zahvaća njihove osjećaje, kao što gusle ožive pod potezom gudala. Ona ih produhovljava, pa osjećamo kako su i oni ista krv i isto meso baš kao i mi.

— Ista krv i isto meso kao i mi! O, nadam se, da nisu! — sa žarom se usprotivi lord Henry promatrajući kroz dalekozor publiku na galeriji.

— Ne slušajte ga, Doriane — pridoda slikar. — Ja vas potpuno razumijem, i ja vjerujem u tu djevojku. Svako biće koje vi volite, mora biti krasno, a svaka djevojka koja je kadra ostaviti dojam što ga opisujete, mora biti divna i plemenita. Produhoviti duh ljudi i vremena u kojem živimo — to je vrijedno svakog truda i nastojanja. Ako ta djevojka može udahnuti dušu onima koji sve dosada nisu imali duše, ako može obogatiti smislom za ljepotu one koji su čamili u prljavštini i rugobi, ako je kadra da ih izbavi od njihove sebičnosti, da im izmami suzu zbog patnje svojih bližnjih — onda je vrijedna vašega obožavanja, dostojna da je obožava cijeli svijet. Zamisao vašega braka nije nikakva zabluda. Isprva nisam tako mislio, ali sada priznajem da ste u pravu. Za vas su bogovi stvorili Sibylu Vane. Bez nje ne biste bili savršeni.

— Hvala vam, Basile — odvrati Dorian Gray stežući prijatelju ruku. — Znao sam da ćete me vi shvatiti. Harry je takav cinik, i ja ga se bojim. Ali evo orkestra. Strašan je, ali ne svira dulje od pet minuta. Onda će se dići zastor, i vidjećete djevojku kojoj kanim dati sav svoj život, kojoj sam dao sve što je u meni dobro.

Četvrt sata zatim na pozornicu stupi Sibyla Vane, dočekan burnim pljeskom. Da, ona je uistinu bila dražesna, i lordu Henryju se činilo da nikada nije vidio ljepšega stvora. Onako plaha i ljupka, s očima uplašenim, ona je podsjećala na srnu. Kada joj pogled pade na prepuno, oduševljeno gledalište, obraze joj ozari laka rumen, nalik na odraz ruže u srebrnu ogledalu. Stuknu korak-dva, a usne kao da joj lako zadrhtaše. Basil Hallward skoči na noge i poče pljeskati. A Dorian Gray sjedio je nepomično kao u snu i samo je gledao. Lord je Henry zurio kroz dalekozor, šapućući: »Dražesna! Dražesna!«

Scena bijaše trijem u Capuletovoj kući, a Romeo prerušen kao hodočasnik nastupao je s Merkucijem i s ostalim prijateljima. Orkestar odsvira nekoliko taktova po svom najboljem umijeću, i ples otpoče. Usred gomile nezgrapnih glumaca u traljavim i kričavim kostimima, Sibyla Vane kretala se poput bića iz nekoga ljepšeg svijeta. Dok je plesala, tijelo joj se lelujalo kao vodena biljka što trepti na površini. Linija njena vrata podsjećala je na bijeli ljiljan, a ruke joj se bjelasale, bjelokosno čudesne.

Ali ipak, bila je nekako čudnovato ravnodušna. Gledajući Romea, na licu joj ne sinu ni tračak radosti. Ono nekoliko riječi svoje uloge:

*Hodočasniče, kada pružaš ruku
na pozdrav, grijeha u tom nema, znaj,
i sveci priđu tako svome puku,
kô cjelov svet je stisak ruke taj...*

i kratki dijalog iza toga izgovorila je sasvim izvještačeno. Glas joj bijaše divan, ali intonacija posve pogrešna, bez prave boje. Stihovi su stoga bili bez ikakva života, strast nije bila prožeta istinskim osjećajem.

Prateći njemu glumu Dorian Gray problijedje. Obuze ga neka tjeskoba, i on se zbuni. Nijedan se od njegovih prijatelja ne usudi da mu što kaže. Učinilo im se da ta djevojka nema ni trunka talenta. Bili su strašno razočarani.

No znali su da veliki trenutak za svaku Juliju nastaje u prizoru na balkonu, u drugom činu. Odlučiše da čekaju. Ako i tu promaši, onda doista nema nikakva talenta.

Izgledala je čarobna kada se pojavila, sva obasjana mjesečinom. To se nije moglo poreći. No teatralnost njene glume bila je nepodnošljiva, i što dalje, to je gore glumila. Kretnje joj postajale smiješno izvještačene. Sve je govorila s pretjeranim patosom. Ono lijepo mjesto:

*Ti znaš da noć je zastrla mi lice,
jer inače bi stidom djevojačkim
zbog tog, što rekoh, plamtio mi obraz...*

izdeklamirala je ubitačnom točnošću djevojčice u školi, koju je osrednji učitelj poučavao recitaciji. Kada se nagnula preko balkona i došla do onih divnih stihova:

*»Ja ti se radujem,
al' ne radujem noćnoj toj se vezi,
što nasta nesmotreno, prenaglo,
ko munje sjev, što sijevne prije no
što rekoh: 'sijeva.' — Dragi, laku noć!
Nek' taj začetak ljubavi nam zri
u divan cvijet do našeg sastanka...*

izgovorila je te riječi kao da su za nju bez ikakva značenja. Nije to bila posljedica neke zbunjenosti. I ne samo da nije bila ni najmanje zbunjena, već je naprotiv izgledala savršeno zadovoljna sa samom sobom. To je naprosto bila loša gluma. Ona je potpunoma promašila i podbacila.

Štoviše, i priprosta neobrazovana publika u parteru i na galeriji pokazivala je sve manje zanimanja za komad. Gledaoci su postajali nemirni te počеше naglas razgovarati i zviždati. Židov, direktor, koji stajaše straga na balkonu, od bijesa je lupao nogama i mrsio kletve. Jedina osoba koje kao da se sve to nije ticalo, bijaše sama djevojka.

Po svršetku drugoga čina ljudi stadoše psikati i zviždati kao ludi, te lord Henry ustade i navuče kaput.

— Ona je vrlo lijepa, Doriane — reče — ali glumica nije nikakva. Hajdemo!

— Ostajem dokraja — odvrati mladić uporno i ogorčeno. — Neobično žalim, Harry, što ste mojom krivnjom izgubili večę. Obojicu vas molim da mi oprostite.

— Dragi Doriane — uskoči Hallward — ja bih rekao da je gospođica Vane bolesna. Doći ćemo na koju drugu predstavu.

— Kamo sreće da je bolesna — uzvрати ovaj — no meni se čini da je potpuno hladna i bezosjećajna, i da je mahom postala neki drugi čovjek. Još sinoć bila je velika umjetnica, a večeras je samo sasvim obična, prosječna glumica.

— Doriane, ne smijete tako govoriti ni o kome koga volite. Ljubav je kudikamo divnija od Umjetnosti.

— I jedno i drugo samo su reproduktivni oblici — objašnjavaše lord Henry. — Ali da pođemo! Doriane, vi ne smijete dulje ostati ovdje. Loša gluma udi moralu. Osim toga, ja ne vjerujem da biste pristali da vam žena nastupa u kazalištu. Ne mari, dakle, ako ona glumi Juliju poput drvene lutke! Ona je doista dražesna, pa ako je tako neiskusna u životu kao na pozornici, ona će za vas biti divan doživljaj. Ima samo dvije vrste privlačljivih ljudi: jedni koji apsolutno sve znaju, a drugi koji apsolutno ništa ne znaju. Ta, zaboga, dragi mladiću, ne pravite tako tragično lice! Tajna da čovjek ostane uvijek mlad, jest u tome da se nikada ne podajemo čuvstvima koja nam ne prijaju. Dođite s nama u klub. Popušit ćemo koju cigaretu i nazdravljati ljepoti Sibyle Vane. Ona je lijepa, pa što biste još htjeli?

— Idite, Harry — ražesti se Dorian. — Hoću da ostanem sâm. I vi, Basile, treba da pođete. Ta zar ne vidite da mi se srce para? — Vruće mu suze naviru na oči. Usne mu zadrhtaše i on se jednim skokom nađe udnu lože te zakrije lice rukama.

— Hajdemo, Basile — reče lord Henry neobično raznježenim glasom; i oba mlada čovjeka iziđoše iz lože.

Nakon nekoliko trenutaka rampa ponovo plane svjetlošću, zastor se diže, i poče treći čin. Dorian se Gray vrati na svoje sjedište. Izgledao je blijed, ponosan i ravnodušan. Komad se vukao i nikako da se svrši. Polovica je gledalaca napustila gledalište, ljudi su bezobzirno štropotali teškim cipelama i smijali se naglas. Čitava je predstava bila pravi fijasko. Posljednji se čin odigrao pred gotovo praznim sjedištima. Kada se spustio zastor, čuo se hihot i porugljivo mumljanje.

Tek što se svršilo, Dorian Gray pohita iza kulisa, u rušnicu. Tu stajaše djevojka,

sama, a lice joj se sjalo slavodobitno. Oči su joj plamtjele osobitim sjajem. Djevojka kao da je bila obasjana nekom svjetlošću. Poluotvorenim usnama kao da se smiješila nekoj tajni, samo njoj znanoj tajni.

Kada je ušao, ona ga pogleda, a iz toga pogleda zračila je neizmijerna sreća.

— O Doriane, kako sam loše večeras glumila! — povika djevojka.

— Strašno! — uzvratila on snebivajući se — strašno! Upravo grozno. Jesi li bolesna? Ne možeš ni zamisliti kako je to bilo. Ne možeš ni zamisliti kako sam trpio.

— Doriane — odgovori ona polako, kao da se naslađuje zvukom toga imena, što joj bješe slađe od meda rumenih njenih usana — Doriane, ti si morao to shvatiti. No sada, sada shvaćaš, zar ne, Doriane?

— A što? — zapitala on srdito.

— Zašto sam večeras tako loše igrala. Zašto ću uvijek tako loše igrati. Zašto nikad više neću dobro igrati.

— Mislim da si bolesna — dočeka on i sleže ramenima. — Kada si bolesna, ne bi smjela nastupati. Samo sebe izvrgavaš ruglu. Moji su se prijatelji dosađivali, baš kao i ja.

Ona kao da ga nije ni slušala. Sva je bila prožeta nekom zanosnom srećom.

— Doriane, Doriane — uzvikivala je ona — prije nego tebe upoznaoh, sva je stvarnost moga života bila — gluma. Samo sam na pozornici osjećala da živim.

Mislila sam da je sve to što glumim istina. Jedne večeri bijah Rozalinda, a druge Porcija.⁵⁹ Sreća Beatrice⁶⁰ bijaše moja sreća, bol Kordelije⁶¹ bijaše moja bol. U sve to ja sam vjerovala. Oni priprosti ljudi, moji suigrači, za me su bili božanstveni. Šarene kulise bijahu sav moj svijet. Poznavala sam samo priviđenja, i ona bijahu za me java i stvarnost. No tada dođe ti, lijepi moj dragi! — te izbavi dušu moju tamnice. I ti mi tak pokaza što je prava stvarnost. Večeras sam prvi put prozrela svu plitkost, lažnost i ništavnost smiješnoga pozorja, u kojemu sam dosada glumila. Večeras sam prvi put u životu postala svijesna rugobe staroga i naličenoga Romea, shvatila da je mjesečina u bašči lažna, scenerija bijedna, i da riječi koje mi je trebalo izgovoriti, nisu stvarne, nisu moje riječi, nisu ono što sam željela da kažem. Ti mi donese nešto uzvišenije, od čega je umjetnost samo odbljesak. Ti si me naučio što je prava ljubav. Ljubljeni moj! Ljubljeni moj! Kraljeviću Bajni! Kraljeviću žića mog! Dotužiše mi sjenke i utvare. Ti si za me više od sve umjetnosti, mnogo više nego što bi umjetnost za me ikad mogla biti. Tà što ja imam zajedničko s onim lutkama na pozornici? Kada sam večeras nastupila, ni sama ne znadoh kako svega toga mahom nestade. Mišljah da ću sve očarati, a kad tamo bijah sasvim nemoćna. I odjednom mi sinu što sve to znači. I spoznaja me ta učini sretnom. Na njihovo sam psikanje odgovarala osmijehom. Ta što znaju oni o ljubavi kao što je naša? Povedi me, Doriane, povedi me sa sobom — gdje možemo biti sasvim sami. Mrzim pozornicu. Možda bih mogla glumiti strast koje ne osjećam, ali ne mogu glumiti osjećaja u kojem izgaram kao u vatri. O Doriane, Doriane, shvaćaš li sada što sve to znači? Pa kad bih to i mogla, za me bi bilo oskvrnuće da sada glumim ljubav. Ti si učinio te sam progledala.

On se baci na divan, okrenu glavu od nje i zastenja — Ubila si moju ljubav.

⁵⁹ Porcija — lice iz Shakespeareova »Mletačkog trgovca«. (Prev.)

⁶⁰ Beatrica — lice iz Shakespeareova »Mnogo vike nizašto«. (Prev.)

⁶¹ Kordelija — lice iz Shakespeareova »Kralja Lira«. (Prev.)

Ona ga pogleda u čudu i zasmija se. A on ni riječi. Ona mu priđe i svojim malim prstićima uze ga milovati po kosi. Kleče pored njega stišćući njegove ruke na svoje usne. On istrže svoje ruke, i jeza preletje njegovim tijelom.

Zatim skoči, pođe prema vratima i povika:

— Da, ubila si moju ljubav. Prije si raspaljivala moju maštu, a sada mi ne pobuđuješ ni radoznalosti. Naprosto, ne

ostavljaš više nikakav utisak na me. Volio sam te, jer si bila čudesna, jer si imala genijalnosti i duha, jer si ostvarivala snove velikih pjesnika dajući oblik i sadržinu sjenkama umjetnosti. Sve si to odbacila. Plitka si i glupa. O bože, kako li sam bio lud što sam te volio! Sada mi više nisi ništa. Ne želim da te ikad više vidim. Nikada više neću misliti na te, nikad više ni imena ti spomenuti. Ti i ne slutiš što si nekoć sve mi bila. Da, nekoć... O, ne smijem ni pomisliti na to! Kamo sreće, da te nikada nisam ni ugledao! Uništila si san moga života. O, kako li slabo poznaješ ljubav, kada možeš reći da ona ubija tvoju umjetnost! Bez svoje umjetnosti — ništa nisi. A ja bih te učinio slavnom, divnom i veličanstvenom. Svijet bi te obožavao, a ti bi nosila moje ime. A što si sada? Ljepuškasta sasvim osrednja glumica.

Djevojka je sva problijedjela. Drhtala je. Stiskala je ruke, i kao da joj se glas gušio u grlu.

— Doriane, valjda ne misliš ozbiljno to što govoriš? — šapatom će ona. — Ti samo glumiš.

— Ja da glumim? To prepuštam tebi, koja si tako sjajna glumica — povrnu on gorko.

Ona se pridiže i pođe prema njemu s izrazom prebolne tuge na licu. Stavi mu ruke na mišku i zagleda mu se u oči. On je odgurnu i povika:

— Nemoj me se doticati !

Ona zastenja duboko i bolno, baci mu se pred noge i osta tako poput zgažena cvijeta.

— Doriane, Doriane, ne ostavljaj me! — šaptala je. — Silno mi je žao što sam loše igrala, ali za sve to vrijeme morala sam na te misliti. No pokušat ću — svakako, pokušat ću. Tà ljubav za te obrvala me tako neočekivano. Možda je nikada ne bih ni osjetila da me nisi poljubio — da se nismo poljubili. O dragi, poljubi me još jedanput. Ne idi od mene. Moj brat... Ali pustimo to. On nije ni znao što govori. Tà samo se šalio... Ali ti, oh! zar mi ne možeš oprostiti što sam večeras loše glumila? O, radit ću marljivo i trsiti se da se popravim. Ne budi okrutan prema meni, jer znaj da te ljubim više od svega na svijetu. Ta eto, samo ti se jedan jedini put nisam svidjela. No ti, Doriane, imaš pravo. Znam, trebalo je da budem bolja umjetnica. Bila sam luda, ali ne mogoh drukčije. O, ne ostavlja me, ne ostavljaj me.

Gušila se u grčevitim jecajima. Ležala je pred njim na podu poput ranjene zvjerke, a Dorian Gray ošinu je pogledom svojih lijepih očiju, dok mu oko divnih, kao isklesanih usana zaigra osmijeh otmjena prezira. Uvijek ima nečega smiješnog u osjećajima ljudi koje smo prestali voljeti. Sibyla Vaine izgledala mu je tako smiješna i teatralna. Nije mogao trpjeti njenih suza i uzdaha, te napokon zausti sasvim mirno i jasno:

— Idem. Ne želim biti grub, no više te ne mogu vidjeti. Ti si me razočarala.

Ona je prigušeno jecala, bez riječi odgovora, i puzala sve bliže k njemu. Pružala je svoje male ruke nasumce prema njemu, kao da ga, slijepa, traži. On se naprečac okrenu te iziđe iz sobe. Čas zatim njega već nije bilo u kazalištu.

Jedva da je i sam znao kamo se uputio. Poslije se sjećao kako je tumarao bijedno osvijetljenim ulicama, pored sablasnih nadsvođenih prolaza, što zjape crnom pomrčinom, i duž sumnjivih nekih kuća. Žene mu nešto dovikivale hrapavim glasom zapljuskujući ga svojim kreštavim hihotom. Mimo njega teturali pijanci mrseći kletve, razgovarajući sami sa sobom poput čudovišnih majmuna. Vidio je jadnu nakaznu djecu, skutrenu po pragovima, a ovda-onda začuo bi vrisak ili grdnu psovku iz mračnih dvorišta.

U času, kada je zora zabijeljela, dospio je sve do Covent Gardena. Tama se rasplinu, a nebo zarudi prigušenim žarom i poprimi oblik savršena bisera. Velike taljige, prepune ljiljana zanjihanih vožnjom, kloparale su niz glatku pustu ulicu. Zrak bijaše prožet mirisom cvijeća, i njihova je ljepota poput melema blažila rane njegova bola. Hodao je dalje, na trg, da ondje promatra kako ljudi istovaruju kola. Neki kočijaš u bijelu haljetku ponudi mu malo trešanja. Zahvali mu čudeći se zašto ovaj ne htjede primiti novac, i stade ih bezvoljno jesti. Bile su ubrane oko ponoći, i kao da su još odisale svježinom mjesečine. Dječaci s košarama prepunim šarenih tulipana i žutih i crvenih ruža promicali su u dugom nizu pored njega, provlačeći se između golemih kao nefrit⁶² zelenih gomila povrća. Pod trijemom čiji su suri stupovi bili izblijedjeli od sunca, ljenčario je skup prljavih, gologlavih djevojaka čekajući da se završi prodaja na veliko. Druge se opet načetiše na Piazzzi⁶³ oko kavanskih vrata, što su se bez prestanka otvarala i zatvarala. Veliki konji za vuču spoticahu se o grubo klesano kamenje

⁶² Nefrit — mineral zelene boje; služi kao ukras. (Prev.)

⁶³ Piazza — ovdje: spomenuti trg. (Prev.)

pločnika, uz zveket praporaca i orme. Nekoliko je kočijaša spavalo na hrpi vreća. Golubovi sedefastih vratova i ružičastih nožica poskakivahu naokolo i kljuckahu zrnje.

Nakon kratkog vremena on zaustavi jedan hansom i odveze se kući. Nekoliko je časaka stajao na pragu, kao u nedoumici, gledajući po tihom trgu u bijele zatvorene prozore s kričavim zavjesicama.

Nebo bijaše sada bistro kao opal, i u toj svjetlosti blistahu prozori kao srebro. Iz nekoga dimnjaka tamo prijeko dizao se tanak voj dima uvrćući se poput trake kroz sedefastotreperav zrak.

U velikom pozlaćenom venecijanskom fenjeru — ugrabljenu s kakve duždevske barke — što je visio sa stropa velikoga predsoblja, ukrašena hrastavom oplatom, još su uvijek treperila tri plinska plamena, nalik na tri modrikaste latice, obrubljene bjeličastom vatrom. On utuli svjetlost i, bacivši šešir i ogrtač na stol, pođe kroz knjižnicu prema vratima spavaonice, velike osmerokutne prizemne odaje, koju je tek nedavno, kada se u njemu porodila želja za novim luksuzom, dao urediti po svom ukusu, ukrasivši je s nekoliko rijetkih renesansnih goblena, što ih je otkrio u nekoj nenastanjenoj potkrovnici u Selby Royalu. I baš u času kada je htio — pritisnuti kvaku, pogled mu pade na njegov portret što ga je Basil Hallward bio naslikao. Ustuknu kao osupnut. Ponešto zbunjen uđe zatim u svoju sobu. Izvukavši cvijet iz zapučka, kao da je oklijevao. Konačno se vrati, pride slici i stade je pažljivo promatrati. Pri slaboj, prigušenoj rasvjeti što je prosijavala kroz žućkastobijele svilene zastore, njemu se učini da se to lice malo izmijenilo. Kao da je dobilo neki drugi izraz. Čovjek bi gotovo rekao da se oko usana zasjekla neka crta okrutnosti. Doista čudnovato.

Okrenu se, pođe prozoru i povuče zastore uvis. Sobu preplavi jaka svjetlost

mladoga dana te rasprši sablasne sjene i satjera ih u mračne zakutke, gdje dršćući, polegoše. No čudnovati izraz, što ga je prije bio zapazio na svom portretu, kao da nije iščeznuo, čak se i pojačao. U treptavoj sunčevoj jari još se jasnije isticala ona okrutna crta oko usana, kao da on sam, nakon što je učinio nešto ružno i strašno, promatra svoj lik u ogledalu.

Prođe ga jeza. Uze sa stola ovalno zrcalo, uokvireno bjelokosnim kupidonima — bijaše to jedan od mnogih darova što ih je primio od lorda Henryja — te hitro zaroni u njegovu prozračnu dubinu. Ali nijedna takva crta nije unakažavala njegove crvene usne. Što ima to da znači?

Protare oči, prikuči se još bliže slici te je još jednom pažljivo promotri. Na samoj slikariji nije bilo ni najmanjeg traga kakve promjene, pa ipak, nema sumnje, to je lice na platnu poprimilo neki sasvim drugi izraz. Ne, to nije bila nikakva obmana. Stvar je bila strahovito vidljiva i jasna.

Zavali se u naslonjač i stade razmišljati. I naprečac se sjeti riječi koje je govorio u Basilovu atelijeru onoga dana kada je slika bila dovršena. Da, on ih se posve točno sjećao. Tada je izrazio želju da bi on sâm ostao mlad, a slika da stari; da mu vlastita ljepota oстане neokaljana, i neka lice na platnu poprими sva obilježja njegovih strasti i njegovih sagrešenja; neka naslikani lik bude žigosan borama patnje i razmišljanja, dok bi njegovo lice sačuvalo sav čar i dražest svoje mladosti, koju je baš onda bio spoznao. Tà nije moguće da se njegova želja ispunila? I sama pomisao na to činila mu se čudovišnom. Ali, evo pred njim slike sa crtama okrutnosti oko usana.

Okrutnost? Ta zar je on bio okrutan? Djevojka je svemu kriva, a ne on. Maštao je o njoj kao o velikoj umjetnici, poklonio joj svoju ljubav, jer je smatrao za veliku. A ona ga je razočarala. Pokazala se plitka i bez ikakve unutrašnje

vrijednosti. No sada ga je ipak obuzimao osjećaj silne samilosti, kada se sjetio kako je ležala pred njegovim nogama i plakala kao malo dijete. Sjeti se kako je tada gledao na nju hladno i bezdušno. Zašto je takav? Zašto mu je dana takva duša? No i on je patio. Za ona tri strašna sata, koliko je trajala predstava, proživljavao je stoljetne boli, vjekovječne patnje. Tà njegov je život baš toliko vrijedan kao i njezin. Ako je on nju ranio za čitav život, ona je njegov uništila za jedan trenutak. Osim toga, žene lakše podnose patnje od muškaraca. One se izživljavaju u samim svojim osjećajima. Kada uzmu ljubavnika, one to čine samo zato da imaju nekoga na koga će moći sručiti buru svoga negodovanja. To mu je rekao lord Henry, a lord Henry dobro poznaje žene. Čemu da razbija glavu zbog Sibyle Vane? Ta ona više i ne postoji za nj.

Ali slika? Što na to da kaže? U njoj je sažeta tajna njegova života, ona priča njegovu životnu povijest. Ona ga je naučila da voli svoju vlastitu ljepotu. Hoće li ga sada ona naučiti da mrzi svoju vlastitu dušu? Hoće li ikada više moći pogledati tu sliku?

Ne; to je samo obmana, izazvana pometnjom njegovih čula. Strašna noć, što je netom minula, ostavila je svoje sablasti za sobom. U njegovu je mozgu mahom sinula ona sićušna crvena mrlja, što ljude tjera u ludilo. Slika se nije promijenila. Samo je mahnit čovjek mogao u to vjerovati.

No, slika ga je gledala; ono lijepo ali unakaženo lice zurilo je u nj svojim okrutnim osmijehom. Sjajnoplava kosa blistala se u ranoj sunčanoj svjetlosti. Modre oči toga lika sukobljavale se s njegovim očima. I neiskazan osjećaj sažaljenja obuze ga, ali ne prema njemu, već prema njegovoj slici. Već se promijenila, a promijenit će se još više. Njeno će se zlato pretvoriti u suro sivilo. Njene će crvene i bijele ruže venuti. Poslije svakoga njegova sagrešenja, pojaviti će se mrlja da unakazi njenu ljepotu. Ali on neće griješiti. Svejedno da li se slika

mijenjala ili ostala nepromijenjena, ona će za nj biti znamen njegove savjesti. Odolijevat će svakom iskušenju. Neće se više sastajati s lordom Henryjem — ili barem neće nikad više slušati njegove oštroumne, ali tako pogubne teorije, koje su prvi put u Basilovu vrtu u njemu probudile strastvenu želju za svakojakim nemogućnostima. Vratit će se Sibyli Vane, molit će je da mu oprost, oženit će se njome i pokušat će da je opet zavoli. Da, dužnost mu to nalaže. Jadno dijete! Bio je tako sebičan i okrutan prema njoj. Kao prije, ona će ga opet očaravati. I, zajedno, bit će opet sretni. Njegov život s njome bit će lijep i čist.

On se diže sa stolice pa dovuče pred sliku velik paravan. I pogledavši sliku, prođe ga jeza. »Kako je to strašno!« promrmlja, te priđe staklenim vratima pa ih otvori. Izašavši na zelenu tratinu duboko je disao. Jutarnja svježina kao da je raspršila sve njegove sumorne osjećaje. Mislio je samo na Siibylu. U duši mu ponovo sinu tračak njegove izgubljene ljubavi. Neprestano je izgovarao njeno ime. A raspjevane ptice u rosnom vrtu kao da su pričale priču o Sibyli Vane.

VIII POGLAVLJE

Kada se probudio, podne bješe već odavno prevalilo. Njegov je sluga već nekoliko puta ušao na prstima da vidi ne miče li se već, sav u čudu što njegov mladi gospodar još uvijek spava. Napokon zazvrja zvonice, te Victor tiho uđe noseći šalicu čaja i hrpu pisama na malom poslužavniku od sevreskog porculana; sa sva tri velika prozora povuče maslinastožute atlasne zastore, čija se svilena postava prelijevala modrikastim sjajem.

— Monsieur je jutros dobro spavao — reče smiješeći se.

— Koliko je sati, Victore? — upita Dorian Gray, koji se još ne bijaše sasvim rasanio.

— Jedan i četvrt, Monsieur.

Kako li je kasno! On sjede, i srknuvši nekoliko gutljaja čaja, lati se pisama. Jedno bijaše od lorda Henryja, predano jutros po sluzi. Časak oklijevaše, a zatim ga odloži. Druga je bezvoljno otvarao. To je bila uobičajena kolekcija karata, pozivnicâ za ručak, ulaznicâ za izložbe, programa za koncerte dobrotvornih društava, i sve tako nešto, kojima svednevice obasipaju mladiće iz otmjena društva, za trajanja sezone. Bijaše tu i povelik račun za srebrnu toaletnu garnituru u stilu Louis Quinze, račun što još nije imao dosta hrabrosti da ga dostavi svojim skrbnicima, jer su to mahom bili ljudi starinskih nazora, te još nisu shvatili da živimo u vremenu kad su nepotrebne stvari naša jedina potreba; a bilo je tu i nekoliko vrlo uljudno sastavljenih priopćenja lihvara iz Jermyn Streeta, koji mu nude da će mu u najkraćem roku, uz vrlo umjerene kamate, pribaviti novaca koliko god zatraži.

Poslije desetak minuta on se diže, zaogrnu se rafinirano izrađenom kućnom haljinom od kašmirske vunene tkanine, protkane svilenim ornamentima, te pođe u kupaonicu, popločenu oniksom. Hladna ga voda osvježi naikon dugoga spavanja. Činilo se kao da je zaboravio sve ono što je posljednjih sati proživio. Jedanput-dvaput (kao da se nejasno prisjećao, da je bio upleten u neku čudnovatu tragediju, ali sve je to bilo nekako nestvarno, kao u snu.

Tek što se obukao, pođe u knjižnicu da se prihvati lakog francuskog doručka, serviranog na okruglom stoliću, tik uz otvoreni prozor. Dan bijaše prekrasan. Topao zrak kao da je bio prožet miomirisima. Uletje pčela te zujeći stade oblijetati oko zdjele, ukrašene modrim zmajevima, prepune sumporastožutih

ruža, što stajaše pred njim. Osjećao se savršeno sretnim.

Odjednom mu pogled pade na paravan, što ga bješe stavio ispred slike, te se trže.

— Da vam nije zima, Monsieur? — zapita ga sluga i stavi omlet na stolić. — Da zatvorim prozor!

Dorian zaniječe glavom. — Nije mi zima, — promrmlja.

Zar je sve to istina? Zar se slika uistinu promijenila? Ili ga je mašta varala, davši portretu izraz zloće mjesto prijašnjeg izgleda radosti? Ta valjda se naslikano platno ne može promijeniti? To je upravo smiješno. Sve će on to jednoga dana moći Basilu ispričati kao sablasnu bajku. Sigurno će mu izmamiti smiješak.

Pa ipak, kako li se sve živo usjeklo u njegovo sjećanje! Najprije u tmurnoj rasvjeti praskozorja, a zatim u punoj svjetlosti bijela dana primijetio je onaj izraz okrutnosti oko zalučениh usana. Gotovo se bojao da mu sluga ne otiđe iz sobe. Znao je da će ponovo morati zagledati portret, čim bude ostao sam u sobu. Bojao se izvjesnosti. Pošto mu je sluga donio kavu i cigarete i već htio da ode, obuze ga neodoljiva želja da ga nekako zadrži. Tek što se vrata za njim zatvoriše, on ga zovnu da se vrati. I čovjek stade, očekujući njegovu zapovijed. Dorian ga je časak gledao, i uzdahnuvši reče:

— Victore, tko god došao, mene nema kod kuće. — Sluga se nakloni i opet iziđe.

Tada Dorian Gray ustade od stola, zapali cigaretu i baci se na divan, na raskošno porazmještene jastuke. Divan se nalazio nasuprot slici. Bijaše to star paravan od

pozlaćene španjolske kože, u koju su bili utisnuti i urezani kitnjasti ornamenti u stilu Louis Quatorze. Promatraše ga s velikim zanimanjem u čudu se pitajući da li je taj paravan ikada zakrivao nečiju životnu tajnu.

Da li da ga uopće makne? Zašto da ne ostane na tom mjestu? Koja mu korist ako sazna istinu o svom portretu? Ako se doista promijenila, onda je to strašno. No ako se nije promijenila, zašto da se uzbuđuje? Ali što onda ako se sudbini prohtije, ili meki nemili slučaj htjedne da nečije oči krišom zavire iza paravana te otkriju jezovitu promjenu? A što li će onda ako Basil Hallward dođe i zaželi da vidi svoje djelo? A nema sumnje da će Basil izraziti tu želju. Ne! Treba to provjeriti, i to odmah. Sve će lakše podnijeti nego tu strahovitu sumnju i neizvjesnost.

On ustade i zaključa oboja vrata. Tako će barem biti sam u času kad bude gledao tu obrazinu svoje sramote. Povuče paravan u stranu i pogleda se oči u oči. Istina, savršeno istina! Slika se promijenila.

Poslije bi se često, i vazda s čuđenjem sjećao kako je isprva zurio u taj portret s nekom gotovo naučenjačkom radoznalošću. Nije mogao shvatiti kako je mogla nastati takva promjena. Pa ipak, stvarno bijaše tako. Postoji li neka još neispitana srodnost između kemijskih atoma, što na platnu poprimaju oblik i boju — i duše, koja živi u čovjeku, u njemu? Je li moguće da ti atomi izraze misli njegove duše? Il da ostvare ono što mu duša sanja? Ili se tu pritajio neki drugi, još strasniji razlog? Prođe ga jeza. Obuzet strahom, vrati se do divana, leže, te se obezglavljen suludom stravom zagleda u sliku.

I tada osjeti da je ta slika ipak učinila nešto za nj. Učinila ga je svjesnim za svu onu nepravdičnost i okrutnost prema Sibyli Vane. Još nije bilo prekasno da to popravi. Ona još uvijek može postati njegovom ženom. Njegova nestvarna i

sebična ljubav treba da ustupi mjesto nebu uzvišenijem utjecaju, treba da se preobrazi u neku plemenitiju strast, i portret što ga je Basil Hallward naslikao, postao bi tada njegovim vodičem kroz život i 'bio bi njemu ono što je nekima pobožnost, drugima savjest, a svima nama strah od boga. Ima sredstava za omamljivanje probuđene savjesti, i drogâ za uspavljivanje moralnog osjećaja. No ova je slika vidljiv simbol poniženja, kojim nas kažnjavaju naši grijesi. Ovo je vječno nazočni znamen pogubnosti, kojom ljudi upropaštavaju svoju dušu.

Otkuca tri, pa četiri, i dvogubi zvon svako pola sata, no Dorian Gray se i ne mače. Kušao je da rasplete zamršene grimizne niti svoga života te da s pomoću njih izveze uzorak, kako bi našao svoj put iz labirinta strasti, kroz koje je lutao. Nije znao što da radi, što da misli. Naposljetku priđe stolu i napisa vatreno pismo djevojci koju je prije ljubio, zaklinjući je da mu oprost, i optužujući sama sebe sa svoje ludosti. Ispisao je stranicu za stranicom žarkim riječima, kako trne od zabrinutosti, i još plamenijim riječima, kako bolno pati. Čovjek ponekad uživa u samooptužbama. Kada se sami kudimo, osjećamo kako nitko drugi više nema pravo da to čini. Razrješenje od grijeha daje nam ispovijed, a ne svećenik. Napisavši pismo, Dorian osjeti da mu je oprošteno.

Najednom dopre do njega kucanje na vratima, i oču izvana glas lorda Henryja.

— Mladiću moj dragi, moram smjesta do vas. Odmah da ste mi otvorili. Ne mogu podnijeti što ste se tako zaključali.

Isprva ne odgovori. Pritaji se. Tajac. A onda: opet kucanje, sve jače i jače. Uostalom, bit će bolje da lorda Henryja pusti u sobu, da mu objasni kako je naumio da živi novim životom, da se s njim popravda ako se za to ukaže potreba, i da se zauvijek rastanu alko već mora doći do rastanka. Odjednom skoči, dovuče paravan pred sliku i otključa vrata.

— Tako mi je žao, Doriane, zbog svega onog što se dogodilo — započe lord Henry čim je ušao. — Ali ne smijete suviše na to misliti.

— Da li govorite o Sibyli Vane? — upita mladić.

— Pa naravno — odvrati lord Henry, i uvalivši se u stolicu, počeo polako svlačiti svoje žute rukavice. — Znam, u neku je ruku to strašno, ali nije vaša krivnja. Recite mi, jeste li poslije predstave pošli na pozornicu da s njom razgovarate.

— Jesam.

— Znao sam da jeste. A jeste li planuli na nju, grdili je?

— Bio sam brutalan, Harry, zvjerski brutalan. No sada je opet sve u najboljem redu. I ništa ne žalim od svega onoga što se dogodilo. To me poučilo da sama sebe bolje upoznam.

— Ah, Doriane, drago mi je što na taj način gledate na tu stvar! Već sam se pobojavao da očajavate od grižnje savjesti, čupajući svoju lijepu kovrčavu kosu.

— Sve sam to već prebolio — nato će Dorian mašući glavom i smiješeći se. — Sada sam savršeno sretan. Prije svega, sada znam što je savjest. Savjest nije ono što mi vi rekoste. Ono najbožansitvenije u nama. Nemojte je više nikad ismijati, Harry — barem ne preda mnom. Hoću da budem dobar. Mrska mi je pomisao da mi je duša izopačena.

— Divne li estetske osnovice za čovjeka koji teži za moralnim životom, Doriane! Čestitam! Ali kako ćete početi?

— Oženit ću se Sibylom Vane.

— Sibylom Vane? — povika lord Henry, skoči i pogleda ga sav zapanjen od čuda... — Ali, dragi Doriane ...

— Da, Harry, ja već znam što mi kanite reći. Zacijelo nešto vrlo ružno o braku. Ali radije nemojte. Nemojte mi nikad više govoriti takve stvari. Prije dva dana zamolio sam Sibylu Vane da pođe za mene. I ja neću prekršiti zadanu riječ. Ona će postati mojom ženom.

— Vašom ženom? Doriane!... Zar niste primili moga pisma? Ta poslao sam vam ga po mojem sluzi.

— Vašeg pisma? Ah da, sjećam se. Nisam ga još pročitao, Harry. Bojao sam se da mi niste napisali nešto što mi se ne bi svidjelo. Vi sa svojim aforizmima razbijate život u komade.

— Vi, dakle, ništa ne znate?

— Što hoćete time reći?

Lord Henry prođe kroza sobu, a zatim sjede do Doriana Graya, primi ga za obje ruke, čvrsto ih steže, te reče:

— Doriane, moje pismo — mirno, samo mirno! — trebalo je da vam javi da je Sibyla Vane mrtva.

Krik bola buknu s mladićevih usana; on skoči, istrže ruke iz šaka lorda Henryja.

— Mrtva! Sibyla mrtva! Nije istina! To je strašna laž! Kaiko se usuđujete to kazati?

— Govorim vam istinu, Doriane, samo istinu — uzvratil lord Henry svečanoozbiljno. — Sve se jutarnje novine o tome raspisale. U pismu sam vas molio da nikoga ne primite dok ja ne dođem do vas. Razumije se da će doći sudska komisija, i vi ne smijete da budete u to umiješani. U Parizu biste na taj način odmah postali slavni. No Londonci su staromodni ljudi, sa mnogo predrasuda. Kod nas čovjek ne bi nikad smio debitirati s nekim skandalom. Skandali će nam pomoći da postanemo junak dana, ali tek pod stare dane. Nadam se da u kazalištu nitko ne zna vaše ime? Ako je tako, onda je sve u redu. Je li vas itko vidio da ste otišli u njenu garderobu? To je naime od velike važnosti.

Nekoliko časaka Dorian ništa ne odgovori. Užas kao da ga je omamio. Konačno promuća zagušenim glasom:

— Harry, rekoste li — sudska komisija? Zar je Sibyla ...? O Harry, to ne mogu podnijeti! Brzo, recite mi što znate. Ispričajte mi sve.

— Ne sumnjam da se tu ne radi o nesretnom slučaju, Doriane, mada se publici mora stvar tako prikazati. Čini se da je svojoj majci, kada je s njome izlazila iz kazališta oko dvanaest i pô, rekla da je nešto zaboravila gore u garderobi. Čekali su je neko vrijeme, no ona se nije vratila. Naposljetku je nadoše mrtvu na podu u njenoj garderobi. Iz nepažnje je progutala nešto od onih strašnih stvari što ih upotrebljavaju u kazalištu. Ne znam točno što je bilo, ali bit će da je posrijedi cijanovodična kiselina ili olovno bjelilo. Držim da je cijanovodična kiselina, jer kako se čini, ostala je na mjestu mrtva.

— Harry, Harry, pa to je strašno! — povika mladić.

— Da; naravno da je vrlo tragično — ali vi ne smijete dopustiti da bude umješani u to. Iz 'Standarda' sam razabrao da joj je bilo sedamnaest. A meni se gotovo činilo da je bila još mlađa. Izgledala je kao pravo dijete, i kao da o teatru nije imala ni pojma. Doriane, ne smijete dopustiti, da vas se to toliko kosne. Morate sa mnom objedovati, a zatim ćemo na skok u Operu. Večeras pjeva Patti,⁶⁴ ondje ćemo naći sav otmjeni svijet. Možete doći u ložu moje sestre. S njom će biti nekoliko sjajnih žena.

— Ja sam, dakle, ubio Sibylu Vane — reče Dorian Gray napô za se — i to je tako sigurno, kao da sam nožem prerezao nježno gr'oce. A usprkos tome, ruže i dalje krasno cvjetaju. I ptice u mom vrtu veselo cvrkuću kao i prije. Večeras treba da odem s vama u Operu, a zatim valjda nekamo na supper.⁶⁵ Kako li je život neobično dramatičan! Da sam to pročitao u nekoj knjizi, sve mi se čini Harry, da bih se rasplakao. A sada, pošto se doista desilo, i to meni desilo, sada se čini da je i suviše nevjerojatno, a da bi čovjek zbog toga plakao. Evo, tu je moje prvo žarko ljubavno pismo što sam ga u životu napisao. I, čudnovato, to je moje prvo žarko ljubavno pismo upućeno nekoj mrtvoj djevojci. Da mi je znati da li išta osjećaju ta zauvijek utihla blijeda bića, koja nazivamo mrtvima? Sibyla! Može li ona išta osjećati, znati ili nas čuti? O Harry, kako sam je nekoć volio. Meni je sada, kao da je od toga minulo već mnogo godina. Bila mi je sve. A onda dođe ona strašna večer — bješe li to doista tek sinoć? — kada je tako loše glumila, te umalo što rni srce nije prepuklo. No ona mi je sve objasnila. Bilo je strahovito patetično. Ali mene to nije nimalo ganulo. Smatrao sam je za plitku i površnu. Onda se odjednom nešto dogodilo, i obuzeo me strah. Ne mogu

⁶⁴ Adelina Patti (1843—1919) — slavna talijanska koloraturna pjevačica. (Prev.)

⁶⁵ Super (sapr) — druga večera (obično poslije kazališta). (Prev.)

vam sada reći od čega, ali je bilo grozno. Rekoh sam sebi da ću se vratiti k njoj. Osjetio sam da sam joj učinio nepravdu. A sada je mrtva. Bože moj, bože moj, što da radim, Harry? Vi i ne znate kakva mi opasnost prijeti, i ničega nema što bi mi moglo pomoći da ne klonem. Samo njoj bi to uspjelo. Ona nije imala prava da se ubije. To je bilo sebično.

— Dragi Doriane — odgovori lord Henry, izvadi cigaretu iz doze i maši se za pozlaćenu škatuljicu za šibice — jedini način kojim žena može popraviti muškarca, jest da mu tako temeljito dosađuje, te ion izgubi svaki i najmanji interes na životu. Da ste uzeli tu djevojku za ženu, bili biste se upropastili. Razumije se da biste s njom postupali vrlo dobro. S ljudima, do kojih nam nije stalo, nije teško biti prijazan. No ona bi se brzo dosjetila da vam ništa ne znači. A čim žena to prokljuvi, počinje se ili strašno zanemarivati ili nositi vrlo elegantne šešire, koje joj kupuje muž neke druge žene. O strašnoj društvenoj omašci neću ni da govorim; i ja ne bih bio dopustio da do toga dođe, ali vas uvjeravam da bi cijela ta stvar u svakom slučaju bila skroz naskroz promašena.

— Bit će da je tako — smrmlja mladić te se ushoda po sobi sav blijed u licu — no smatrao sam da mi dužnost to nalaže. Nije moja krivnja, što me ta strašna nesreća spriječila da učinim ono što je pravo. Sjećam se kako ste mi jednom rekli da neka zla kob upravlja našim dobrim odlukama — naime, da ih mahom donosimo suviše kasno. No bilo kako bilo, moja je odluka doista pala suviše kasno.

— Dobre su odluke sasvim suvišni pokušaji da se protivimo prirodnim zakonima. Takve odluke potječu iz puke taštine. Rezultat im je jednak ništici. One nam, doduše, ponekad pružaju ono jalovo osjećanje uzbudljiva zadovoljstva, koje za beznačajne ljude ima neku posebnu draž. To je sve što se može reći njima u prilog. One su naprosto čekovi, što ih ljudi ispostavljaju na

neku banku u kojoj nemaju nikakva konta.

— Harry — uskliknu Dorian Gray te mu pride i sjede do njega — zašto nisam kadar da osjetim tu tragediju onako kako bih ja to htio? Ne mislim da sam bez srca. Ili mislite da ga doista nemam?

— U posljednja ste dva tjedna počinili i suviše ludorija, Doriane, a da biste sada imali prava da se smatrate za čovjeka bez srca — odgovori lord Henry uz njemu svojstven blag i nujan osmijeh.

Mladić se namršti.

— Ne sviđa mi se to objašnjenje, Harry — odvrati — no drago mi je što ne mislite da sam čovjek bez srca. Ja to doista nisam, i znam da nisam čovjek bez srca. Pa ipak moram priznati da me se to što se dogodilo, nije toliko kosnulo koliko bi moralo. Meni je sve to kao čudesan završetak nekog čudesnog igrokaza. U njemu ima sve one jezive ljepote grčke tragedije, tragedije u kojoj sam ja odigrao neku važnu ulogu, ali u kojoj ja sam nisam bio ranjen.

— Zanimljivo pitanje — nato će lord Henry, koji se slatko zabavljao poigravajući se nesvjesnom sebičnošću toga mladića — neobično zanimljivo pitanje. Evo kako ja to objašnjavam. Često se događa da se zbiljske tragedije života zbivaju u toliko neumjetničkom obliku, te nas se upravo bolno doimaju svojom surovom silovitošću, svojom (potpunom nesuvislošću, apsurdnom besmislenošću i posvemašnjom nezgrapnošću. One nas se doimaju kao najgrublja stvarnost svagdašnjice. Djeluju na nas snagom puke brutalnosti, i mi se protiv toga bunimo. Ali kadikad u našem životu iskrsne tragedija koja ima u sebi umjetničke elemente ljepote. Ako su ti elementi ljepote zbiljski, onda ta tragedija djeluje isključivo na naš smisao za dramatski efekt. Odjednom

spoznajemo da više nismo glumci u tom komadu već njegovi gledaoci. Ili, bolje rekavši, mi smo i glumci i gledaoci. Promatramo sami sebe, i ljepota nas zbivanja potrese. Pritamo se što se zapravo desilo u našem slučaju? Netko se iz ljubavi prema vama ubio. Volio bih da sam ja to doživio. Ja bih do kraja života bio zaljubljen — u Ljubav. Žene koje sam ja obožavao — nije ih bilo baš mnogo, no ipak, bilo ih je — uporno su živjele dalje pošto sam ja već odavno prestao mariti za njih, ili me pak one odnemarile. Ugojile se i postale dosadne, a ikada ih sretnem, odmah udare u uspomene. O, kako li je strašno žensko pamćenje! Prava strahota! I kolika se duhovna učmalost u tome ogleda! Trebalo bi s nasladom srkati svu čarobnu šarolikost života, ali se nikad ne bismo smjeli sjećati pojedinosti svagdašnjice. Pojedinosti su uvijek plitke i proste.

— Morao bih posijati mak u svome vrtu — uzdahnu Dorian.

— To nije potrebno — uzvratu mu prijatelj. — Posvuda u životu za nas rastu crveni cvjetovi maka. Razumije se, ovda-onda naši su osjećaji trajniji. Jedanput sam za cijele sezone nosio samo ljubice u zapučku, u znak pjesničke tuge za jednom romantičnom ljubavi, koja nikako nije htjela da umre. Naposljetku je ipak umrla. Ne sjećam se više što je ubilo. No mislim da se to dogodilo kada mi je ta žena izjavila da bi radi mene mogla žrtvovati cijeli svijet. Takvi su časovi uvijek strašni. Ispunjuju nas jezivim strahom od vječnosti. I - hoćete li mi vjerovati? — ja sam prošle sedmice kod lady Hampshire sjedio pored te dame, i ona je uporno nastojala da uskrisi i obnovi tu stvar, da iščeprka prošlost i zamišlja nekakvu budućnost. A ja sara tu svoju ljubav bio sahranio u lijehi zlatoglava. No ona je izvukla iz groba, uvjeravajući me kako sam joj upropastio život. Ali moram reći da se ona s tolikim tekom naklopila na jelo, te nisam osjećao baš nikakve grižnje savjesti. Ali koliko netaktičnosti s njene strane! Jedina draž prošlosti u tome je što je — prošla. No žene vam nikada ne znaju kada je zastor pao. Uvijek one traže neki šesti čin, a kada je komad postao već

sasvim nezanimljiv, one žele da se predstava nastavi. Kada bismo to pustili njima na volju, svaka bi se komedija svršila tragično, a svaka bi se tragedija izrodila u lakrdiju. Žene su dražesna umjetna stvorenja, ali za umjetnost nemaju nikakva smisla. Vi ste sretniji od mene. Uvjeravam vas da nijedna od onih žena koje sam ja poznavao, ne bi učinila za me ono što je Sibyla Vane učinila za vas. Obične žene uvijek nađu utjehe. Neke će se početi oduševljavati za haljine čeznutljivih boja. Ne vjerujte nikad ženi koja nosi svjetloljubičaste haljine, bez obzira na njene godine; niti ženi koja je prevalila trideset i petu, a kiti se ružičastim vrpcama. To uvijek znači da imaju burnu prošlost. Druge se drsko razmeću svojom bračnom srećom, javno i pred svima, kao da je ta sreća najslasnije zabranjeno voće. A inia ih koje nađu utjehe u vjeri. Vjerske misterije imaju draž flerta, reče mi jednom neka žena; i meni je to posve jasno. Osim toga, ničim se čovjek ne ponosi kao kad mu se veli da je velik grešnik. Zatim je tu još i savjest, koja sve nas čini sebičnim. Da, ima bezbroj načina kako moderne žene mogu naći utjehe u životu. A još vam i ne spomenuh onu najvažniju.

— A koju, Harry? — bezvoljno će mladić.

— O, pa onu najobičniju utjehu. Da žena, kad izgubi svoga obožavatelja, uzme drugoga — od druge žene. Takav postupak skida s nje svaku krivnju. Ali doista, Doriane, kako li je Sibyla Vane morala biti drukčija od svih onih žena koje obično susrećemo! Sretan sam što mi je suđeno da živim u stoljeću u kojem se još dešavaju takva čudesa. Jer ona nam vraćaju vjeru u stvarnost onih pojmova, s kojima se svi mi samo titramo, kao što su romantika, strast i ljubav.

— No vi zaboravljate da sam bio strašno okrutan prema njoj.

— Bojim se da okrutnost, onu brutalnu okrutnost, žene cijene više od svega

ostalog. Njihovi su nag/oni primitivni, da je milina. Mi smo ih emancipirali, no usprkos svemu one ostaju ropkinje, koje upravo traže da se njima ovlada i gospodari, jer u tome one uživaju. Uvjeren sam da ste bili sjajni. Nikad vas nisam vidio zbiljski razgoropađena, no mogu zamisliti da vam je bijes divno pristajao. Uostalom, prekjučer mi rekoste nešto što mi se tada činilo pukom fantazijom, no sada uviđam da je bilo savršena istina. I to objašnjava sve.

— A što je to bilo, Harry?

— Rekoste mi ikako Sibyla Vane predstavlja za vas sve one romantične junakinje — da je ona za vas jedne večeri Dezdemona, a druge Ofelija, da se ona — umre li kao Julija — vraća u život kao Imogen.

— Sad se već nikad više neće vratiti u život — promrmlja mladić zakrivši lice rukama.

— Istina, ona se nikad više neće vratiti u život. Odglumila je svoju posljednju ulogu. No vi treba da na tu osamljenu smrt u kukavnoj garderobi pomišljate samo kao na čudan i jeziv odlomak tragedije iz vremena kralja Jakova, kao na divan prizor Webstera, Forda ili Tourneura.⁶⁶ Ta djevojka nije nikada zbiljski živjela niti zbiljski umrla. Za vas je ona bila samo san, priviđenje, što je lebdjelo kroz Shakespeareove drame i uljepšavalo ih svojom nazočnošću — frula, u zvucima koje je Shakespeareova glazba zvučala još većim raskošjem, još radosnijim zanosom. U času kada je došla u dodir sa stvarnim životom, ona ga je uništila, kao što je on nju uništio, i stoga je nestala s ovog svijeta. Tugujte za Ofelijom, ako hoćete. Pospite glavu pepelom, jer zločinačke, ruke zadaviše

⁶⁶ John Webster (1602—1624) — slavni engleski pisac tragedija (»Bijeli Đavo«, »Vojvotkinja od Malfyja« i dr.); Cyril Tourneur (1575—1640) — engleski dramatik (»Tragedija osvjetnika«, »Tragedija ateista« i dr.); John Ford (1586—1640) — engleski dramatik (pisao svoja djela zajedno s T. Dekkerom i Websterom). (Prev.)

Kordeliju. Prokunate nebo zbog smrti Brabancijeve kćeri.⁶⁷ Ali ne plačite suze uzaludne za Sibylom Vane. Ona bijaše manje zbiljska od svih što vam ih sada spomenuh.

Nasta tajac. Večer je svojim mrakom osvajala sobu. Tahano i na srebrnim noškama ulažahu sjenke iz vrta. Sve stvari izgubiše boju i sjaj.

Nakon nekog vremena Dorian Gray diže pogled, te će s uzdahom olakšanja:

— Vi ste mi objasnili tko sam i kakav sam, Harry. I ja sam sâm osjećao što mi rekoste, samo što sam se toga nekako bojao i nisam to mogao sebi objasniti. Kako me dobro poznajete! No pustimo to što je bilo. To je za me strašan, ali veličanstven doživljaj. I to je sve. Da mi je znati da li me u životu čeka još jedan takav doživljaj.

— Vas čeka u životu još mnoga štošta, Doriane, jer vi ćete onako lijep, kako vas bog daje, u svemu uspjeti.

— Ali recimo, Harry, da oronem, da ostarim, da mi se koža smežura? Što onda?

— Ah, onda — odvrati lord Henry dižući se da ode — onda, dragi moj Doriane, morat ćete borbom izvojevat i svoje pobjede, dok vam se sada same nameću. Ne, treba da sačuvate svoju ljepotu. Mi živimo u doba kada ljudi previše čitaju, da bi bili mudri, i suviše razmišljaju, da bi bili lijepi. Mi nećemo i ne možemo bez vas. No sada bi bilo najpametnije da se preobučete, pa da se odvezemo u klub. Ionako je već dosta kasno.

⁶⁷ Brabancijeva kćerka — Desdemona. (Prev.)

— Mislim da ću vam se pridružiti u Operi, Harry. Suviše sam umoran, a da bih mogao ma što založiti. Koji broj ima loža vaše sestre?

— Čini mi se, dvadeset i sedam. Na prvom katu. Naći ćete njeno ime napisano na vratima. No žao mi je što nećete sa mnom na večeru.

— Ne osjećam se baš najbolje — odgovori Dorian bezvoljno. No silno sam vam zahvalan za sve što mi rekoste. Vi ste doista moj najbolji prijatelj. Nitko ime nije tako dobro shvatio kao vi.

— Ovo je tek početak našega prijateljstva, Doriane — pripomenu lord Henry i steže mu ruku. — Zbogom. Nadam se da ću vas vidjeti prije devet i pô. I ne zaboravite da večeras pjeva Patti.

Pošto se vrata za njim zatvoriše, Dorian Gray se dotače zvonca, i nakon nekoliko minuta uđe Victor noseći svjetiljke, te spusti zastore. Dorian je nestrpljivo čekao da ovaj izađe. Njemu se činilo da sluga obavlja sve tako polako, kao da uopće ne kani svršiti.

Tek što je izišao, Dorian skoči do slike i odgurnu paravan. Ne, slika ne pokazivaše nikakvih novih promjena. Slika je prije njega saznala za smrt Sibyle Vane. Ona je saznavala sve čim bi se što dogodilo. Crta grešne okrutnosti, koja je nagrdila nježnu olučanost usana, pojavila se istoga časa kada je djevojika popila otrov ili što li je to već bilo. Slika možda nije ni reagirala na sam ishod stvari? Ili samo prima na znanje ono što se zbiva u duši? To je želio saznati, i nadao se kako će nekog dana na svoje oči gledati tu promjenu na svom portretu, a dok se tome nadao, sav je drhtao od jeze.

Jadna Sibyla! Kako li je romantična bila njihova ljubavna priča! Ona je često

glumila smrt na pozornici. A onda se Smrt dotakla inje i povelala je sa sobom. Kako li je odglumila taj užasni posljednji prizor? Da li ga je, umirući, proklinjala? Ne; ta ona je pošla u smrt od ljubavi za njim, i ljubav mora odsada biti za nj kao neko sveto otajstvo. Žrtvovavši svoj život, ona se oprostila svih grijeha. Odlučio je da ne misli više na bolno razočaranje što ga je onog užasnog večera u kazalištu pretrpio zbog nje. Bude li pomišljao na nju, ona će iskrsavati pred njim kao divan tragičan lik, poslan na pozornicu svijeta da dokaže svu uzvišenu stvarnost Ljubavi. Divan tragičan lik? Oči mu se zališe suzama pri pomisli na djetinjski pogled, na one dražesne sanjarske kretnje, na njenu malodušnu, ustreptalu čarobnost. On brzo otrga suze i ponovo se zagleda u sliku.

Osjećao je da je kucnuo čas da bira. Ili je taj izbor već učinjen? Da, život je mjesto njega odlučio — život, i njegova neizmjerena radoznalost prema životu. Vječna mladost, sveobuhvatne strasti, probrane i tajanstvene slasti, neobuzdana uživanja i još neobuzdaniji grijesi i poroci — sve će to biti njegovo. Ali će slika morati da nosi sav teret njegove sramote: to je sve.

Obuze ga osjećaj bola, kada je pomislio na unakaženje što će ga pretrpjeti divno lice na platnu. Jedanput je, nestašno parodirajući Narcisa,⁶⁸ poljubio, ili se pravio kao da ljubi usne, koje se sada toliko okrutno osmjehuju na nj. Svakog bogovetnog jutra sjedio je pred portretom diveći se njegovoj ljepoti, te mu se gdjekad činilo da se zaljubio u taj lik. Zar će se sada ta slika mijenjati pri svakom hiru njegove nestalne čudi? Zar će postati čudovišna odvratna stvar, koju će morati skriti u neku izbu pod ključem, maknuti sa sunca, pod zrakama kojega bi čudesni, zlaćani uvojci njegove kose još jače zablistali? Jadi su to! O kakvi jadi!

⁶⁸ Narcis — u grčkoj priči: mladić koji se, vidjevši svoju sliku u vodi, u sebe zaljubio te poginuo od ljubavnog čeznuća za sobom. (Prev.)

Časak je pomišljao na to da se pomoli bogu, e da bi nestalo te jezive povezanosti između njega i slike. Ona se promijenila, nakon što je molio da mu ta milost bude udijeljena; možda će i sada njegova molitva biti uslišana da slika ostane nepromijenjena. Pa ipak, zar lima čovjeka koji bi se, alko je barem malo okusio slast života, odrekao mogućnosti da zauvijek ostane mlad, pa makar ta mogućnost bila ne znam kako fantastična i skopčana s najsudbonosnijim posljedicama? Osim toga, da li je to doista u njegovoj moći? Je ili zbilja njegova vruća želja i molitva bila uzrok te promjene? Ne bi li se čitava stvar mogla objasniti nekim čudnim, tajanstvenim uzrokom, što ga znanost može potkrijepiti? Ako misli mogu utjecati na živa bića, zar ne bi misli mogle da utječu na nežive, anorganske tvari? I još više: zar ne bi mogli, i bez naših misli, i bez naše svjesne želje, neki objekti, koji leže izvan nas samih, vibrirati u skladu s našim raspoloženjima i s našim strastima, atom tražeći atom po nekom neznanom zakonu ljubavne privlačljivosti ili po nekoj čudesnoj srodnosti? No sam uzrok i nije važan. Nikad više neće molitvom zazivati više sile. Ako je slici suđeno da se mijenja, neka se mijenja. Tome nema lijeka. Ta čemu još dublje prodirati u tu tajnu?

Sigurno će biti prava milina promatrati taj portret, jer će se njemu, Dorianu, pružiti prilika da svoj duh prati do u njegove najskrovitije zakutke. Ta će slika postati za nj čarobno ogledalo. I kao što se sada u njemu zrcali njegovo tijelo, tako će se odsada u njemu ogledati njegova duša. A kada za sliku nadodu zimski dani, on sam će još uvijek stajati na pragu ustreptala proljeća, nadomak ljeta. I kada se na licu toga portreta ugasi posljednja rumen, ostavljajući samrtnu obrazinu, vapnenobijelu i s očima sumorno teškim kao olovo, on —

Dorian Gray — bit će još uvijek prožet ljepotom mladenačke svježine. Pramajetna ljepota njegove ljupkosti ne smije izgubiti nijedan cvijet. Bilo njegova života ne smije sustati. Poput bogova u starih Grka on će uvijek biti i

snažan, i bodar i brz, i vedro nasmijan. Ne mari on za sudbinu koja će zadesiti njegov lik na slici! Njemu samom ne prijeti nikakva opasnost. A njemu je samo do toga stalo.

I ponovo dovuče paravan pred sliku i smješkajući se uputi se u spavaću sobu, gdje ga je sluga već čekao. Sat kasnije bio je već u Operi, a lord Henry se naslanjao na njegovu stolicu.

IX POGLAVLJE

Kada je Dorian sutradan ujutro sjedio za doručkom, sluga uvede Basila Hallwarda.

— Tako mi je drago što sam vas našao, Doriane — reče slikar ozbiljno. — Tražio sam vas sinoć, ali mi rekoše da ste u Operi. Ja sam, naravno, znao da to nije moguće. O, da ste samo ostavili poruku, kamo ste zaista pošli. Proveo sam strašnu noć, sav u strahu da se poslije one tragedije ne desi i druga. Mislim da ste mi morali brzojaviti, čim ste doznali što se dogodilo. Ja sam to sasvim slučajno pročitao u jednom od večernjih izdanja Globea, što mi je u klubu dospjelo u ruke. Odmah sam pohitao ovamo, i bio sam vrlo nesretan što vas nisam zatekao. Ne mogu vam reći koliko me to potreslo. Znam koliko patite. Ali gdje ste bili? Jeste li pošli k njenoj majci? Noćas sam pomišljao da i ja pođem onamo. U novinama bila je i adresa njezina stana. To je negdje u Euston Roadu, zar ne? No bojao sam se da se ne nametnem ljudima, obrvanim bolu, koju ne bih smogao ublažiti. Jadna žena! Zacijelo strašno trpi! Pa još jedino dijete! Kako je sve to primila?

— Pa kako da ja to znam, dragi Basile? — promrsi Dorian Gray, sav u neprilici srkućući neko blijedožuto vino iz zlatom obrubljena pehara od venecijskog stakla. — Bio sam u Operi.

Trebalo je da i vi dođete. Tamo sam se upoznao s lady Gwendolen, Harryjevom sestrom. Bili smo u njenoj loži. Izvanredno mila žena, a Patti je pjevala božanstveno. Ne govorite mi sada o nekim strašnim stvarima. Ako neku stvar prešutimo, to je isto kao da se nije ni dogodila. Harry pravo veli: tek izrečena riječ daje stvarima njihovu stvarnost. Uostalom, ona nije bila jedinica te žene. Ima još i sina, koji je, čini mi se, vrlo zgodan momak. Ali nije glumac. Pomorac je, ili tako nešto. A sada mi recite kako vi i što sada slikate?

— Bili ste u Operi? — nato će Hallward tiho, s pritajenim bolom u glasu. — Bili ste u Operi dok je Sibyla Vane ležala na odru u nekoj sirotinjskoj sobici? I vi mi možete sada govoriti o nekim drugim ženama, koje su izvanredno mile, i kaiko je Patti božanstveno pjevala, dok djevojka, koju ste ljubili, još nije našla počinka u grobu, da sniva svoj vječni san? Ta, čovječe, pomislite samo, kako jezivih strahota još čeka malo njeno bijelo tijelo!

— Prestanite, Basile! Neću da to slušam! — povika Dorian, i skoči sa svoga mjesta. — Ne smijete mi govoriti o tome što se dogodilo. Što je bilo, bilo je. Što je prošlo, prošlo je.

— Jučerašnji dan za vas je — prošlost?

— U kakvoj je vezi s time vrijeme koje je stvarno prošlo? Samo plitkim ljudima treba po nekoliko godina da prebole neki osjećaj. Čovjek koji ima sebe u vlasti, može isto toliko brzo učiniti kraj svojoj patnji, kao što može pronaći neko novo

uživanje. Ja neću da se na milost i nemilost predam svojim čuvstvima. Ja hoću da se njima služim, da s pomoću njih uživam i da njima gospodarim

— Doriane to je strašno. Nešto vas je sasvim izmijenilo. Naizgled ste isti onaj divni mladić, koji je prije dan za danom dolazio k meni u atelijer da ga portretiram. No tada bijaste jednostavni, naravni i srdačni. Bili ste najnepokvarenije biće na svijetu. A sada ne znam što vas je to snašlo. Govorite kao da nemate ni srca ni samilosti. Sve je to Harryjev utjecaj. Vidim to posve jasno.

Mladiću planuše obrazi i on pođe do prozora te se načas zagleda u blistavo zelenilo vrta, koji bijaše protkan sunčevim šarama.

— Basile, ja mnogo toga dugujem Harryju — reče najposlije — više no što dugujem vama. Vi ste me naučili samo da budem tašt.

— Znam, i kažnjen sam zbog toga — ili ću jednog dana još biti kažnjen.

— Ne znam što ste time htjeli reći, Basile — povika mladić te se okrenu. — Ne znam što hoćete. A što zapravo hoćete?

— Hoću Dorianu Graya, onakva kakva sam ga nekoć slikao — uzvratu umjetnik tužno.

— Basile — nato će mladić, pride mu i stavi ruke na rame — došli ste prekasno. Kad sam jučer doznao da se Sibyla Vane ubila...

— Ona se ubila? Milostivi bože! Je li to posve sigurno? uskliknu Hallward i pogleda ga prestravljeno.

— Dragi moj Basile! Ta valjda ne mislite da je to bila puka nesreća? Naravno da se ubila.

Stariji čovjek zakrije lice rukama. »Užasno!« šapnu, i podiđe ga jeza.

— Ne — odvrati Dorian Gray — nije to nimalo užasno. To je samo jedna od velikih romantičnih tragedija našega vremena. Glumci većinom žive vrlo jednoličnim, svagdanjim životom. Oni su dobri muževi ili vjerne supruge, ili su na bilo koji način — dosadni. Vi me razumijete: imaju malograđanske vrline i sve tako nešto. A Sibyla — kako li je ona bila drukčija! Ona je proživljavala najdivniju tragediju. Uvijek je bila glavna junakinja. Posljednje večeri kada je nastupila — onda kada ste je vidjeli — glumila je loše, jer je upoznala zbiljsku ljubav. A kada je spoznala njenu nestvarnost, morade umrijeti, kao što bi i Julija umrla. Ponovo je ušla u carstvo umjetnosti. Ima u tome nešto što podsjeća na mučeništvo. Njena je smrt obilježena patetičnom izlišnošću mučeništva i njegove uzalud žrtvovane ljepote. Ali, kako rekoh, nemojte misliti da nisam patio. Da ste sinoć došli u onaj odsudni čas — iako pet i pô ili, možda, oko četvrt do šest — našli biste me kako plačem. Čak i Harry, koji je bio tu, i koji mi je zapravo i donio tu vijest, nije imao ni pojma što sam proživio. Neizrecivo sam patio. Onda je prošlo. Ne mogu dvaput oćutjeti isti osjećaj. To nitko ne može, osim sentimentalnih ljudi. I vi ste, Basile, strašno nepravedni. Dolazite k meni da me utješite, i to je vrlo lijepo od vas. Nalazite me utješena — pa ste bijesni. Vi ste taman kao i svi drugi sućutni ljudi! Podsjećate me na Harryjevu priču o nekom filantropu,⁶⁹ koji je proveo dvadeset godina svoga života pomažući da se popravi neko zlo ili ukine neki zakon — sada se više ne sjećam točno što je to bilo. Naposljetku je uspio, i — ništa nije bilo ravno njegovu razočaranju. On naprosto nije imao više što raditi: čovjek da umre od dosade, te konačno postade

⁶⁹ Filantrop — čovjekoljubac. (Prev.)

okorjeli mizantrop.⁷⁰ A osim toga, stari moj, dobri Basile, ako vam je zbilja stalo do toga da me utješite, a vi me radije poučite kako da zaboravim ono što se dogodilo, ili da sve to gledam s nekog umjetničkog stajališta. Nije li Gautier⁷¹ pisao o consolation des arts?⁷² Sjećam se kako sam jednom prilikom kod vas u atlijeru našao knjižicu, uvezanu u pergament, i u njoj pročitao tu divnu izreku. Ja doduše nisam kao onaj mladić, o kojemu ste mi pričali kada smo zajedno bili u Marlowu, koji je običavao govoriti kako žuta svila može pružiti utjehu za sve ljudske jade i nevolje. Volim lijepe stvari koje možemo dotaći i rukama obuhvatiti. Stari brokat, zeleno patinirane brončane figure, stvarčice od lakirana drveta i od izrezbarene bjelokosti, krasan milieu⁷³ raskoš, pozorje — sve su to stvari koje čovjeku mogu pružiti veliki užitak. Ali još više cijenim umjetnička nagnuća što ih te stvari u nama pobuđuju ili u nama otkrivaju. Postati promatračem svog vlastitog života znači, kao što Harry veli, otkriti put i način kako da izbjegnemo patnje života. Znam da vas čudi što tako s vama razgovaram. Vi niste ni primijetili kako sam se razvio. Kada smo se upoznali, bio sam tek neuko đaće. Sada sam čovjek. Imam novih strasti, novih misli, novih ideja. Postao sam drugi čovjek, ali me vi zbog toga ne smijete manje voljeti. Promijeni» sam se, no vi morate zavazda ostati moj prijatelj. Istina, Harry mi je vrlo drag. No ja znam da ste vi bolji od njega. Niste jači — jer se plašite života — ali ste bolji. A zajedno bijasmo tako sretni! Ne ostavljajte me, Basile, i nemojte se prepirati sa mnom. Kakav sam, takav sam, i svaka je dalja riječ suvišna.

Slikar je osjećao neko čudnovato uzbuđenje. Mladić mu bijaše silno drag, i njegova je osoba bila prekretnica u njegovu umjetničkom stvaranju. Nije više

⁷⁰ Mizantrop — čovjekomrzac. (Prev.)

⁷¹ Théophile Gautier (1811—1872) — francuski romantik, lirski pjesnik i kritik; propovjednik artizma. (Prev.)

⁷² Consolation des arts — utjeha koju nam pruža umjetnost-(Prev.)

⁷³ Milieu — sredina, okolina. (Prev.)

imao snage da mu i dalje što zamjera. A napokon, možda je ta ravnodušnost tek prolazno raspoloženje njegove hirovite ćudi. Ta u njemu ima toliko dobrih, toliko plemenitih osjećaja.

— Pa lijepo, Doriane — prihvati naposljetku s turobnim smiješkom — odsada više nećemo govoriti o toj strašnoj stvari. Samo se nadam da vaše ime neće biti spomenuto u vezi s njom. Mrtvozornik će danas popodne obaviti pregled mrtvog tijela. Jesu li i vas pozvali?

Dorian zaniječe glavom, a na riječ 'pregled mrtvog tijela' lice mu poprimi izraz uznestrpljene nevoljkosti. Sve je toliko surovo i prosto u takvim prilikama. Pa odvrati:

— Oni i ne znaju kako se zovem.

— No bit će da je ona znala?

— Samo moje krsno ime, a posve sam siguran da ga ona nikome nije odala. Jednom mi reče kako su svi radoznali da saznaju tko sam, a ona je svima neprestano govorila jedno te isto, da se zovem Kraljević Bajni. To je vrlo lijepo od nje. Basile, vi mi je morate nacrtati. Volio bih da imam od nje malo više od ono nekoliko poljubaca i nekoliko nesuvislih patetičnih riječi.

— Pokušat ću učiniti nešto, Doriane, ako vas to veseli. Ali morate opet doći k meni da mi sjedite kao model. Bez vas mi posao nikako ne ide od ruke.

— Basile, nikad više ne mogu biti vaš model. To nije moguće! — povika mladić ustuknuvši.

Snebivši se, umjetnik ga pogleda.

— Kakve su to besmislice, mladiću — viknu. — Ima li to značiti da vam se ne sviđa portret koji sam vam naslikao? A gdje je? Zašto ste stavili paravan pred sliku? Da je vidim! To je najbolje djelo što sam ga ikad stvorio. Tà maknite taj paravan, Doriane. Prava je sramota kako vaš sluga skriva moju sliku. Čim sam ušao, odmah sam primijetio da se soba nekako promijenila.

— Basile, moj sluga nema s tim nikakve veze. Ta valjda ne mislite kako mu dopuštam da mi raspoređuje stvari u sobi? Gdjekad stavlja cvijeće u vaze — i ništa više. Ne, ne; to sa slikom učinio sam ja. Slika bijaše suviše jako osvijetljena.

— Suviše jako osvijetljena! Ne, sigurno nije, dragi mladiću! Mjesto, gdje stoji, ne može biti bolje. Pustite me da je vidim — i Hallward pođe prema kutu sobe.

Krik užasa ote se s usana Dorianu Grayu, i on jurne te se ispriječi između slikara i paravana.

— Basile — prozbori, sav blijed u licu. — Ne smijete je vidjeti. Ja to neću i ne dopuštam.

— Ja da ne smijem gledati svoje djelo! Ta vi se šalite, A zašto da je ne vidim?
— povika Hallward smijući se.

— Ako samo pokušate da je vidite, Basile, dajem vam časnu riječ da više ni riječi s vama neću progovoriti dok god sam živ. Velim vam to sasvim ozbiljno. Neću vam ništa objašnjavati, a vi nemojte ništa pitati. Ali upamtite, ako samo dirnete u paravan, svršeno je među nama.

Hallward bijaše kao gromom ošinut. Sav poražen gledao je u Doriana Graya. Nikad do tada nije ga vidio takva. Mladić je od srdžbe doista sasvim probljednjeo. Pesnice mu bijahu zgrčene, a oči mu sijevale kao dva plava plamena diska. I sav je drhtao.

— Doriane!

— Ne govorite!

— Pa što se dogodilo? Ta naravno da je neću pogledati ako vi to nećete — reče ponešto hladno te se okrenu na petama i pođe k prozoru. — No zaista je gotovo smiješno da ne smijem pogledati svoje djelo, to više što sam nakanio da ga na jesen izložim u Parizu. Morat ću je po svoj prilici još jedanput lakirati prije toga, a budući da je nekog dana moram vidjeti, zašto da je već danas ne pogledam?

— Da je izložite? Vi je kanite izložiti u Parizu? — uskliknu Dorian Gray, dok mu je neki čudnovati užas ledio tijelo. Zar da cijeli svijet upozna njegovu tajnu? Zar da svjetina bulji u tajnu njegova života? Ne, to ne smije biti. Trebalo je nešto učiniti, i to odmah, mada ni sâm nije znao što.

— Da; nadam se da nećete imati ništa protiv toga. Georges Petit sastavit će kolekciju mojih najboljih slika za izložbu u Rue de Sèze, ikoju će otvoriti prve sedmice u listopadu. Ostat ćete bez svog portreta samo mjesec dana. Rekao bih da ćete za to vrijeme moći bez njega. U to vas vrijeme ionako neće biti u Londonu. A budući da vam neprestano stoji iza paravana, onda vam baš nije mnogo stalo do njega.

Dorian Gray prijede rukom preko čela, koje mu je bilo orošeno kapima znoja.

Osjećao je kako pred njim zjapi provalija neke opasnosti.

— A prije mjesec dana rekoste mi da je nikada nećete izložiti — povika mladić.
— Zašto ste se predomislili? Svi vi koji želite da vas svijet smatra za postojane, niste manje hiroviti od ostalih. Jedina je razlika u tome što su vaše mušice sasvim beznačajne. Nije moguće da ste zaboravili kako ste me najsvečanije uvjeravali da vas ništa na svijetu neće sklonuti da pošaljete moj portret na bilo koju izložbu? Doslovce isto rekoste i Harryju. — Odjednom umuknu, i oči mu bljesnuše. Sjeti se kako je lord Henry u jednoj prilici rekao, napol u šali, napol ozbiljno: »Ako jedanput zaželite provesti zanimljivo četvrt sata, a vi uznastojte da vam Basil ispriča zašto ne namjerava da igdje izloži vaš portret. Meni se povjerio, i za me to bijaše pravo otkrivenje.« Da, možda i Basil ima svoju tajnu. Hajde da pokuša i da ga upita.

— Basile — reče i priđe mu sasvim blizu gledajući mu ravno u oči — i vi i ja imamo svoju tajnu. Recite mi tajnu koju imate, pa ću vam i ja odati svoju. S kojega ste razloga odbili da izložite moju sliku?

I protiv njegove volje, slikara podiđoše srsi.

— Doriane, kad bih vam to rekao, sigurno biste me onda manje voljeli, a u svakom slučaju vi biste mi se smijali. A ja ni jedno ni drugo ne bih mogao podnijeti. Ako baš hoćete da nikad više ne pogledam vaš portret, molim, ja se ne bunim. Još mi uvijek preostaje da gledam vas, živa. A ako je vaša želja da svijet nikad ne ugleda najbolje djelo što sam ga ikad stvorio, molim, ja također pristajem. Više mi je do vašeg prijateljstva nego do sve slave i popularnosti.

— Ne, ne, Basile, morate mi sve reći — ustraja Dorian Gray uporno. — Mislim da imam pravo znati. — Užas se bio rasplinuo, a mjesto toga osjećaja njime

ovlada radoznalost. Čvrsto je odlučio da prokljuvi tajnu Basila Hallwarda.

— Da sjednemo, Doriane — preuze slikar zbunjena izgleda. — Da sjednemo. I samo mi još odgovorite na jedno pitanje. Jeste li primijetili na slici nešto neobično — nešto što na prvi pogled niste ni zapazili, ali vam se poslije mahom otkrilo?

— Basile! — povika mladić grčevito stežući prstima priručja stolice i zureći u svog subesjednika divljim, prestravljenim očima.

— Već vidim da ste i vi to primijetili. Ne recite ništa. Strpite se i saslušajte najprije mene. Doriane, od časa kada sam vas upoznao, vaša je ličnost imala neobično snažan utjecaj na mene. Vi ste ovladali mojom dušom, mojim umom, mojom voljom. Postali ste za me vidljivo utjelovljenje nevidljiva ideala, koji se nama umjetnicima noću priviđa kao divan san. Ja sam vas obožavao. Postao sam ljubomoran na svakoga s kojim ste samo i riječ progovorili. Želio sam da budete samo moj. Samo u vašem društvu bio sam sretan. A kada vas nije bilo, ipak ste bili nazočni u — mojoj umjetnosti. Razumije se da vam to nikada nisam dao ni naslutiti. To ne bi bilo moguće. Vi me ne biste razumjeli. Ta jedva da sam i sâm to razumio. Znao sam samo to da gledam savršenstvo licem u lice i da je svijet kao neko divno čudo sinuo pred mojim očima — možda i suviše divno, jer u toliko mahnitom obožavanju leži i neka opasnost da ne izgubimo to obožavanje, a koja nije manja od opasnosti da ga zadržimo... Prolazio je tjedan za tjednom, a ja sam sve više postajao dio vas i vaše ličnosti. Onda je nastupilo neko novo razdoblje. Slikao sam vas kao Parisa⁷⁴ u krasnu oklopu, i kao Adonisa,⁷⁵ zaogrnutu lovačkim plaštem, s blistavom lovačkom sulicom u ruci. Okrunjen

⁷⁴ Paris — po grčkoj mitologiji junak koji je u svađi između Here, Atene i Afrodite presudio da je potonja najljepša. (Prev.)

⁷⁵ Adonis — po grčkoj mitologiji: savršeno lijep mladić, Afroditin ljubavnik. (Prev.)

vijencem teških lotosovih cvjetova sjedili ste na pramcu Hadrijanove⁷⁶ barke, bludeći pogledom po zamućenim vodama zelenoga Nila. Naginjali ste se nad usnulom vodom u nekom lugu drevne Helade⁷⁷ i u zanimljelu srebru udivljeno gledali odraz svoje vlastite ljepote. I sve to bijaše kao što svako umjetničko djelo i mora da bude: nesvjesno, idealno i zanosno daleko. Jednoga dana — a gdje kad mi se čini da to bijaše vrlo koban dan — naumih naslikati vaš portret, divnu sliku, prožetu vašom zbiljskom ličnošću, da vas slikam onakva kakav doista jeste, ne u kostimu minulih vjekova, nego u modernu odijelu, vas — živa u sadašnjici. Da li je to bila realistička obradba sujeta ili je to (bio čar vaše pojave, što mi se tada ukazalo, nezamagljeno i bez ikakvih vela — to vam ne bih mogao reći. Ali jedno znam: dok sam slikao, kao da mi je svaki trunak boje, svaka sjenčica što sam je stavljao na platno, otkrivala moju tajnu. Strahovao sam da bi drugi mogli po toj slici saznati koliko vas obožavam. Osjećao sam, Doriane, da sam se i suviše odao, suviše od sebe unio u tu sliku. Onda sam stvorio odluku da je nikad neću izložiti. Bijaste malo uvrijeđeni; no onda još niste znali što ta slika za me znači. Harry mi se smijao kada sam mu o tome govorio. No meni je to bilo svejedno. Pošto je slika bila dovršena, te sam sâm sjedio pred njom, osjećao sam da sam pravo uradio ... I tako, nakon nekoliko dana odnesoše sliku iz atelijera, i tek što sam se oslobodio nepodnošljive čari njene nazočnosti, ja sam uviđao svoju ludost, kada sam zamišljao da vidim na tom portretu mnogo više negoli to da ste vi mladić neobične ljepote, i da doista umijem slikati. Pa i sada još ne mogu a da ne osjećam kako je posve pogrešno vjerovati da se zanos stvaraoca doista odražava u njegovu djelu. Umjetnost je uvijek mnogo apstraktnija nego što ljudi misle. Oblici i boje govore nam o oblicima i bojama — i ništa više. Često mi pada na um kako umjetnost umjetnika zapravo mnogo upornije krije nego što nam otkriva njegovu dušu. Pošto sam dakle primio onu ponudu iz Pariza, odlučio sam da vaš portret bude glavno djelo moje izložbe. Ni

⁷⁶ Publius Aelius Hadrijan (96—138) — rimski car, nasljednik Trojanov. (Prev.)

⁷⁷ Helada — Grčka. (Prev.)

u snu ne bih bio pomislio da biste mi to mogli uskratiti. No sada uviđam da ste u pravu. Ta se slika ne smije izložiti. Doriane, ne smijete se ljutiti na mene zbog svega toga što sam vam rekao. I, kako Harryju jednom rekoh, vi ste stvoreni da vas ljudi obožavaju.

Dorian Gray odahnu. Lice mu opet dobi življu boju i osmjech mu zatitra oko usana. Opasnost bješe minula. Sad-zasad bijaše spašen. Ipak nije mogao a da ne osjeti beskrajnu samilost za slikara, koji mu maločas bijaše priznao tu svoju neobičnu tajnu, i on se sada u čudu pitao, neće li ličnost kakva prijatelja, prije ili poslije, i njime tako ovladati. Tajna privlačljivosti lorda Henryja bijaše u njegovoj opasnosti. No to bijaše sve. Bio je i suviše pametan i ciničan, a da bi ga tko mogao dublje voljeti. Hoće li se ipak pojaviti čovjek koga će on, Dorian, na takav čudan način obožavati? Da li ga je i to, između ostalog, još čekalo u životu?

— Meni je gotovo nepojmljivo, Doriane — oslobodi se Hallward — da ste i vi to primijetili na portretu. Jeste li zbilja što primijetili?

— Nešto sam primijetio — uzvratil Dorian — nešto što mi se učinilo vrlo čudnovatim.

— No, a sada ćete mi valjda dopustiti da pogledam sliku?

Dorian zatrese glavom.

— Ne tražite to od mene, Basile. Ne mogu vas pustiti pred sliku.

— Ali jednom ćete mi to ipak dopustiti?

— Nikad.

— Pa, možda ste u pravu. A sad zbogom, Doriane. Vi ste jedini čovjek u mom životu koji je imao zbiljskog utjecaja na moje umjetničko stvaranje. Sve ono što vrijedi u mojoj umjetnosti, dugujem vama. Ah, vi i ne znate koliko mi je bilo teško reći sve ono što sam vam rekao.

— Dragi Basile — u čudu će Dorian — a što ste mi rekli? Naprosto da osjećate kako mi se suviše divite. A to nije niti laskavo.

— Nisam namjeravao da vam polaskam; ja sam vam se ispovjedio. A sada, pošto sam to učinio, kao da je nešto iščezlo iz mene. Možda čovjek nikad ne bi smio riječima iskazati koliko se divi nekoj osobi.

— To bješe ispovijest koja razočarava.

— Gle, a što ste vi očekivali, Doriane? Ta niste valjda što drugo primijetili na toj slici? Ili možda jeste? Inače nije bilo što da se vidi, zar ne?

— Nije; inače nije bilo što da se vidi. Zašto pitate? Ali ne govorite mi o obožavanju. To je ludo. Nas smo dvojica prijatelji, Basile, i to moramo zauvijek ostati.

— Imate Harryja — prousti slikar tužno.

— O, zar Harryja, — uskliknu mladić uz prigušen hihot. — Harry provodi dane brbljajući nemoguće stvari, dok uvečer čini najnevjerojatnije stvari. Živi baš tako kako bih ja volio živjeti. No uprkos tome, čini mi se da ne bih Harryja molio da mi pomogne kad bih se našao u nevolji. Prije bih vas potražio, Basile.

— Hoćete li mi opet pozirati?

— To nije moguće!

— Doriane, aiko mi to odbijete, upropastit ćete moj umjetnički život. Čovjek rijetko kad nailazi u životu na dva ideala. A malo ih je koji nađu ijedan.

— Ne mogu vam to objasniti, Basile, ali — ja vam nikad više ne smijem pozirati. Čini se da svaki portret ima nešto sudbonosno, da živi svojim vlastitim životom. Dolazit ću i dalje k vama da popijemo šalicu čaja. To neće biti manje ugodno.

— To će, na žalost, za vas biti još ugodnije — odvrati slikar zabrinuto i tužno.

— A sad, zbogom. Žao mi je što mi ne dopuštate da barem još jednom pogledam sliku. Pa, što ćemo. Ja vrlo dobro shvaćam vaše osjećaje.

Pošto je slikar otišao, Dorian Gray se osmijehnu. Jadni Basil! — on nema ni pojma o pravom razlogu! I kako li je čudno što ne samo da je sačuvao svoju tajnu nego je njemu, Dorianu, sasvim slučajno uspjelo da prijatelju izmami neku njegovu tajnu! Nakon te neobične ispovijedi bilo mu je mnogo štošta jasno! Slikareve smiješne nastupe ljubomore, njegovu ropsku privrženost, njegove zanosne hvalospjeve, njegovu čudnu uzdržanost — sve je to sada razumio; i on se ražali. Činilo mu se da u prijateljstvu, prožetom tolikom romantičnošću, ima nešto tragično.

Uzdahnu i pritisnu na zvonce. Portret je pod svaku cijenu morao sakriti. Nije se smio i po drugi put izvrći opasnosti da tko otkrije njegovu tajnu. Bijaše prava mahnitost što je sliku ma i na jedan sat samo ostavio u sobi, u koju su svi

njegovi prijatelji slobodno ulazili.

X POGLAVLJE

Kad uđe sluga, on mu pogleda ravno u oči, pitajući se da li je ovaj već pomislio na to da zaviri iza paravana. No sluga izgledaše sasvim bezazlen, čekajući što će mu gospodar narediti. Dorian zapali cigaretu, pođe do ogledala i zagleda se u nj. Tu je potpuno jasno vidio odraz Victorova lica. Bilo je nalik na ukočenu masku sluganstva. Od toga čovjeka nema nikakve bojazni. No ipak, bit će bolje da bude na oprezu.

Govoreći vrlo polagano kaza mu neka pođe po domaćicu, jer da mora s njom govoriti, a onda neka ide u radionicu okvira, pa da mu odmah pošalju dvojicu svojih ljudi. Njemu se učini da je momak izlazeći iz sobe pošvrljao očima u pravcu paravana. Ili mu se to samo tako pričinilo?

Dočas užurbana koraka uđe u knjižnicu gospođa Leaf, u crnosvilenj haljini i sa staromodnim polurukavicama na smežuranim prstima. On zatraži od nje ključ od učionice.

— Od stare učionice, gospodine Doriane? — u čudu će ona. — Pa tamo je sve puno prašine. Prije nego što vi uđete, treba je dovesti u red i počistiti. Onakva kakva je sada, ona nije mjesto za vas. Ne, doista nije.

— Ne želim da je dovedete u red, gospođo Leaf. Hoću samo ključ.

— Ali, milostivi gospodine, alko uđete, bit ćete sasvim pokriveni paučinom.

Ima od toga gotovo pet godina otkako je umrlo njegovo lordstvo, te nitko nije onamo ulazio.

Pri spomenu djeda Dorian protrnu. I samo sjećanje na nj bijaše mu mrsko.

— Ne mari ništa — otpovrnu — hoću samo da pogledam tu sobu — i ništa više. Dajte mi ključ.

— Evo vam dakle ključ, milostivi gospodine — uzvratila stara gospođa te uze dršćućim i nesigurnim prstima premetati ključeve na svome svežnju.

— Evo ključa. Začas ću ga skinuti sa svežnja. No valjda ne mislite, milostivi gospodine, da se nastanite ondje gore, a ovdje vam je tako ugodno i lijepo?

— Tà neću, neću — uznestrpi se Dorian. — Hvala, gospođo Leaf. Više mi ništa ne treba.

Ona se zadržala još malo toročući o kakvimgod sitnicama svojih kućanskih briga. On samo uzdahnu te joj reče neka posvršava stvari po svom nahođenju. Žena izađe iz sobe, a lice joj se mreškalo, blaženo od mnogih osmijeha.

Pošto se vrata zatvoriše, Dorian stavi ključ u džep te se ogleda po sobi. Pogled mu pade na zastirač od grimizne teške svile, bogato protkane zlatom, na prekrasan komad mletačke tkanine iz posljednjih godina sedamnaestog stoljeća, što ga je njegovu djedu uspjelo pronaći u nekom samostanu u okolici Bologne. Da, taj mu je zastirač baš dobrodošao da njime omota onaj jezoviti predmet. Bogzna koliko je puta taj plašt bio pokrov, bačen preko pokojnika, ispružena na odru. Sada će ta tkanina kriti nešto u čemu gnjije vlastito raspadanje, strašnije od truljenja tijela poslije smrti, strašnije od same Smrti — nešto što će radati užase,

a sâmo nikad ne umire. Kao što crvi izjedaju ljudsko tijelo pod zemljom, tako će njegovi grijesi uništavati njegov lik na slici. Iznakazit će njegovu ljepotu, proždirati njegovu ljupkost. Oni će oskvrnuti njegov lik, učiniti ga jezovitim i odvratnim. A slika će i dalje živjeti, i uvijek će biti živa.

Zgrozi se i načas požali što Basilu nije povjerio pravi razlog koji ga je naveo da krije sliku. Basil bi mu pomogao da odoli utjecaju lorda Henryja i da se odupre onim još otrovnijim silama, što izbijaju iz njegove Vlastite prirode. Ljubav koju je slikar za nj osjećao — jer doista je to bila ljubav — nije u sebi imala ničega što nije bilo plemenito i produhovljeno. Nije to bilo samo fizičko divljenje ljepoti, što ga čula rađaju i što umire kada čula obamru. Slikar ga je ljubio ljubavlju koju su osjećali Michelangelo, i Montaigne,⁷⁸ i Winckelmann,⁷⁹ pa i sam Shakespeare. Da, Basil bi ga bio mogao spasiti. No sada bijaše prekasno. Da, prošlost možemo uvijek uništiti; s pomoću kajanja, odricanja i zaborava. No od budućnosti nitko još ne pobježe. On je u sebi osjećao strasti koje će, buknuvši, provaliti iz njega svojim strahovitim užasom, i snove što će ostvariti sablasne sjene svoje pogubnosti.

On diže s divana veliku grimiznu, zlatom protkanu tkaninu i, držeći je objema rukama, pođe iza paravana. Da li je lice na platnu postalo još grđe? Njemu se činilo da se nije promijenilo; pa ipak, slika mu sada bijaše još odvratnija. Zlačana kosa, plave oči, kao ruža rumene usne — sve bijaše tu. Samo se izraz promijenio, i bio je strašan u svojoj okrutnosti. Kako li je blaga bila pokuda, kako li su ništavni bili prijekori što ih je slušao od Basila ili Sibyle Vane, uporedivši ih sada s prijekorom i osudom na ovoj slici! S platna ga je gledala njegova vlastita duša i pozivala ga pred sud. Lice mu odjednom poprimi bolan

⁷⁸ Michel Montaigne (1533—1592) — francuski filozof, skeptik i moralist; prvi esejist u svjetskoj književnosti; utjecao na Shakespearea. (Prev.)

⁷⁹ Johann Joachim Winckelmann (1717—1766) — njemački arheolog; jedan od osnivača moderne arheologije. (Prev.)

izraz, i on baci skupocjeni pokrov preko slike. Istog se časa oču kucanje na vrata. Kad sluga uđe, on stupi pred paravan.

— Monsieur, došli su radnici.

Osjeti kako je neminovno potrebno da se otarasi sluge. On ne smije saznati kamo će radnici odnijeti sliku. Na njemu je bilo nečeg podmuklog, a oči mu bile nekako zamišljene i himbene. Sjednuvši za pisaći stol, na brzinu napisa nekoliko riječi lordu Henryju, moleći ga neka mu pošalje što za čitanje, te ga ujedno podsjeti da su za večeras u osam i četvrt zakazali sastanak.

— Čekajte na odgovor — reče momku, pružajući mu pismo — i dovedite ljude ovamo.

Poslije dvije-tri minute ponovo netko pokuca na vrata, i u sobu uđe osobno gospodin Hubbard, slavni okvirar iz South Audley Streeta, sa svojim pomoćnikom, koji izgledaše prilično neotesan. Gospodin Hubbard bijaše čovuljak rumena lica s ridim zaliscima, a njegova velika ljubav prema umjetnosti postala je s vremenom umjerenija uslijed naslijeđene oskudice novca, od koje su болоvali gotovo svi umjetnici s kojima je imao posla. On obično nije napuštao dućan. Čekao je da ljudi k njemu dolaze. No u pogledu Doriana Graya uvijek je odstupao od tog pravila. Dorian je imao nešto što je sve ljude očaravalo. Samo i vidjeti ga bijaše već pravi užitak.

— Čime vas mogu poslužiti, gospodine Gray? — upita trljajući debeljuškaste, pjegave osute ruke. — Rekoh sebi kako ću biti tako slobodan da osobno dođem k vama. Upravo sam dobio prekrasan okvir, gospodine. Uspjelo mi je da ga se domognem na nekoj dražbi. Stari florentinski rad. Držim da potječe iz Fonthilla. Kao stvoren za neku religioznu sliku, gospodine Gray.

— Doista mi je žao što ste se osobno potrudili do mene, gospodine Hubbarde. Posigurno ću skoknuti do vas da vidim vaš okvir — premda se baš sada ne zanimam toliko za religioznu umjetnost — no danas bih htio samo da se odnese neka slika na gornji kat. Prilično je teška, pa pomislih da posaljem po dva momka iz vašega dućana.

— O, ništa, ništa, gospodine Gray. Meni je samo drago što vam mogu biti na usluzi. Gdje je to umjetničko djelo?

— Evo ga — uzvratiti Dorian te makne paravan. — Možete li ga odnijeti zajedno s pokrivačem? Ne bih htio da slika zadobije ogrebotine dok je budete nosili uza stepenice.

— Nema tu nikakvih teškoća, gospodine — odgovori uvijek dobro raspoloženi okvirar, i počeo zajedno sa svojim pomoćnikom skidati sliku s podugačkog mjedenog lanca, kojim bješe pričvršćena o zid. — A sada, kamo s njom, gospodine Gray?

— Pokazat ću vam put, gospodine Hubbarde; budite tako ljubazni pa dođite za mnom. A možda bi bilo bolje da pođete naprijed. To vam je, na žalost, pod samim tavanom. Poći ćemo glavnim stubištem, jer je šire.

Držao im je vrata otvorena, i oni iziđoše u predsoblje te se stadoše penjati uza stube. Kako je okvir bio bogato ukrašen, slika bijaše neobično glomazna; i usprkos tome, što je gospodin Hubbard najuslužnije prosvjedovao, jer kao svaki pravi trgovac nije trpio da neki gentleman izvršava bilo kakav koristan posao, Dorian bi ipak tu i tamo poduhvatio sliku da malo pomogne.

— To je bome vraški teško — zasopta čovuljak, kad stigoše do odmorišta navrh stepenica. I on uze brisati čelo, što mu se caklilo.

— Žalim što je slika tako teška — smrmlja Dorian, otključavajući vrata sobe koja će odsada čuvati tu neobičnu tajnu njegova života i skrivati njegovu dušu od očiju svijeta.

Ima od toga više od četiri godine, otkako nije ulazio u tu sobu, ili — tačnije, otkako mu je ta odaja prestala služiti kao soba za igranje, a poslije, kada je porastao, kao učionica. Soba bijaše prostrana, pravilnih dimenzija, a pokojni lord Kelso uredio je upravo za svoga unučića, koji mu je zbog njegove sličnosti s majkom — Kelsoovom kćerkom — kao i zbog nekih drugih razloga, oduvijek bio mrzak, pa ga je stoga držao daleko od sebe. Dorianu se činilo da se soba gotovo nikako nije promijenila. Tu je bio golem talijanski cassone⁸⁰ s fantastično obojenom udubljenom oplatom i od starosti potamnjelim pozlaćenim rezbarijama, u kojemu se dječčić toliko puta sakrivao. Tu stajaše i ormar za knjige od atlasova drveta s otrcanim udžbenicima uvrnutih i izlizanih listova. Iznad tog ormara još je uvijek na zidu visio onaj pohabani flamanski goblen, gdje su izbljedjeli kralj i kraljica igrali šaha u vrtu, dok je ispred njih jahao odred sokolara, noseći na zapešću, skritom pod oklopnom rukavicom, sokole s kapicom na glavi. Kako li je sve to dobro upamtio! Dok se ogledavao po sobi, sjećao se svakog pojedinog trenutka svoga samotnog djetinjstva, opominjao se neokaljane čistoće svoga dječčstva, i obuze ga užas pri pomisli da će njegov sudbonosni portret biti sakriven baš u toj istoj odaji. O, kako li je u onim davno umrlim danima slabo mario za sve to što ga još čeka u životu!

⁸⁰ Cassone — škrinja. (Prev.)

No u čitavoj kući nije bilo mjesta koje bi bilo tako sigurno od pogleda radoznalih očiju. Imao je ključ te nitko ne može u tu sobu. Neka se onaj lik na platnu, zastrt grimiznim mrtvačkim plaštom, samo mijenja: neka postane životinjski izobličen, podnadio, iznakažen porokom. Pa što? Nitko neće vidjeti toga lica. On sam neće ga pogledati. Čemu da promatra mrtvačko raspadanje svoje duše? Sačuvati će svoju mladost — a više i ne želi. I osim toga, zar se uprkos svemu njegov značaj ne može promijeniti, postati plemenitiji? Nema razloga da njegova budućnost bude sva ispunjena besramnim opačinama. U njegovu životu može da iskrсне neka ljubav, koja će ga očistiti od grijeha i zaštititi od porokâ, koji kao da su mu već uzavreli u duhu i u tijelu — onih neobičnih, i samom njemu još nepojmljivih porokâ, kojima upravo ona tajanstvena neizvjesnost daje toliku moć i privlačljivu draž. Možda će svanuti dan te će se oko njegovih sada čulnih i kao krv crvenih usana ugasiti onaj trag okrutnosti, pa će tada moći pokazati svijetu Basilovo remek-djelo.

Ne; to nije bilo moguće. Svakim satom, svakom sedmicom ono je lice na platnu bivalo sve starije. Ono bi moglo izbjeći jezovitoj rugobi grijeha, ali će starost neminovno urezati u nj svoj neizbrisivi trag. Obrazi će mu upasti i omlohaviti. Ugasitožuti nabori skupit će se oko ugašenih očiju, i one će biti strašne. Kosa će izgubiti svoj sjaj, usta će zjapiti ili se otomboljiti, izgledat će blesava ili prostačka, kao što već jesu usta u starca. Vrat će se izdužiti, sav namreškan; ruke će biti išarane nabreklih modrim žilama; tijelo će biti zgrbljeno, kao što se sjeća da je bilo u njegova djeda, koji je u njegovu djetinjstvu bio tako strog prema njemu. Ne može se na ino: sliku treba sakriti.

— Unesite je, gospodine Hubbarde, molim vas — reče on umorno i okrenu se.

— Žao mi je što sam vas pustio da toliko čekate. Bio sam se nešto zamislio.

— Baš mi je dobro došlo da se malo odmorim, gospodine Gray — odvrati

okvirar, još uvijek sav zadihan. — Kamo da je stavimo, gospodine?

— O, kamogod. Ovamo. Tako je dobro. Neću je objesiti. Prislonite je samo uza zid. Hvala.

— Dopuštate li da pogledam ovo umjetničko djelo, gospodine Gray?

Dorian se trže.

— Ta vas slika ne bi zanimala, gospodine Hubbarde — odslovi Dorian, ne puštajući čovjeka iz vida. Bio je spreman da se baci na nj i da ga sruši na pod, ako se usudi da samo pridigne raskošni plašt koji pokrivaše tajnu njegova života.
— Tako, to bi bilo sve. I mnogo vam hvala što ste se sami potrudili do mene.

— Ništa, ništa, gospodine Gray. Uvijek vam stojim na usluzi, gospodine. — I gospodin Hubbard zaklopara niza stepenice, a za njim njegov pomoćnik, koji se obazre za Dorianom, a na njegovu se grubom i nelijepom licu vidjelo da se malo uplašio i zabezebnuo. Još nikad nije vidio tako krasna čovjeka.

Pošto je utihnuo bat njihovih karaka, Dorian zaključa vrata i stavi ključ u džep. Sada je osjećao da mu ne prijeti nikakva opasnost. Nitko više neće moći baciti pogled na tu užasnu stvar. Samo će njegove oči moći gledati njegovu sramotu.

Ušavši u knjižnicu, opazi da je upravo prošlo pet sati, i da je čaj već serviran. Na stoliću od crna mirisna drveta, bogato ukrašena sedefom — a dobio ga je na dar od lady Radley, žene svoga skrbnika, dražesne bolesnice po zanimanju, koja je prošlu zimu provela u Kairu — ležalo je pisamce od lorda Henryja, a kraj njega neka knjiga, žutih, ponešto već izlomljenih uglova, a rubova pomalo uprljanih od prstiju. Na čajnom poslužavniku ležalo je treće izdanje St. James' Gazette.

Očigledno se Victor već vratio. Zanimalo ga je da li je u predsoblju susreo onu dvojicu kada su izlazili iz kuće, i je li ispitao što su tu radili. Nema sumnje da će primijetiti nestanak slike — zacijelo je to već i primijetio, dok je postavljao pribor za čaj. Kako paravan nije bio vraćen na svoje mjesto, na zidu se ukazala neka praznina. Možda će ga jednom, noću, zateći kako se šulja uza stepenice i pokušava da obije vrata učionice. Strašno je kad imaš urodu u kući. Naslušao se svakojakih priča o bogatim ljudima, koji su za cijelog života bili žrtve nekog sluge-ucjenjivača koji je pročitao neko pismo ili prisluškujući načuo neki razgovor, ili pročitao kakvu posjetnicu s adresom, ili pod jastukom našao uveo cvijet ili krpicu zgužvane čipke.

Uzdahnu i, nalivši sebi malo čaja, otvori pisamce što ga je primio od lorda Henryja. On mu je samo javljao da mu šalje večernje novine i knjigu, koja će ga možda zanimati, te da će u osam i petnaest biti u klubu. Nehajno rastvori primjerak St. James' Gazette te pogledom preleti stranice. Na petoj mu oko zape o bilješku, označenu crvenom olovkom, koja je glasila:

MRTVOZORNIČKA KOMISIJA POVODOM SMRTI GLUMICE. — Jutros je u Bel Tavernu u Boxton Roadu okružni mrtvozornik, gospodin Danby, izvršio pregled mrtvog tijela glumice Sibyle Vane, koja je u posljednje vrijeme bila angažirana u kazalištu Royal u Holbornu. Utvrđeno je da je uzrok smrti bio nesretan slučaj. Majka pokojnice, koja je za vrijeme svoga iskaza te iskaza dra Birrella, koji je izvršio razudbu, bila sva slomljena, izazvala je veliku sućut.

On se namršti i, razderavši novine, pođe kroza sobu i baci komade papira. Kako je sve to ružno! A ružnoća čini sve stvari toliko zbiljskim! Malko se ljutio na lorda Henryja što mu je poslao ovaj izvještaj. A svakako je učinio glupost kad je tu vijest označio crvenom olovkom. Victor je mogao pročitati tu vijest. Znao je i suviše dobro engleski, te je lako mogao razumjeti to nekoliko redaka.

Možda je doista pročitao i već počeo nešto naslućivati. No, pa što onda? Kakve veze ima Dorian Gray sa smrću Sibyle Vane? Tu nema nikakve bojazni. Nju nije ubio Dorian Gray.

Pogled mu pade na žutu knjigu koju mu lord Henry bješe poslao. Kakva li je to knjiga? Priđe osmerokutnom orijentalnom taburetu, što bijaše sedefom ukrašen i što ga je odvajkada podsjećao na rad nekih čudesnih egipatskih pčela koje ćelije svoga sâta izrađuju od srebra, dohvati svezak, zavalili se u naslonjač te uzme prelistavati knjigu. Do malo vremena sav se zadube u čitanje. Bješe to najčudnovatija knjiga koju je ikad imao u rukama. I njemu bi kao da svi grijesi svijeta prolaze pokraj njega, nijemo kao povorka u pantomimi, a svi krasni, u skupocjenu ruhu, praćeni svirkom milozvučnih frula. Stvari koje je tek nejasno naslućivao, mahom otkriše svoju stvarnost. Stvari o kojima nikad ni sanjao nije, malo po malo iskrsavahu pred njegovim očima.

Bijaše to roman bez stvarnoga sadržaja, s jednim jedinim licem, zapravo psihološka studija o nekom mladom Parižaninu, koji je za cijelog svog života kušao da u devetnaestom stoljeću ostvari sve strasti i životne nazore svih minulih stoljeća, izuzevši njegovo, i da, tako reći, u sebi sažme sva ona duševna raspoloženja kroz koja je ljudski duh bilo kad prolazio; a mladić je uz to volio i sva ona izvještačena odricanja, što su ih ljudi, u svojoj gluposti, okrstili vrlinama, kao što je volio i sva ona buntovna buknuća prirode, što ih mudri ljudi još dan-danji nazivaju grijesima. Knjiga bijaše pisana onim čudnovatim, kitnjastim stilom, koji je svojstven radovima nekolicine sjajnih umjetnika iz francuske škole simbolista,⁸¹ stilom jasnim i maglovitim u isti mah, punim

⁸¹ Simbolizam — pjesnički i umjetnički izraz dekadentne zapadno-evropske kulture 80-tih i 90-tih godina 19. stoljeća, protivnik pozitivizmu, materijalizmu i naturalizmu; za razliku od demokratskih težnja naturalizma ističe pravo individua, naglašava značenje slobodne fantazije, protiveći se mehanističkom povodu za prirodom. Pomoću simbolista bude se slutnje i sanjarski duševni ugođaji. (Muzikalnost jezika i slobodni stil.) Glavni

argotâ⁸² i arhaizama,⁸³ tehničkih izraza i biranih parafraza.⁸⁴ Bilo je tu metafora,⁸⁵ neobičnih poput orhideja, a isto toliko suptilnih po šarolikosti svoga izričaja. Život čulâ bijaše opisan izrazima filozofa-mističara. Ponekad nije pravo znao da li čita o vjerskim ekstazama nekog srednjovjekovnog sveca ili o bolešljivo-preosjetljivim ispovijedima kakva moderna grešnika. Knjiga doista otrovna. Teški miris tamjana kao da je provijavao iz te knjige da bi ga omamio i smutio. Već sama modulacija rečenica, umjetnički usklađena jednolikost njihove zvučnosti, premda su bile prepune kompliciranih refrena i majstorski izvedenih da capo, izazivahu u mladićevu duhu, kod svakog daljeg poglavlja, neku sanjalačku zanesenost, neko bolešljivo snatrenje, te nije ni primijetio kako se gasi dan i sjene sve jače osvajaju sve oko njega.

Kroz prozor je gledalo bakrenozeleno nebo bez oblaka, a na njemu zvijezda, jedna jedina zvijezda. A on je čitao pri toj zamirućoj svjetlosti, sve dok više ništa nije vidio. I tada, pošto ga je sluga već nekoliko puta opomenuo da je već kasno, diže se, pođe u pokrajnu sobu, stavi knjigu na florentinski stolić, što uvijek stajaše kraj njegove postelje, i poče da se preoblači za večeru.

Bilo je gotovo devet kada je stigao u klub, gdje u sobi za doručkovanje nađe lorda Henryja kako sjedi posve sam i vrlo neraspoložen.

— Zbilja mi je vrlo žao, Harry — uskliknu mladić, no to je samo vaša krivnja. Knjiga koju ste mi poslali, toliko me očarala te nisam ni primijetio kako vrijeme brzo prolazi.

predstavnicima škole simbolista u Francuskoj: Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Belgijanac Maeterlinck, u Njemačkoj: S. George. — Wilde očito misli na roman »A rebours« francuskoga književnika Jorisa Huysmansa (1848—1907). — U tom djelu glavni je junak dekadentni aristokrat des Esseintes; i Huysmans nam pruža karakter literarnog i likovnog simbolizma. (Prev.)

⁸² Argot — šatrovački jezik; posebni izrazi pojedinih staleža i zvanja. (Prev.)

⁸³ Arhaizam — zastarjela riječ ili oblik. (Prev.)

⁸⁴ Parafraza — prepričavanje tuđih tekstova, misli i si. (Prev.)

⁸⁵ Metafora — skraćena poredba, prenesen izričaj, slikovit način izražavanja. (Prev.)

— Da, bio sam uvjeren da će vam se svidjeti — uzvratí prijatelj, koji ga je pozvao na večeru, te se diže.

— Ne rekoh da mi se sviđa, Harry. Rekoh da me očarala. To je velika razlika.

— Oho, dakle ste to spoznali? — smrmlja lord Henry, i obojica se uputiše u blagavonicu.

XI POGLAVLJE

Prošlo je nekoliko godina, a Dorian Gray još nikako da se oslobodi utjecaja one knjige. No možda bi bilo točnije da kažemo kako nikada nije ni nastojao da ga se oslobodi. Naručio je iz Pariza ništa manje nego devet primjeraka divot-izdanja prve naklade i dao ih uvezati u korice različitih boja, da budu u skladu s njegovim promjenljivim raspoloženjima hirovite mu ćudi, nad kojom kao da je izgubio svaku vlast. Junak romana, mladi Parižanin, u kojem su na toliko neobičan način bile sjedinjene romantične i znanstvene sklonosti, postade mu u neku ruku uzorom, u kojem je zamišljao da gleda samoga sebe. I doista, ta mu se knjiga činila da od prve do posljednje strane sadrži povijest njegova života, napisanu još prije nego što ga je proživio.

U jednom pak pogledu bijaše sretniji od fantastičnog junaka iz romana. On nikad nije — a zaista nije imao ni razloga — osjećao onaj ponešto groteskni strah od ogledala, ulaštenih ploča od kovine i uspavanih površina vodâ, koji je mladog Parižanina već u mladim danima bio obuzeo, onaj strah izazvan naglim propadanjem njegove ljepote, s koje je nekoć, po svoj prilici bio na glasu. Drugi

dio knjige, u kojemu se s istinskom tragičnošću, premda s malo previše patetike, opisuju patnje i očaj čovjeka koji je izgubio ono što je u drugih, i u svakoj prilici, toliko silno cijenio — on bi uvijek dočitavao s nekom radošću, kao što doista u svakom uživanju ima okrutnosti.

Jer divna ljepota, koja bješe toliko očarala Basila Hallwarda, a i mnoge druge, kao da Doriana nije nikad napuštala. Čak ni oni koji bi načuli najružnije stvari o njemu, a od vremena do vremena pronosile se čudne glasine po Londonu, te se o tome bez prestanka govorkalo i po klubovima — kad bi ga ondje vidjeli, nisu bili kadri da povjeruju u njegovu sramotu. Uvijek je bio nalik na čovjeka koji je u dodiru sa životom sačuvao svoju neokaljanu čistoću. Muškarci koji su u društvu vodili nepristojne razgovore, umuknuli bi tek što bi Dorian Gray ušao u sobu. Čistoća njegova lica imala je nešto što bi ih prekoravalo. Sama njegova nazočnost kao da ih je podsjećala na nekadašnju vlastitu čistoću koju su uprljali. Čudili se kako je toliko dražesnu i ljupku stvoru uspjelo da se ne uprska prljavštinom svoga vremena, koje bijaše okruženo gnusom i čulnošću.

Koliko puta, kad bi se vraćao kući nakon tajanstvena i dužeg izbjivanja, koje bi njegovim prijateljima i tobožnjim prijateljima neminovno dalo povoda za neobična nagađanja

— on bi se odšuljao gore do one zaključane sobe, te ključem što ga je uvijek imao uza se, otvorio vrata i, s ogledalom u ruci, stajao pred svojim portretom što ga je Basil Hallward bio naslikao, zagledajući sad u besramni, ostarjeli lik na platnu, sad u lijepo mladáno lice koje mu se smiješilo s glatke površine ogledala. I baš taj oštri kontrast između ta dva lica podstrekivaše njegovo uživanje. Sve se više zaljubljiavao u svoju ljepotu, sve se više zanimao za mrtvačko raspadanje svoje duše. S najvećom pomnjom, a ponekad i s nekom čudovišnom i jezovitom nasladom promatraše ružne bore koje su mu poružnile smežurano čelo ili se

zasijecale oko okrupnjelih putenih usana, a gdje kad se u čudu pitao koja su obilježja odvratnija — žigovi poroka ili tragovi starosti. Stavio bi svoje bijele nježne ruke do ogrubjelih, podnadulih ruku portreta, i smješкао se. Podrugivao se unakaženom tijelu i omlohavjelim udovima.

A bilo je, dakako, i časova, kada bi noću ležao bez sna u svojoj od diskretna parfema mirisavoj spavaonici ili u nekom prljavom sobičku one ozloglašene male krčme blizu lučkih dokova, kamo je obično zalazio, prurušen i pod lažnim imenom — i razmišljao o tome kako je upropastio svoju dušu, razmišljao o tome sa žaljenjem, koje bijaše to veće što je potjecalo iz puke sebičnosti. No takvi su časovi bili rijetki. Kao da je radoznalost prema životu, koju je prvi lord Henry u njemu probudio onoga dana kada su sjedili u vrtu svoga prijatelja, nakon svakog zadovoljenja uzimala sve većeg maha. Što je više znao, to je više želio znati. I poslije svakog zalogaja njegova je mahnita glad bivala sve veća.

No ipak nije bio nesmotren, barem ne u društvenom ophođenju. Jedanput ili dvaput u mjesecu, zimi, i svake srijede uveče, za trajanja sezone, otvorio bi svijetu svoju lijepu kuću, i tu bi se našli najslavniji glazbenici da svojom divnom umjetnošću zadivljuju njegove goste. Njegove intimne večere, pri priređivanju kojih mu je lord Henry uvijek pomagao, bile su na glasu koliko zbog pomnog izbora i razmještaja gostiju, toliko zbog istančana ukusa, koji bi dolazio do izražaja u dekoraciji stola, u onim nježnim simfonijskim aranžmanima egzotičnog cvijeća, u izvezenim »tkaninama i starinskim zlatnim i srebrnim servisima. I doista je bilo mnogo njih, osobito među najmlađima, koji su u Dorianu Grayu vidjeli ili zamišljali da vide oličenje čovjeka o kojemu su sanjari u koledžima u Etonu i Oxfordu, oličenje čovjeka koji bi se odlikovao istinskom kulturom učenjaka i ljupkošću, otmjenošću i dobrim ponašanjem svjetskog čovjeka. Njima se činilo da je on jedan od onih o kojima Dante veli da su težili da 'u kultu ljepote nađu svoje vlastito savršenstvo'. Poput Gautiera

bijaše i on jedan od izabranih, za koje 'vidljivi svijet postoji'.

Za nj je Život uistinu bio prava i najveća umjetnost, dok su sve ostale umjetnosti bile samo priprema za dostignuće te umjetnosti. Moda, s pomoću koje nešto doista fantastično načas postaje svojinom sviju, kao i dandyizam,⁸⁶ koji na svoj način kuša da dokaže apsolutnu modernost ljepote, dakako da su i na nj utjecali svojim dražima. Način kako se odijevao pa neobični 'stilovi' što ih je povremeno kreirao, vidno su djelovali na mlade dandije koji se pokazuju na balovima u Mayfairu i na prozorima Pali Mall-kluba, a koji su ga u svemu što je činio, oponašali te uporno imitirali one tek poluozbiljne ekscentričnosti, koje su i protiv njegove volje isticale njegovu ljupkost.

No dok se on i još kako rado odazvao da zauzme položaj, koji kao da ga je već čekao tek što je postao punoljetan, doista uživajući pri pomisli da Londoncima svojega vremena bude ono što je autor 'Satira'⁸⁷ bio Rimu u Neronovo vrijeme, ipak je u dubini duše žudio da bude nešto više do obični arbiter elegantiarum,⁸⁸ kojega pitaju za savjet kako se nosi neki nakit, kako se veže kravata ili kako treba držati štap. Trudio se da izradi novu shemu života, koja bi imala svoju dobro smišljenu osnovicu sa sređenim načelima, s pomoću koje bismo postigli savršenstvo u produhovljenju čulâ.

Ljudi se često, i to s punim pravom, rugaju obožavanju čulâ, jer osjećaju neku nagonsku odvratnost prema strastima i duševnim uzbuđenjima, koja kao da su jača od njih samih a uz to su isti ljudi svjesni da su ta osjećanja svojstvena i

⁸⁶ Dandyizam — kicoštvo; riječ kojoj je prvotno značenje »čovjek bez vrijednosti«, počela se u današnjem smislu upotrebljavati godine 1813, a prišivala se najprije Georgeu Bryanu Brummelu (1778—1840), koji se engleskom dokonom društvu nametnuo kao diktator mode, te u tom pogledu terorizirao čak i kraljevski dvor; Brummel je umro u — ubožnici. (Prev.)

⁸⁷ Satire lat.: 'Satirae' — napisao je Petronije, miljenik Neronov; od velikog djela toga slavnog rimskog satirika sačuvani su samo fragmenti, od kojih je najpoznatiji Gozba Trimalhionova. (Prev.)

⁸⁸ Arbiter elegantiarum — bijaše Petronijev nadimak, a u današnjoj upotrebi znači: autoritet u stvarima ukusa. (Prev.)

manje savršenim bićima. No Dorianu se Grayu činilo da ljudi nisu nikada shvatili pravu bit čula, koja su samo zbog toga ostala tako neukroćena i životinjska što su ljudi nastojali da ih satiru glađu i tako ih pokore, ili da ih unište patnjama, mjesto da porade na tome da ih preobrazu u pokretne sile neke nove duhovnosti kojoj će oplemenjeni osjećaj za lijepo postati vrhovnim motivom. Kad bi god bacio pogled unatrag na put što ga je čovjek prevalio kroz vjekove svoje povijesti, uvijek bi ga obuzeo osjećaj da je nešto izgubljeno unepovrat. Toliko se žrtvovalo, a gotovo sve bez ikakve svrhe! Bilo je i mahnitih, dragovoljnih odstupanja, čudovišnih načina samoubilaštva i samoodricanja, što je sve izviralo iz straha, a rezultat je bio — poniženje, neizmjereno strašnije od onog zamišljenog poniženja od kojega su ljudi u svom ludom neznanju bježali da se spasu, budući da Priroda u svojoj divnoj ironiji tjera pustinjaka da se hrani zajedno s divljim zvijerima pustinje, a isposniku šalje životinje u pohode da se s njima druži.

Da novi hedonizam mora doći, kao što je lord Henry prorekao, da nam obnovi život i da ga izbavi od onoga strogog, ružnog puritanstva, koje se baš u naše vrijeme neobično i neočekivano probudilo na nov život. Razumije se da će tim novim hedonizmom vladati intelekt, ali — ne priznavajući nikakav sustav, nikakvu teoriju koja bi tražila da se čovjek odrekne bilo kakvih zanosnih iskustava. Njegov bi cilj bio samo to iskustvo, a ne plodovi tog iskustva, ma kako slatki ili gorki bili. U tom novom životu ne bi bilo ni traga asketizma koji ubija čula, obične bludnosti koja ih otupljuje, ali bi poučio čovjeka da bude spreman i dostojan za velike trenutke u životu, jer je i život samo — jedan prolazni trenutak.

Malo ih je među nama koji se nisu ponekad probudili prije svanuća, nakon jedne od onih noći bez snova, te gotovo da zavoljesmo smrt, ili poslije jedne noći užasa i jeze, kada kroz moždane vijuge puze sablasti, užasnije od same

stvarnosti i prožete živom zbiljom, koja se krije i vreba u svemu grotesknom, a gotskoj umjetnosti daje onu stoljetnu životnost, jer je baš ta umjetnost, rekao bih, umjetnost onih čiji je um bio zahvaćen morom tlapnja i teških snova. Kao da neki bijeli, uzdrhtali prsti promiču kroza zastore. Crne, fantastično zaobljene nijeme sjene prodiru u kutove sobe i tamo se skutre i čuče. Vani se bude ptice u krošnjama, ili se čuju koraci ljudi koji idu na rad, ili vjetar stenje i uzdiše, silazeći sa svojih visina, i šulja se oko zamrlih domova kao u strahu da ne probudi spavače, ali ipak ne može a da svojim hukom ne izagna san iz njegove grimizne spilje. Dižu se vela, jedno za drugim, vela maglovita praskozorja, i stvarima se malo po malo vraćaju oblici i boje, i mi gledamo kako u osvitu dana svijet ponovo poprima svoj vjekovječni izgled. U mutnim se ogledalima opet odražuje život. Ugasle svijeće strše na mjestu gdje smo ih ostavili, a kraj njih leži napol razrezana knjiga koju smo čitali, ili umjetni cvijet s peteljkom od žice kojim smo se na balu bili zakitili, ili pismo što smo ga se bojali pročitati ili ga pročitati bogzna koliko puta. I nama se čini da se ništa nije promijenilo. Iz nestvarnih sjena noći vraća se stvarni život, nama dobro znan.

A nama je produžiti u toj životnoj stvarnosti ondje gdje smo je prekinuli, i u nama se sve jače uvrežuje onaj užasni osjećaj potrebe da trošimo energiju na svakojake dosadne i stereotipne navike ili mahnita čeznuća, da jednoga jutra, kad otvorimo oči, ugledamo svijet koji bi preko noći bio nanovo stvoren i preobražen, nama na radost i uveseljenje — svijet novih oblika i boja, u ikojem bi svaki predmet poprimio novi izgled ili sadržao nove tajne — svijet u kojem prošlosti pripada vrlo malo ili nikakvo mjesto, ili gdje barem neće i dalje postojati u obliku svjesnog osjećaja dužnosti ili kajanja, gdje čak i sâm spomen na radost ima svoju gorčinu, a sjećanje na užitak ima svoju bol.

Stvaranje takvih svjetova činilo se Dorianu Grayu glavnom svrhom, ili jednom od glavnih zadaća života; i u potrazi za senzacijama koje bi bile nove i ushitne u

isti mah, i sadržale one elemente neobičnosti koji su od toliko bitne važnosti za romantiku, on bi često sebi prisvajao načine mišljenja za koje je znao da su potpuno oprečni njegovoj prirodi, podavajući se njihovu suptilnom utjecaju, te bi ih, pošto je tako rekavši utažio žeđu svježinom njihovih boja i zadovoljio svoju duhovnu radoznalost, opet odbacio s onom čudnovatom ravnodušnošću, koja uistinu nije nespojiva s jednim zbiljski žarkim temperamentom, koja je po mišljenju nekih modernih psihologa često čak i uvjet za takav temperament.

Jednom se o njemu govorkalo da namjerava prijeći na katoličku vjeru; a katolička liturgija doista ga je veoma privlačila. Svakodnevno pridonošenje žrtve za vrijeme mise, koje na vjernike mnogo jače djeluje od svih žrtava staroga svijeta, uzbuđivalo ga je ne samo svojim gordim neobaziranjem na svaku logičnost, već i jednostavnošću svojih elemenata i vječnim patosom ljudske tragedije, koju je to prinošenje žrtve nastojalo simbolizirati. Volio je klečati na hladnom mramornom podu i promatrati kako svećenik u ukrućenoj, cvijećem izvezenoj dalmatiki⁸⁹ svojim bijelim rukama polako odgrće zastor s tabernakula,⁹⁰ ili diže na fenjer nalik i draguljima ukrašenu monstrancu⁹¹ s bijelom hostijom, za koju bi čovjek ponekad doista mogao reći da je 'panis coelestis',⁹² kruh anđela, ili kako odjeven u ruho muke Isusove lomi hostiju nad kaležom, bijući se u prsa zbog grijeha svojih. Kadionice iz kojih se leluja kâd tamjana, i kojima dječaci uozbiljena lica, odjeveni u samu čipku i grimiz, uzmahuju kao velikim pozlaćenim cvjetovima, imale su za nj neodoljivu draž. Izlazeći iz crkve radoznalo bi zagledao u crne ispovijedaonice i čeznutljivo priželjkivao da sjedi u onom sumraku i sluša kako muškarci i žene, kroz one od starosti već oguljene rešetke, šapću istinsku povijest svoga života.

⁸⁹ Dalmatika — gornje misno ruho. (Prev.)

⁹⁰ Tabernakul — svetohranište, ormarić na oltaru, u kojem se čuva posvećena hostija. (Prev.)

⁹¹ Monstranca — pokaznica; naprava za izlaganje ili nošenje 'sv. otajstva'. (Prev.)

⁹² Panis coelestis — nebeski kruh. (Prev.)

Ali nikad ne bi počinio pogrešku da omete slobodno razvijanje svoga duha radi formalnog pristupanja ma kakvoj vjeri ili prihvatanja ma kojeg sistema, niti bi podlegao zabludi da neku gostionicu, koja čovjeku pruža tek konak za jednu noć ili on u njoj provede samo koji sat noći bez zvijezda kada se mjesec mijeni, smatra za kuću u kojoj bi čovjek mogao provesti život. Misticizam s onim divnim mogućnostima da nam obične stvari prikaže neobičnim, a koji kao da se uvijek pojavljuje u društvu s pronicljivo-spretnom antinomijom,⁹³ bijaše njime ovladao za trajanja jedne sezone; a zatim je, također jednu cijelu sezonu, naginjao materijalističkim doktrinama darvinističkog pokreta u Njemačkoj, nalazeći rijetkog uživanja u tome da sve ljudske misli i strasti svodi na djelovanje neke biseraste stanice u mozgu ili nekog bijelog živca u tijelu, naslađujući se shvaćanjem kako je duh apsolutno ovisan o nekim fizičkim stanjima, bolesnim ili zdravim, normalnim ili rastrojenim. No kao što već rekosmo, nijedna teorija o životu za nj nije bila ni od kakve važnosti u upoređenju sa samim životom. Bijaše i još kako svjestan toga da su jalova sva mudrovanja duha koja nisu u neposrednoj vezi s ljudskom djelatnošću i znanstvenim istraživanjima. Znao je da i čula — baš kao i duša — imaju da nam još otkriju svoje tajne.

I tako se bacio na izučavanje mirisâ i tajnâ njihove proizvodnje, destilirajući rteška mirisna ulja i paleći mirišljive smole s Dalekog istoka. Spoznade kako je svako duhovno raspoloženje u neku ruku ovisno o životu čulâ, pa se stoga dao na otkrivanje njihovih pravih odnosa, pitajući se u čudu zašto nas tamjan prožima mistikom, zašto ambra raspaljuje putenost, zašto ljubice bude u nama uspomene na umrlu romantiku, zašto mošus smućuje um i zašto čampak prlja maštu; i tako bi često kušao izraditi jednu stvarnu psihologiju mirisa i istražiti djelovanje slatkoga korijenja, mirišljivih cvjetova nabreklih prašnjaka, aromatičnih balzama, zagasitih drvaca prodorna mirisa, macine trave od koje

⁹³ Antinomija — sukob između dvije protuslovne teze koje su obje naoko ispravne. (Prev.)

čovjeka spopada mučnina, hovenije od koje čovjek poludi, i aloja za koji vele da oslobađa dušu od melankolije.

Bilo je neko vrijeme te se sav bio odao glazbi i priređivao koncerte u odugačkoj, u panoima konstruiranoj prostoriji, kojoj je strop bio ukrašen grimizom i zlatom, a zidovi bili lakirani maslinastozelenom bojom, gdje su mahniti cigani izmamljivali divlje melodije malim citrama, ili ozbiljni Arapi iz Tunisa, zaogrnuti žutim plaštovima, prebirali po jako zategnutim žicama golemih lutnja, dok su Crnci iskešena lica jednolično udarali u bakarne bubnjeve, a vitki Indijci s bijelim turbanima čučali na purpurnim prostirkama i puhali u duge frule od trske ili mjedi opčinjavajući, ili praveći se da opčinjavaju velike naočarke i ljutice. Isprekidani ritmovi i drečave disonance barbarske muzike ponekad bi ga uzbuđivali, dok Schubertova ljupka glazba, Chopinove čeznutljivotužne melodije ili i same veličanstvene harmonije Beethovena u to vrijeme uopće nisu na nj djelovale. Iz svih krajeva svijeta sakupljao je najneobičnija glazbala što ih je mogao nabaviti ili u grobovima izumrlih naroda ili od divljih plemena, koja su se održala uprkos dodiru sa zapadnom civilizacijom, i volio je da ih opipava i da pokuša izmamiti neke zvuke. Imao je ono tajanstveno glazbalo juruparis Rio Negro-Indijanaca, što ga žene ne smiju gledati, a mladići tek onda pošto su prethodno umrtvili tijelo postom i šibanjem; imao je onih zemljanih posuda Peruanaca koje su odzvanjale oštrim ptičjim krikom; i frula, načinjenih od ljudskih kostiju, kojih je zvukove Alphonso de Ovalle slušao u Čileu; i zvučne zelene jaspisove oblutke što ih pronalaze u blizini Cuzsa, a odzvanjaju slatkim zvukom. Imao je išarane tikve koje zašobonje kad ih zatreseš, jer su ispunjene malim kamečcima; i duge svirale Meksikanaca, u koje svirač ne puše nego kroz njih uvlači zrak; i grubozvuki ture amazonskih plemena, kojim se straže javljaju kada cio dan sjede na visokim stablima, a zvuk kojih se, vele, čuje tri milje daleko; i teponaztli, na kojemu palucaju dva drvena jezičca, o koje se udara maljicama što su premazane elastičnom smolom, dobivenom od mliječnog soka

nekih biljaka; i yotl-zvonca Azteka, koja vise u grozdovima poput grožđa; i neki veliki bubanj valjkasta oblika s kožom golemih nekih zmija, nalik na onaj što ga je vidio Bernal Diaz kada je s Cortesom ušao u meksički hram, a čije nam je tugaljive zvuke tako živo opisao. Doriana je očaravala fantastičnost tih glazbala, i on je nailazio neki čudnovat užitak pri pomisli da i Umjetnost — baš kao i Priroda — ima svoja čudovišta, stvari životinjskih oblika koje se glase toliko ružnim zvucima. Ali nakon nekog vremena njemu sve to dosadi, te je opet sjedio u svojoj loži u Operi, sam ili s lordom Henryjem, i sav zanesen slušao 'Tannhäusera', upoređujući uvertiru toga velikog umjetničkog djela s tragedijom svoje vlastite duše.

Jedno se vrijeme bavio izučavanjem dragog kamenja, te se na jednom balu u maskama pojavio kao Anne de Joyeuse, admiral Francuske, u ruhu koje bijaše isprotkano s petstošezdeset bisera. Nekoliko je godina naginjao toj strasti i, moglo bi se reći, da ga ona više nije ostavljala. Često je znao i po čitav dan provoditi razmještajući kamenje, što ga bješe sabrao, po kutijicama: tako, primjerice, maslinastozeleni hrizoberil, koji pri svjetlu svjetiljke poprima crvenu boju, ili cimofan s isprepletenim srebrolikim žilicama, ili poput pistacije zeleni peridot, ili topaze ružičaste ili žute kao vino, ili mrki granat, purpurno blistav od svojih četverokrakih zvjezdica, ili vatrenocrveno ili žarkocrveno cimetno kamenje, ili narančaste ili ljubičaste spinele, ili ametiste s naizmjeničnim slojevima rubina i safira. Volio je crveno zlato sunčanog kamena i biserastu bjeloću mjesečeva kamena. Nabavio je iz Amsterdama tri smaragda neobične veličine i bogatstva boja, a imao je i jedan tirkiz de la vieille roche,⁹⁴ na kojem su mu zavidali svi poznavaoци i ljubitelji dragog kamenja.

Pronašao je i divne priče o draguljima. U Alphonsovu djelu 'Clericalis

⁹⁴ De la vieille roche — starog kova (soja). (Prev.)

Disciplina'⁹⁵ spominje se neka zmija s očima od pravoga hijacinta; a u romantičnoj pripovijesti o Aleksandru, osvajaču Emacije, govori se kako je u dolini Jordana našao zmije, 'kojima su na leđima bili izrasli pravi smaragdi'. Prema Filostratovu kazivanju, ima u zmajevu mozgu dragi kamen, a kada bi čovjek pred ovim čudovištem mahao grimiznim plaštem sa zlatnim pismenima, zmaj bi zaspao magičnim snom i bilo ga lako ubiti. Prema iskazima velikog alkemičara Pierrea de Bonifacea, dijamant ima moć da čovjeka učini nevidljivim, a indijski ahat čini čovjeka rječitim. Karneol utišava bijes, a hijacint uspavljuje, dok ametist razgoni mamurluk. Granat može izagnati đavla, a hidropik oduzima mjesecu boju. Selenit raste i smanjuje se, već prema mijeni mjeseca, a melokej, koji ima moć da pronalazi lopove, postaje samo onda bezvrijedan kada ga poprskamo krvlju kozleta. Leonardus Camillus vidio je neki bijeli kamen, koji su izvadili iz mozga žabe što je netom bila uginula, a koji je bio siguran ustuk protiv svakog otrova. Bezoar, što bi ga vadili iz srca arapskog jelena, imao je čarobnu moć da liječi kugu. U gnijezdima nekih arapskih ptica lovci su pronalazili aspilat, koji je, prema kazivanju Demokritovu, bio kadar da svakoga koji ga nosi, zaštititi od vatre i požara.

Cejlonski kralj jahaše kroza grad držeći u ruci velik rubin, i tako proslavljajući svoju krunidbu. Vrata palače Ivana Svećenika bijahu 'izrađena od karneola, a na vratima bijaše urezan roščić zmije šarke, te nitko živ ne bi mogao proći koji bi uza se nosio otrova'. Na sljemenu zgrade blistahu se 'dvije zlatne jabuke, u kojima bijahu dva alem-kamena', e da bi zlato svijetlilo po danu, a noću ona dva alema. U Lodgeovu⁹⁶ neobičnu romanu 'Margarita iz Amerike' možete čitati kako u kraljičnoj spavaćoj sobi možete vidjeti 'sve čiste gospe svijeta — kao izvajane od srebra, ako pogledate u divna ogledala od krisolita, alema, safira i zelenih smaragda'. Marco Polo vidio je kako stanovnici Cipanga stavljaju

⁹⁵ Clericalis Disciplina — Religiozna nauka. (Prev.)

⁹⁶ Thomas Lodge (1558—1625) — engleski pisac. (Prev.)

mrtvacima u usta ružičaste bisere. Neka je morska neman toliko žudjela za biserom što ga je ronilac odnio kralju Perozesu da je usmrtila kradljivca, a zatim sedam mjeseci žalila za izgubljenim draguljem. Kada su Huni namamili svoga kralja u neku provaliju, on je — prema pričanju Prokopija — odbacio taj isti biser, što ga nitko više nije našao, premda je car Anastazije nalazniku obećao nagradu od pet stotina kilograma zlatnika. Kralj od Malabara pokazao je nekom Mlečaninu ogrlicu, načinjenu od trista i četiri bisera, od kojih je svaki biser bio posvećen po jednom od bogova koje je obožavao.

Kada je vojvoda od Valentinoisa, sin Aleksandra VI došao u pohode francuskom kralju Ljudevitu XII, njegov je konj, prema pričanju Brantomea, bio sav pokriven zlatnim lišćem, a vojvodina je kapa bila opšivena s dvije niske rubina, te se oko njega sve blistalo od pusta sjaja. Karlo od Engleske jahao je konja na kojemu su stremeni bili ukrašeni sa četiri stotine i jednim dijamantom. Rikard II imao je ruho ukrašeno balas-rubinima, koje su procijenili na trideset tisuća maraka. Evo kako Hall opisuje Henrika VIII kako jaše londonskim ulicama u kraljevsku rezidenciju Tower na krunidbu: imadaše na sebi 'haljetak sav od zlata, na prsima sve dragulj do dragulja, a o vratu mu težak lanac od golemih balas-rubina'. Ljubimci kralja Jakova I nosili su naušnice od smaragda, obrubljene zlatnim filigranom. Edward II poklonio je Piersu Cavestonu oklop od žežena zlata, ukrašen hijacintima, ogrlicu od zlatnih ruža, u koje su bili usađeni tirkizi, i šljem posut biserjem. Henrik II nosio je rukavice što su mu sezale do lakata, a bile izvezene draguljima, dok mu je lovačka rukavica, na kojoj je nosio sokola, bila ukrašena s dvanaest rubina i pedeset i dva velika prekrasna blistava bisera. Vojvodski šešir posljednjega burgundskog vojvode, Karla Smjeloga, resili su kruškasti biseri i safiri.

O, kako se krasno nekoć živjelo! Koje li raskoši i gorde krasote! Već samo čitanje o raskoši tih pokojnika bijaše divno.

Poslije je svu svoju pažnju obratio vezovima i goblenima, koji su u studenim odajama nordijskih naroda Evrope zamjenjivali freske. Pošto se udubao u taj problem — a uvijek je pokazivao osobitu sposobnost da se u tim časovima sav unese u takvo novo zanimanje — gotovo se rastužio pri pomisli kako Vrijeme uništava sve što je lijepo i čarobno. On je međutim izbjegao to uništenje. Ljeto je za ljetom promicalo, žute su narcise već mnogo puta cvjetale i precvjetale, noći užasa uvijek su iznova pričale priču svoje sramote, samo je on ostajao nepromijenjen. Nijedna mu zima nije nagrdila lice niti okaljala njegovu ljupku cvjetoliku draž. Koje li razlike između njega i promjenljive stvarnosti! Kamo su nestale sve one materijalne stvari? Kamo nestade veliki plašt boje šafranove, na kojemu su se bogovi hvatali u koštac s titanima, a što ga izatkaše djevojke zagasite puti, na radost i veselje božice Atene? Kamo divovski velum⁹⁷ što ga Neron dade razapeti nad Koloseumom u Rimu, to titansko grimizno jedro, na kojemu bijaše prikazano zvjezdano nebo i Apolo gdje juri na svojim kolima što ih vuku bijeli bojni konji, a uzde im pozlaćene? Morila ga želja da vidi one čudnovate stolnjake, izatkane za Sunčeva Svećenika, na kojima se rasprostirahu sve poslastice i sva jela što ih na gozbi možeš zaželjeti; da vidi mrtvački pokrov kralja Hilperiha, s onih trista zlatnih pčela; i fantastična ruha što izazivahu negodovanje biskupa od Pontusa, a na njima bili (prikazani 'lavovi, pantere, medvjedi, psi, šume, pećine, lovci, — jednom riječju, sve ono što slikar vidi u prirodi'; i kaput, što Karlo Orleanski jednom nosio, a na rukavima kojega bijahu izvezeni stihovi pjesme što počinjaše riječima: 'Madame, je suis tout joyeux'⁹⁸ i kajde pratnje bile izvezene zlatom: svaka kajda — u ono vrijeme još četverouglasta — izrađena od četiri bisera. Čitao je o odaji koja je u kraljevskoj palači u Reimsu bila spremljena za kraljicu Johanu od Burgundije, o odaji koja 'bijaše ukrašena s tisuću tri stotine i jednom vezenom papigom, i s kraljevskim

⁹⁷ Velum — veliko platno nad otvorenim rimskim kazalištima. (Prev.)

⁹⁸ Madame, je suis tout joyeux... — >Gospo, sretan sam i presretan«. (Prev.)

grbom, i s pet stotina šezdeset i jednim leptirom, čija su krila na sličan način ukrašena kraljičinim grbom — a sve to bijaše izrađeno u zlatu'. Katarina Medici dala je sebi načiniti odar od crna baršuna, obasuta mjesečevim srpovima i suncima. Zastori nad odrom bijahu od damasta, a na zlatnoj i srebrnoj podlozi bijahu izvezeni vijenci i lisnato granje; ti zastori bijahu opšiveni biserjem; odar stajaše u odaji koja bijaše tapetirana srebrnom tkaninom, i tu su na zidovima visjele trake crnoga baršuna s kraljičinim lozinkama. Ljudevit XIV imao je u svojoj sobi petnaest stopa visoke, zlatom izvezene karijatide. Raskošna postelja Sobieskoga, kralja Poljske, bila je od zlatnog brokata iz Smirne, u koji bijahu tirkizima utkane izreke iz Kur'ana. Stupovi bijahu od pozlaćena srebra, raskošno izbočavani i bogato iskićeni medaljonima od emajla i dragulja. Poljaci su je zaplijenili u turskom logoru za vrijeme opsade Beča, a Muhamedov barjak stajaše pod nebnicom od talasasta zlata.

I tako se gotovo čitave jedne godine trsio da skupi najređe primjerke tkalačkog umijeća i vezova: nabavio je tanašni muslin iz Delhija, nježno protkan zlatnim palmovim lišćem našivenim krilašcima kukaca, što su se prelijevala duginim bojama; i pjenušava vela iz Dacce, što ih na Istoku zbog njihove prozirnosti zovu 'uzdušno tkivo', 'biser-voda' i 'rosa večernja'; nabavio je javanske šalove, ukrašene čudnovatim šarama; i odabrane žute kineske privjese; i knjige uvezane u žutosmeđi atlas ili u svijetloplavu svilu s utisnutim fleurs de lys,⁹⁹ pticama i likovima; iglom rađene čipke iz Mađarske; sicilijski brokat i kruti španjolski baršun; georgijske radove sa zlatnim škljokicama, i japanske fukusase u zelenozlaćanim tonovima, ukrašene pticama s čudesnim perjem.

Također je osjećao nebu posebnu strast prema misnom ruhu kao i prema svemu što je imalo ma kakve veze s religioznim ritualom. U velikim škrinjama od cedrovine, koje su se nizale u zapadnom trijemu njegove kuće, naslagao je

⁹⁹ Fleurs de lys — ljiljani. (Prev.)

probrane primjerke pravoga ruha Kristove vjerenice,¹⁰⁰ koja se mora odijevati u grimiz i najfinije platno i krasiti draguljima da bi pokrivala svoje ublijedjelo, sparušeno tijelo, izmoždено patnjama što ih ona sama traži, izranjeno bolovima što ih sama sebi zadaje. Imao je pradivam pluvial¹⁰¹ od grimizno-crvene svile i zlatom izvezena damasta, sav ukrašen istim desenom: zlatni mogranji, usađeni u cvijet od šest latica, a uza svaki cvijet bijaše izvezena sitnim biserjem po jedna šišarka. Skupocjeni vez bijaše razdijeljen u polja, na kojima bijahu prikazani prizori iz života Djevice, a krunjenje Djevice bijaše izvezeno šarenom svilom na privjesku na leđima: talijanski rad iz petnaestoga stoljeća. Drugi pluvial bijaše od zelena baršuna, izvezena srololikim lišćem akantusova cvijeta, iz kojega su nicali na dugim peteljkaма bijeli cvjetovi, kojima su sjenke bile izvezene srebrom i šarenim kristalićima. Na kopči bijaše izrađena glava serafima, sva u zlatu. Polja širokog obruba bijahu protkana crvenom i zlatnom svilom i ukrašena medaljonima mnogih svetaca i mučenika, među njima i sv. Sebastijana. — Imao je i svilena misnog ruha boje jantara, i od plave svile, i od zlatnog brokata, i od žutog svilenog damasta, i od zlatne tkanine, na kojima bijaše prikazana muka Isusova i njegovo raspeće, a sve to izvezeno i protkano lavovima, paunovima i drugim likovima; imao je dalmatika od bijela atlasa i od ružičasta svilena damasta s tulipanima, delfinima i ljiljanima; oltarnice od grimizna baršuna i plavog platna; i mnogo corporala,¹⁰² kaležnjaka i ubrusaca. U mističnoj upotrebi, kojoj su ti predmeti bili namijenjeni, bilo je nešto što je podstrekivalo njegovu maštu.

Jer sva ta blaga i sve što je skupljao u svojoj lijepoj kući, za njega bijahu tek sredstva da postigne zaborav, različiti načini na koje je povremeno mogao izbjeći strah, onaj strah što mu se ponekad činio gotovo nepodnošljivim. O zid samotne, zaključane sobe, u kojoj je proveo veći dio svoga dječastva, svojim je

¹⁰⁰ Kristova vjerenica — katolička crkva. (Prev.)

¹⁰¹ Pluvial — veliki svećenikov plašt. (Prev.)

¹⁰² Corporale — platneni podložak, na koji svećenik postavlja kalež. (Prev.)

rukama objesio onaj strašni portret, kojega su mu promjenljive crte pokazivale kako se on sve sramnije i dublje srozava u životu, a preko nje je bacio pokrov, sav od zlata i grimiza. Tjedne i tjedne nije dolazio ovamo, zaboravljajući naslikanu nakazu, i tada bi mu odlanulo, opet bi bio sav radostan i živ, strastveno zaljubljen u sam život. A zatim bi se neke noći ponovo odšuljao iz kuće da posjeti ona strašna mjesta blizu Blue Gate Fieldsa, i ostajao dane i dane, dok ne bi morao pobjeći. Po povratku sjedio bi pred slikom, katkad cepteći od mržnje i gadeći se i slike i sebe, a katkad opet sav prožet gordim ponosom svoje ličnosti, koji je već po sebi polovica naslade svaikog grijeha, potajno se osmjehujući od zadovoljstva kada je gledao na taj unakaženi odraz samoga sebe, kojemu bješe suđeno da nosi njegov teret.

Poslije nekoliko godina nije više mogao izdržati da dulje vremena izbiva u inozemstvu; i tada napusti vilu, koju bijaše uzeo u zakup zajedno s lordom Henryjem, kao i onu zidom okruženu bijelu kućicu u Alžiru, gdje su više nego jedanput proveli zimu. Mrzilo ga da bude dulje vremena odvojen od slike koja je u tolikoj mjeri postala sastavnim dijelom njegova života, a uz to je strahovao da za njegova (izbivanja) netko ne prodre u njegovu sobu, usprkos pomno izrađenim zasunima na vratima.

Bio je doduše čvrsto uvjeren kako taj portret ne može strancu ništa odati. Istina, slika je ispod svega onog gnusa i one gadosti sačuvala uočljivu sličnost; no što bi se već otud dalo zaključiti? On bi se svakom u brk nasmijao tko bi pokušao da mu se podsmijeva. Ta nije on valjda naslikao taj portret. Što je njemu stalo do toga da se slika toliko gadno i besramno kesi? Pa i kada bi ljudima otkrio svu istinu, zar bi mu povjerovali?

Pa ipak se bojao. Gdjekada, dok bi boravio na svome velikom imanju u Nottinghamshireu te imao u gostima mlade elegantne ljude, koji su pripadali

njegovu staležu i uglavnom sačinjavali njegovo društvo, zadivljujući čitavu grofoviju razuzdanom raskoši i sjajnim životom, naprečac bi napustio svoje zvanice i odjurio u London, da se uvjeri nije li tko dirao u vrata i da li je slika još na mjestu. A što onda da je tko ukrao? Pri samoj pomisli na to, podilazili bi ga hladni srsi. Nema sumnje, tada bi svijet saznao za njegovu tajnu. Možda nešto već i naslućuju.

Jer mada je mnoge očaravao, ipak je bilo mnogo ljudi koji su izgubili svako povjerenje u nj. Nedostajalo je tek nekoliko crnih kuglica, te ga prilikom balotaže¹⁰³ ne bi bili primili za člana West End-kluba, iako je po svom porijeklu i društvenom položaju na to imao puno pravo, govorilo se i to kako su u Churchill-klubu vojvoda od Berwicka i još neki gospodin ostentativno izišli kada je on ondje ušao s nekim prijateljem koji ga je uveo u taj klub. Kada je navršio dvadeset i petu godinu, o njemu stadoše kružiti čudne priče. Šušalo se da su ga vidjeli kako banči s nekim stranim mornarima u nekoj jazbini u zabačenom kraju u Whitechapeleu, te da se druži s kradljivcima i krivotvoriteljima novca i da je izučio tajne njihova zanata. Svi su već znali za ta njegova neobična izbivanja, a kada bi se ponovo pojavio u društvu, ljudi bi šaputali po kutovima, ili prolazili kraj njega s prezirnim osmijehom oko usana ili gledajući ga hladno i ispitivački u oči, kao da žele pošto-poto otkriti njegovu tajnu.

Na sve te drskosti i namjeravane uvrede on se dakako nije obazirao, a po mišljenju većine ljudi, njegova vedra otvorena narav, njegov čarobni dječaćki smiješak i silna ljupkost divne mladosti, koja kao da ga nikako nije napuštala, bijahu najbolji odgovor na sve klevete — tako su sve njegove ispade nazivali — što su se o njemu pronosile. Ipak su mnogi zapazili kako su se i neki od onih s kojima se on najviše družio, počeli nakon nekog vremena kloniti njegova

¹⁰³ Balotaža — glasovanje kuglicama, tajno glasovanje. (Prev.)

društva. Žene koje su ga nekoć obožavale te radi njega prkosile društvenim predrasudama i svim društvenim konvencijama, problijedjele bi, kako su to mnogi primijetili, problijedjele od srama i užasa čim bi se Dorian Gray pojavio.

No ti skandali, o kojima se govorkalo i šaputalo, u očima mnogih samo još uvećahu njegovu čudnu i opasnu draž. A i njegovo veliko bogatstvo pružalo mu je neku sigurnost. Društvo, barem ono civilizirano društvo, neće tako lako povjerovati nešto loše o onima koji su i bogati i puni privlačljive draži. Društvo nagonski osjeća kako je ugladeno ponašanje preče od morala, i po mišljenju tih ljudi, čast i poštenje po svojoj vrijednosti zaostaju za kvalitetama dobra šefa kuhinje. A osim toga, koja nam utjeha od toga kada nam za čovjeka koji nas je počastio rđavim ručkom i slabim vinom, vele da mu je život bez mane i prijekora? Ni najveće vrline ne mogu nam pružiti naknade za predjela što su nam ih — mlačna — servirali, izjavio je jednom lord Henry kad se raspravljalo o tom problemu; i treba priznati da u tome ima i ponešto istine. Jer zakoni dobrog društva jesu, ili bi barem morali biti, kao zakoni u umjetnosti. U biti, oblik je sve. Oblik bi morao imati dostojanstvenost ceremonije baš kao i njenu nestvarnost, morao da bi da sadrži privid romantičnog igrokaza kao i njegovu duhovitost i ljepotu u isti mah, kojima nas takva prikazivanja ushićuju. Ta zar je prividnost doista tako strašna? Mislim da nije. Ona je samo sredstvo da umnogostručimo svoju ličnost.

To bijaše barem mišljenje Doriana Graya. Često se čudio plitkoj psihologiji onih koji zamišljaju da je čovjekovo 'Ja' nešto posve jednostavno, trajno, pouzdano, i da predstavlja njegovu pravu i stvarnu prirodu. Za njega je čovjek bio stvor s mirijadama života i mirijadama osjećaja, komplicirano i mnogostruko biće, koje nosi u sebi neobična nasljedstva misli i strasti, a čije je tijelo već bilo okuženo čudovišnim bolovima i bolestima davno umrlih pređa. Volio bi se ponekad prošetati neveselom, hladnom galerijom slika na svom imanju i zagledati u

portrete onih čija je krv kolala u njegovim žilama. Tu bijaše Philip Herbert, kojega je Francis Osborne u svojim 'Memoarima o vladavini kraljice Elizabete i kralja Jakova' opisao kao čovjeka 'koji bijaše miljenikom čitava dvora zbog njegova ljepušna lica, koje je međutim ubrzo izgubio'. Nije li on ponekad živio životom mladoga Herberta? Nije li se neka čudnovata otrovna klica prenosila iz tijela u tijelo, s pokoljenja na pokoljenje, dok nije zarazila i njegovo tijelo? Nije li možda neka zapretana maglovita slutnja one davno umrle dražesti bila uzrokom što je on u svoje vrijeme tako naprečac, i zapravo bez ikakva povoda, u Hallwardovu atelijeru izrazio onu mahnitu želju, koja je stubokom izmijenila njegov život? A tu stajaše sir Anthony Sherard u crvenom prsniku, izvezenu zlatom, u kaputu ukrašenu draguljima, s nabornicom oko vrata, rubova opšivenih zlatnim koncem, i suvracima na rukavima, a pred nogama mu ležaše pancir, crn i srebrom okovan. Šta li je od njega naslijedio? Nije li od ljubavnika Giovanne od Napulja naslijedio neki porok i sramotu? Nisu li njegova djela samo snovi koje se taj pokojnik nije usudio ostvariti? Ovdje se s izbljedjela platna smiješila lady Elizabeth Devereux s koprenastom pošom na glavi, s biserima obrubljenim steznikom i ružičastim rukavicama na raspor. U desnoj joj ruci cvijet, a u lijevoj emajlirani lančić od bijelih i crvenih ruža. Na stolu kraj nje mandolina i jabuka. Na vršcima šiljastih cipelica velike zelene rozete. Poznavao je njen život i one čudnovate priče o njenim ljubavnicima. Je li što naslijedio od njena temperamenta? Te bademaste oči teških vjeđa kao da su ga nekako čudnovato promatrale. A što je s Georgeom Willoughbyjem napudrane kose i lica izlijepljena ukrasnim madešcima? Kako li je taj strašno izgledao! Lice mu mrgodno i preplanulo, a čulne usne prezirno otomboljene. Oko uvelih žutih ruku nabirale se prozirne čipke, a na prstima se nametljivo blistalo prstenje. U osamnaestom stoljeću bijaše pomodar i krasnik, a u mladim danima prijatelj lorda Ferrarsa. A šta je s drugim lordom Beckenhamom nerazdruživim prijateljem prijestolonasljednika u njegovim najburnijim danima i svjedokom prilikom njegova tajnog vjenčanja s gospođom Fitzherbert? Baš lijep i naočit sa

svojim kestenjavosmeđim uvojcima i prkosnim držanjem! Kakvih je strasti od njega baštinio? Svijet ga je smatrao za nečasna čovjeka. Priređivao je one čuvene orgije u Carlton Houseu. Orden Podvezice blistao mu na grudima. Potkraj njega visio je portret njegove supruge, bledunjave žene tananih usana, u crnoj toaleti. I njena je krv kolala u njegovim žilama. Kako je sve to čudno izgledalo! Pa onda njegova majka, s licem kao u lady Hamilton, usana vlažnih, kao vinom orošenih — o, dobro je znao što je od nje primio u nasljeđe. Od nje je naslijedio ljepotu i strast za ljepotom drugih. Ona mu se smiješila, tek lako odjevena kao bakantica. Kosa joj bijaše isprepletena vinovim lišćem. Iz pehara, što ga je držala u ruci, prskaše purpur. Boja njene puti bijaše izbljedjela, ali joj se oči još i sada blistahu duboke i sjajne. I pogled njen kao da ga je slijedio na svakom koraku.

No čovjek ima svoje pretke i u književnosti, baš kao i u svome rodu, bližih možda po svom bivstvu i po svom temperamentu, a mnogi od njih na nj utječu, te mu se još jače usijeku u pamet. Dorianu Grayu ponekad se činilo da je sva svjetska povijest samo prikaz njegova vlastita života, ali ne kako ga je proživljavao u svojim djelima u danim trenucima, nego kako mu ga je njegova mašta stvorila, kakav je bio u njegovu mozgu, u njegovim strastima. Osjećao je da je poznavao sve one čudnovate i strašne prilike koje prijeđoše preko pozornice svijeta, učinivši grijeh toliko divnim, a zlo toliko zamamnim. Činilo mu se da je na neki tajanstven način proživio i njihove živote.

Junak onoga krasnog romana, koji je tako jako utjecao na njegov život, bio je također obuzet tom fantastičnom idejom. U sedmom nam poglavlju priča kako je, ovjenčan lovorikom — da ga ne bi munja pogodila — sjedio u nekom vrtu na Capriju kao Tiberije, čitajući sramne knjige Elefantine, dok su oko njega gombali i šepirili se patuljci i pauni, a svirač na fruli podsmjehivao se momku koji je mahao kadionicom; pa zatim, kako je kao Kaligula po konjušnicama

pijančevao s konjušarima u zelenim košuljama, i kako je jeo iz jasala od slonove kosti, zajedno s konjem, kojemu čeno remenje bijaše ukrašeno draguljima; i kako je, kao Domicijan, lunjao trijemom, čiji zidovi bijahu obloženi 'mramornim ogledalima, i prestravljenim očima šibao oko sebe, neće li gdje ugledati odsjev bodeža koji je imao da mu dokrajči dane, sav bolestan do dosade, od onog strašnog taedium vitae,¹⁰⁴ što spopada one kojima život ništa ne uskraćuje; i kako je kroza svijetli smaragd zirkao na ona krvava klanja u areni, a zatim se u kolima od grimiza i bisera vozio Ulicom Mogranja do neke Zlatne Kuće, i prolazeći slušao kako mu svjetina kliče, Zdravo, care Nerone!' i kiko je, kao Heliogabal, s preslicom u ruci, namazana lica, bio na prelu sa ženama, i dopremio Mjesec iz Kartage i vjenčao ga u mističnom braku sa Suncem.

Dorian bi uvijek iznova čitao to poglavlje, kao i ona druga dva što su slijedila, u kojima su, kao na čudesnim goblenima ili na umjetnički izrađenim emajlima, bili prikazani oni tako strašni i lijepi likovi koje su Porok, Krv i Lijenost učinili čudovištima ili budalama: Filippo, vojvoda od Milana, koji je ubio svoju ženu, a usne joj namazao grimiznim otrovom e da bi ljubavnik srkao smrt s njenih usana kada je mrtvu bude cjelivao; Pietro Barbi, Mlečanin poznat kao Pavao II, koji je u svojoj taštini htio uzeti nadimak Formosus,¹⁰⁵ a koji je tijaru, vrijednu dvjesta tisuća fijorina, stekao na strašnu grijehu; Gian Maria Visconti, koji je krvoločne pse uckao na žive ljude, a čije je mrtvo tijelo, nakon njegova umorstva, neka bludnica koja ga je voljela, zasula ružama; Borgia na bijelcu, a kraj njega jaše Bratoubojstvo, Borgia, čiji je plašt uprskan Perottovom krvlju; mladi kardinal-nadbiskup florenitinski, dijete-ljubimče pape Sixta IV; Pietro Riario, s čijom se ljepotom mogla takmičiti samo njegova poročnost, i koji je Leonoru Aragonsku dočekao u šatoru od bijele i grimizne svile, punu nimfa i kentaura, a jednog je dječaka svega dao obložiti zlatom da posluži na gozbi kao Ganimed ili Hilas;

¹⁰⁴ Taedium vitae — odvratnost od života. (Prev.)

¹⁰⁵ Formosus — lijep, krasan. (Prev.)

Ecelin, čiju su melankoliju mogli izliječiti samo prizori smrti, i koji je strastveno volio — crvên krvi, kao što drugi žude za rumenilom vina — sin Nečastivoga, kako ga nazivahu, a koji je u igri varao rođenog oca kada se s njim kockao u svoju dušu; Gianbattista Cibo, koji je u ruglu primio nadimak Nevini, u čije je zamrle žile neki židovski liječnik ubrizgao krv trojice dječaka; Sigismondo Malatesta, Isottin ljubavnik i gospodar Riminija, čija je slika javno spaljena u Rimu, pošto su ga proglasili neprijateljem boga i ljudi, koji je ubrusom zadavio Plyssenu, a Ginevri d' Este pružio otrov u peharu od smaragda, i u slavu neke sramne strasti dao sagraditi poganski hram da se u njemu mole kršćani; Karlo VI, koji je s tolikom žudnjom mahnitao za ženom svoga brata, te mu je neki gubavac prorekao kako će mu se pomračiti um, i koga su kada je doista poludio, mogli umiriti samo s pomoću saracenskih karata na kojima su bile slike Ljubavi, Smrti i Ludila; i Grifonetta Baglionija u kićenu haljetku, s baretom ukrašenim dragim kamenjem i s uvojcima nalik na akantusovo lišće, koji je umorio Astorrea i njegovu vjerenicu i Simonetta s njegovim pažem, i čija ljupkost bješe tolika te i oni koji ga mržahu, briznuše plakati dok je umirući ležao na žutom trgu u Perugiji, i Atlanta koja ga bješe proklela, blagoslivljaše ga.

U svemu tome bila je neka osobita draž. On je te likove gledao noću, a danju su mu oni smućivali svaku zamisao. Renesansa je poznavala neobične načine trovanja — s pomoću šljema i upaljene zublje, s pomoću vezane rukavice i draguljima ukrašene lepeze, s pomoću pozlaćene mirisnice s miomirisom i s pomoću jantarnih brojanica. Doriana Graya otrovala je knjiga. Bilo je časova kad bi u grijehu vidio samo način kako da ostvari svoj smisao za lijepo.

XII poglavlje

Bilo je to devetoga studenog, uoči njegova trideset i osmog rođendana, kako se poslije često prisjećao.

Oko jedanaest sati vraćao se kući od lorda Henryja, gdje je večerao, sav zaogrnut u tešku bundu, jer noć bijaše hladna i maglovita. Na uglu Grosvenor Squarea i South Audley Streeta, kraj njega prođe neki čovjek koračajući brzo kroz sumaglicu, s uzdignutim ovratnikom svoga surog ulstera.¹⁰⁶ U ruci je nosio kovčeg. Dorian ga prepoznao. Bijaše to Basil Hallward. No on ničim nije pokazao da ga je prepoznao, te brzo produži u pravcu svoje kuće.

No Hallward ga je ipak primijetio. Dorian je čuo kako je najprije naglo zastao na pločniku a onda požurio za njim. Nakon nekoliko časaka osjeti njegovu ruku na svojoj miški.

— Doriane! Kakva li sretna slučaj! Već od devet sati čekao sam vas u vašoj knjižnici. Na kraju krajeva bi mi žao vašeg sluga, i dok me ispraćao, rekoh mu neka samo legne. Ponoćnim vlakom putujem u Pariz, i mnogo mi je bilo stalo do toga da se prije sastanemo. Kada ste prošli kraj mene, pomislih da ste to zacijelo vi, odnosno vaša bunda. No nisam bio sasvim siguran. Zar me niste prepoznali?

— Po toj magli, dragi Basile? Ta ne raspoznajem ni Grosvenor Square. Mislim da mi je kuća tu negdje u blizini, ali nisam sasvim siguran. Žalim što odlazite, jer vas već čitavu vječnost nisam vidio. No nadam se da ćete se uskoro vratiti?

— Neću: izbivat ću iz Engleske šest mjeseci. Namjeravam u Parizu uzeti atelijer. Zatvorit ću se od svijeta, dok ne završim veliku sliku koja mi se bez

¹⁰⁶ Ulster — dug i širok muški kaput bez podstave. (Prev.)

prestanka mota po glavi.

Ali ja nisam htio povesti razgovor o sebi. Evo nas pred vašim vratima. Pustite me da načas uđem. Moram vam nešto reći.

— Bit će mi vrlo drago. Ali, nećete li zakasniti na vlak? — odvrati Dorian Gray nehajno, penjući se stepenicama i otključavajući vrata.

Svjetlost ulične svjetiljke teško se probijala kroz maglu, i Hallward pogleda na sat.

— Imam vremena na pretek — odgovori — vlak polazi tek u dvanaest i petnaest, a sada nema ni jedanaest. Istinu da vam kažem, bio sam se uputio u klub, kada vas sretoh na ulici. Znate, s prtljagom neću imati nikakva posla, jer sam velike kovčege već prije otpremio. Sve što uzimam sa sobom, u toj je putnoj torbi, i do stanice Victoria mogu lako stići za dvadeset minuta.

Dorian ga pogleda i osmjehnu se.

— Čudna li načina putovanja za slikara na glasu! Putni torbak i ulster! Uđite, jer će magla prodrijeti u kuću. I, molim vas, nemojte mi započinjati neke ozbiljne razgovore. Dan-danas nema ničeg ozbiljnog, ili barem ne bi smjelo biti.

Hallward zatrese glavom ulazeći u kuću, te pođe za Dorianom u knjižnicu. U velikom otvorenom kaminu veselo je praskala vatra velikih cjepanica. Svjetiljke bijahu upaljene a na stočiću ukrašenu intarzijama stajaše otvorena holandska srebrna škrinja za likere, s nekoliko boca soda-vode i velikih čaša od brušena stakla.

— Kako vidite, Doriane, vaš je sluga učinio sve da bih se ugodno osjećao. Dao mi je što sam god zaželio, čak i vaše najbolje cigarete sa zlatnim piskom. Doista je vrlo gostoljubiv. Mnogo mi se više sviđa nego onaj Francuz što ste ga prije imali. Da zbilja, a što zapravo bi s onim Francuzom?

Dorian sleže ramenima.

— Mislim da se oženio sobaricom Lady Radley i da je etablirao u Parizu kao englesku krojačicu. Kažu mi da je tamo prijeko anglomanija puno u modi. Zar Francuzi nisu smiješni ljudi? Ali — znate li — on nije bio nipošto loš sluga. Nikada mi nije bio simpatičan, ali se nikad nisam imao ni na što požaliti na nj. Čovjek sebi često svašta utuvi u glavu, a bez ikakva stvarnog razloga. Bio mi je zbilja vrlo odan, i kao da je mnogo žalio kad je odlazio. Hoćete li još jedan konjak sa sodom? Ili biste radije čašu rajnskog vina sa selterskom vodom? Ja uvijek uzimam ovo potonje. Sigurno ćemo naći koju kapljicu u pokrajnoj sobi.

— Hvala, neću više ništa — odvрати slikar, skide kapu i ogrtač te ih baci na torba'k što ga je stavio u kut. — A sada, dragi prijatelju, da ozbiljno porazgovaramo. Ne mrštite se tako, jer mi time samo otežavate ono što vam moram reći.

— Pa, u čemu je stvar? — uskliknu Dorian zlovoljno te se izvali na divan. — Nadam se da nije riječ o meni. Večeras sam već sam sebi dotužio. Volio bih da mogu biti netko drugi.

— Baš je o vama riječ — odgovori Hallward ozbiljnim dubokim glasom — i ja vam to moram reći. Neće trajati dulje od pola sata.

Dorian uzdahnu, upali cigaretu i progunda: »Pola sata!«

— Ta ja ne tražim bogzna što od vas, Doriane, i govorim samo za vaše dobro. Mislim, pravo je da znate da se u Londonu o vama šire najružnije glasine.

— O tome ne želim čuti ni riječi. Uživam kad slušam ogovaranje drugih ljudi, ali me nimalo ne zanimaju zlobne pričice što se pronose o meni, jer nemaju draž novine.

— Ali to vas mora zanimati, Doriane. Svakom je gentlemanu stalo do njegova dobra glasa. Ta valja nećete dopustiti, da svijet o vama govori kao o moralnoj propalici? Vi dakako imate svoj položaj u društvu, bogatstvo i sve ostalo. Ali osim položaja u društvu i bogatstva postoji i nešto drugo. A treba da znate i to da ja uopće ne vjerujem u te glasine. Odnosno, nisam kadar da u njih vjerujem kad vas gledam ovako pred sobom. Porok se uvijek odražava na licu čovjekovu. I to se ne da sakriti. Ljudi gdjekad vole pričati o tajnim porocima. No tajnih poroka nema. Ako kakav bijednik ima neki porok, to se onda očituje u crtama oko njegovih usana, u njegovim oborenim očima, pa čak i u obliku njegovih ruku. Netko — neću da mu spomenem imena, no vi ga poznajete — prošle je godine došao k meni da ga portretiram. Prije toga nikad ga nisam vidio niti sam dotad išta čuo o njemu, premda sam se poslije svačega naslušao o njemu. Ponudio mi neobično velik honorar. A ja sam ga odbio. Bilo je nešto u obliku njegovih prstiju što mi se gadilo. Sada znam da je istina sve ono što sam o njemu zamišljao. Njegov je život strašan. No vi, Doriane, lica tako čista, otvorena i nevina, vi, čija je mladost tako divna i nesmućena — ne, ja naprosto ne mogu vjerovati ružnim glasinama koje o vama kruže. Pa ipak: sada se tako rijetko vidamo, više ne dolazite u moj atelijer, pa kada sam tako daleko od vas i moram slušati sve ono ružno što se o vama govori, doista ne znam što da kažem. Kako to, Doriane, da čovjek kao što je vojvoda od Berwicka, napušta klupsku prostoriju kad se vi pojavite? Kako to da toliki ljudi iz otmjenog društva ne

dolaze više k vama niti vas pozivaju k sebi? Nekoć bijaste prijatelj lorda Staveleya. Prošlog tjedna bijasmo zajedno na nekoj večeri. Netko spomenu vaše ime u vezi s minijaturama koje ste posudili za izložbu u Dudleyu. Staveley napući usne te će reći da vi možda imate najutančaniji umjetnički ukus, ali da ste čovjek, s kojim se nijedna čestita djevojka ne bi smjela upoznati i s kojim nijedna poštena žena ne bi smjela sjediti u istoj sobi. Ja sam ga nato opomenuo da sam vaš prijatelj, i upitao ga što je mislio time reći. I tada mi je rekao, i to pred svima. Bilo je užasno! Zašto vaše prijateljstvo utječe tako kobno na mlade ljude? Spomenuo je onog nesretnog mladića iz garde, koji je počinio samoubojstvo. Vas je dvojicu vezivalo veliko prijateljstvo. Spomenuo je i sir Henryja Ashtona, koji je morao otići iz Engleske s osramoćenim imenom. Vas ste dvojica bili nerazdruživi. A što je bilo s Adrianom Singletonom, koji je umro tako strašnom smrću? Što je s jedincem lorda Kenta i s njegovom uništenom karijerom? Jučer sam susreo njegova oca u St. James Streetu. Izgledao je sav slomljen od sramote i tuge. A što je s mladim vojvodom od Perthu? Kakav život sada provodi? Zar ima gentlemana koji bi se sada s njim družio?

— Prestanite, Basile! Govorite o stvarima o kojima nemate ni pojma — uskoči Dorian Gray, grizući se za usne i govoreći s najvećim prezirom. — Pitate me zašto Berwick napušta sobu kada se ja pojavim. To je stoga što mi je sve poznato o njegovu životu, a ne zato što je njemu poznato nešto o mom životu. Kako da njegova prošlost bude čista kad u njegovim žilama teče onakva krv? Pitate me za Henryja Ashtona i Perthu? Zar sam ja Ashtona poučavao njegovim porocima, a Perthu njegovoj raskalašenosti? Zar sam ja kriv što Kentov suludi sin uzima ženu s ulice? Zar sam ja odgojitelj Adriana Singletona, kada on na mjenici krivotvori potpis svoga prijatelja? Ja znam kako ljudi u Engleskoj ogovaraju. Ljudi srednjeg staleža iznose svoje moralne predrasude kada se razmeću za bogatim ali neukusnim stolom, šapćući o nečemu što smatraju za razuzdanost onih koji zauzimaju viši društveni položaj, ne bi li drugi pomislili

da se druže s otmjenim svijetom i da održavaju intimne veze s onima koje kleveću. U Engleskoj je dovoljno da čovjek ima otmjenosti i duha pa da svaki prostak njegovim imenom ispire usta. A kakvim životom žive baš ti isti ljudi, koji se prave kao da su bogzna kako moralni? Dragi prijatelju, ta vi zaboravljate da živimo u domovini licemjeraca i dvoličnjaka.

— Doriane — uskliknu Hallward — nije sada o tome riječ. Znam i sam da su prilike u Engleskoj vrlo traljave i da je englesko društvo pokvareno. No ja bih upravo s toga razloga htio da vi budete dobri. Čovjek je u pravu kad nekoga ocjenjuje prema utjecaju što ga vrši na prijatelje. Vaši prijatelji kao da su izgubili svaki osjećaj za čast, poštenje i čistoću. Vi ste ih sve proželi nekom mahnitom žudnjom za užitkom. Oni su duboko pali. I to je vaša krivnja. Da: to je vaša krivnja, i još se možete smješhati, kao što se i sada smjećate. A ima još nešto gore. Znam da ste vi i Harry nerazdruživi. I već zbog toga, ako ni iz kakva drugog razloga, niste nipošto smjeli dotjerati dotle da ime njegove sestre postane predmetom podsmijeha.

— Čuvajte se, Basile! Vi prevršujete svaku mjeru!

— Moram govoriti, a vi me morate slušati, i treba da me slušate. Kada ste se upoznali s lady Gwendolin, na nju nije bila pala ni najmanja sjenka skandala. A ima li sada ijedne poštene žene u čitavu Londonu koja bi se u njenim kolima htjela provesti Hyde-parkom? Pa čak i njenoj djeci ne dopuštaju da žive s njom pod istim krovom. A onda se o vama pronose i druge glasine — da su vas ljudi vidjeli kako se pred zoru, prurušeni šuljate iz najstrašnijih londonskih jazbina. Je li to istina? Može li to biti istina? Kada sam prvi put slušao takve glasine, ja sam se samo smijao. No kad ih sada slušam, hvata me jeza. A je li to istina što se priča o vašoj ladanjskoj kući i o životu što ondje provodite sa svojim prijateljima? Doriane, vi i ne znate što se sve o vama govori. Ja ne tvrdim kako

ne želim da vam održim neku propovijed. Sjećam se kako je Harry jednom rekao da svaki čovjek koji se sprema da prigodice kome očita bukvicu o moralu, uvijek počne s tvrdnjom da ne želi održati nikakvu propovijed, a zatim krši zadanu riječ. Ali ja želim da vam održim propovijed. Ja želim da živite tako da vas svi poštuju. Želim da vaše ime bude neokaljano i da sačuvate dobar glas. Želim da se otarasite onih strašnih ljudi s kojima se družite. Nemojte samo tako slijegati ramenima. Ne budite tako ravnodušni. Vaš je utjecaj na druge vrlo jak. Neka vaš utjecaj bude dobar, a ne zao. Kažu da kvarite svakoga koji je s vama intiman, i da je sasvim dovoljno da uđete u neku kuću pa da je odmah snađe kakva sramota. Ne znam je li to istina. I otkud da ja to znam? Ali eto, to se govori o vama. Lord Gloucester bijaše jedan od mojih najboljih prijatelja u Oxfordu. Pokazao mi je pismo koje mu je napisala žena, kada je, sama i ostavljena, umirala u svojoj vili u Mentonu. Vaše je ime bilo upleteno u toj naužasnijoj ispovijedi koju sam ikada pročitao. Rekao sam mu kako je to suludo, da vas poznajem skroz naskroz, i da vi nikada ne biste bili kadri to učiniti. A da li vas ja uopće poznajem! O, da mi je znati da li vas poznajem! Prije nego što bih mogao na to odgovoriti, morao bih vam zagledati u dušu.

— Da mi zagledate u dušu! — smrmlja Dorian Gray, diže se s divana, a lice mu od straha dođe gotovo bijelo.

— Da — odgovori Hallward ozbiljno i od bola uzbuđenim glasom — da vam zagledam u dušu. Ali to može samo bog.

S mladićevih usana zakrklja gorak i podrugljiv smijeh.

— Još večeras vidjet ćete moju dušu! — uskliknu i dohvati svjetiljku sa stola.

— Dodite: vi ste je stvorili — svojom rukom. Zašto da ne zagledate u nju? A poslije, ako hoćete, pričajte cijelom svijetu što ste vidjeli. Nitko vam neće

povjerovati. A ako bi povjerovali, to više će me voljeti. Poznajem ja duh našega vremena bolje od vas, premda vi volite da se o njemu raspričate i dosađujete. Hajde, kad vam velim. Napripovijedali ste se o pokvarenosti. A sada ćete se naći s njom oči u oči.

Luđačka oholost izbijala je iz svake njegove riječi. I on poput zločesta dječaka lupnu nogom o pod. Obuze ga neko strašno radovanje pri pomisli što će odsad još netko biti sudionikom njegove tajne, te da će čovjek 'koji je naslikao njegov portret, što bijaše uzrokom sve njegove sramote, za cio život biti opterećen jezivom uspomenom na ono što je učinio.

— Da — nastavi Dorian i pristupi bliže gledajući netremice u njegove stroge oči — pokazat ću vam svoju dušu. Vidjet ćete ono što ste mislili da samo bog može vidjeti.

Hallward ustuknu:

— Doriane, to je hula na boga! — povika. — Tako ne smijete govoriti. To je užasno i besmisleno.

— Mislite? — I ponovo se zasmija.

— Znam da je užasno i besmisleno. Što vam večeras rekoh, rekoh samo za vaše dobro. I sami znate da sam vam uvijek bio vjeran prijatelj.

— Nećete me ganuti. Recite mi što mi još imate reći. Izraz bola preletje preko slikareva lica. Časak je šutio, a zatim ga odjednom obuze osjećaj samilosti. Pa naposljetku, s kojim pravom on zadire u život Dorian Gray? Ako je učinio samo deseti dio od onoga što se o njemu priča, kako li je morao zbog toga patiti! Nato se uspravi te pođe do kamina; i stojeći tu gledaše u klade što su

plamsale, i na njihov poput mraza bijeli pepeo, i u srcolike palucave plamičke.

— Basile, ja čekam — oglasi se mladić hladno i jasno.

Hallward se okrenu.

— Evo što vam imam reći — uskliknu. — Morate mi dati bilo kakav odgovor na te strašne optužbe što su ih iznijeli protiv vas. Ako mi kažete da su od početka do kraja izmišljene, povjerovat ću vam. Porecite sve te laži, Doriane, porecite ih! Zar ne vidite, koliko patim? Bože moj! Ne recite mi da ste zao čovjek, pokvarenjak i besramnik!

Dorian se Gray smješkao. Usne mu se prezirno zgrčiše.

— Hodite gore, Basile — produži mirno. — Ja danomice upisujem svoj život u dnevnik, koji nikada neće biti iznesen iz sobe u kojoj ga pišem. Ako dođete sa mnom, pokazat ću vam ga.

— Evo me, Doriane, već idem, ako vi to želite. Vidim da već neću stići na svoj vlak. Svejedno. Mogu i sutra putovati. Ali ne tražite od mene da još noćas bilo što čitam. Želim samo odgovor na svoje pitanje.

— Odgovorit ću vam gore, jer ovdje to ne bih mogao učiniti. Nećete morati dugo čitati.

XIII POGLAVLJE

Iziđe iz sobe i poče se uspinjati stepenicama, a Basil za njim ukorak. Hodali su tiho, kao što to ljudi instinktivno čine noću. Svjetiljka je bacala fantastične sjene na zid i stube. Nekoliko je prozora zazveckalo od vjetra, što se napolju bješe podigao.

Kad stigoše do najvišeg odmorišta, Dorian stavi svjetiljku na pod, pa izvadi ključ i okrenu ga u bravi.

— Vi dakle hoćete da vam na svaki način odgovorim? — upita ga tiho.

— Da.

— Bit će mi vrlo drago — odgovori on sa smiješkom. A zatim dodade malo oštrijim glasom. — Vi ste jedini čovjek na svijetu koji ima prava da o meni sve zna. Vi ste mnogo jače umiješani u moj život nego što mislite. — I podigavši svjetiljku, otvori vrata i uđe. Hladan val zraka udari im u susret, i plamen svjetiljke načas liznu uvis mutno-narančast. Podiđe ga jeza. — Zatvorite vrata za sobom — prošapta stavljajući svjetiljku na stol.

Hallward u čudu pogleda oko sebe. Soba je izgledala kao da već godine i godine nitko nije u njoj stanovao. Osim stola i stolice činilo se da se sav namještaj sastojao od izlinjala goblena na zidu, neke zastrte slike, starog talijanskog cassonea i jednoga gotovo praznog ormara za knjige. Kad je Dorian Gray zapalio napol dogorjelu svijeću, koja stajaše na ogradi kamina, Hallward vidje da je sva soba pokrivena prašinom, a sag na podu izrešetan poderotinama. Iza drvene zidne oplata prošiša miš. Odaja je zadajala vlažnom truleži.

— Vi dakle mislite, Basile, da samo bog može zagledati u dušu? Povucite zastor sa slike pa ćete zagledati u moju.

Taj glas bijaše hladan i okrutan.

— Vi ste poludjeli, Doriaine, ili sada nešto glumite — promuca Hallward mršteći se.

— Nećete? Onda moram sam — reče mladić i sitrže zavjesu s motke i baci je na pod.

Krik užasa ote se slikaru s usana, kad je u nejasnoj rasvjeti ugledao na platnu iznakaženo lice koje mu se kesilo. U izrazu toga lica bijaše nešto što ga je prožimalo gađenjem i odvratnošću. Gospode bože! To lice u koje je gledao, bijaše lik Doriana Graya! Odurna rugoba, ili ma što ona bila, još nije posvema uništila divnu ljepotu. Još se uvijek malo zlatila prorijeđena kosa, a na čulnima usnama još je uvijek bilo malo rumenila. U podbuhlim očima ostao je još tračak blagog plavetnila. Plemenite crte fino izvajanih nosnica i vrata još su se uvijek nazirale. Da, to bijaše Dorian Gray. Ali tko je naslikao taj lik? Činilo mu se da prepoznaje rad svoga kista, a i okvir bijaše izrađen po njegovu nacrtu. Pomisao koja mu bijesnu mozgom, bijaše mahnita, pa ipak — spopade ga neki strah. Dohvati zapaljenu svijeću i prinese je slici. U lijevom uglu bijaše ispisano njegovo ime jarkocrvenim slovima.

To bijaše gadna parodija, podla, niska satira. Nikada on to nije naslikao. Pa ipak, to je njegova slika. Znao je to i bi mu jkao da mu se sva krv, što se još čas prije vatreno burkala u žilama, odjednom skrutila u led. Njegova slika! Što znači to? Zašto se promijenila? Okrenu se i pogleda Doriana Graya očima bolesna

čovjeka. Usta mu se trzala, a jezik kao da se sasušio, te nije mogao ni da zausti. Prijeđe rukom preko čela, orošena kapima hladna znoja.

Mladi je čovjek stajao naslonjen o gornju policu kamina, gledajući ga onim čudnovatim izrazom što ga zapažamo na licima ljudi koji zaneseno prate glumu velika umjetnika. U tom izrazu nije bilo ni zbiljskog bola ni zbiljske radosti. Bijaše to samo strast gledaoca, čije su oči možda trenutačno sinule pobjedničkim sjajem. Bio je izvukao cvijet iz zapučka i udisao njegov miris, ili se pretvarao da to čini.

— Što znači to? — uskliknu Hallward naposljetku. Vlastiti mu je glas zvučao u ušima resko i čudnovato.

— Prije mnogo godina, kada bijah gotovo dječak — prousti Dorian Gray, mrveći cvijet u šaci — vi ste me upoznali, laskali ste mi i poučili me da se ponosim svojom lijepom vanjštinom. Jednog ste me dana predstavili nekome svom prijatelju, koji mi je obasnio divno čudo mladosti, a vi ste u one dane upravo dovršavali moj portret, koji mi je otkrio divno čudo ljepote. I jednom, u časovitoj ludosti, a ni dan-danas ne znam da li se zbog toga kajem ili ne, izrekoh želju, koju ćete vi možda nazvati molitvom...

— Sjećam se! O, kako se dobro toga sjećam! Ne, takva stvar nije moguća! Soba je vlažna. Plijesan je zahvatila platno. Boje kojima sam slikao, zacijelo su u sebi imale neki poguban mineralni otrov. Velim vam, takva stvar nije moguća.

— Ah, što nije moguće? — smrsi mladi čovjek, pa pođe do prozora i pritisnu čelo na hladno zamagljeno staklo.

— Rekoste mi da ste sami uništili sliku.

— Prevario sam se. Ona je mene uništila.

— Ne vjerujem da je to moja slika.

— Zar ne možete u njoj nazreti svoj ideal? — upita ga Dorian gorko.

— Moj ideal, kako vi to nazivate ...

— Kako ste vi to nazvali...

— U njemu nije bilo nikakva zla, ničega besramnog. Vi ste mi bili ideal, kakav više neću naći. A ovo je lice satira.

— Ovo je lice moje duše.

— Kriste bože! Što sam ja to obožavao! Ovo lice ima đavljje oči.

— Svi mi nosimo u sebi i Raj i Pakao, Basile — uskliknu Dorian i diže ruke u beznadnom očaju.

Hallward se ponovo okrenu portretu te se zagleda u nj.

— O bože! — povika. — Ako je to istina, i vi ste zaista to učinili od vašeg života, onda ste zacijelo još gori nego što zamišljaju oni koji vas ogovaraju! — I on opet prinese svijeću bliže slici i stade je pomno ispitivati. Površina kao da bijaše sasvim netaknuta i onakva kakva je bila kada je završio sliku. Trulež i sve strahote izbijale su dakle iznutra. Uslijed nekoga čudesnog ubrzanja unutrašnjeg životnog procesa guba grijeha pomalo je izjedala sliku. Raspadanje mrtvog

tijela, koje počiva na dnu vode, nije moglo biti strašnije.

Ruka mu zadrhta, svijeća ispade iz svijećnjaka na pod i ostade tu prituljena plamena. Ugasi je zgazivši plamičak. Zatim se sroza na rasklimanu stolicu, koja stajaše kraj stola, i zari lice u šake.

— Milostivi bože! Doriane, kakve li pouke, kakve strašne pouke! — Nije dobio odgovora, ali je mogao čuti kako mladi čovjek jeca kraj prozora. — Molite se, Doriane, molite se — promuca. — Kako ono bješe što su nas učili u djetinjstvu? 'Ne uvedi nas u napast. Oprosti nam duge naše. Izbavi nas od zla' Hajde da se zajedno pomolimo. Molitva vaše oholosti bila je uslišena. Možda će i molitva vašega skrušenog pokajanja biti uslišena. Suviše sam vas obožavao. I stiže me kazna. A vi ste sami sebe suviše obožavali. I sada smo obojica kažnjeni.

Dorian se Gray polako okrenu i pogleda ga suznih očiju.

— Prekasno, Basile — šapnu jedva čujnim glasom.

— Nikada nije prekasno. Kleknimo i pokušajmo se sjetiti neke molitve koju smo već davno zaboravili. Zar nije negdje napisan sitih 'Pa makar vaši grijesi bili kao grimiz, učinit ću ih bijelim kao snijeg'?

— Te mi riječi više ništa ne kazuju.

— Šutite! Ne govorite tako. Već ste dosta zla počinili u životu. Bože moj, zar ne vidite kako nam se to prokleta strašilo izruguje?

Dorian Gray pogleda u sliku, i odjednom ga obuze neodoljiva mržnja prema Basilu Hallwardu: kao da ga je s tim osjećajem nadahnula slika na platnu, ili kao

da isu mu one iskešene usne došaptavale riječi mržnje. Raspomamljen bijes progonjene zvijeri probudi se u njemu, te je zamrzio čovjeka koji je sjedio za stolom, jače nego je ikad u životu išta mrzio. Unezvjerenim pogledom šibao je oko sebe. Nešto je blistalo na šarenoj škrinji, koja stajaše njemu nasuprot. Pogled mu se ustavi na tom predmetu. Znao je što je. Bijaše to nož što ga je onomad donio ovamo gore da presiječe neko uže, te je poslije zaboravio da ga odnese. Pođe polako prema nožu, a pri tom morade proći pokraj Hallwarda. Tek što je bio iza Hallwarda, zgrabi nož i okrenu se. Hallward se pomače na stolici kao da će ustati. On nasrnu na nj, zarine mu nož u veliku venu iza uha, pritisnu mu glavu o stol, te onda još nekoliko puta zamahne i zabije nož u svoju žrtvu.

Oču se prigušen krik i strašno krkljanje čovjeka koji se guši u krvi. Triput sunuše uvis grčevito ispružene ruke, mlatarajući po zraku groteskno ukočenim prstima. Još ga je dvaput udario nožem, no čovjek se i ne mače. Nešto poče kapati na pod. Pričeka časak, još uvijek pritiskujući glavu na stol. Zatim baci nož na stol i stade osluškivati.

A čuo je samo jednolično kapkanje krvi po proderanu sagu. Otvori vrata te iziđe na odmorište. U kući je vladala potpuna tišina. Nitko se nije micao. Nekoliko je časaka stajao nagnut nad priručjem, zureći u crnu pomrčinu. Zatim izvuče ključ, vrati se u sobu, te zaključa vrata.

Ono strašno nepokretno nešto sjedilo je još uvijek na stolici, pognute glave, naslonjeno preko stola, pogrbljenih leđa i fantastično dugih ruku. Da nije na potiljku zajapila duboka crvena rana, da na stolu nije bilo one crne lokve krvi što se polako širila, činilo bi se da taj čovjek samo spava.

Kako se brzo sve to slučajilo! Osjećao je neko čudnovato spokojstvo, te pođe do staklenih vrata, otvori ih i stupi na balkon. Vjetar bješe rastjerao maglu, i nebo je

sada bilo nalik na čudesan paunov rep iskićen milijunima zlatnih očiju. Pogleda dolje i vidje stražara gdje na svom ophodu šiba dugim mlazom svjetlosti svoje svjetiljke po vratima u san utonulih kuća. Grimizna mrlja jednog hansoma, koji je tek sporo odmicao, pokaza se na zaokretu ulice i začas opet nestade. Neka žena, kojoj je šal lepršao na vjetru, odmicala je posrćući duž ograda. Ovda-onda zastala bi i osvrnula se. A onda odjednom zapjeva hrapavim glasom. Stražar prijeđe preko ulice bez ikakve žurbe i nešto joj reče. I ona otetura dalje, smijući se. Studen je vjetar zapuhivao preko trga. Plinski su jezičci treperili, i njihova je svjetlost postajala plava, a ogoljelo drveće njihalo je svoje crne grane, nalik na željezno šiblje. Naježivši se od studeni, Dorian pođe natrag i zatvori vrata za sobom.

Kada je stigao do vrata, okrenu ključ i otvori ih. Ubijenog čovjeka nije ni pogledao. Osjećao je da je najhitnije u čitavoj stvari da uopće i ne pokuša sebi objasniti što se zapravo dogodilo. Prijatelja, koji je naslikao taj kobni portret što je postao uzrokom sve njegove bijede i nevolje, nestalo je iz njegova života. I to je dovoljno.

Onda se sjeti svjetiljke. To bijaše dosta rijedak maurski rad, sav od zagasita srebra, s utisnutim arabeskama od politiranog čelika, ukrašen nebrušenim tirkizima. Možda će mu sluga primijetiti da je nema pa će doći do kojekakvih pitanja. Časak je oklijevao, zatim se vrati i uze je sa stola. Pri tom nije mogao izbjeći a da ne vidi mrtvo tijelo. Kako li je bilo ukočeno, mirno! Kako su se strašno bijeljele te velike šake! Mrtvac bijaše nalik na voštanu figuru.

Zaključavši vrata za sobom, tiho se odšulja niza stepenice. Drvenarija je škripotala i kao da je cviljela od bola. Zastajkivao je 1 čekao. Ne: sve bijaše potpunoma tiho. Čuo se samo bat njegovih koraka.

Kad se vratio u knjižnicu, ugledao je u kutu torbak i ogrtač. To je trebalo negdje sakriti. Otvori tajni pretinac na zidnoj oplati, u kojem je skrivao odijela za svoje noćno prerušavanje, i ugura stvari unutra. Lako će ih poslije spaliti. Nato izvuče sat. Bilo je dvadeset minuta do dva.

Sjede i zaveze se u misli. Iz godine u godinu, gotovo svakog mjeseca, vješaju ljude u Engleskoj za djelo kakvo je on sada počinio. Zrak mora da je bio prožet nekom suludom strašću ubijanja. Neka se crvena zvijezda suviše približila Zemlji... Pa ipak, zar je itko mogao iznijeti kakav dokaz protiv njega? Basil je Hallward izišao iz kuće u jedanaest sati. Nitko ga nije vidio da se vratio. Većina služinčadi bijaše u Selby Royalu. Njegov sluga bješe već legao... Pariz! Da. Basil je otputovao u Pariz, i to ponoćnim vlakom, kako je i namjeravao. Kako je u svemu bio vrlo povučen, proći će nekoliko mjeseci prije no što se porodi kakva sumnja. Nekoliko mjeseci! A prije toga bit će dovoljno prilike da se uništi svaki trag koji bi ga mogao odati.

Odjednom mu sinu neka misao. Obuče svoju bundu, stavi šešir na glavu, te pođe u trijem. Tamo je stajao i osluškivao teške korake stražara po pločniku, i vidje kako snop svjetlosti njegove sljepice šibnu preko prozorskog stakla. Stade pritajena daha.

Dočas povuče zasun i spuznu iz kuće, te bez i najmanjeg šuma zatvori vrata za sobom. Zatim stade zvoniti. Nakon nekih pet minuta pojavi se njegov sluga, tek napola obučen i sav dremovan.

— Žao mi je što sam vas morao probuditi, Francis — reče te uđe u kuću. — Ali sam zaboravio ključ. Koliko je sati?

— Dva i deset, milostivi gospodine — odvrati čovjek, pogledavši žmirkajući na

sat.

— Dva i deset? Strašno kasno! Sutra me morate probuditi u devet. Imam posla.

— Molim lijepo, milostivi gospodine.

— Je li me tko tražio večeras?

— Gospodin Hallward, milostivi gospodine. Zadržao se ovdje do jedanaest sati, a onda je morao otići da ne bi zakasnio na vlak.

— O baš mi je žao što se nismo vidjeli. Je li mi što poručio?

— Nije, milostivi gospodine. Tek toliko da će vam pisati iz Pariza, ako vas ne nađe u klubu.

— U redu, Francis. Ne zaboravite da me sutra probudite u devet.

— Neću, milostivi gospodine.

Momak u papučama odšljapka niz hodnik.

Dorian Gray baci kaput i šešir na stol te pođe u knjižnicu. Četvrt sata šetkao se po sobi gore-dolje, grizući usne i razmišljajući. Onda dohvati Adresar s police i uzme listati po knjizi 'Alan Campbell, 152, Hetford Street, Mayfair'. Da, to je čovjek koji je sada bio potreban.

XIV POGLAVLJE

Sutradan u devet sati izjutra uđe u njegovu sobu sluga sa šalicom čokolade na poslužavniku i povuče rebrenice na prozorima. Dorian spavaše sasvim spokojno, ležeći na desnoj strani, s jednom rukom pod obrazom. Izgledao je kao dječak, zamoren igrom ili učenjem.

Sluga mu se morade dvaput dotaći ramena dok se on konačno probudio, a kada je otvorio oči, blag osmijeh zatitra oko njegovih usana, kao da još tone u nekom divnom snu. Ali nije sanjao. Noćni mu počinak nisu narušavala nikakva priviđenja, ni radosna ni bolna. No mladost se smješka i bez razloga. I to je jedna od njenih najvećih draži.

Okrenu se, podboči se laktom i stade srkati čokoladu. Blago studenačko sunce plavilo je sobu. Nebo bijaše vedro a zrak ugodna topao. Gotovo kao svibanjsko jutro.

Noćasnji događaji stadoše mu se malo po malo šuljati u mozak tapkajući tiho okrvavljenim nogama, iskrsavajući užasnom jasnoćom. On se jezivo lecnu pri pomisli na sve ono što je prepatio, i načas ga spopade ono isto čudnovato osjećanje mržnje prema Basilu Hallwardu što ga je nagnalo da ga ubije za stolom, i on se sav ledio od bijesa. A mrtvac je još uvijek sjedio (tamo gore, sada obasjan sunčevom svjetlošću. Kako je to jezivo! Takve su grozote za noćnu pomrčinu, a ne za danje svjetlo.

Osjeti da će mu se smučiti ili da će poludjeti, bude li i dalje razmišljao o tome što je prepatio. Ima grijeha, kojih očaravajuća draž dolazi jače od izražaja u sjećanju negoli u samom sagrešenju, ima neobičnih pobjedničkih slavlja, koja

više gode ponosu negoli strasti, slavlja koja duhu pružaju veću nasladu od bilo koje što su nam pružili ili će nam ikada moći da pruže naša čula. No ovaj grijeh bijaše nešto drugo. Trebalo ga je iščupati iz misli, omamiti i uspavati, ugušiti ga da ne bi ugušio samoga grešnika.

Kada je otkucnuo dvogubi zvon pola sata, on prijeđe rukom preko čela, a zatim naglo ustade, poče se oblačiti, čak pažljivije negoli obično, poklanjajući osobitu pažnju izboru kravate i kravatne igle, promijenivši više puta prstenje. I za doručkom je sjedio duže nego obično, uzimajući čas od ovog, čas od onog jela, razgovarajući sa slugom o novim livrejama koje je nakanio naručiti za posluhu u Selbyju, i čitajući pisma koja je primio. Poneka bi mu izmamila smiješak. Tri mu bijahu dosadna. Jedno je pročitavao nekoliko puta, pa ga onda razderao, pomalo ozlojeđen. 'Strašno, što žene sve upamte!' kako jednom reče lord Henry.

Pošto je popio crnu kavu, polako prijeđe ubrusom preko usana, dade znak sluzi da čeka, pođe do stola, sjede i napisa dva pisma. Jedno stavi u džep, a drugo pruži momku.

— Francis, odnesite to u Hetford Street 152, a ako gospodin Campbell nije u Londonu, tražite njegovu adresu.

Tek što je ostao sam, zapali cigaretu te poče crtkati po arku papira, najprije cvijeće, zatim arhitektonske oblike, a onda neka lica. Odjednom primijeti kako su sva lica fantastično nalik na Basila Hallwarda. Namršti se i, ustavši priđe ormaru za knjige te nasumce izvuče jedan svezak. Odlučio je da ne misli na ono što se dogodilo, dok to ne bude neophodno potrebno.

Ispruživši se na divanu, pogleda naslovnu stranu knjige. Bijahu to Gautierove pjesme 'Émaux et Camée' u Charpentierovu izdanju na japanskom papiru, s

Jacquemartovim bakrorezima. Knjiga bijaše uvezana u limunastozelenu kožu, ukrašenu rukom izrađenim zlatnim šarama, tu i tamo s pokojim šipkovim plodom. Dobio je na dar od Adriana Singletona. Listajući, pogled mu pade na pjesmu o Lacenaireovoj¹⁰⁷ hladnoj žutoj ruci 'du supplice encore mal lavée'¹⁰⁸ s crvenkastim pahuljastim dlačicama i s onim doigts de faune'.¹⁰⁹ I tada pogleda u svoje bijele utanjene prste, i podiđe ga jeza, ma kako nastojao da se svlada; pa nastavi čitati, sve dok ne dođe do onih ljupkih stihova, ispjevanih Veneciji:

Sur une gamme chromatique,
Le sein de perles ruisselant,
La Vénus de l'Adriatique
Sort de l'eau son corps rose et blanc.

Les dômes, sur l'azur des ondes
Suivant la phrase au pur contour,
S'enflent comme des gorges rondes
Que soulève un soupir d'amour

L'esquif aborde et me dépose,
Jetant son amarre au pilier,
Devant une façade rose,
Sur le marbre d'un escalier'

*Sred Jadrana plava sad se budi
Venera bajna u prsku vala,
biserne kapi krase joj grudi;*

¹⁰⁷ Pierre François Lacenaire, rođen 1800, smaknut u Parizu 1836. — Ubojica u zatvoru zauzeo pozu buntovnika protiv društva; s najvećim cinizmom opisao svoja zlodjela u uspomenama »Souvenirs«. (Prev.)

¹⁰⁸ 'Du supplice encore mal lavée' — 'sa još neopranih tragova mučenja!' (Prev.)

¹⁰⁹ 'Doigts de faune — 'faunskim prstima. (Prev.)

rumenobijelo se rascvjetala.

*Azurni vali, pomamno ludi,
bijelo joj tijelo ljube i njišu,
strasno se òble kô zrele grudi,
što strašću plamte i ljubav dišu.*

*I prista barka do mramor-skalâ,
o bitvu vežem brodarsko uže;
preda mnom tad je palača sjala,
dišuć ljepotom crvene ruže.)*

Kako li su divni ti stihovi! Gutajući ih, čovjek kao da plovi zelenim kanalima ružičastog biserastog grada, sjedeći u crnoj gondoli posrebrana kljuna, lahorom uzbibanih zastora. Sami retci podsjećahu na tirkizmodre brazde koje nas prate kad plovimo prema Lidu.¹¹⁰ Nagli odsjevi titravih boja učiniše mu se kao oni blistavi golubovi, kojih se gipko tijelo prelijeva opalnim i duginim odbljescima kad lepršaju oko vitkog, poput saća čipkastog Campanila, ili tako dražesno šetkaju po sumornoj sjeni prašinom zapuhnutih arkada. Zabacivši glavu, napol zatvorenih očiju, bez prestanka je ponavljao ona dva posljednja stiha:

*Devant une façade rose,
Sur le marbre d'un escalier.*

Sva je Venecija sažeta u ta dva stiha. Sjećao se jeseni što ju je tamo proveo, i divne ljubavi koja ga je nagonila na mahnite i dražesne ludosti. Romantike ima posvuda. Ali je Venecija, poput Oxforda, sačuvala svoju pozadinu kao stvorenu

¹¹⁰ Lido — plaža kod Venecije; svjetsko kupalište. (Prev.)

za romantiku, a svakoj romantičnoj duši pozadina je sve, ili gotovo sve. Basil je neko vrijeme proveo zajedno s njim, te je ludovao za Tintoretom.¹¹¹ Jadni Basil! Kako li strašna bješe njegova smrt!

Uzdahnu, ponovo se lati knjige i pokuša zaboraviti. Čitao je o lastavicama koje ulijeću i izlijeću po malim kavanama u Smirni, gdje hadžije sjede a prsti im se poigravaju sa zrnima brojanice od jantara, a trgovci s čalimama na glavi puše na duge, kićankama ukrašene čibuke, vodeći ozbiljne razgovore; čitao je o Obelisku na Place de la Concorde,¹¹² koji samotno strši u svom progonstvu bez sunca i, plaćući granitne suze, čezne za toplim Nilom po kojem pluta lotosove cvijeće, čezne za Sfingama i ružičastim ibisima, bijelim jastrebovima sa zlaćanim pandžama, za krokodilima u kojih su oči poput malih berila, a koji gmižu po zelenom mulju iz kojeg se para diže; stao je razmišljati o onim stihovima, koji iz mramora, topla od mnogih cjelova, izmamljuju glazbu, pričajući nam o onom čudnovatom kipu, što ga Gautier uspoređuje s glasom kontra-alta, o onom monstre charmant,¹¹³ što se čuva u porfirnoj odaji u Louvru. No do malo vremena knjiga mu pade iz ruku. Postade nervozan, obuze ga jezovita strava. Što onda ako Alan Campbell nije u Engleskoj? Proći će dani i dani do njegova povratka. A možda će odbiti da dođe. Što onda? Svaki je trenutak bio od životne važnosti.

Nekoć, prije pet godina, bili su veliki prijatelji — gotovo nerazdruživi. Onda se to prisno prijateljstvo odjednom okončalo. Kad bi se sada susreli u društvu, samo bi se Dorian Gray smješkao, ali Alan nikada.

To bijaše neobično darovit mlad čovjek, iako nije imao pravoga smisla za

¹¹¹ Tintoretto (zapravo Jacopo Eobusto 1518—1594) — venecijski slikar, đak Tizianov, (Prev.)

¹¹² Obelisk što ga je Napoleon dao dopremiti iz Egipta i postaviti u Parizu, na Place de la Concorde. (Prev.)

¹¹³ Monstre charmant — dražesno čudovište. (Prev.)

umjetnost, a ono malo razumijevanja što je imao za ljepotu poezije, imao je zahvaliti samo Dorianu Grayu. Znanost bijaše njegova najveća strast. U Cambridgeu je velik dio vremena provodio radeći u laboratoriju i položio je ispit iz prirodnih znanosti s izvrsnim uspjehom. I doista, on se i sada bavio kemijskim istraživanjima, te je imao svoj laboratorij, u kojem bi po cio dan radio iza zaključanih vrata, na veliku žalost svoje majke, koja je vruće željela da kandidira za parlament, te je imala neke nejasne predodžbe da je kemičar čovjek koji izrađuje lijekove po liječnikovu receptu. Ne to je ipak bio i izvrstan muzičar, te je svirao violinu i glasovir bolje od mnogih amatera. I baš ih je glazba zapravo zbližila — glazba i ona neobjašnjiva privlačnost kojom kao da je Dorian djelovao na druge kad je god to htio, a često i sasvim nesvjesno. Upoznali su se jedne večeri kod Lady Berkshire, kad je kod nje svirao Rubinstein,¹¹⁴ a poslije toga ljudi bi ih često viđali zajedno u Operi i na svim dobrim koncertima. Osamnaest mjeseci trajalo je njihovo prisno prijateljstvo. Campbell je gotovo sve slobodno vrijeme provodio u Selby Royalu ili u Dorianovoj kući i Grosvenor Squareu. Za nj, kao i za mnoge druge, Dorian Gray bijaše prototip svega što nas u životu očarava i zadivljuje. Jesu li se posvađali ili nisu, to nitko ne bi znao reći. No ljudi su primijetili da bi jedva i progovorili koju riječ jedan s drugim kad bi se gdje susreli, i da je Campbell napuštao svako društvo tek što bi se Dorian pojavio. A i promijenio se — pokatkad je bio vrlo melankoličan, a činilo se da je gotovo sasvim zanemario glazbu; nikada više nije svirao, a kad bi ga zamolili da svira, ispričavao bi se kako je i suviše zaposlen znanstvenim radom te nema vremena da vježba. A to doista bijaše istina. Svakim je danom pokazivao sve veće zanimanje za biologiju, a njegovo se ime jedanput ili dvaput spominjalo po znanstvenim časopisima u vezi s nekim neobičnim eksperimentima.

Toga je čovjeka Dorian Gray sada iščekivao. Svakog je časa pogledao na sat. I

¹¹⁴ Anton Rubinstein (1829—1894) — ruski pijanist i kompozitor. (Prev.)

dok su minute tako prolazile, njegovo je uzbuđenje bivalo sve veće. Napokon ustade, te se ushoda po sobi, nalik na lijepu zvjerku u kavezu. Pravio je velike korake, a u njegovu držanju kao da je bilo nešto pritajeno. U rukama je osjećao neku čudnovatu studen.

Ta je neizvjesnost postajala nesnosna. Vrijeme kao da je puzečki odmicalo olovnoteškim nogama, dok njega samog kao da su olujne vjetrine bacale na rub pećine crna ponora ili kakve bezdane provalije. A on je znao što ga ondje čeka, i gotovo da je to i vidio, te je cepteći od groze vlažnim rukama zatiskivao upaljene očne kapke, kao da bi htio samom mozgu oduzeti vid i zjenice utisnuti duboko u očne duplje. Ali ništa nije pomoglo. Mozak se tovio svojom vlastitom hranom, a mašta, izvitoperena jezmom, savijala se od bola kao živ stvor, plesala kao nakazna marioneta u kakvoj vašarskoj šatri, kesila se svaki čas kroz neku drugu obrazinu. A zatim, odjednom, kao da je Vrijeme stalo. Da, doista: onaj slijepi stvor koji je teško disao, više nije puzao i, pošto je Vrijeme sada bilo mrtvo, strašne misli sunuše na nj, iskopaše iz groba odvratnojezivu budućnost i baciše je preda nj. I on je zurio u tu budućnost, i skamenio se od užasa.

Napokon se otvoriše vrata, te uđe njegov sluga. On ga pogleda staklenim očima.

— Gospodin Campbell, milostivi gospodine — reče momak.

Uzdah olakšanja prijeđe preko Dorianovih sasušenih usana, i obrazi mu se opet zarumenješe.

— Francis, uvedite ga odmah. — Osjećao je da je ponovo bio onaj stari Dorian. Nestade kukavštine koja bješe njime ovladala.

Sluga se pokloni te iziđe. Dočas uđe Alan Campbell, a izgledao je vrlo ozbiljan i

blijed, to blijedi jer mu je kosa bila crna poput uglja, a obrve tamne.

— Alane, lijepo je to od vas! Hvala vam što ste došli.

— Bio sam odlučio da nikad više ne stupim preko praga vaše kuće, Gray. No vi ste mi pisali da je to pitanje života i smrti. — Glas mu bješe tvrd i hladan. Govorio je polako i odmjereno. Neki je prezir izbijao iz njegovih oštih i pronicavih očiju, kojima je netremice gledao u Doriana. Obje je ruke i dalje držao u džepovima astrahanske bunde, i kao da nije ni primijetio ruke koju mu je prijatelj pružio na pozdrav.

— Da, Alane, to je pitanje života i smrti, i ne samo za jednu osobu. Sjednite.

Campbell sjede za stol, a Dorian se smjesti nasuprot njemu. Pogledi se dvojice muškaraca sukobiše. U Dorianovu pogledu bilo je beskrajne samilosti. Znao je kako je strašno to što će sada učiniti.

Časak je vladao mučan tajac, a zatim se nagnu naprijed i reče sasvim mirno, ali pažljivo motreći utisak svoje riječi na licu čovjeka po kojega je bio poslao:

— Alane, u zaključanoj sobi i najgornjem katu ove kuće za stolom sjedi mrtav čovjek. Ima već deset sati otkako je mrtav. Ne mičite se i ne gledajte me tako. Tko je taj čovjek, zašto je umro i kako je umro, to se vas ništa ne tiče. Vi morate samo da ...

— Dosta, Gray. Ništa više ne želim znati. I mene se ne tiče da li je sve to istina što ste mi sada rekli, ili nije. Najodlučnije odbijam da budem umiješan u vaš život. Zadržite svoje grozne tajne za se. One me više nimalo ne zanimaju.

— Alane, one će vas morati zanimati. Ova će tajna morati da vas zanima. Meni vas je strašno žao, Alane, ali ne mogu na ino. Vi ste jedini čovjek koji je kadar da mi pomogne. Prisiljen sam da vas umiješam u tu stvar. Nemam drugog izlaza. Alane, vi se bavite prirodnim znanostima. Vi se razumijete u kemiju i slične stvari. Već ste vršili takve eksperimente. Evo što vam je činiti: da uništite ono mrtvo tijelo tamo gore, da ga uništite tako da ne ostane ni traga od njega. Nitko nije vidio toga čovjeka da je ušao u kuću. Štoviše, svi misle da je on sada u Parizu. Proći će nekoliko mjeseci prije nego što će primijetiti da je nestao. A kada to primijete, ovdje se ne smije naći ni najmanji trag. Alane, vi morate njega, i sve što njemu pripada, pretvoriti u pregršt pepela što ga mogu rasuti.

— Doriane, vi ste poludjeli.

— O, samo sam čekao da me nazovete Dorianom.

— Vi ste poludjeli, velim vam — poludjeli ste, kad možete zamisliti da ću i prstom maknuti da vam pomognem. Da, poludjeli ste, kad mi možete priznati tu strahotu. Ma što to bilo, ja neću ni da čujem za tu stvar. Zar mislite da ću radi vas staviti na kocku svoj dobar glas? Što se mene tiču vaši sotonski poslovi?

— Alane, taj je čovjek počinio samoubojstvo.

— To mi je drago. Ali tko ga je natjerao na to? Bit će da ste vi to skrivili.

— Odbijate li da to učinite za me?

— Razumije se da odbijam. Neću ni da čujem za tu stvar. Što je meni stalo do toga da se vi osramotite. Drugo niste ni zaslužili. Ja se ne bih ni najmanje žalostio da vas vidim obeščašćena, javno obeščašćena. Kako se samo usuđujete

da baš mene od svih ljudi na svijetu umiješate u tu grozotu? Mislio sam da bolje poznajete ljudske karaktere. Bit će da vas vaš prijatelj, lord Henry Wotton nije mnogo poučavao filozofiji, iako ste mnogo šta od njega naučili. Ništa me neće nagnati da učinim samo jedan korak za vas. Niste se obratili na pravog čovjeka. Tražite od kojeg svojeg prijatelja da vam pomogne, a ne od mene.

— Alane, tu je umorstvo posrijedi. Ja sam ga ubio. Vi i ne slutite koliko sam zbog njega prepatio. Ma kako sada izgledao moj život, taj je čovjek više od jadnoga Harryja utjecao na me da postanem takav kakav sam sada, i da me upropasti. Možda on to nije htio, ali je učinak isti.

— Umorstvo! Bože mili, Doriane, zar ste već tako duboko pali? Ja vas neću odati. Ja se time ne bavim. Uostalom, uhvatit će vas i bez moga upletanja. Nitko ne izvrši zločin a da pritom ne počini kakvu pogrešku. Bilo kako bilo, ja ne želim biti u to upleten.

— Pa ipak morate biti u to upleteni. Čekajte samo časak i slušajte što ću vam reći. Samo slušajte, Alane. Ja od vas tražim samo to da izvršite neki znanstveni eksperiment. Vi posjećujete bolnice i mrtvačnice, a sve one jezovite stvari što tamo činite, ne mogu vas potresti. Ako biste vidjeli ovoga istog čovjeka gdje u nekoj strašnoj dvorani za seciranje ili u u mekom smrdljivom laboratoriju leži na metalnom stolu sa žljebovima, koji služe za otjecanje krvi, vi biste ga promatrali kao izvrstan materijal za svoje pokuse. Nijedna dlačica na glavi ne bi vam se naježila. I ne bi vam mi na um palo da činite neko zlo. Baš naprotiv, bili biste uvjereni kako vršite neku veliku znanstvenu misiju za čovječanstvo, ili kako uvećavate ljudsko znanje, ili kako zadovoljavate intelektualnu želju za znanjem, ili što slično. Ja od vas tražim samo to što ste i prije toliko puta činili. A uništiti jedan leš mora doista biti manje strašno od toga što vi obično činite. I ne zaboravite da je taj leš dokazni materijal protiv mene. Ako ga pronađu,

izgubljeni sam; a posve je sigurno da će ga pronaći ako mi vi ne pomognete.

— Ja ne osjećam ni najmanju želju da vam pomognem. Vi kanda to zaboravljate. Mene se čitava ta stvar uopće ne tiče. Ja u to ne ulazim.

— Alane, zaklinjem vas. Ta pomislite samo u kakvu sam položaju. Upravo maločas, prije nego što dođoste, umalo se nisam onesvijestio od straha. Možda ćete i vi jednog dana osjetiti takav strah. Ali ne! Ne mislite na to. Gledajte sve to sa čisto znanstvenog stajališta. Vi ne ispitujuete odakle dolaze ona mrtva tjelesa na kojima vršite svoja istraživanja. Pa nemojte ni sada ništa pitati. Ionako sam vam već previše rekao. Ali vas kumim i preklinjem, učinite to što vas molim! Alane, jednom smo bili prijatelji!

— Ne govorite o onim danima, Doriane, koji su zauvijek mrtvi.

— Ali mrtvi ponekad ostaju. Onaj čovjek tamo gore neće otići. Sjedi za stolom, pognute glave i ispruženih ruku. Alane, Alane! Ako mi ne pomognete, upropašten sam. Alane, ta mene će objesiti! Zar ne shvaćate? Objesit će me za ono što sam učinio.

— Nema nikakova smisla da produžimo tako. Ja najodlučnije odbijam da bilo što poduzmem u toj stvari. Prava je ludost što vi to od mene tražite.

— Vi odbijate?

— Da.

— Preklinjem vas, Alane.

— Uzalud!

U očima Doriana Graya ponovo sinu onaj samilosni pogled. Zatim ispruži ruku, dohvati komad papira i napisa nešto. Pročita dvaput što je napisao, pomno savi papir i turnu ga preko stola. Nato ustade i priđe prozoru.

Campbell ga u čudu pogleda, zatim uze papir i rastvori ga. Dok je čitao, lice mu problijedje sablasno, i on nemoćno klonu. Obuze ga strašan osjećaj slabosti. Bilo mu je kao da mu srce u nekom praznom prostoru bije, bije tako snažno kao da će se samo ubiti.

Poslije dvije-tri minute stravične šutnje, Dorian se okrenu, priđe mu i stade iza njega, stavivši mu ruku na rame.

— Meni vas je silno žao, Alane — promrmlja — no vi ste me na to prisilili, i ja ne mogu birati. Već sam napisao pismo. Evo ga. Vidite li adresu? Ako mi ne pomognete, morat ću ga poslati. Ako mi ne pomognete, doista ću ga poslati. A vi znate što će onda biti. No vi ćete mi pomoći. Sada mi više ne možete to odbiti. Nastojao sam vas poštediti. Budite pravedni i priznajte da je tako. Bili ste nepristupačni, grubi i uvredljivi. Postupali ste sa mnom, kako se još nitko nije usudio sa mnom postupati — barem ne živ čovjek. I sve sam podnio. No sada je kucnuo čas kada ja određujem uvjete.

Campbell sakri lice rukama; podiđe ga jeza.

— Da, sada je na mene red da određujem uvjete. Alane. I vama su oni već poznati. Stvar je sasvim jednostavna. De, nemojte se toliko uzbuđivati. Nema druge, stvar se mora izvršiti. Pogledajte stvari ravno u oči i izvršite je.

Campbell zastenja i sav se strese. Kucanje sata na kaminskoj polici njemu se činilo kao da mu Vrijeme rastvara u atome samrtničke strave, od kojih je svaki bio prebolan da ga podnese. Osjeti kao da mu željezni obruč polagano steže čelo, i kao da je na nj već pala sramota koja mu je prijetila. Ruka na njegovu ramenu bila je olovno-teška. To se ne da podnijeti. Bilo mu je kao da će ga ta ruka zdrobiti.

— No, Alane, morate odmah stvoriti odluku.

— Ja to ne mogu učiniti — odvрати mehanički, kao da su riječi kadre da promijene njegov položaj.

— Morate. Ne možete birati. Ne oklijevajte.

Časak je kolebao.

— Ima li gore u sobi kakva peć?

— Da. Plinska peć s azbestom.

— Morat ću kući da uzmem neke stvari iz laboratorija.

— Ne, Alane, ne smijete napustiti ovu kuću. Napišite sve što vam je potrebno na arak papira, i moj će sluga uzeti kola i donijeti stvari.

Campbell napisa nekoliko redaka, pritisnu posušilo na papir, a na omotu stavi adresu svoga pomoćnika. Dorian uze listak i pročita ga pažljivo. Nato pozvoni, preda ga sluzi te mu naredi da se što prije vrati sa zatraženim stvarima.

Kad se vrata predsoblja zatvoriše, Campbell se nervozno trže, ustade i priđe kaminu. Tresao se kao u nekoj groznici. Gotovo dvadeset minuta nijedan ne progovori ni riječi. Neka je muha zujala po sobi, a tiktakanje sata odzvanjalo kao udarci čekića.

Kada je na satu izbilo jedan, Campbell se okrenu i gledajući u Doriana Graya primijeti kako mu se oči orosiše suzama. U tom čistom i plemenitom izražaju njegova tužna lica bilo je nešto što je raspaljivalo njegov bijes.

— Vi ste podlac bez stida i srama! — promrsi gnjevno.

— Tiho, Alane, vi ste mi spasili život — nato će Dorian.

— Vaš život? Svemogući bože, kakav je to život? Padali ste sve dublje iz poroka u porok, a naposljetku ste dotjerali do ubojstva. Prisilili ste me da sada moram učiniti to što od mene tražite, no na vaš život pritom uopće i ne pomišljam.

— Ah, Alane — smrmlja Dorian te uzdahnu — volio bih da osjećate samo tisućuti dio sažaljenja što ga ja osjećam prema vama. — Još dok je govorio, okrenu se i pogleda u vrt. Campbell mu na to i ne odgovori.

Poslije jedno desetak minuta oči se kucanje na vratima, te uđe sluga noseći poveliku škrinju od mahagonijeva drveta s kemikalijama i velik kotur čelične i platinske žice s dvije željezne spone čudnovata oblika.

— Da ostavim stvari ovdje, milostivi gospodine? — upita Campbella.

— Da — odvrati Dorian — i žao mi je, Francis, ali vas moram još nekamo

poslati. Kako se zove čovjek u Richmondu koji Selby opskrbljuje orhidejama?

— Harden, milostivi gospodine.

— Da — Harden. Morate odmah u Richmond, te osobno potražiti Hardena i reći mu neka nam pošalje dvaput toliko orhideja nego što sam naručio, i to po mogućnosti što više bijelih. Dan je lijep, Francis, a Richmond je zgodno mjestance, inače vas ne bih namučio tim putovanjem.

— Ne smeta ništa, milostivi gospodine. U koliko da se vratim?

Dorian pogleda Campbella.

— Kako će dugo trajati vaš eksperiment, Alane? — upita ga mirno i ravnodušno. Nazočnost treće osobe kao da ga je osobito ohrabrila.

Campbell se namršti i ugrize za usne.

— Otprilike pet sati — glasio je njegov odgovor.

— Onda, Francis, imate dovoljno vremena, te se možete vratiti u šest i po. Ali počekajte: spremite mi još odijelo da se preobučem. A navečer ste slobodni. Neću večerati kod kuće, pa mi nećete biti potrebni.

— Hvala, milostivi gospodine — reče momak te iziđe.

— A sada, Alane, ne smijemo časiti ni časa. Kako je teška ta škrinja! Ja ću vam je ponijeti, a vi ponesite ostale stvari. — Govorio je vrlo brzo i zapovjednim glasom. Campbell osjeti kako je Dorian njime ovladao. Zajedno iziđoše iz sobe.

Kada se uspeše na najviše odmorište, Dorian izvadi ključ i okrenu ga u bravi. Zatim zastade. Pogled mu se uznemirio. Obuze ga groza te prošapta:

— Bojim se da ne mogu ući, Alane.

— To mi je svejedno. Ja vas ne trebam — odvrati Alana hladno.

Dorian odškrinu vrata i pritom ugleda iskreveljeno lice na slici obasjanoj suncem. Pred njom je na podu ležao strgnuti zavjes. Sjeti se kako je prošle noći prvi put zaboravio pokriti sudbonosno platno, i već htjede jurnuti naprijed, kadli sav prestravljen ustuknu.

Kakve su se to strašne kapi rosile, crvene i blistave, na rukama, kao da se platno znojilo krvavim znojem? Kako je to bilo grozno! — U tom času njemu se to činilo mnogo groznijim od one tihe spodobe, za koju je znao da još uvijek zgrbljena sjedi za stolom, a njena groteskno iskrivljena sjena na uprljanom sagu svjedočila je da se ta spodoba nije makla, nego je ostala na istom mjestu gdje ju je ostavio.

Uzdahnu duboko te rastvori vrata malo jače, i naglo uđe poluzatvorenih očiju i okrenute glave, čvrsto odlučivši da i ne pogleda mrtvaca. Onda se nagnu, dohvati zlaćanogrimizni zavjes i baci ga preko slike.

Zatim stade; od straha se ne smjede okrenuti, nego poče razgledavati zamršene šare bogatoga tkiva pred sobom. Čuo je kako je Campbell unio tešku škrinju, željezne spona i ostale stvari, koje su mu morali donijeti da bi mogao izvršiti svoj strašni posao. I on se u čudu pitao da li su se Alan i Basil Hallward nekoć poznavali, a ako jesu kakvo su mišljenje imali jedan o drugome.

— Ostavite me sada nasamo — oču neki strogi glas za sobom.

On se okrenu i pobježe iz sobe, jedva svjestan prizora što mu se načas ukazao: tijelo je mrtvaca bilo zabačeno unatrag, i Campbell je zurio u to lice što se caklilo žutim sjajem. Silazeći niza stepenice, čuo je kako se ključ u bravi okrenuo.

Bilo je već davno prošlo sedam sati kad se Campbell vratio u knjižnicu. Bio je blijed, ali savršeno miran.

— Učinio sam što ste od mene tražili — promrmlja — a sad — zbogom. I da se nikad više ne vidimo.

Dorian samo reče:

— Vi ste me spasili od propasti, Alane. Nikada vam to neću zaboraviti.

Tek što je Campbell otišao, on ode gore. U sobi je strašno vonjalo po salitrenoj kisellini. Ali prilike koja je prije sjedila za stolom, bijaše nestalo.

XV POGLAVLJE

Iste večeri, u osam i pô, lakaji koji isu se duboko klanjali, uvedoše Doriana Graya, koji bijaše najpomnije odjeven, s velikom kiticom Parma-ljubica u zapučku, u salon lady Narborough. U glavi mu je šunjelo od bolova razdraženih živaca te je bio sav uzbuđen, ali njegove kretnje, kad se nagnuo nad rukom

domaćice, bile su kao uvijek neusiljene i dražesne. Možda čovjek nikada ne izgleda tako miran i siguran kao u trenucima kada mora glumiti neku ulogu. I doista, nitko tko je te večeri promatrao Doriana Graya, ne bi pomislio kako je proživio tragediju što je baš tako strašna kao ma kakva tragedija naših dana. Ta oni nježni prsti valjda ne bi bili kadri pograbiti nož da ubiju čovjeka, niti je bilo vjerovati da bi one nasmijane usne mogle huliti na boga i prokleti sve što je dobro i plemenito. A i on sam nije se mogao dosta načuditi svome sigurnom i nehajnom vladanju, te je načas živo osjetio jezovitu slast svoga dvostrukog života.

Tu se našlo na okupu malo društvanice, ljudi koje je lady Narborough na brzu ruku bila pozvala; a ona sama bijaše vrlo bistra žena, s ostacima doista izrazite ružnoće, kako je lord Henry često znao da se o njoj izražava. Pokazala se kao vanredna žena jednog od naših najdosadnijih ambasadora, i pošto je dolično sahranila svoga muža u mramornom mauzoleju, što ga je dala sagraditi po svojim nacrtima, a svoje kćeri poudala za neku bogatu, već postariju gospodu, ona se sada sva podavala užitku francuskih romana, francuske kuhinje i francuskog esprita, kad bi joj se za to pružila prilika.

Dorian bijaše jedan od njenih osobitih ljubimaca, kojemu je uvijek govorila kako joj je neobično drago što se nije s njim upoznala u svojim mladim danima. 'Pouzdamo znam, dragi moj, da bih se bila ludo u vas zaljubila', običavala je reći, 'te bih za vas bila kadra sve učiniti. Sva je sreća što onda još nitko nije pomišljao na vas. No u ono vrijeme žene nisu počinjale ludosti, i jedva da mi se pružila prilika za najnevinija ljubakanja. Međutim, to je krivica lorda Narborougha. Bio je strašno kratkovid, pa kakvo mi je to zadovoljstvo varati muža koji nikada ništa ne primijeti?'

Te su večeri njeni gosti bili prilično dosadni. Stvar je bila u tome — kako je to

objasnila Dorianu, skrivajući se iza jako otrcane lepeze — da joj je sasvim neočekivano došla u pohode jedna od njenih udatih kćeri, a da nesreća bude još veća dovela je i muža. »Dragi moj«, šaptala je Dorianu, »po mom mišljenju to nije nimalo lijepo od nje. Ja ih doduše posjećujem svakog ljeta nakon svog povratka iz Homburga,¹¹⁵ no stara žena poput mene mora se gdje kad malo naužiti svježeg zraka, a osim toga ja ih malo prodrmam, te onda opet živnu. Ne možete ni zamisliti kakvim životom oni tamo žive. Kao pravi pravcati seljaci. Ustaju rano, jer imaju mnogo posla, a liježu rano, jer imaju tako malo o čemu da misle. U cijelom tom kraju ljudi ne pamte da se dogodio kakav skandal još od vremena kraljice Elizabete i prema tome svi, tek što povečeraju, odmah zaspu. No ja vas neću posjesti ni kraj njega ni kraj nje; sjedit ćete kraj mene i zabavljati me.«

Dorian smrmlja nekoliko riječi laske te se počne ogledavati oko sebe. Da, doista; društvo je bilo vrlo dosadno. Dvojicu od gostiju nikada dotad nije ni vidio; a inače su tu bili Ernest Harrowden, jedan od onih sredovječnih mediokriteta na koje tako često nailazimo u londonskim klubovima, koji, istina, nemaju neprijatelja, ali ih prijatelji baš nikako ne podnose; pa Lady Roxton, napirlitana žena kukasta nosa, kojoj je bilo oko četrdeset i pet godina, i koja je uvijek nastojala da se kompromitira, ali je bila toliko neobično ružna da na njeno najveće razočaranje nitko nikada nije shvatio ozbiljno ni cigle riječi, izrečene protiv nje; zatim gospođa Erlynne, žena nametljiva, nitko i ništa, koja je dražesno vrskala i imala vatrenoriđu kosu; onda lady Alice Chapman, kćerka domaćice, neukusno odjevena seljakuša, s onim karakterističnim engleskim licem koje, jedanput viđeno, zauvijek iščezne iz našeg pamćenja; i njen suprug, zadriglo stvorenje rumena lica s bijelim zaliscima, koji poput mnogih njegova soja žive u uvjerenju da pretjerana veselost može nadomjestiti potpuni

¹¹⁵ Homburg — kupalište u Taunusu (Njemačka). (Prev.)

nedostatak misli.

Gotovo je požalio što je došao, kadli lady Narborough, pogledavši u veliki sat od pozlaćene bronce, koji se svojim neukusnim oblikom isticao na kaminskoj polici, ukrašenoj svijetloljubičastom draperijom uskliknu:

— Grozan je lord Henry Wotton, što tako kasno dolazi! Jutros sam mu, onako na sreću, poslala poruku, i on mi je zasigurno obećao da me neće razočarati.

Tješila ga misao da će se Henry pojaviti, i kada se vrata otvoriše i on oču njegov prigušen melodični glas gdje ljupko laže, ispričavajući se što nije mogao prije doći, odjednom se udobrovolji.

Ali za večerom ipak nije mogao ništa okusiti. Odnosili su ispred njega jelo za jelom a da nije ni dotakao tanjur. Lady Narborough neprestance ga je grdila, jer je smatrala da je to 'uvreda za jadnoga Adolpheu, koji je taj menu osobito za vas spremio', a lord Henry bi ovda-onda pogledao u nj preko stola, čudeći se što je tako šutljiv i rastresen. Sluga bi mu od vremena do vremena napunio čašu šampanjcem. Ispijao je naglo čašu, a ipak se činilo da je sve žedniji.

— Doriane — naposljetku reče lord Henry, kad su servirali chaud-froid¹¹⁶ — što vam je večeras? Vi kao da ste vrlo loše raspoloženi?

— Sve mi se čini da je zaljubljen — prihvati lady Narborough — a boji se da mi to prizna kako ne bih postala ljubomorna. Čovjek je potpuno u pravu, jer ja bih doista bila ljubomorna.

— Draga lady Narborough — promrmlja Dorian smiješeći se — ja već tjedan

¹¹⁶ Chaud-froid — piletina u želeu. (Prev.)

dana nisam zaljubljen — stvarno, otkako je madame de Ferrai otputovala iz Londona.

— Kako se vi muškarci možete zaljubiti u takvu ženu! povika stara dama. — To ja zbilja ne razumijem.

— To je samo stoga, lady Narborough, jer nas ona podsjeća na vas kada bijaste još djevojčica — priklopi lord Henry. — Ona je jedina veza između nas i vaših kratkih djevojačkih haljina.

— Ona nimalo ne podsjeća na moje kratke haljinice, lorde Henry. Ali se ja vrlo dobro sjećam nje kako je prije trideset godina izgledala u Beču, i kako je onda bila décolletée.¹¹⁷

— Ona je i sada décolletée — odvrati on te dohvati jednu maslinu svojim dugim tankim prstima — a kada je vrlo elegantno odjevena, nalik je na edition de luxe¹¹⁸ kakva lošeg francuskog romana. Ona je zbilja divna i puna iznenađenja. Njen je talent za obiteljsku privrženost izvanredan. Kada joj umrije treći muž, kosa joj od puste tuge posta sasvim zlatno-plava.

— Ta zar vas nije stid, Harry! — kliknu Dorian.

— To je vrlo romantično objašnjenje — zasmija se domaćica. — Samo — rekoste, treći muž, lorde Henry! Valjda ne mislite da je Ferrol četvrti?

— Baš tako, lady Narborough.

¹¹⁷ Décolletée—dekoltirana; ovdje: igra riječima, jer décolletée iznači i lascivan, razuzdan. (Prev.)

¹¹⁸ Edition de luxe — divot-izdanje. (Prev.)

— Ne vjerujem vam ni riječi.

— Pa, pitajte gospodina Graya. On vam je jedan od njenih najintimnijih prijatelja.

— Je li istina, gospodine Gray?

— Ona me uvjerava da je tako, lady Narborough — odgovori Dorian, — Pitao sam je da li poput Margarete od Navare nosi balzamirana srca svojih muževa o pojasu, ali mi reče da ne nosi, jer nijedan od njih nije imao srca.

— Četiri muža! Časna riječ, to je trop de zèle.¹¹⁹

— A ja joj rekoh — trop de d'audace¹²⁰ nato će Dorian.

— O, dragi moj, ona ima dovoljno smjelosti za sve. A kakav je čovjek taj Ferrol? Ja ga ne poznajem.

— Muževi vrlo lijepih žena pripadaju klasi zločinaca — odslovi lord Henry i srknu malo vina.

Lady Narborough lako ga udari lepezom.

— Lorde Henry, ja se nimalo ne čudim što se sav svijet tuži da ste zao čovjek.

— A koji svijet? — upita lord Henry te se namršti. — Bit će da je to onaj budući

¹¹⁹ Trop de zèle — suviše uporno. (Prev.)

¹²⁰ Trop d'audace — suviše smjelo. (Prev.)

svijet, jer s ovim svijetom živim u najboljoj slozi.

— Svi mi znanci vele da ste vrlo zao čovjek — uskliknu stara dama i stade vrtjeti glavom.

Lord Henry načas se uozbilji.

— Upravo je strašno — reče naposljetku — kako dandanas ljudi govore za našim leđima stvari, koje su u cijelosti istinite.

— Zar nije nepopravljiv? — povika Dorian nagnuvši se naprijed.

— Nadam se da jest — nasmija se domaćica. — Ali doista, ako vi svi tako ludo obožavate gospođu de Ferrol, morat ću se i ja ponovo udati da bih opet došla u modu.

— Vi se nikad više nećete udati, lady Narborough — — utae se u riječ lord Henry. — Bili ste i suviše sretni, Kada se žena po drugi put udaje, ona to čini samo zato što joj je prvi muž bio odvratn. A kad se muškarac po drugi put oženi, to je stoga što je obožavao svoju prvu ženu. Žene kušaju svoju sreću, a muškarci je stavljaju na kocku.

— Narborough nije bio savršen muž — povika stara dama.

— Da je bio savršen, ne biste ga voljeli, draga lady Narborough — priklopi lord Henry. — Žene nas vole radi naših mana. Ako ih imamo u dovoljnoj mjeri, sve nam praštaju, čak i našu duhovitost. Bojim se da me poslije toga što sam rekao, više nećete pozivati na večeru, lady Narborough, ali rekoh vam živu istinu.

— Naravno, da je istina, lorde Henry. Kada vas mi žene ne bismo voljele radi vaših mana, što biste vi onda? Nikad se nijedan od vas ne bi oženio. I vi biste bili jalovo društvanje nesretnih neženja. Ali vi se ni onda ne biste mnogo promijenili. Dan-danas, muževi žive kao neženje, a neženje kao muževi.

— Fin de siècle¹²¹ - smrmlja lord Henry.

— Fin du globe¹²² — uskoči domaćica.

— Volio bih da je fin du globe — prihvati Dorian uzdahnuvši. — Život je veliko razočaranje.

— Ah, dragi moj — uskliknu lady Narborough navlačeći rukavice — nećete valjda reći da ste iscrpli Život. Kada to kaže muškarac, onda se zna da je Život iscrpao njega. Lord Henry vrlo je zao čovjek, a i ja kadikad zaželim da sam i ja bila takva. No vi ste stvoreni da budete dobri, jer tako dobro dobro izgledate. Moram vam naći neku lijepu ženu. Lorde Henry, ne mislite li i vi da bi se gospodin Gray morao oženiti?

— Ja mu to uvijek govorim, lady Narborough — odslovi lord Henry te se pokloni.

— E, kad je tako, treba se potruditi da mu nađemo zgodnu ženu. Noćas ću pažljivo prelistati Debrett,¹²³ pa ispisati imena svih mladih dama koje bi mogle doći u obzir.

¹²¹ Fin de siècle — konac stoljeća; oznaka za sumorne, bolećivo-profinjene pojave u pjesništvu, umjetnosti i modi potkraj 19. st. (Prev.)

¹²² Fin du globe — konac svijeta. (Prev.)

¹²³ Debrett — almanah rodoslovlja svih engleskih plemićkih obitelji. (Prev.)

— Hoćete li prepisati i njihove godine rođenja, lady Narborough? — upita Dorian.

— Dakako, i njihove godine rođenja, ali možda s malim preinakama. Samo se ni u čemu ne smijemo prenageliti. Želim da to bude ono što Morning Post naziva skladan brak, tako da oboje budete sretni.

— Kakve sve besmislice ljudi govore o sretnim brakovima! uskliknu lord Henry. — Muškarac može biti sretan sa svakom ženom, sve dok je ne voli.

— Ah, kakav ste vi cinik! — povika stara dama, odgurnuvši stolicu natrag i klimnuvši glavom lady Ruxton. — Morate uskoro opet k meni na večeru. Vi djelujete na me kao divno sredstvo za jačanje, koje mi više prija od onoga što mi prepisuje sir Andrew. Samo mi morate reći kakvi su vam ljudi po volji. Htjela bih da se ovdje okupi divno društvo.

— Volim muškarce koje čeka lijepa budućnost, i žene koje imaju prošlost — odvrati on. — Ili možda mislite da bi se na taj način skupilo isključivo žensko društvo?

— Sve se bojim da ste u pravu — zasmija se ona ustajući. — O, lady Ruxton, molim vas po sto puta da mi oprostite — nastavi — nisam primijetila da još niste popušili svoju cigaretu.

— Ništa, ništa, lady Narborough. Ja ionako odviše pušim. Ubuduće morat ću smanjiti broj cigareta.

— Nemojte, molim vas, lady Ruxton — javi se lord Henry. — Umjerenost je kobna stvar. 'Dovoljno' — to je kao običan objed, i samo je 'više nego dovoljno'

prava gozba.

Lady Ruxton radoznalo ga pogleda.

— Nekog popodneva morate doći k meni da mi to objasnite, lorde Henry. Vaša teorija kao da je vrlo privlačna — promrmlja te dostojanstveno napusti sobu.

— A sada budite tako dobri da se odviše ne zabrblijate o svojoj politici i svojim skandalima — oglasi se lady Narborough s vrata — inače ćemo se gore zacijelo počupati.

Muškarci se nasmijaše, a gospodin Chapman svečano se diže s donjeg kraja stola te priđe čelu stola. Dorian Gray promijeni mjesto i sjede do lorda Henryja. Gospodin se Chapman vrlo glasno raspriča o političkoj situaciji u parlamentu. Bučno je ismijavao svoje protivnike. Riječ doktrinar¹²⁴ — riječ koja je strah i trepet za britanski duh — izbijala je od vremena do vremena iz njegova grohota. Čestoput bi ponovio prednji slog neke riječi, i to mu je služilo kao govornički ukras. Na kule Misli izvjesio bi Union Jack.¹²⁵ Prirođenu glupost rase — koju je on prostosrdačno nazivao zdravim engleskim razumom — prikazivao je kao pravi bedem Društva.

Lordu Henryju oko usana zatitra lak osmijeh; okrenu se i pogleda Doriana te ga upita:

— Osjećate li se bolje, dragi mladiću? Za vrijeme večere izgledali ste vrlo loše.

— Meni je sasvim dobro, Harry. Samo sam umoran, i to je sve.

¹²⁴ Doktrinar — teoretičar, pedant. (Prev.)

¹²⁵ Union Jack (junjen džek) — britanska državna zastava. (Prev.)

— Sinoć bijaste vrlo šarmantni. Mala je vojvotkinja bila upravo očarana. Reče mi da će doći u Selby.

— Obećala je da će doći dvadesetog.

— Hoće li i Monmouth doći?

— O da, Harry.

— On mi je strašno dosadan, gotovo isto toliko koliko i njoj. Ona je vrlo pametna, gotovo prepametna za jednu ženu. Njoj nedostaje one neopisive dražesti slabosti. Kip od zlata postaje još vredniji kad stoji na glinenim nogama. Njene su noge ljepušASTE, ali nisu od gline. Nožice od bijela porculana, da tako kažemo: one su već prošle kroz vatru, a što vatra ne uništi, to očvršćava. Već je stekla mnoga iskustva.

— Otkad je već udata? — upita Dorian.

— Čitavu vječnost, uvjerava me ona. Prema plemićkom kalendaru, bit će da je deset godina; ali deset godina s Monmouthom — to je koliko i vječnost, uključivši tu i vrijeme. Tko će još doći?

— O, pa Willoughbysevi, lord Rugby sa ženom, naša domaćica, Geoffrey Clouston, naše obično društvo. Pozvao sam i lorda Grotriana.

— On mi se sviđa — primijeti Lord Henry. — Mnogi ga ne vole, no meni se čini da ima mnogo šarma. To što je pokatkad pretjerano elegantno obučen, nadoknađuje time što je uvijek vanredno uljudan i duhovit. On predstavlja tip

vrlo moderna čovjeka.

— Ne znam, Harry, hoće li moći doći. Možda će morati sa svojim ocem u Monte Carlo.

— O, koliko nam muke često zadaje obitelj! Nastojte da svakako dođe. Uostalom, Doriane, sinoć ste nam vrlo rano pobjegli? Napustili ste društvo još prije jedanaest. Što ste onda radili? Jeste li otišli ravno kući?

Dorian baci brzo pogled na nj te se namršti. — Ne, Harry reče naposljetku. — Bilo je već gotovo tri, kad sam došao kući.

— Jeste li pošli u klub?

— Jesam — odvrati, a zatim se ugrize za usne. — Ne, nisam to htio reći. Nisam pošao u klub. Šetao sam nasumce. Sada više ne znam što sam radio ... Kalko ste radoznali, Harry? Uvijek biste htjeli znati što tko radi. A ja naprotiv uvijek nastojim zaboraviti, što sam radio. Vratio sam se kući u dva i pô, ako baš morate znati točno vrijeme. Zaboravio sam da ponesem ključ, pa mi je sluga morao otvoriti. Ako želite da to netko posvjedoči, pitajte njega.

Lord Henry sleže ramenima.

— Dragi mladiću, ta meni je to svejedno! Pođimo gore u salon.

— Ne hvala, Harry, sada mi se ne pije sherry.¹²⁶

¹²⁶ Sherry — španjolsko bijelo vino. (Prev.)

— Nešto vam se desilo, Doriane. Recite mi što je. Ja vas večeras ne prepoznajem.

— Ne brinite za me, Harry. Nekako sam razdražen i loše volje. Sutra ili prekosutra skočit ću do vas. Ispričajte me kod lady Narborough, Ne idem gore. Idem kući. Moram kući.

— U redu, Doriane. Nadam se da ćete mi sutra doći na čaj. I vojvotkinja će doći.

— Nastojat ću da dođem, Harry — odvrati Gray te iziđe iz sobe. Vozeći se kući, opet osjeti onu stravu, za koju misljavaše da je prigušio. Zbog pitanja što mu ga je lord Henry slučajno postavio, on se sav uznemirio, a želio je sačuvati svoju hladnokrvnost. Trebalo je da uništi neke predmete koji su mu mogli postati opasni. Zgrozi se. Sama pomisao da ih se dotakne, bijaše mu strašna.

Pa ipak je to morao učiniti. To mu je bilo jasno, i pošto je zaključao vrata knjižnice, otvori tajni pretinac u zidu, u koji bješe strpao ogrtač i torbak Basila Hallwarda. U kaminu je gorjela jaka vatra. Stavio je još jednu kladu. Smrad spaljene odjeće i sagorjele kože bijaše strašan. Trebalo mu je tri četvrti sata dok je sve to spalio. Nakraju je osjetio kako ga hvata nesvjestica i mučnina, i pošto je okadio sobu, spalivši nekoliko alžirskih mirišljivih svjećica u rupičavoj bakrenoj tavi, umije ruke i protrlja čelo hladnim octom, koji je mirisao na mošus.

Odjednom se trže. Oči mu čudno sijevnuše, i on stade nervozno griskati donju usnu. Između oba prozora stajavaše velik florentinski ormar od ebanovine s intarzijama od bjelokosti i plavog lapisa. Gledao je taj ormar kao da je on živ i sposoban da čovjeka očara i ispuni stravom, kao da se u njemu pritajilo nešto za čim je hlepio i čega se grstio u isti mah. Poče brže disati. Osjeti kako je njime

ovladala bezumna žudnja. Pripali cigaretu i odmah je baci. Očni mu se kapci spustiše, te su mu duge trepavice gotovo dodirivale obraze. A on je netremice gledao samo u taj ormar. Napokon ustade s divana na kojemu je dosad ležao, pristupi ormaru, otvori ga i pritisnu na tajnu oprugu. Malo po malo i pojavi se trougli pretinac. Instinktivno mu se prsti ispružiše prema njemu, utonuše i stegoše neki predmet. Bijaše to kineska kutijica, pomno izrađena od crna lakirana drveta, i kao oprhnuta zlatom, sa strane ukrašena vijugavim šarama, a na svilenim vrpčama visjela kristalna zrna i kićanke od pletene metalne žice. On je otvori. U njoj ležaše neka zelena, svijetla, voštana tvar, koja je teško i opojno mirisala.

Nekoliko je časaka oklijevao, a na licu mu lebdio čudan i nepomičan osmijeh. On se sav strese, mada je u sobi bilo vruće. Uspravi se i pogleda na sat. Bijaše dvadeset minuta do dvanaest. Vрати kutijicu na svoje mjesto, zatvori ormar i pođe u svoju spavaću sobu.

Kada je s tornjeva ponoć odzvanjala metalnim zvucima kroz pomrčinu, Dorian Gray, obučen sasvim priprosto, s rupcem oko vrata, nečujno se išulja iz kuće. U Bond Streetu nađe hansom s jednim dobrim konjem. Zaustavi kola i tihim glasom reče kočijašu neku adresu.

Čovjek odmahnu glavom i progundā:

— To je suviše daleko

— Evo vam sovereign¹²⁷ — reče mu Dorian. — A ako budete brzo vozili, dobit ćete još jedan.

¹²⁷ Sovereign — engleski zlatni novac; — 1 liveršterling. (Prev.)

— Pa dobro, milostivi gospodine — odvrati čovjek — za jedan sat eto nas tamo.
— Pošto je gost ušao u kola, kočija, okrenu konja i zapraši prema rijeci.

XVI POGLAVLJE

Studena kiša počne sipiti, a mutne ulične svjetiljke sablasno žmirkahu kroz izmaglicu koja se spuštala. Krčme su se upravo zatvarale, i nejasne se prilike muškaraca i žena načetiše oko vrata u omanjim skupovima. Iz ponekih je gostionica dopirao strašan smijeh, a u drugima se razlijegeše lom i svađa i grdna psovka pijanaca.

Zavalivši se u kolima, sa šeširom nabijenim duboko na čelo, Dorian Gray je sumornih očiju promatrao bijedu i sramotu velegrada, a ovda-onda ponavljao riječi koje mu je lord Henry rekao prvog dana njihova poznanstva: 'Ništa ne razgaljuje dušu bolje od čulâ, kao što našim čulima samo duša može pomoći'. Da, u tome je sva tajna. On je to često pokušavao, pa će i sada pokušati. Ima jazbina u kojima se puši opijum i kupuje zaborav, jazbina strave i užasa, gdje se sjećanje na stare grijehe može prigušiti bezumljem novih opaćina.

Mjesec je visio nisko nad obzorjem, nalik na žutu lubanju. Ponekad bi golem oblak čudovišna oblika prelazio preko njega svojom dugom rukom te ga zaklanjao. Plinskih je svjetiljaka bivalo sve manje, a ulice postajale sve tješnje i mračnije. Jedanput je kočijaš zalutao, te se morao vratiti pol milje natrag. S konja se pušila para dok je šljapkajući gacao kroz barež. Prozorčići hansoma bijahu zapuhnuti koprenom sive pahuljaste magle.

'Ništa ne razgaljuje dušu bolje od čula, kao što našim čulima samo duša može pomoći!' Kako mu je bruj tih riječi odzvanjao u ušima! Njegova je duša doista bila nasmrt bolesna. Da li je istina da je samo čula mogu izliječiti? Pala je nevina krv. Kakvom pokorom da se iskupi taj grijeh? Ah, za takav grijeh nije bilo iskupljenja; no mada nije bilo oprostjenja, ipak je mogao naći zaborava, i on je čvrsto odlučio da sve zaboravi, da uguši i uništi taj osjećaj grijeha, kao što bi čovjek zgazio guju otrovnicu koja ga je ujela. Ta kakvo je pravo imao Basil da s njim onako razgovara? Tko ga je postavio da sudi drugima? Uprskao ga je strašnim, užasnim riječima, koje nitko živ ne bi otrpio.

Uporno i s mukom kotrljala se kola sve dalje i dalje, a njemu se činilo da sve sporije odmiču. Gurnu prozorčić i doviknu kočijašu da potjera brže. Strašna žudnja za opijumom počje ga daviti. Grlo mu gorilo, bijele se nježne ruke grčile. Kao da je pomahnitao, udarao je konja štapom. Kočijaš se nato samo nasmija i oplete konja bičem. Tada i on prsnu u smijeh, a kočijaš ušutje.

Put kao da se otezao u beskraj, a ulice bijahu nalik na crnu paučinu koja se trza pod kracima paukovim. Pusta je jednoličnost postajala nepodnošljivom, i kada je magla zagustila, njega obuze strah.

Zatim su prolazili kraj osamljenih ciglana. Tu se magla bila prorijedila, te je mogao raspoznati čudnovate, na bocu nalik sušnice, iz kojih su izbijali narančasti, lepezasti plameni jezici. Dok su tako prolazili, zalaja pas, a negdje u daljini, u pomrčini, oču se krik samotna galeba. Konj se spotače o neku izbočinu kolonije, prope se i pojuri trkom.

Poslije malo vremena okrenuše s glibovite ceste, te kola ponovo zakloparaše po lošoj kaldrmi malih ulica. Gotovo svi prozori na kućama bijahu tamni, no tu i tamo vidjeli se fantastični obrisi iza osvijetljenih zastora. On ih je promatrao

radoznalo. Te su se silhuete kretale poput golemih lutaka a micale se kao živi ljudi. Bile su mu mrske. U srcu mu uzavre potmulu bijes. Na jednom zaokretu ulice, s otvorenih vrata, neka žena vrisnu nešto kreštavim glasom, i dva muškarca tada trčahu za kolima nekih sto metara. Kočijaš ih je šibao bičem.

Kaže se da strast tjera naše misli da se vrte u krugu. I doista su izgrizene usne Doriana Graya jezovitom ustrajnošću bez prestanka ponavljale one domišljate riječi o duši i čulima, dok nije u njima našao, takoreći, potpuno objašnjenje svoga raspoloženja, te mu je i sam razum povlađivao nalazeći opravdanja za njegove strasti, koje bi — i bez tog opravdanja — ovladale njegovom ćudi. Iz stanice u stanicu njegova mozga provlačila se ista misao; a divlja žudnja za životom, strašnija od svih ljudskih pomamnih želja, ispunjaše sve jačom snagom svaki živac i svaku žilicu njegova tijela. I rugoba koja mu nekoć bijaše tako odvratna jer je svim stvarima davala lik stvarnosti, sada mu je baš s tog istog razloga postala draga. Rugoba bijaše sada za nj jedina stvarnost. Promukla graja, sav gnus jazbina raspomamljenost raskalašena života, pa i sama odurna pokvarenost kradljivca i zločinca bijahu u intenzivnoj stvarnosti dojmova jače prožeti životom nego sve ljepote Umjetnosti i sanjalačka priviđenja Glazbe. Samo u toj rugobi mogao je naći zaborava. Tri dana samo i on će opet biti slobodan.

Kočijaš najednom zaustavi kola pred mračnim prolazom. Iznad niskih krovova zupčastih, u skupu izgrađenih dimnjaka kuća stršili su crni jarboli brodova. Odrpine bjeličaste magle visjele s križeva poput sablasnih jedara.

— Ovdje negdje, zar ne, gospodine? — oču hrapav glas kroz prozorčić.

Dorian se trže i pogleda oko sebe. »Dobro je«, odvrati pa brzo siđe s kola, dade kočijašu obećanu napojnicu i krenu žurna koraka prema keju. Tu i tamo

zasvijetlilo bi svjetlo na. krmi kakva velikog trgovačkog broda. Svjetlost je podrhtavala i rasipala se na površini lokava. Crven sjaj dopirao s broda koji je imao otploviti iz luke, a sada je krcao ugalj. Klizav pločnik bijaše nalik na mokru kišnu kabanicu.

Dorian žurno zakrenu nalijevo, osvrćući se s časa na čas da se uvjeri da ga tko ne prati. Nakon sedam-osam minuta stiže do neke potleušice, koja se zbila između dvije mrke radionice. U jednom od najgornjih prozora stajaše svjetiljka. Zastade i na poseban način pokuca.

Dočas se po hodniku začuše koraci i kako netko skida lanac s vratnica. Vrata se tiho otvoriše, i on uđe, ne rekavši ni riječi zdepastoj nakaznoj spodobi, koja se, dok je prolazio, zgurila uza zid, u tmini. Udu hodnika visio zelen dronjav zastor, njišući se u vjetru koji je za njim hrupio s ulice. Povuče ga u stranu te uđe u dugu nisku prostoriju, nalik na neku trećerazrednu plesnu dvoranu. Po zidovima gorjeli jarki plamenovi plinske svjetlosti, kojih se odsjevi potmulo i nezgrapno odražavahu u ogledalima, upljivanim od muha, njemu nasuprot. Uprljani reflektori od namreškana lima bijahu smješteni iza njih, tvoreći drhtave kolute svjetla. Pod bijaše pokriven svijetložutom pilotinom, ovdje-ondje izgaženom u blatne lokve, a mjestimice se po njoj širili tamni koluti prosuta pića. Nekoliko se Malajaca skutirilo oko malog mangala i igralo se koštanim tantuzima,¹²⁸ te su brbljajući pokazivali svoje bijele zube. Za stolom u uglu izvalio se neki mornar podnimljene glave, a pokraj šanka, obojenog drečecim bojama, koji se protezao duž cijeloga zida, stajahu dvije sparušene ženske, podsmijevajući se nekom starom čovjeku, koji je s očitim gađenjem brisao rukave svoga kaputa. »Misli da su ga spopali crveni mravi«, smijaše se jedna od njih, kada je Dorian Gray prolazio pored nje. Starac je prestravljeno pogleda i plačljivo zacvilje.

¹²⁸ Tantuz — novac (od lima ili celuloida) za obračunavanje u igri. (Prev.)

Udnu prostorije bile su male stepenice što su vodile u neku zamračenu odaju. Kad je Dorian jurnuo preko one tri klimatave stube, omami ga teški miris opijuma. Dubok disaj nadu mu grudi, a nosnice mu požudno zadrhtaše. Kada je ušao, mladić meke plave kose, ikoji je, nagnut nad nekom svjetiljkom, palio dugu tanku lulu, baci pogled na nj, te mu, kanda oklijevajući, kimnu glavom.

— Vi ovdje, Adriane? — došapnu mu Dorian.

— Ta gdje bih inače bio? — nujnim će glasom mladić. — Nitko od drugova ne želi više sa mnom razgovarati.

— Mislio sam da ste otputovali iz Engleske?

— Darlington neće ništa poduzeti protiv mene. Moj je brat naposljetku ipak iskupio mjenicu. Ni George više ne razgovara sa mnom ... Kao da je meni stalo do toga! — dodade uzdahnuvši. — Dok čovjek ima boga, ne treba mu prijatelja. Ionako, čini mi se, kao da sam ih imao i previše.

Dorian protrnu, a onda pogleda po grotesknim likovima, što su u najnevjerojatnijim položajima ležali po dronjavim strunjačama. Ta skvrčena tjelesa, ta razjapljena usta, pa te izbuljene tupe i ugašene oči — njega je sve to nekako privlačilo. Znao je za te neobične rajeve njihovih muka, poznavao paklensku otupljenost koja im je otkrivala tajnu neznanih naslada. Njima bješe bolje nego njemu. Jer on je bio rob svojih vlastitih misli. Njemu je sjećanje, poput neke strašne gube, izjedalo dušu. Od vremena do vremena njemu bijaše kao da ga gledaju oči Basila Hallwarda. Ali mahom osjeti kako ne može ostati ovdje. Mučila ga nazočnost Adriana Singletona. Želio je da bude negdje gdje ga

nitko ne poznaje. Želio je da pobjegne od samoga sebe.

— Promijenit ću lokal — reče nakon kratke šutnje.

— Na pristanište?

— Da.

— Tamo je sigurno bijesna mačka. Ovamo je sada više ne puštaju.

Dorian sleže ramenima.

— Dotužile su mi žene koje se zaljubljuju. Žene koje mrze, mnogo su zanimljivije. A osim toga i opijum je tamo bolji.

— Nema baš velike razlike.

— Ali meni više prija. Dodite sa mnom da nešto popijemo. Moram nešto popiti.

— Ne mogu ništa — promrmlja mladić.

— Svejedno. Hajdemo.

Adrian Singleton lijeno se diže i pođe za Dorianom do šanka. Neki mješanac s poderanom čalmom oko glave, u pohabanu ulsteru, nakesi im se na pozdrav i gurne pred njih dvije velike čaše i bocu konjaka. Žene im se pridružiše te se razbrbljaše. Dorian im okrenu leđa, te će poistiha nešto Adrianu Singletonu.

Na licu jedne od žena planu grimasa kao malajski krivaš. "Eh, baš smo oholi

danas", podsmjehnu se ona.

— Šuti, ako boga znaš — povika Dorian lupnuvši nogom o pod. — Što hoćeš? Novaca? Evo ti! Samo — ni riječi više!

Dvije crvene iskre sinuše u njenim podbuhlim očima i odmah se ugasiše, pa oči opet postaše tupe i staklene. Ona zabaci glavu i pohlepnim prstima pokupi novac sa šanka. Druga je žena promatraše zavidnim očima.

— Nema smisla — uzdahnu Adrian Singleton. — Neću se više vratiti. Čemu? Dobro mi je i ovdje.

— Pisat ćete mi ako vam što ustreba, zar ne? — priupita Dorian poslije kratke poživke.

— Možda.

— Pa, laku noć.

— Laku noć — odvrati mladić, pa se uputi stepenicama, brišući rupcem suha usta.

Dorian pođe prema vratima, a lice mu odavaše patnju i bol. U času kad je povukao zastor u stranu, s nafrakanih usana žene, koja je primila njegov novac, bljunu opak smijeh: »Eno čovjeka što prodade dušu svoju đavolu!«

— Prokleta bila! — goropadno će Dorian. — Ne zovi me tako.

Ona zapucka prstima.

— Da te zovemo Kraljević Bajni, a? — kreštavo vrisnu za njim.

Na te riječi skoči mornar koji je kunjao za stolom, divlje zabijelje očima i pogleda oko sebe. Oču tresak vrata, te izjuri napolje kao da se dao u potjeru.

Dorian je žurno odmicao duž keja, po kiši koja je sipila. Susret s Adrianom Singletonom čudno ga je potresao, i on se u čudu pitao da li je propast toga mladića doista on skrivio, kao što mu je to Basil Hallward tako uvredljivo dobacio u lice. Griskao je usne, i načas mu tuga padne na oči. Ali, napokon, što se to njega tiče? Čovječji je život i suviše kratak a da bi naprtio na se i teret tuđih grijeha. Svatko živi svojim životom i za to plaća svoju cijenu. Nesreća je samo u tome što je za jednu jedinu griješku trebalo plaćati tako često. I zaista, trebalo je plaćati, i opet samo plaćati. Sudbina nije nikad sračunala kraju račune što ih ima s čovjekom.

Psiholozi tvrde da ima časova kad nagon za grijehom, ili za onim što ljudi nazivaju grijehom, s tolikom snagom ovlada ljudskom prirodom te se čini kao da je svaka žilica njegova tijela, svaka stanica njegova mozga prožeta neodoljivim porivima. I muškarci i žene u takvim trenucima gube svoju slobodnu volju. I oni se poput automata primiču strašnom završetku. Njima tada više ne preostaje nikakav izbor, savjest im je umrtvljena, a ako ipak još živi, ona živi samo stoga da buntovničkom duhu dâ svoju draž, a prkosnoj neposlušnosti svoju čar. Jer naši su grijesi, kao što nas teolozi neumorno na to podsjećaju, grijesi neposlušnosti. Jer kad je svijetli Lucifer, zvijezda Danica svega zla, pao s neba, pao je za kaznu što se bio pobunio.

Okrutna srca, i misleći samo na zlo, uprljana duha, i s dušom koja je žudjela za pobunom, Dorian je Gray hitao naprijed, sve brže i brže; no kad zamače pod

neki mračni svod, da po starom svom običaju prečacem skрати put do ozloglašenog mjesta kamo se sada uputio, odjednom osjeti kako ga netko hvata s leđa, i prije no što je dospio da se brani, već je bio pritiješnjen uza zid, dok mu je nečija snažna ruka stezala vrat.

Kao mahnit borio se za svoj život, i uz strašan napor onda ipak uspije da se oslobodi prstiju koji su ga sve jače davili. Čas zatim oču škljocanje revolvera, i pred njim sinu blistava cijev, uperena ravno njemu u glavu, dok je nasuprot sebi ugledao taman lik omanjeg jakog čovjeka.

— Što hoćete od mene — zahropi Dorian.

— Zaveži! — otkosi mu čovjek. — Makneš li se, pucat ću!

— Poludjeli ste! Što sam vam učinio?

— Upropastio si život Sibyle Vane — glasio je odgovor — a Sibyla Vane bila je moja sestra. Ona se ubila. Znam da je tako. Ti si skrivio njenu smrt. Zakleo sam se da ću te ubiti kad se vratim. Godine i godine ja te tražim. Ali nisam imao ništa po čemu bih te prepoznao, nisi ostavio nikakva traga. Dvoje ljudi koje bi te moglo opisati, već je mrtvo. Ništa nisam znao o tebi, osim nadimka kojim te ona okrstila. Noćas sam slučajno čuo kako te je netko zvao. Pomiri se s bogom jer moraš umrijeti.

Dorianu gotovo pozli od straha.

— Nikad je nisam poznavao. Nikad ni čuo za nju — počne mucati. — Vi ste poludjeli.

— Bolje da priznaš svoj grijeh, jer kao što je sigurno da se zovem James Vane, tako je sigurno da ti je sada kucnuo posljednji čas. — Bješe to užasan trenutak. I Dorian ne znade što da kaže, što da radi.

— Na koljena! — zareža čovjek. — Dajem ti minutu vremena da se pomiriš s bogom — minutu, i ni časka više. Noćas ću se ukrcati na brod koji putuje u Indiju, pa moram najprije s tobom obračunati. Jednu minutu — ne više!

Dorianu klонуše ruke. Obamro od strave nije znao što će. Odjednom mu bijesnu mozgom luda nada.

— Stan'te! — povika. — Koliko je od toga što vam sestra umrije? Brzo! Recite!

— Osamnaest godina — otpovrnu čovjek. — Zašto pitaš? Kakve te godine sad spopale?

— Osamnaest godina — zasmija se Dorian Gray s nečim pobjedničkim u glasu.

— Osamnaest godina! Odvedite me do ulične svjetiljke, pa me onda pogledajte!

James Vane časak oklijevaše, ne shvaćajući svoga protivnika. Zatim ga zgrabi i odvuče ispod svoda.

Premda je plamen ulične svjetiljke treperio, i svjetlost bila slaba, kao da će je vjetar sad-nà utuliti, ipak bijaše dovoljno jaka da napadaču pokaže njegovu, kako se činilo, strahovitu zabludu koja je njime ovladala, jer lice čovjeka, kojega je htio ubiti, bijaše mladenački lijepo: sačuvalo je svu ljupkost neokaljane čistoće. Doista se činilo da tome čovjeku nema više od dvadeset godina, da je jedva za koju godinu stariji od njegove sestre kad se s njom rastao prije mnogo godina. Bijaše sasvim očito da je taj čovjek nije unesrećio.

Napadač ispusti svoju žrtvu i teturajući ustuknu.

— Bože moj, bože moj — promuca James Vane — a ja umalo što vas nisam ubio!

Dorian Gray predahnu.

— Ej, čovječe, umalo što ne izvršiste strašan zločin — reče ošinuivši ga ostrim pogledom. — Neka vas to pouči kako se čovjek nikada ne smije sam svetiti.

— Oprostite mi, gospodine — prousti James Vane nesigurnim glasom. — Bijaše to kobna zabuna. Riječ jedna, koju sam slučajno načuo u onoj proklesoj jazbini, odvušla me na krivi trag.

— Bit će najbolje da sada pođete kući i da se otarasite pištolja, jer inače možete lako stradati — odvrati Dorian, te se okrenu i odšvrlja lagano niz ulicu.

James Vane ostade na pločniku, prestravljen. Užasnut, sav se tresao. Dočas se pomoli neka tamna prilika, koja se bila došuljala duž zida, s kojega su se cijedile kišne kapi, te izišavši na svjetlost, oprezno mu priđe. Čovjek osjeti kako ga netko hvata za ruku pa se trže i okrenu. Bijaše to jedna od onih dviju žena koje su pile kod šanka.

— Zašto ga nisi ucmekao? — prosikta žena, blijeda i sparušena, unoseći mu se u lice. — Znala sam da ćeš za njim čim si izletio iz Dalyjeve krčme. Ludo jedna! Morao si ga ubiti. U njega ima para kao blata, i nema veće hulje od njega.

— Nije to onaj što ga ja tražim — povrnu muškarac — niti je meni od ičijih

para. Ja hoću samo život jednog jedinog čovjeka. Njemu mora da je sada oko četrdeset godina. A ovaj je bio gotovo dječak. Hvala bogu što nisam uprskao ruke njegovom krvlju.

Žena se gorko zasmija.

— Gotovo još dječak! — stade mu se rugati. — Pobogu, čovječe, bit će valjda već osamnaest godina što Kraljević Bajni učini od mene to što sam sada.

— Lažeš! — kriknu James Vane.

Žena diže ruke k nebu te povika:

— Tako mi boga, govorim istinu!

— Boga zazivaš?

— Ubi me na mjestu, ako ti lažem. On je najgori od svih koji dolaze ovamo. Kažu da je đavlu prodao svoju dušu da sačuva svoje lijepo mlado lice. Ima gotovo osamnaest godina otkako sam ga upoznala. Odonda se nije mnogo promijenio. Ali ja, bogami, jesam — dodade žena žmirkajući besramno.

— Možeš li se zakleti?

— Kunem ti se — ote se hropac uvelim usnama. — Ali, da mu nisi odao što si od mene čuo — produži plačljivim glasom. — Bojim ga se. Daj mi koji groš za konačište.

Čovjek opsova nešto i pojuri do ugla ulice, ali Dorianu Graya više ne vidje.

Kada se osvrnu, ni žene više nije bilo.

XVII POGLAVLJE

Tjedan dana nakon toga sjedio je Dorian Gray u stakleniku u Selby Royalu, razgovarajući s ljepuškastom vojvotkinjom od Monmoutha, koja je sa svojim mužem, izmoždenim starcem od nekih šezdeset godina, bila pored drugih uzvanika kod njega u gostima. Bilo je vrijeme čaju, a blaga svjetlost velike svjetiljke, draperirane tipkama, koja stajale na stolu, osvjetljavale divni porculan i pribor od kovana srebra čajnog servisa, dok je vojvotkinja vršila dužnost domaćice. Njene su se bijele ruke dražesno micale između čajnih šalica, a njene punašne crvene usne smiješile se nečemu što joj je Dorian šaptao u uho. Lord Henry se udobno bio ispružio u pletenu naslonjaču, presvučenu svilom, i promatrao ih oboje. Na divanu, presvučenu tkaninom breskvine boje, sjedila lady Narborough, hineći da sluša kako joj vojvoda opisuje brazilskog kukca što ga je nedavno uvrstio u svoju zbirku. Tri mladića u elegantnim popodnevnim odijelima posluživahu dame kolačima. U tom društvu bilo je svega dvanaest osoba, a očekivalo se da će sutra doći još više gostiju.

— O čemu vas dvoje razgovarate? — upita lord Henry, odšvrlja do stola i odloži šalicu. — Nadam se, Gladys, da vam je Dorian pričao o mom naumu da sve prekrstimo novim imenima. To je sjajna zamisao.

— Ali ja ne želim, Harry, da mi se nadjene novo ime — preuze vojvotkinja, te ga pogleda svojim prekrasnim očima. — Sasvim sam zadovoljna sa svojim imenom, a uvjerena sam da ni gospodin Gray nema ništa protiv svoga.

— Draga moja Gladys, ni za što na svijetu ne bih promijenio nijedno od tih dvaju imena. Oba su savršena. Ja sam uglavnom imao na umu cvijeće. Jučer sam ubrao orhideju da je djenem u zapućak. Cvijet bijaše divno ošaran pjegama u raznim bojama, toliko lijepo i upadljivo, kao sedam smrtnih grijeha. Ne misleći zapravo ni na što određeno, upitah jednoga od vrtlara za ime toga cvijeta. A on mi reče da je to lijep egzemplar 'robinzoniane', ili nešto sa sličnim, a isto tako strašnim imenom. Žalosno je, ali istina, da više nismo kadri lijepim stvarima nadjenuti lijepa imena. A ime je tako važno. Ja se nikada ne ljutim zbog učinjenih djela, nego samo zbog riječi kojima ljudi ta djela nazivaju. I baš zbog toga mrzim vulgarni realizam u literaturi, čovjeka koji lopatu zove lopatom, trebalo bi prisiliti da se njome i služi. Jer takav čovjek i nije za drugo.

— A kako da onda vas nazovemo, Harry? — upita vojvotkinja.

— On je Kraljević Paradoks — dobaci Dorian.

— Po tom bih ga imenu odmah prepoznala — priklopi vojvotkinja.

— O tome neću ni da čujem — nasmija se lord Henry, zavalivši se u naslonjač.

— Takvu mi naljepnicu nitko više ne skinu! Odbijam tu kraljevsku titulu.

— Kraljevi ne bi smjeli abdicirati — oču se opomena s lijepih ženskih usana.

— Vi dakle želite da branim svoje prijestolje?

— Da.

— Moje su istine — istine sutrašnjice.

A nato ona:

— A meni su milije zablude — današnjice.

— Gladys, vi mi izbijate oružje iz ruku — povika lord Henry prihvaćajući njenu šalu.

— Samo vaš štit, Harry, ali koplje ne.

— Na ljepotu nikada ne dižem koplja — odvrati i odmahnu rukom.

— Vjerujte mi, Harry, u tome leži vaša pogreška. Vi precjenjujete ljepotu.

— Kako možete to reći? Priznajem da je po mom mišljenju bolje biti lijep nego dobar. No, s druge strane, nitko neće tako rado priznati kao ja da je mnogo bolje biti dobar nego ružan.

— Dakle je ružnoća jedan od sedam smrtnih grijeha? — uskliknu vojvotkinja.

— Zar to ne opovrgava vašu uporedbu s orhidejama?

— Ružnoća je jedna od sedam smrtnih kreposti. Vi, kao dobra torijevka, ne biste smjeli to potcijeniti. Pivo, Sveto pismo i sedam smrtnih kreposti načiniše od naše Engleske to što je ona danas.

— Vi dakle ne volite svoju domovinu? — upita ona.

— Ja živim u njoj.

— Da biste je mogli bolje kritizirati.

— Ta zar biste htjeli da sebi prisvojim mišljenje Evrope o našoj zemlji? — nato će joj on.

— No, pa što zapravo kažu o nama?

— Da se Tartuffe¹²⁹ iselio u Englesku i ondje otvorio dućan.

— Harry, je li to vaša dosjetka?

— Poklanjam je vama.

— Ne bih je mogla upotrijebiti, jer je suviše istinita.

— Ne morate se bojati. Naši zemljaci nikada ne prepoznaju sebe po nekom opisu.

— Praktični su.

— Oni su više lukavi no praktični. Kada prave bilancu, uvijek će glupost izjednačiti s bogatstvom, a porok s licemjernošću.

— Pa ipak smo izvršili velika djela.

— Velika su nam djela bila natovarena na leđa, Gladys.

¹²⁹ Tartuffe — licemjerac (prema istoimenoj Molièreovoj komediji). (Prev.)

— I mi smo ponijeli taj teret.

— Ali samo do Burze.

Ona zatrese glavom i uskliknu:

— Ipak vjerujem u tu našu rasu.

— Ona predstavlja laktaše, koji će sve preživjeti.

— Ona ima sposobnosti da se razvija.

— Propadanje me više zanima.

— A Umjetnost? — upita vojvotkinja.

— To je bolest.

— Ljubav?

— Iluzija.

— Religija?

— Moderan nadomjestak vjere.

— Vi ste skeptik.

— Nipošto! Skepticizam je početak Vjervanja.

— Da što ste?

— Definirati znači ograničavati.

— Dajte mi klupko!¹³⁰

— Konci se kidaju i vi biste izgubili put u labirintu.

— Vi me zbunjujete. Govorimo radije o nečemu drugom.

— Naš je domaćin divan predmet razgovora. Prije mnogo godina nazvaše ga Kraljevićem Bajnim.

— Ah, ne spominjite mi toga — povika Dorian Gray.

— Naš je domaćin večeras prilično loše volje — uzvratila vojvotkinja porumenjevši. — On kanda misli da me Monmouth uzeo za ženu iz čisto znanstvene dosljednosti, jer za nj predstavljam najbolji primjerak modernog leptira.

— Pa, nadam se, vojvotkinjo, da vas neće izubadati iglama — nasmija se Dorian.

— O, gospodine Gray, to već čini moja sobarica kad se ljuti na me.

¹³⁰ Klupko — Arijadnino klupko; Arijadna: po grčkoj mitologiji kći kralja Minosa; pomogla Teseju da se vrati iz labirinta, dajući mu klupko konca. (Prev.)

— A zašto se ljuti na vas, vojvotkinjo?

— Za bilo što, uvjeravam vas, gospodine Gray. Obično zato što dolazim kući deset minuta prije devet, te joj velim da moram dovršiti toaletu u osam i pol.

— Kako nerazborito od nje! Vi biste je morali opomenuti.

— Ne usuđujem se, gospodine Gray. Ta ona kreira moje šešire. Sjećate li se onoga što sam ga imala na garden party¹³¹ kod lady Hilstone? Vi se, naravno ne sjećate, ali je lijepo od vas što hinite da ga se sjećate. No, ona vam je taj šešir napravila tako rekavši ni od čega. Svi su dobri šeširi napravljeni ni od čega.

— Kako i svaki dobar glas, Gladys — uskoči lord Henry. — Jer svaki naš uspjeh stvara nam nove neprijatelje, budući da samo prosječni ljudi mogu biti popularni.

— Kod žena je drukčije — reče vojvotkinja tresući glavom — a žene vladaju svijetom. Vjerujte mi da žene ne podnose mediokritete. Mi žene, kako netko reče, volimo ušima, dočim vi muškarci volite očima, ako ste uopće kadri voljeti.

— A meni se čini da mi nikada ništa drugo i ne radimo — smrmlja Dorian.

— O, pa onda vi, gospodine Gray, nikada istinski ne volite — odvrati vojvotkinja hinjenom žalošću.

— Draga moja Gladys! — uskliknu lord Henry. — Kako možete to reći? Romantičnost živi od ponavljanja, a ponavljanje pretvara strastvenu želju u

¹³¹ Garden party — vrtna zabava. (Prev.)

umjetnost. Uostalom, svaki puta kada čovjek voli, njemu je kao da prvi put voli. Kada se zaljubimo u neko novo lice, jedinstvenost se strasti zato ne mijenja; ona nakon toga postaje samo jača. U najbolju ruku možemo u životu imati samo jedan velik ljubavni doživljaj, a tajna je života u tome da nastojimo imati što više takvih doživljaja.

— Zar i onda kada nam takav doživljaj zadaje ranu, Harry? — upita vojvotkinja nakon kraće stanke.

— Pogotovo kada nam zadaje ranu — odvrati lord Henry.

Vojvotkinja se okrenu i pogleda Doriana s čudnovatim izrazom u očima, te ga upita

— A što velite na to, gospodine Gray?

Dorian je časak oklijevao. Zatim zabaci glavu te se nasmija.

— Vojvotkinjo, ja i Harry uvijek smo istog mišljenja.

— I onda kada nije u pravu?

— Vojvotkinjo, Harry je uvijek u pravu.

— A da li vas njegovi filozofski nazori čine sretnim?

— Nikada nisam tražio sreću. Kome je do sreće? Ja sam tražio samo uživanje.

— I nailazili ste ga gospodine Gray?

— Često. I suviše često.

Vojvotkinja uzdahnu.

— A ja tražim samo mir — reče — a ako sada ne pođem da se preobučem, večeras zacijelo neću imati mira.

— Dopustite mi da vam uberem koju orhideju, vojvotkinjo — uskliknu Dorian, skoči na noge te se uputi kroza staklenik.

— Vi upravo bezočno flertujete s njim — reče lord Henry svojoj sestrični. — Trebalo bi da budete malo oprezniji. On je neobično privlačiv.

— Kada to ne bi bio, ne bi bilo ni borbe.

— Dakle, Grci ustaju na Grke?¹³²

— Ja sam na strani Trojanaca. Oni su se borili zbog jedne žene.

— No bili su potučeni.

— Ima i gorih stvari nego biti zarobljen.

— Puštenih uzda jurite uzagrepce.

— Tempo znači život — odbrusi mu vojvotkinja.

¹³² Aluzija na Trojanski rat — kada su se Grci deset godina borili protiv Troje — po priči prouzročen otmicom lijepe Helene. (Prev.)

— To ću večeras zapisati u svoj dnevnik.

— A što?

— Da žežen kašu ne hladi.

— Nisam se ni oprljila. Krila su mi netaknuta.

— Služe vam svemu i svačemu, samo ne letenju.

— Hrabrost je prešla s muškarca na žene. To je za nas nešto sasvim novo.

— Imate suparnicu.

— Koju?

On se nasmija:

— Lady Narborough — šapnu joj na uho. — Ona ga upravo obožava.

— Vi me plašite. Pozivanje na stari vijek za nas je romantičarke kobno.

— Romantičarke! Ta vi se služite svim metodama moderne znanosti.

— Muškarci su nas odgajali.

— Ali nisu objasnili što ste.

— Pa recite vi definiciju našega spola — glasio je njen izazov.

— Sfinge bez tajnâ.

Ona ga pogleda smiješeći se.

— Ta gdje je tako dugo gospodin Gray? — reče ona. — Pođimo da mu pomognemo. Još mu nisam rekla koje je boje moja toaleta.

— Ah, Gladys, treba da odaberete haljinu prema boji njegova cvijeća.

— To bi bila preuranjena predaja.

— Romantična umjetnost počinje klimaksom.

— Moram sebi osigurati mogućnost za povlačenje.

— Kao Parti?¹³³

— Oni su našli utočište u pustinji. Ja to ne bih mogla.

— Ženama nije uvijek dopušteno da biraju — odvrati lord Henry, ali jedva što doreče rečenicu, kadli se s drugog kraja staklenika oču prigušeno stenjanje, a čas zatim štropot teškog pada. Svi skočiše na noge. Vojvotkinja ostade na mjestu, užasnuta. Pun strepnje, lord se Henry naže naprijed da se lišće palma zanjihalo, te nađe Dorianu Graya gdje leži licem na popločenom podu, u nesvjestici, kao da je mrtav.

¹³³ Parti — skitalački narod s obala Kaspijskog mora; današnje Kurde smatraju za izravne potomke Parta. (Prev.)

Odnesoše ga odmah u plavi salon i položiše na jedan od divana. Ne potraja dugo i on se osvijesti; sav zbunjen i smušen stade se ogledavati oko sebe.

— Što se dogodilo? — upita obuzet drhtavicom. — Oh, sjećam se! Harry, jesam li ovdje siguran?

— Dragi moj Doriane — odgovori lord Henry — vi ste se samo onesvijestili. I to je sve. Zacijelo ste se premorili. Bit će bolje da ne siđete na večeru. Ja ću vas zamijeniti.

— Ne, ne, ja hoću da siđem — reče, nastojeći na svaki način da se pridigne. — Milije mi je da siđem. Ne smijem ostati sam.

I on pođe u svoju sobu da se preobuče. Dok je poslije sjedio za stolom, vladao se nekako raspusno i bezbrižno veselo, ali bi ga pokatkad ipak podilazila neka stravična jeza kad bi se sjetio onog poput rupca bijela lica, pritisnuta uza staklo, lica Jamesa Vanea koji je zurio u nj.

XVIII POGLAVLJE

Sutradan nije izlazio iz kuće, nego je veći dio vremena provodio u svojoj sobi, obuzet stravičnim strahom od smrti, a ipak ravnodušan prema životu. Sve je jače njime ovlađivala svijest da ga progone, da na nj vrebaju, da će ga ščepati. Tek što bi zastori malo drhtnuli, zahvaćeni daškom vjetra, on bi se sav tresao. Uvelo lišće, što bi ga vjetar katkad bacio o olovom optočena prozorskog okna, njemu se činilo kao da su to njegove vlastite utaman stvorene odluke i uzburkane misli

grizodušja. Kada bi sklopio oči, opet bi se pomolilo ono mornarevo lice gdje bulji u nj kroza staklo, zastrto velom sumaglice, te bi ponovo osjećao kako mu strava steže srce.

Ali možda se samo njegova mašta poigravala njime, te je sada, dozvana kao nekom čarolijom, sablast osvete iskrsavala sred pomrčine, sablast osvete uz strašna priviđenja kazne. Stvarnost bijaše kaos, ali u tim slikama mašte bilo je nešto strahovito logično. Mašta je, kao u hajci tjerala grizodušje tragom njegova grijeha. Mašta je uzrok te svako zločinstvo mora ponijeti nakaznim plodom. U običnom životu činjenica zle ne stiže kazna niti dobri primaju zasluženu nagradu. Jaki uspijevaju, dok slabi moraju neminovno podleći. I to je sve. Uostalom, kad bi se neki stranac šuljao oko kuće, netko od mnogih sluga i čuvara zacijelo bi ga primijetio. A vrtlari bi mu sigurno već javili da su primijetili neke tragove po gredicama cvijeća. Da: to se samo mašta s njim poigravala. Brat Sibyle Vane nije se vratio da ga ubije. Otplovio je svojim brodom da bi našao smrt u ledenim valovima zimskoga mora. Od njega mu ni u kojem slučaju ne prijete nikakva opasnost.

Pa čovjek nije znao tko je on, niti je mogao znati tko je. Maska mladosti spasila mu je život.

Pa ipak, i ako je to bilo samo obmana, kako li je strašna bila pomisao da savjest može izazvati takva strašna priviđenja i dati im vidljiv oblik, da se kao živa stvorenja kreću pred našim očima! I kako će strašan biti njegov život, budu li sjene njegova zločinstva danonoćno iz svakoga pritajenog kuta zurile u nj, i podsmjehivale mu se iz svojih skrovišta, i došaptavale mu nešto dok sjedi za bogatim stolom, i davile ga u snu ledenim prstima?! I dok su se te misli provlačile kroz mozak, stravična bljedoća obli mu lice, i njemu se učini da je zrak odjednom postao hladniji. O, strašna li časa mahnita bezumlja kad je ubio

svoga prijatelja! O, kako jezovito bješe samo sjećanje na taj prizor! Sve je to ponovo pred njim iskrsavalo. I dođe mu pred oči svaka strašna pojedinost sa sve većom grozotom. Iz mračna tavnika Vremena diže se užasno priviđenje njegova grijeha, ogrnuto grimiznim plaštem. Kad lord Henry u šest sati uđe k njemu, nađe ga gdje plače, kao da će mu srce svisnuti od bola.

I tek se trećeg dana usudio opet izići. Bilo je nešto u tom prozračnom, mirisom borova prožetom zimskom jutru, što mu je kanda vratilo radost života, volju za življenje. Ali nisu samo fizički uvjeti okoline izazivali u njemu tu promjenu. I sama mu se narav bunila protiv pretjerane strave, koja je prijetila da pomuti i uništi njegov inače savršeni mir. Tako je to uvijek kod ljudi profinjene i tankoćutne naravi. Njihove se žestoke strasti ili smiruju ili sasvim iščeznu. One će ili ubiti čovjeka ili će se same stišati. Površni bolovi ili ljubakanja žive dalje. Velika bol i velika ljubav mora presahnuti zbog svoje vlastite intenzivnosti. Uostalom, njemu je uspjelo da samog sebe uvjeri da je bio samo žrtva prestravljene mašte, i sada je gledao na prošlo strahovanje s nekom samilošću i s priličnim prizorom.

Poslije doručka šetao je jedan sat s vojvotkinjom u vrtu, a zatim se provezao kroz park da se priključi lovačkoj družini. Prhak mraz pokrivaše tratinu kao sol. Nebo bijaše nalik na prevrnutu kupu modre kovine. Tanana skrama leda stinula se po rubovima plitkoga jezera, obrasla ševarem.

Pod borikom ugleda sira Geoffreya Cloustona, vojvotkinjina brata, gdje izbacuje iz puške dvije ispucane čahure. On skoknu s lovačkih kola, te reče konjušaru da povede kobilu kući, a zatim se uputi prema svome gostu, gazeći kroz uvelu paprat i šipražje.

— Jeste li imali sreće u lovu, Geoffrey? — upita.

— Ne baš osobito, Doriane. Mislim da je veći dio ptica odletio u polja. Sve mi se čini da ćemo imati bolji lov poslije ručka, kada promijenimo lovište.

Dorian je nastavio s njim švrljati. Oštar mirišljiv zrak, smeđe i crvene prošarice što su svjetlucale po šumi, promuklo povikivanje hajkača, što od vremena do vremena parahu tišinu, pa reski pucnji što bi odmah nakon toga odjekivali, sve ga je to očaravalo ispunjajući ga divnim osjećajem slobode. Njime je opet ovladala blažena bezbrižnost i vesela ravnodušnost.

Odjednom iz gustine uvela busa, dvadesetak jardi ispred njih, naćulениh i crnim pjegama poprskanih ušiju, izletje zec, odbacujući se stražnjim nogama. Grabio je što je igda mogao prema jednom jošiku. Sir Geoffrey prisloni pušku na rame, no u ljupkom pokretu zvjerčice bilo je nešto što je Dorianu Graya ispunilo nekom čudnom milinom, te učas uskliknu:

— Ne pucajte, Geoffrye! Neka živi!

— Kakve su to besmislice, Doriane! — zasmija se njegov prijatelj, i baš u času kada zec htjede zamaći u šiprag, puška planu. Očuše se dva krika, kveka pogođenog zeca, koji je strašan, i još strašniji vrisak na smrt ranjena čovjeka.

— Milostivi bože! Pogodio sam jednog hajkača! — povika sir Geoffrey. — Kakvo je to glupo magare što trči ravno pred puške! Ej, vi tamo, prestanite pucati! — viknu iza glasa. — Neki je čovjek ranjen.

Nadlugar dotrča s batinom u ruci.

— Gdje je, gospodaru? Gdje je? — vikaše u sav glas, a u isti čas na cijelom

lovištu presta pucanje.

— Tu — odvrati sir Geoffrey srdito i pojuri prema guštiku. — Ako boga znate, zašto ne držite svoje ljude na okupu? Za danas ste mi pokvarili svaku volju za lov.

Dorian gledaše kako ljudi ulaze u jošik, rasklanjajući savitljivo uzbibano granje. Ne potraje dugo, te se opet pojaviše, iznoseći nečije tijelo na sunčanu svjetlost. On se, užasnut, okrenu. I bi mu kao da ga nesreća prati ukorak. Oču, kako sir Geoffrey upita da li je čovjek zaista mrtav, i kako mu lugar to potvrdi. I njemu se učini kao da je sva šuma mahom oživjela, kao da ga odasvud gledaju nekakva lica. Čuo je tapkanje bezbrojnih nogu i prigušeni bruj glasova.

Velik djetao, kojemu su se prsi sjale bakarnim sjajem, proleprša kroz granje povrh njegove glave.

Nakon nekoliko trenutaka, što su se njemu u njegovoj uzbuđenosti činili beskrajno dugim i mučnim satima, osjeti nečiju ruku na ramenu. On se trže i okrenu.

— Doriane — oslovi ga lord Henry — bilo bi bolje da im kažem da danas više neće biti lova. Ne bi lijepo izgledalo kad bi se hajka produžila.

— Volio bih da nikada više ne bude lova, Harry — odvrati Dorian gorko. — Sve je to odvratno i okrutno. Je li čovjek ...?

Nije dospio doreći.

— Da, nažalost — odvrati lord Henry. — Sva je sačma ispaljena njemu u grudi.

Mora da je na mjestu ostao mrtav. Hajdemo, pođimo kući.

Hodali su jedan kraj drugoga nekih pedeset jardi u pravcu drvoreda, ne prozborivši ni riječi. Tada Dorian pogleda lorda Henryja i reče, duboko uzdahnuvši:

— Loš je to znak, Harry, vrlo loš znak.

— A što? — upita lord Henry. — O, pa ti valjda misliš na onaj nesretni slučaj. Dragi moj, tu se više ne da pomoći. Ubijeni je sam to skrivio. Zašto je istrčao pred puške? Uostalom, to se nas ništa ne tiče. Dakako, za Geoffreya je to malo nezgodno. Ne mogu se samo tako strijeljati hajkači. Još će oni pomisliti da nismo nikakvi lovci. A Geoffrey je vrlo dobar lovac; on nikada ne promaši. Ali nema smisla uludo trošiti riječi o toj stvari.

Dorian zatrese glavom.

— Loš je to znak, Harry. Sve nešto slutim, kao da će se jednome od nas nešto strašno desiti. Možda baš meni — dodade, te prijede rukom preko očiju kao čovjek koji osjeća boli.

Onaj se stariji nasmija.

— Jedina strahota na svijetu jest ennui,¹³⁴ Doriane. To je jedini grijeh kojemu nema oprostjenja. No, čini se da nema bojazni da ćemo od toga patiti, ukoliko se gosti za stolom ne budu raspričali o tom nesretnom slučaju. Moram im reći da je

¹³⁴ Ennui — dosada. (Prev.)

taj predmet razgovora tabu.¹³⁵ A što se tiče 'loših znakova', toga uopće nema. Usud nam ne običava slati svoje glasnike. Suviše je mudar ili suviše okrutan a da bi to učinio. Uostalom, ta što bi se vama moglo već dogoditi, Doriane? Imate svega što čovjek može poželjeti. Nema nikoga koji se ne bi drage volje s vama mijenjao.

— Harry, nema nikoga s kojim se ja ne bih mijenjao. Ne smijte se tako. Govorim vam istinu. I onom jadnom seljaku koji je maločas umro, bolje je nego meni. Ne bojim se Smrti. Ali se bojim umiranja. Kao da slušam šuštanje njenih golemih krila po olovnoteškom zraku. Bože blagi! zar ne vidite nekog čovjeka kako se miče iza onih stabala, kako me gleda, kako čeka na me?

Lord Henry pogleda u pravcu što mu ga je pokazivala drhtava ruka u rukavici.

— Da — reče smiješeći se — vidim vrtlara koji vas čeka. Mislim da vas želi pitati kakvim cvijećem hoćete da vam se večeras ukrasi stol. Kako ste večeras nevjerojatno nervozni, dragi prijatelju! Kad se vratimo u London, morat ćete liječniku.

Dorianu odlanu kad vidje vrtlara kako mu se približuje. Čovjek se dotače šešira, pogleda lorda Henryja, oklijevajući časak, a zatim izvuče pismo i predade ga svome gospodaru. »Njena mi Milost reče da pričekam na odgovor«, promrmlja vrlar.

Dorian turi pismo u džep.

— Recite njenoj Milosti da već dolazim — odvrati hladno. Čovjek se okrenu te

¹³⁵ Tabu — nešto »sveto« ili »nečisto«, što se ne smije gledati, dodirnuti, jesti i slično; u prenesenom smislu: nešto zabranjeno. (Prev.)

se žurna koraka uputi u pravcu kuće.

— Žene upravo uživaju kad mogu učiniti što opasno! — nasmija se lord Henry.

— To je jedna od njihovih osobina, kojima se ja najviše divim. Žena će flertati s bilo kime, samo ako ima ljudi koji je pri tom promatraju.

— Harry, vi upravo uživate kad možete govoriti što opasno! No ovaj ste puta na pogrešnu putu. Meni je vojvotkinja vrlo draga, ali nisam zaljubljen u nju.

— Vi baš niste tako dragi vojvotkinji, ali je zaljubljena u vas, pa ste tako vas dvoje sjajan par.

— Harry, govorite sablažnjive stvari, ali ovaj puta nema nikakve podloge za sablazan.

— Podloga za svaku sablazan jest pouzdanost nemorala — priklopi lord Henry i pripali cigaretu.

— Vi biste, Harry, bili kadri da radi dosjetke žrtvujete svakog čovjeka.

— Svijet od svoje volje žrtvuje sebe na oltaru — glasio je odgovor.

— O, kad bih mogao ljubiti — uskliknu Dorian Gray dubokim patetičnim glasom. — No čini se da se moja strast ugasila i da više ni za čim ne žudim. Svu sam pažnju usredotočio na samoga sebe. Moja vlastita ličnost pritiskuje me kao teret. Htio bih pobjeći, nestati, zaboraviti. Bila je prava ludost, što sam uopće došao ovamo. Po svoj ću prilici Harveyu poslati brzojav da spremi jahtu. Na jahti čovjeku ne prijeti nikakva opasnost.

— Od čega, Doriane? Imate neke neprilike? Zašto mi ne kažete što vam je? Ta i sami znate da bih vam pomogao.

— Ne mogu vam to reći, Harry — odvрати Dorian tužno. — A bit će da je to čisto uobraženje. Taj mi je nesretni slučaj poremetio živce. Mori me strašna slutnja kako se nešto slično može i meni dogoditi.

— Gluposti!

— Nadam se da su to gluposti, ali me ipak muči moja slutnja. — Ah! evo vojvotkinje; nalik je na Artemidu¹³⁶ u tailor made haljini.¹³⁷ Kako vidite, vojvotkinjo, mi smo se vratili.

— Sve sam već čula, gospodine Gray — odgovori ona. — Jadni je Geoffrey strahovito uzbuđen. A vi ste ga, čini se, molili da ne puca na zeca. Baš čudnovato!

— Da, vrlo čudnovato. Ne znam što me na to ponukalo. Valjda tek neki hir. Bijaše tako dražesna zvjerčica. Ali mi je žao što su vam govorili o onoj nesreći. To je vrlo žalostan predmet razgovora.

— Vrlo dosadan predmet razgovora — prisniti lord Henry. — Bez ikakve psihološke vrijednosti. E, da je to Geoffrey namjerno učinio, to bi onda bilo vrlo zanimljivo! Volio bih poznavati čovjeka koji je izvršio pravo ubojstvo.

— Kako ste strašni, Harry, gospodinu Grayu je opet zlo. Evo, sad će se onesvijestiti!

¹³⁶ Artemida — božica lova. (Prev.)

¹³⁷ Tailor made — od krojača sašiven. (Prev.)

Dorian se s mukom svladavao, te se nasmiješi.

— Nije ništa, vojvotkinjo — promrmlja — živci su mi strašno popustili, i to je sve. Bojim se da sam jutros i suviše hodao. Nisam čuo što je Henry rekao. Sigurno nešto strašno? Morat ćete mi to reći kojom drugom prilikom. Čini mi se da ću morati pileći. Vi ćete mi oprostiti, zar ne?

Stigoše do velikog stepeništa što je vodilo od staklenika na terasu. Pošto se staklena vrata zatvoriše za Dorianom, lord se Henry okrenu i pogleda vojvotkinju dremljivim očima, te je upita:

— Jeste li jako zaljubljeni u nj?

Neko mu vrijeme nije odgovarala, već je stojeći na mjestu promatrala krajolik. Napokon reče:

— To bih i sama htjela znati.

On zatrese glavom.

— Nesreća je kad čovjek nešto posigurno zna. Samo neizvjesnost ima svoju draž. U magli su sve stvari ljepše.

— U magli čovjek lako siđe s pravog puta

— Draga Gladys, svi putovi vode konačno do iste tačke.

— Do koje?

— Do razočaranja.

— To bijaše moj début u životu — uzdahnu vojvotkinja.

— Ali je to razočarenje nosilo krunu.

— Sita sam jagodina lišća.¹³⁸

— Ovo vam dobro pristaje.

— Samo u javnosti.

— Ipak bi vam nedostajalo — nato će lord Henry.

— Nijedan mi listak neće pasti s vojvodske krune.

— Monmouth ima uši.

— Ali je starost nagluha.

— Zar nije nikada bio ljubomoran?

— Kamo sreće da je bio.

On se ogledavaše, kao da nešto traži.

A ona će nato:

¹³⁸ Jagodino lišće — amblem vojvodske časti (na vojvodskoj kruni). (Prev.)

— Što tražite?

— Puce s vrška vašeg floreta¹³⁹ — odvrati lord Henry. — Bit će da se otkinulo.

Ona se zasmija:

— Ali još imam zaštitnu masku na licu.

— Pod maskom su vam oči još čarobnije — glasio je njegov odgovor.

Ona se opet nasmija, a zubi joj bljesnuše kao bijele sjemenke u grimiznu plodu.

Gore u svojoj sobi Dorian Gray ležao na divanu, sa stravom u svakoj žilici svoga uzdrhtalog tijela. Život mu najedanput postao tako težak i odvrat: nepodnošljiv. Strašna smrt jadnoga hajkača, kojega ubiše poput divlje zvijeri u guštiku, bila mu kao slutnja vlastite smrti. Umalo što se nije onesvijestio kad je lord Henry u svojoj hirovitosti izbacio onu ciničnu šalu.

U pet sati pozvoni sluzi te mu naredi da spremi njegove stvari za noćni brzovlak za London i da ga kola čekaju u osam i pô. Odlučio je da u Selby Royalu ne provede više nijednu noć. To je bilo mjesto kobnih znamenja. Tu je Smrt obilazila u pô bijela dana, a trava je u šumi bila poprskana krvlju.

Zatim napisa poruku lordu Henryju, javljajući mu da odlazi u grad potražiti liječnika, i moleći ga da se za njegova izbivanja pobrine za goste. U času kad je pismo stavljao u omot, netko pokuca na vrata, te uđe sluga pa mu javi da bi

¹³⁹ Floret — mač sa čeličnom kuglicom na vrhu, za vježbanje u mačevanju. (Prev.)

nadlugar želio s njim razgovarati. Dorian se namršti te se ugrize za usne. »Neka uđe«, promrmlja pošto je nekoliko sekunda oklijevao.

Tek što je čovjek ušao, Dorian izvadi svoju čekovnu knjižicu iz pretinca te je stavi pred se.

— Thortone, bit će da dolazite zbog jutrošnjega nesretnog slučaja? — upita ga i dohvati pero.

— Da, gospodaru — odvrati lugar.

— Je li jadnik bio oženjen? Je li koga uzdržavao? — zapitkivaše Dorian gledajući ga s očitom dosadom. — Ako je tako, ne bih htio da bilo tko od njegovih trpi oskudicu, i poslat ću onoliko novaca koliko vi smatrate za potrebno.

— Gospodaru, mi ne znamo tko je taj čovjek. I zbog toga sam bio tako slobodan da dođem k vama.

— Ne znate, tko je? — Dorian će malodušno. — Što ste htjeli time reći? Nije li to bio jedan od vaših ljudi?

— Ne, gospodaru. Nikad ga nisam ni vidio. Čini se da je neki mornar, gospodaru.

Pero pade. Dorianu Grayu iz ruke, i njemu bi kao da mu je srce odjednom prestalo kucati.

— Mornar? — povika. — Rekoste mornar?

— Da, gospodaru. Po svemu se čini da je mornar; obje su mu ruke tetovirane, i sve tako nešto.

— Jeste li što našli kod njega? — ponovo će Dorian nagnuvši se naprijed i pogledavši lugara prestrašenim očima. — Nešto po čemu bi se moglo saznati njegovo ime?

— Nešto novaca, gospodaru — ne baš mnogo, i revolver sa šest metaka. O imenu ni traga. Čovjek izgleda sasvim pristojno, samo mu je lice grubo. Mislimo da je vjerojatno bio pomorac.

Dorian učas skoči. U njemu je iskrsla neka luda nada. I on se kao utopljenik hvatao te mogućnosti.

— Gdje je leš? Moram ga odmah vidjeti!

— Leži u praznoj staji, gospodaru, u glavnom majuru. Ljudi neće mrtvaca u svojim kućama. Kažu da mrtvac donosi nesreću.

— U glavnom majuru! Idite odmah onamo i sačekajte me. Recite jednom konjušaru da mi izvede konja. Ne, ne treba. Idem sam u konjušnicu. Tako će biti brže.

Ne prođe ni četvrt sata, i Dorian je Gray trkom jezdio, što je igda mogao, kroz veliki drvored. Drveće je prolijetalo pored njega poput neke povorke sablasti, i čudovišne sjene isprijebile bi mu se na putu. Jednom mu se kobila prope, preplašena od neke bijele brklje, te umalo što ga ne zbaci iz sedla. Dorian je oplete jahaćim bičem po vratu. I ona poput strijele pojuri kroz noć, da je

kamenje vrcalo pod njenim kopitima.

Napokon stiže do majura. Na dvorištu šetkala se dva čovjeka. On skoči sa sedla i dobaci uzde jednome od njih. U najudaljenijoj konjušnici treperila je svjetlost. Nešto mu je kanda govorilo da tamo leži mrtvac, i on pojuri vratima i stavi ruku na bravu.

Načas zastade, osjećajući kako je kucnuo čas da otkrije nešto što će mu ili vratiti život ili ga posve uništiti. Gurnu vrata te uđe.

Na gomili vreća, u najudaljenijem kutu konjušnice, ležашe mrtvo tijelo čovjeka u gruboj košulji i plavim hlačama. Lice bijaše pokriveno šarenom maramicom. Prosta svjećica, utaknuta u grljak boce, gorjela je do uzglavlja nemirnim plamenom.

Dorian Gray protrnu. Osjećao je da nije kadar da sam skine rupčić s mrtvačeva lica, pa viknu jednog od momaka.

— Skini mu to s lica. Hoću da vidim — reče, a ruka mu se grčevito hvataše vratnica.

Pošto je majurski sluga izvršio zapovijed, Dorian pristupi bliže. Iz prsiju mu se vinu radostan poklik. Čovjek kojega su ubili u guštiku, bijaše James Vane.

Stajaše nekoliko minuta na mjestu gledajući to mrtvo tijelo. Dok je jahao kući, oči su mu bile pune suza, jer je znao da je spasen.

XIX POGLAVLJE

— Uzalud mi govorite da ćete biti dobri — uskliknu lord Henry, te zamoči bijele prste u crvenu, ražinom vodom ispunjenu bakarnu zdjelu. — Onakvi kakvi ste — savršeni ste. Molim vas, nemojte se promijeniti.

Dorian Gray zatrese glavom.

— Ne, Harry, ja sam u životu počinio i suviše zla. Više to neću činiti. Od jučer sam počeo činiti dobra djela.

— Gdje ste bili jučer?

— Na selu, Harry. Odsjeo sam u jednoj maloj gostionici, sam, posve sam.

— Dragi mladiću — nasmija se lord Henry — na selu je lako biti dobar. Tamo ne prijetite nikakva iskušenja. To je razlog što su ljudi koji žive van grada, sasvim nekulturni. Kultura je nešto što se ne da baš tako lako postići. Samo su dva puta koja vode do kulture: obrazovanost i pokvarenost. Ljudi na selu nemaju prilike da budu obrazovani niti pokvareni, i stoga je njihov razvitak u zastoju.

— Obrazovanost i pokvarenost — ponovi Dorian kao jeka. — Upoznao sam oboje. Sada me groza hvata pri pomisli da one idu ruku pod ruku. Jer ja sam, Harry, našao nov ideal. Hoću da postanem drugi čovjek. Čini mi se da sam već postao drugi čovjek.

— Još mi niste rekli kakvo ste dobro djelo učinili. Ili rekoste da ste učinili više dobrih djela; — upita ga prijatelj, istresavši u tanjur grimiznocrvenu gomilicu

jagoda, načičkanih velikim sjemenkama, koje je zatim bijelo opršao šećerom s pomoću rupčaste žlice u obliku školjke.

— Mogu vam sve ispričati, Harry, premda je to priča koju inače ne bih nikome drugom mogao kazivati. Poštedio sam neku ženu. To zvuči hvalisavo, ali vi razumijete što mislim. Bila je vrlo lijepa, da divna kao Sibyla Vane. Bit će da me je baš to u prvi mah najviše privlačilo. Sjećate se Sibyle, zar ne? Sada mi se to čini tako daleko! Hetty, dakako, nije bila jedna od naših. Bila je naprosto — djevojče sa sela. Ali ja sam je istinski volio. Znam posve sigurno da sam je volio. Kroz cio taj divni mjesec svibanj, što smo ga imali, ja sam svaki tjedan dva do tri puta jurio u selo i sastajao se s njom. Jučer me sačekala u nekom malom voćnjaku. S jabuka u cvijetu padale su bez prestanka latice na njenu kosu, i ona se smijala. Jutros u ranu zoru trebalo je da pođe sa mnom. Odjednom se predomisli i stvorih odluku da je ostavim kao netaknut cvijet, kako sam je i našao.

— Rekao bih, Doriane, da vas je taj za vas posve novi osjećaj morao prožeti istinskim zadovoljstvom — utiče mu se u riječ lord Henry. — Ali ako hoćete, lako ću mjesto vas dopričati vašu seosku idilu. Dali ste joj dobre savjete i slomili joj srce. I tako ste, eto započeli svoj novi život.

— Harry, vi ste strašni! Ne smijete govoriti takve užasne stvari. Hettyno srce nije slomljeno. Razumije se da je bilo suza i svega ostalog! Ali na njoj nema ljage. Može i dalje živjeti kao Perdita,¹⁴⁰ okružena metvicom i nevenom.

— I naricati zbog svoga nevjernog Florizela — ubaci lord Henry smijući se, pa se nasloni na naslon stolice. — Dragi moj Doriane, vi ste hiroviti kao kakav dječak. Zar mislite da će ta djevojka ikad više naći sreću s nekim seoskim

¹⁴⁰ Perdita i Florizel — glavna lica iz Shakespeareove »Zimske priče«. (Prev.)

mladićem. Vjerojatno će se jednog dana udati za kakva surovog kirijaša ili za kakva seljačinu. Pa, sama činjenica da se upoznala s vama i voljela vas, dovoljna je da prezre svoga muža, i ona će biti nesretna. Promatrajući tu stvar s moralnog stajališta, ne bih mogao reći da će vaša žrtva uroditi bilo kakvim plodom. Već kao početak, to vaše odricanje ne znači baš mnogo. Uostalom, kako znate da Hetty u ovom času ne leži na dnu vodeničkog potoka, nad kojim blistaju zvijezde, kao nesretna Ofelija, sva u cvijeću nježnih lokvanja?

— Harry, ja to ne mogu podnijeti! Vi se svemu rugate, a zatim evocirate najozbiljnije tragedije. Sada žalim što sam vam to ispričao. Meni je svejedno što mi govorite. Znam da sam pošteno postupao. Jadna Hetty! Kad sam jutros projahao pored njena majura, ugledao sam u prozoru njeno blijedo lice, i meni se učini da vidim grančicu jasmína. Nemojmo više o tome govoriti, i ne trudite se da me uvjerite kako je prvo dobro djelo što sam nakon toliko godina učinio, i kako je ta mala samozataja za koju sam prvi puta u životu bio sposoban, zapravo samo — neki grijeh. Hoću da postanem bolji čovjek. I to ću doista i postati. Pričajte mi nešto o sebi. Što ima nova u Londonu? Ima već nekoliko dana otkako nisam bio u klubu.

— Ljudi još uvijek prepričavaju nestanak jadnoga Basila.

— Mislio sam da su im ti razgovori već dosadili — odvrati Dorian i natoči sebi malo vina, a čelo mu se ponešto namršti.

— Dragi mladiću, ta oni tek šest mjeseci pričaju o tome, a britanska publika ne može smognuti toliko duševne snage da u tri mjeseca ima više od jedne teme. Pa ipak, u posljednje vrijeme poslužila ih sreća. Mogli su da se raspričaju o mojoj brakorazvodnoj parnici i o samoubojstvu Alana Campbella. A sada imaju i

tajanstveni nestanak umjetnika. Scotland Yard¹⁴¹ uporno tvrdi da je čovjek u sivom ulsteru koji je devetog studenoga otputovao u Pariz ponoćnim vlakom, bio jadni Basil, dočim francuska policija izjavljuje da Basil Hallward nije nikada ni stigao u Pariz. Mislim da će nam za četrnaest dana nešto htjeti nabajati kako su Basila vidjeli u San Francisku. Baš je to čudno: ali o svakome čovjeku koji iščezne, odmah se pronose glasine da su ga vidjeli u San Francisku. Zacijelo je to divan grad, sa svim privlačnostima nadgrobnoživota.

— A što vi mislite da se desilo Basilu? — upita Dorian dižući svoju čašu burgundskog vina prema svjetlosti, i sam sav u čudu što se tako mirno može razgovarati o toj stvari.

— Nemam ni pojma. Ako je Basil odlučio da se krije, to je njegova stvar. Ako je pak mrtav, onda mi se ne mili da o njemu govorim. Jedino čega se plašim jest smrt. Ja je mrzim.

— Zašto? — upita Dorian Gray sumorno.

Lord Henry prinese pod nos pozlaćeni rešetkasti otvor kutijice mirišljive soli, te reče:

— Jer se dan-danas može sve preživjeti osim smrti. Smrt i vulgarnost jedine su dvije činjenice u devetnaestom stoljeću koje nije moguće odstraniti s bilo kakvim objašnjenjima ili isprikama. — Doriane, pođimo u sobu za muziciranje, pa ćemo ondje popiti kavu. — Morate mi svirati malo Chopina. Čovjek, s kojim je moja žena pobjegla, svirao je sjajno Chopina. Jadna Victoria! Bila mi je vrlo draga. Kuća je bez nje nekako pusta. Naravno, brak je tek navika, vrlo loša

¹⁴¹ Scotland Yard — centralna uprava policije u Londonu. (Prev.)

navika. Ali ipak, čovjek žali kad izgubi i najgore svoje navike. A možda baš za njima najviše žali. One su tako bitan dio njegove ličnosti.

Nato Dorian ni riječi, nego ustade od stola, prijeđe u pokrajnu sobu, sjede za klavir, te uze prelijetati prstima preko bijelih i crnih slonokosnih tipaka. Pošto je donesena kava, on zastade te će gledajući u lorda Henryja:

— Harry, jeste li ikad pomislili na to da su Basila možda ubili?

Lord Henry zijevnu.

— Basil je bio omiljen čovjek, i nosio je uvijek Waterbury sat.¹⁴² Pa zašto da ga ubiju? Nije bio dovoljno pametan, i prema tome nije imao neprijatelja. Istina, bio je genijalan slikar. Ali netko može da slika ikao Velàzquez, pa ipak da bude pravo mrtvo puhalo. A Basil je doista bio prilično dosadan. Samo je u jednoj prilici bio za me zanimljiv, a to je bilo prije mnogo godina kad mi je govorio kako vas ludo obožava, i da ste vi glavna pokretačka sila u njegovoj umjetnosti.

— Basil mi je bio vrlo drag — reče Dorian s nekim prizvukom sjete u glasu. — Ali, zar se ne priča da je bio ubijen?

— Oh, tako pišu poneke novine. No, meni se to ne čini ni najmanje vjerojatnim. Znadem da u Parizu ima svakojakih strašnih jazbina, ali Basil nije bio jedan od onih koji posjećuju takva mjesta. Nije bio nimalo radoznao, i to mu bješe glavna mana.

— A što biste kazali, Harry, kada bih vam rekao da sam ja ubio Basila? — upita

¹⁴² Waterbury — grad u Connecticutu (SAD), poznat sa svoje industrije jeftinih satova. (Prev.)

mlađi prijatelj. I rekavši to, oštro ga promatraše.

— Rekao bih vam, dragoviću moj, da glumite ulogu koja vam ne pristaje. Svakako je zločinstvo vulgarno, kao što je i svaka vulgarnost zločinstvo. Vama ne leži da izvršite umorstvo, Doriane. Žalim ako sam time povrijedio vašu taštinu, ali vas uvjeravam da je tako. Zločinstvo pripada isključivo nižim klasama. Ja to nipošto ne zamjeram tim ljudima. Meni se čini da je zločinstvo za njih ono isto što je nama umjetnost, naprosto sredstvo da se postignu neke duševne senzacije.

— Sredstvo da se postignu duševne senzacije? Zar mislite da bi čovjek koji je jednom izvršio umorstvo, mogao isto zločinstvo i drugi puta izvršiti? Ta valjda niste to mislili?

— O, sve postaje užitak ako se prečesto čini — uskliknu lord Henry smijući se.
— To je jedna od najvećih tajna života. Ali ipak mislim da je umorstvo u svakom slučaju — pogreška. Čovjek ne bi smio nikada ništa učiniti, o čemu poslije objeda ne bi mogao sasvim lijepo pričati. No okanimo se sada jadnoga Basila. Bilo bi mi drago kad bih mogao vjerovati da je završio tako romantičnom smrću, kako vi to maločas spomenuste, ali ne mogu; rekao bih da je iz omnibusa pao u Sein, pa je kondukter zabašurio tu nesreću. Da: rekao bih da je tako završio. I ja ga gledam gdje leži poledice pod mutnozelenim vodama Seine, a nad njim plove teške barke i duge mu haluge mrse kosu. Zna, ja ne vjerujem da bi bio kadar načiniti još mnogo dobrih slika. Posljednjih deset godina slikao je sve same osrednje stvari.

Dorian uzdahnu, a lord Henry prođe po sobi te poče gladiti glavu neke čudnovate javanske papige, velike ptice siva perja s ružičastom ćubom i repom, što se njihala na bambusovu štapu. Kada je dodirnuše njegovi šiljasti prsti, ona

spusti bijelu mrenu smežuranih kapaka preko crnih očiju staklenasta sjaja, te se poče ljuljati.

— Da — produži on te se okrenu i izvuče rupčić iz džepa — slikao je sve same osrednje stvari. Činilo mi se kao da je njegovo slikanje nešto izgubilo. Izgubilo je svoj ideal. Otkako vas dvojica niste bili više veliki prijatelji, on je prestao da bude velik umjetnik. A što vas je razdvojilo? Bit će da vam je on postao dosadan? Ako je doista tako, onda vam to nikada nije oprostio. To vam je uvijek tako kod dosadnih ljudi. Da, zbilja, a što se dogodilo s onim vašim divnim portretom što ga je on naslikao? Ne vjerujem da sam ga vidio od onoga dana kad ga je završio. O, sjećam se da ste mi još prije mnogo godina rekli da ste ga poslali u Selby, pa da je na putu bio negdje zametnut ili ukraden. Niste ga nikada dobili natrag? Kakva šteta! To je zbilja bilo pravo remek-djelo. Sjećam se da sam sliku htio kupiti. Volio bih je sada imati. To djelo spada u period Basilovih najboljih radova. Odonda su svi njegovi radovi neka čudnovata mješavina lošega slikarstva i dobrih namjera, koja čovjeku uvijek daje pravo da se naziva reprezentativnim engleskim umjetnikom. Jeste li ikada dali oglas u novine o nestanku te slike? To ste doista morali učiniti.

— Ne sjećam se više — odvrati Dorian — no bit će da jesam. Ali ja tu sliku nikada nisam mnogo volio. Žao mi je što sam za nju pozirao. Mrska mi je i sama uspomena na nju.

Zašto ste počeli o njoj govoriti? Ona me nekoć podsjećala na one čudne stihove iz nekog kazališnog komada — mislim iz Hamleta — kako ono bješe?

'Kao slika neke sjete
lice to bez srca'.

Da: upravo je tako izgledala.

Lord se Henry nasmija.

— Ako čovjek postupa sa životom umjetnički, onda mu je mozak — srce — odgovori zavalivši se u naslonjač.

Dorian Gray zatrese glavom i udari na klaviru nekoliko nježnih akorda.

— 'Kao slika neke sjete' — ponovo će on — 'lice to bez srca'.

Stariji je prijatelj sjedio naslonjen unazad, te ga gledaše poluzatvorenim očima.

— Uostalom, Doriane — reče nakon male šutnje. — 'Kakva korist čovjeku da zadobije cio svijet a pri tom izgubi' — kako glasi taj citat — 'dušu svoju?'

Zvuci se neskladno razbiše, i Dorian se Gray trže, zureći u svog prijatelja.

— Zašto me to pitate, Harry?

— Dragi mladiću — prihvati lord Henry, u čudu nadižući obrve — pitao sam vas, jer sam mislio da mi možete na to odgovoriti. To je sve. Prošle sam nedjelje prolazio kroz Park, a blizu Marble Archa stajala je mala skupina ljudi jedna izgleda: slušali su nekog sasvim običnog uličnog propovjednika. Prolazeći čuh kako čovjek kričavim glasom postavlja svojim slušačima baš to isto pitanje. Mene se to kosnulo prilično dramatski. U Londonu možete često doživjeti takve čudnovate efektne prizore. Kišovita nedjelja, nekakav nezgrapni kršćanski brat u kišnoj kabanici, a oko njega krug bolesnobljelih lica ispod rupičastog krova kišobrana, s kojih se cijedi voda, pa onda iznebuha začujete nekoliko divnih

rijeći, što se kidaju s nečijih histeričnih usana i kreštavim glasom paraju zrak — to je zaista bilo vrlo dobro na svoj način, pravo otkrivenje. Časak sam pomišljao na to da onom proroku kažem da Umjetnost ima dušu, a čovjek da je nema. No bojao sam se da me ne bi razumio.

— Ne govorite tako, Harry; duša je strašna stvarnost. Možemo je i kupiti, i prodati, i promijeniti. Ona se može zatrovati ili izgraditi do savršenstva. Svaki od nas ima dušu. Ja to znam.

— Znete li to sasvim sigurno, Doriane?

— Sasvim sigurno.

— Ah, onda je to zacijelo iluzija. Stvari koje čovjek smatra za pouzdane, nikada nisu istinite. U tome je sva fatalnost Vjere i mudra pouka Romantike. — Ne budite tako ozbiljni. — Kakve veze imamo vi ili ja s praznovjerjem našega vremena? Ne, ne: mi smo prestali vjerovati u dušu. Zasvirajte mi štogod. Svirajte mi neki nokturno,¹⁴³ Doriane, a dok budete svirali, ispričat ćete mi tihim glasom kako ste sačuvali svoju mladost. Mora da imate neku tajnu. Ja sam samo za deset godina stariji od vas, pa sam pun bora, iznuren i požutio. A vi ste zaista divni, Doriane. Nikada niste izgledali ljepši nego večeras. Podsjećate me na dan kad sam vas prvi put vidio. Bili ste malo podrugljivo-gordi, vrlo plašljivi i zbilja sasvim neobični. Dakako, vi ste se promijenili, ali ne po vanjštini. Volio bih da mi povjerite svoju tajnu. Da se opet domognem svoje mladosti, bio bih kadar učiniti sve na svijetu, samo ne bih gimnasticirao, rano ustajao, niti bih htio živjeti časnim životom. Mladost! Ništa joj nije ravno. Prava je ludost govoriti o bezumlju mladosti. Ja danas slušam s izvjesnim uvažavanjem samo one koji su

¹⁴³ Nokturno (notturmo) — noćna popijevka; romantična instrumentalna kompozicija, sanjarskog, elegičnog značaja, slobodne forme (pokretači J. Field i Chopin). (Prev.)

mnogo mlađi od mene. Oni kao da su kudikamo napredniji od mene. Život im je otkrio svoje najnovije čudo. Prema starima uvijek sam u opoziciji. Iz principa. Ako jednoga od njih upitate za mišljenje o nečemu što se jučer dogodilo, on će vam svečano navoditi mišljenja koja su važila godine 1820, kad su muškarci nosili visoke ovratnike, vjerovali u sve, a znali nisu ništa. — Kako je dražestan komad što ga svirate! Volio bih znati je li to Chopin skladao na Majorki dok su valovi mora pjevali jadovanke oko njegove vile, a morska pjena, nošena vjetrom, prskala u okna? Kako je to divno romantično. Kakva sreća što nam je ostala bar jedna umjetnost koja nije puko oponašanje. Ne prekidajte! Večeras sam željan glazbe. Meni je kao da ste vi mladi Apolon, a ja Marsija¹⁴⁴ koji vas slušam. Imam ja svojih briga. Doriane, kakve vi i ne slutite. Tragedija starosti nije u tome što je čovjek star, nego da je još mlad. Kadšto se i sam čudim svojoj iskrenosti. Ah, Doriane, kako ste sretni! Divna li života što ga proživjeste! Pili ste iz svih izvora, ugasili svaku svoju žeđu. Slast svakog voća iskusili ste dokraja. Ništa vam nije ostalo skriveno. A sve je to za vas bilo tek kao zvuk neke melodije. Nije mutilo vašu mladost, vašu ljepotu. Ostadoste isti.

— Nisam više isti, Harry,

— O da, isti ste. Pitam se kako će teći dalje vaš život. Nemojte ga kvariti odricanjem. Savršeni ste kakvi ste sada. Nemojte postati nesavršeni. Sada ste bez mane. Ne tresite glavom: i sami znate da je tako. Uostalom, Doriane, ne obmanjujte samog sebe. Ni volja ni namjera ne upravljaju našim životom. Život sačinjavaju naši živci i svaka žilica u nama i stanice koje se polako izgrađuju, u kojima se kriju naše misli, a strasti nam snivaju svoje snove. Možete misliti da ste sigurni, i smatrati se za jaka čovjeka. Ali neka slučajna sjenka boje u sobi ili na jutarnjem nebu, neki osobiti miris, koji vam je nekoć bio drag a koji uskrsava

¹⁴⁴ Marsija — prema grčkoj priči: frigijski satir, vještak na fruli, koji se s Apolonom natjecao; ovaj ga pobijedio i sa živoga oderao kožu. (Prev.)

u vama neke pritajene uspomene, neki stih zaboravljene pjesme, na koji slučajno nađete, završetak muzičkog stavka kakva muzičkog komada što ga više ne svirate — vjerujte mi Doriane, o svemu tome ovisi naš život. Browning¹⁴⁵ na jednom mjestu piše o tomu: ali naša čula i sama to osjećaju. Ima časova kad odjednom osjetim miris lilas blanc,¹⁴⁶ te iznova proživljavam najčudesniji mjesec svoga života. Volio bih, Doriane, da se mogu s vama mijenjati. Svijet je dizao graju protiv nas obojice, ali vas je uvijek obožavao. I uvijek će vas obožavati. Vi ste tip čovjeka što ga ljudi našeg stoljeća traže, ali se boje da ga doista nađu. I ja se upravo radujem što nikada niste ništa stvorili, nikada isklesali kip, naslikali sliku ili bilo što dali iz samoga sebe! Život bijaše vaša umjetnost. Vi se podaste glazbi. Vaši dani bijahu soneti.

Dorian ustade od klavira i prođe rukom kroz kosu.

— Da, život moj bijaše divan, Harry — reče sasvim tiho — ali ja više neću i dalje ovako živjeti. I vi mi ne smijete govoriti sve te neobične stvari. Vi ne znate svu istinu o meni. A kad biste je znali, mislim da biste mi čak i vi okrenuli leđa. Vi se smijete. O, ne smijte se!

— Doriane, zašto ste prestali svirati? Vratite se za glasovir, pa mi još jednom odsvirajte onaj nokturno. Pogledajte u veliki medenožuti mjesec gdje lebdi sred tame. On čeka da ga očarate, i budete li zasvirali, on će se približiti Zemlji. Zar nećete? E, onda pođimo u klub. Proveli smo čarobno veče, pa neka se čarobno i završi. U Whiteu¹⁴⁷ ima nekoga koji silno želi da se s vama upozna; to je mladi lord Poole, Bournamouthov najstariji sin. Već je kopirao vaše kravate, i zamolio

¹⁴⁵ Robert Browning (1812—1896) engleski pjesnik; obnovio stil i predmet engleske lirike; propovijeda evanđelje rada.

¹⁴⁶ Lilas blanc (lilà blan) — bijeli jorgovan. (Prev.)

¹⁴⁷ White — White's Club; otmjen londonski klub u ulici St. James. (Prev.)

me da ga s vama upoznam. Ima mnogo šarma, i pomalo me podsjeća na vas.

— Nadam se da ne — odvрати Dorian sa sjetom u očima. — Ali večeras sam umoran, Harry. Neću u klub. Skoro je jedanaest, a ja bih večeras rano na počinak.

— Ostanite, molim vas. Nikad još niste tako lijepo svirali kao večeras. U vašem udaranju u tipke bilo je neke osobite miline. Nikada prije nije bilo tako izražajno.

— To je zato što hoću da postanem dobar — odvрати smiješeći se. — Već sada sam postao malo bolji.

— Za me, Doriane, ostat ćete uvijek isti — nato će lord Henry. — Vi i ja ostat ćemo uvijek prijatelji.

— Ali jednom ste me otrovali jednom i knjigom. To vam ne bih smio nikada oprostiti. Harry, obećajte mi da tu knjigu nećete nikada nikomu posuditi. Ona kvari čovjeka.

— Dragi moj mladiću, zaista ste počeli moralizirati. Još malo pa ćete prolaziti gradom nalik na one obraćenike i putujuće propovjednike, opominjajući narod neka se kloni grijeha, u kojima ste vi sami dosad uživali. A vi ste i suviše dražesni da biste to mogli činiti. Osim toga, to ne bi imalo nikakva smisla. Mi smo to što jesmo, i bit ćemo to što ćemo biti. A što se tiče one knjige koja truje — toga nema. Umjetnost nema utjecaja na djelotvornost. Ona ubija želju za djelovanjem. Ona je na neki divan način jalova. Knjige što ih svijet naziva nemoralnim, jesu one u kojima se odrazuje njegova sramota. I to je sve. Ali nemojmo sada raspravljati o književnosti. Navratite sutra. U jedanaest ću

izjahati. Mogli biste sa mnom. A poslije ću vas povesti na lunch kod lady Branksome. Ona je šarmantna žena; i hoće da čuje vaš savjet o nekim goblenima što ih namjerava kupiti. Dođite svakako. Ili da pođemo na lunch s našom malom vojvotkinjom? Tuži se da vas u posljednje vrijeme nikako ne viđa. Ili vam je Gladys već dojadila? Mislio sam da će se to dogoditi. Njezin oštri jezik nervira čovjeka. Dakle, budite u svakom slučaju ovdje u jedanaest.

— Harry, moram li zbilja doći?

— Svakako. U Parku je sada doista divno. Mislim da od one godine, kada smo se upoznali, jorgovan nije nikada tako lijepo cvijetao.

— Pa, lijepo. Bit ću ovdje u jedanaest — reče Dorian. — Laku noć, Harry. — Došavši do vrata, časak je oklijevao, kao da hoće još nešto reći. Zatim uzdahnu i ode.

XX POGLAVLJE

Noć bijaše divna i tako topla te je ogrtač prebacio preko ruke a svileni šal nije ni stavio oko vrata. I dok je lagana koraka išao kući, pušeći cigaretu, pokraj njega prodoše dva mladića u fraku. Čuo je kako će jedan drugome tihim glasom: »To je Dorian Gray.« Sjeti se koliko bi mu prije laskalo kad bi netko na nj pokazivao, zurio u nj ili govorio o njemu. No sada mu je bilo već dosadilo to spominjanje njegova imena. Polovica je draži maloga sela, kamo je u posljednje vrijeme tako često odlazio, bila u tome što nitko nije znao tko je. Često bi govorio djevojci, koju je navabio na ljubav, da je siromah, a ona mu vjerovala.

Jednom joj je rekao da je zao, i ona mu se smijala i odgovorila da su zli ljudi uvijek vrlo stari i vrlo ružni. Kako se samo smijala! Smijeh joj bješe nalik na drozdovo pjevanje. Pa kako je dražesna bila u svojim pamučnim haljinicama i velikim šeširima! Bila je sasvim neuka, ali je imala sve ono što je on bio izgubio.

Stigavši kući nađe slugu gdje čeka na nj. Pošalje ga da legne, a sam se izvali na divan u knjižnici, te poče razmišljati o svemu onome što mu je lord Henry govorio.

Zar je doista istina da se čovjek nikada ne može promijeniti? I on osjeti divlju čežnju za neokaljanom čistoćom svoga dječastva — poput ruže bijelog dječastva, kako Henry bješe jednom rekao. Znao je da je okaljao samog sebe, da je duh svoj nagrdio pokvarenošću, a maštu nadahnuo grozom; da je na druge vršio loš utjecaj, i da je u tom nalazio neko jezivo uživanje; i da je od svih života, što ih je kroz godine upoznavao, njegov bio najljepši, koji je i najviše obećavao, a on ga bješe sramotno izopačio. Ali, zar je sve to zauvijek upropašteno? Zar za nj više nema nikakve nade?

Ah, strašna li trenutka gordosti i strasti kad je zaklinjao nebesa da njegova slika ponese breme njegovih dana, a njemu sačuva nepomućenu čistoću vječne mladosti! I baš to je skrivilo sve nesreće njegova promašenoga života. Bilo bi bolje za nj da ga je poslije sagrešenja brzo stigla neminovna kazna. Jer svaika kazna sadrži u sebi i očišćenje od grijeha. I molitva, kojom se čovjek obraća najpravednijem bogu, ne bi smjela glasiti 'i oprosti nam duge naše', nego 'o, kazni nas, bože, za nepravde naše'.

Ono ogledalo s neobičnom rezbarijom, koje mu je lord Henry poklonio prije mnogo godina, stajalo još uvijek na stolu, a kupidoni bijelih udova, što su ga

okružavali, smijali se i sada, baš kao davno nekoć. Uze ga u ruke, kao što je to učinio one jezovite noći kad je prvi puta primijetio promjenu na kobnoj slici, te se prestravljenim i suznim očima zagleda u njegovu glatku površinu. Jednom mu je netko, koji ga je silno ljubio, napisao ludo pismo, što se završavalo riječima: 'Svijet se izmijenio, jer je tvoje tijelo načinjeno od bjelokosti i zlata. Crte tvojih usana ispisuju novu povjesnicu svijeta.' Opet mu padoše na um te riječi, i on ih je neprestance ponavljao. Sada mu odjednom omrznu vlastita ljepota, i tresnuvši ogledalom o pod zgazi ga nogama u srebrno iverje. Njegova ga je ljepota upropastila, vlastita ljepota i mladost, za koju se molio nebesima da mu je sačuvaju. Da nije bilo te ljepote i mladosti, možda bi mu život ostao neokaljan. Ljepota bijaše za nj tek obrazina, a mladost ruglo i podvala. Sto je već mladost u najboljem slučaju? Zelene, nezrele godine, godine plitkih hirova i bolesnih želja. Zašto je nosio njeno ruho? Mladost ga je upropastila!

Bolje i ne misliti na prošlost. Tu se ništa više nije dalo izmijeniti. Sada je morao misliti na se i na svoju budućnost. James Vane ležao je sakriven u nekom bezimenom grobu na selbyskom groblju. Alan Campbell ustrijelio se jedne noći u svom laboratoriju, a da nikom nije odao tajne koja mu je bila narinuta. Uzbuđenje koje je sada vladalo zbog nestanka Basila Hallwarda, ubrzo će nestati. To je uzbuđenje već sada jenjavalo. Nije mu prijetila nikakva opasnost. A nije ga toliko morila ni misao na smrt Basila Hallwarda. Najviše ga je mučio osjećaj polaganog umiranja njegove vlastite duše. Basil je naslikao portret koji mu je uništio život. To mu nije mogao oprostiti. Taj je potret bio svemu kriv. Basil mu je rekao stvari koje su bile nepodnošljive, a on ih je ipak strpljivo podnio. Umorstvo je bilo čin izvršen u ludilu jednoga trenutka. Što se tiče Alana Campbella, njegovo je samoubojstvo bilo djelo vlastite volje. On sam je tako odlučio. Njega se to nije ticalo.

Nov život! To je on želio. Na to je čekao, nema sumnje, da je već počeo živjeti

novim životom. Bilo kako mu drago, ipak je poštedio jedno nevino stvorenje. Nikad više neće nevinost dovesti u napast. Želio je da opet bude dobar. Misleći o Hetty Merton, počeo se pitati da li se portret u zaključanoj sobi nije promijenio. Ta sigurno više nije tako grozan kao što je bio. Bude li odsele živio čistim životom, možda mu uspije da sa svoje slike zбриše svaki trag ružnih strasti. Možda su s nje već iščezli svi tragovi opasnosti. Poći će pogledati.

Uze svjetiljku sa stola i odšulja se gore. Kada je otkračunao vrata, radostan mu osmijeh ozari neobično, mladoliko lice i načas zatitra oko njegovih usana. Da, on će postati dobar, i ona grozna slika koju je krio pred svijetom, neće ga više užasavati. I bi mu kao da je već svalio sa sebe svoj teški teret.

On mirno uđe i po staroj navadi zatvori vrata za sobom, a zatim povuče grimizni zavjes sa slike. Krik bola i bijesa vinu mu se iz grudi. Nije vidio nikakve promjene osim izraza lukavstva u očima, a oko usana iskrivljenu boru licemjerstva. Slika bijaše odurna — još odurnija, ako je to moguće, nego prije — a grimizna rosa koja je prljala ruku kao da je postala još svjetlija, nalik na netom prolivenu krv. Uzdrhta. Da li je iz puste taštine izvršio ono jedno jedino dobro djelo? Ili je samo htio osjetiti novu neku duševnu senzaciju, kao što mu se lord Henry narugao smijući mu se u brk? Ili ga je na to nagnala strast, koja nas ponekad navodi da učinimo nešto što je plemenitije od nas samih? Ili možda sve to skupa? A zašto su one crvene mrlje postale veće nego što su bile? Poput strašne bolesti zahvatile su i smežurane prste. Bilo je tragova krvi i na naslikanim nogama, kao da je odozgor kanula na njih — a i na ruci koja nije držala nož, bilo je krvi. Priznati? Je li to značilo da mora priznati? Da se sam javi vlastima pa da bude smaknut? Zasmija se. Osjećao je svu čudovišnost same ruke pomisli. Osim toga, da i prizna, tko bi mu povjerovao? Nigdje nije bilo nikakva traga od ubijenoga. Sve su njegove stvari bile uništene. Ta on sam je sve ono što je ostalo dolje, spalio. Svijet bi naprosto rekao da je poludio. A kad

bi uporno ostao kod svoje priče njega bi naposljetku zatvorili... Pa ipak, dužnost mu je nalagala da prizna, da se javno izvrgne ruglu i sramoti, da javno okaje svoj grijeh. Ima boga, koji nas poziva da priznamo svoje grijehe i zemlji i nebu. Što god on činio, ništa ga ne može očistiti od grijeha dok sam ne prizna svoj grijeh. Svoj grijeh? Sleže ramenima. Smrt Basila Hallwarda on nije smatrao za nešto tako strašno. Sada je pomišljao na Hetty Merton. Jer lažno bješe ogledalo — ogledalo njegove duše — u koje je gledao. Taština? Radoznalost? Licemjerstvo? Zar je samo to bilo u njegovu odricanju? Pa ipak, bilo je još nečega. Barem je on to mislio. Ali tko bi to znao? ... Ne, ničega više nije bilo. Poštedio je iz puste taštine. U svom licemjerstvu stavio je na lice obrazinu dobrote. Iz radoznalosti htio je da okuša osjećaj samozataje. Sada je sve to i sam uvidio.

Ali zar da ga to umorstvo progoni kroz cio život? Zar će uvijek nositi breme svoje prošlosti? Ili mora doista sve priznati? Nikad! Ostao je samo jedan jedini dokaz protiv njega. Taj dokaz bijaše — sama slika. Nju mora uništiti. Zašto je tako dugo čuvao? Nekoć je uživao u tome da je promatra kako se mijenja i stari. U posljednje vrijeme nije više uživao u tome. Zbog nje mu noću san nije dolazio na oči. Kada bi nekamo otputovao, strahovao je da je ne gledaju tuđe oči. Ona je sjetom ugušivala njegove strasti. Sama pomisao na nju zagorčavala mu je mnoge trenutke radosti. Ona ga je tištala kao savjest. Da, ona je bila njegova. Savjest. On će je uništiti.

Ogleda se te spazi nož kojim je probo Basila Hallwarda. On ga je često čistio, te sada nije ostalo na njemu ni najmanje mrlje. Sjao se i blistao. Kao što je taj nož ubio slikara, neka sada ubije i njegovo djelo, i sve što ono znači. Taj će nož ubiti prošlost, a kad ona bude mrtva — on će biti slobodan. Neka taj nož ubije njegov čudovišni život duše, pa kada zauvijek nestanu one strašne zlokobne opomene, on će se napokon smiriti. Zgrabi nož i zari ga u sliku.

Oču se krik i štropot pada. Taj samrtnički krik bijaše tako strašan te se služinčad, prestravljena, trže oda sna i svi pohitješe iz svojih soba. Dva gospodina, koja su u taj čas prolazila trgom, zastadoše i pogledaše u veliku kuću. Pođoše dalje, dok ne naiđoše na stražara te se s njim vratiše. Stražar nekoliko puta pozvoni, ali se nitko ne javi. Osim rasvijetljena prozora na potkrovnici, sva je kuća bila u mraku. Nakon malo vremena, stražar se udalji te stade pod susjedni svod da promatra.

— Stražaru, čija je to kuća? — upitat će stariji gospodin.

— Gospodina Doriana Graya — odvrati stražar.

Pogledaše se smijuckajući se, te pođoše svojim putem. Jedan od dvojice bijaše ujak sira Henryja Ashtona.

Unutra, u prostorijama za služinčad, napol obučene sluge šaptom su razgovarali. Stara je gospođa Leaf plakala i lomila ruke. Francis bijaše blijed kao smrt.

Poslije nekih četvrt sata dozove kočijaša i jednog lakaja, te se odšulja gore. Kucali su na vrata, ali se nitko ne odazva. Stadoše dozivati. Muk i tišina. Naposljetku, pošto su uzalud kušali obiti vrata, uspeše se na krov, pa odanle skočiše na balkon. Staklena vrata brzo popustiše: zasuni bijahu stari.

Kad uđoše, ugledaše na zidu divni portret svoga gospodara, kao što su ga posljednji put vidjeli, u jeku mladosti i ljepote. Na podu ležашe mrtvo tijelo čovjeka u fraku, s nožem zabodenim u srce. Lice bijaše uvelo, puno bora i odvratno. I tek kad pogledaše u njegovo prstenje, oni ga prepoznaše.